

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ROČNÍK 20 (52)

Pplk. Ing. Ivo Pikner, Ph.D., pplk. Ing. Miroslav Krčmář,
doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.

Nová poslání NATO vyžadují nové schopnosti (Lisabonský summit 2010)

Příspěvek se zabývá novými pohledy na poslání Aliance v nadcházejícím období pěti až deseti let. Toto poslání je podmíněno dosažením vyšší úrovně budoucích vojenských schopností při zajišťování obrany a bezpečnosti v rámci Aliance i mimo ni. Připravovaný protiraketový deštník by měl do roku 2018 pokrývat celé alianční území. Schválená deklarace k Afghánistánu předpokládá postupné předávání odpovědnosti za bezpečnostní situaci místní vládě do roku 2014, uskutečnilo zasedání Rady NATO-Rusko.

Článek charakterizuje vybrané iniciativy a procesní opatření členských států a Aliance jako celku, které bude nutné realizovat k dosažení požadovaných schopností za neustálého snižování zdrojového rámce. Opírá se o myšlenky obsažené ve studii Center for Technology and National Security Policy National Defense, USA.

Úvodem

Každá nová strategická koncepce NATO je reakcí na proměny bezpečnostního prostředí, a to s určitým časovým zpožděním. Je tomu tak i v současnosti, kdy na lisabonském summitu v listopadu 2010 byla schválena a přijata koncepce nová. Tato byla již několik let diskutovaná a žádaná nejen samotnými členy NATO, ale i jejími partnery.

Strategická koncepce NATO z roku 1999 byla v mnoha ohledech překonána a nevyhovovala současnému systému mezinárodních bezpečnostních vztahů na straně jedné, jakož i vztahům mezi členskými zeměmi na straně druhé. Jak „římská“ strategická koncepce z roku 1991, tak i v současnosti dosluhující koncepce z roku 1999 vždy znamenaly institucionální a transformační „zemětřesení“ v politicko-vojenských orgánech a strukturách, jakož i v dislokaci a výstavbě armád členských států.

Lze očekávat, že tomu nebude po Lisabonu 2010 jinak. Nabízí se však proti minulosti příležitost k tomu, aby se v následujících letech pozornost soustředila nejen na podstatné zkrácení celého transformačního procesu, ale aby se věnovalo daleko více pozornosti k posílení **nových vojenských schopností**, což si vyžaduje současnost a hlavně blízká budoucnost, poznamenaná nedostatkem finančních prostředků. Aliance má dostatek zkušeností získaných z přípravy a vedení dosud probíhajících vojenských operací, zvláště v Afghánistánu a Iráku.

Odpovědní politici a vojenští představitelé NATO jsou zodpovědní nejen za diskuzi o potřebě zvýšení vojenských schopností, ale především za vytvoření podmínek pro dosažení požadovaných budoucích schopností. Aliance a jednotlivé členské státy musí najít nové cesty jak připravovat ozbrojené síly na jejich efektivní použití v rámci budoucích pravděpodobných operací jako reakce na nové bezpečnostní výzvy a hrozby.

S rozvojem schopností nelze otálet

K dosažení těchto cílů musí NATO a jeho členské státy zintenzivnit transformační procesy, které budou vycházet z důsledné analýzy stávajících vojenských schopností

a způsobů vedení operací a misí a v souvislosti s tím stanovit a prosadit požadavky na nadcházející pět až desetileté období. Cílem je vytvoření specifického souboru iniciativ a reformačních procesů, které nemohou být realizovány tak jako v minulosti s několikaletým časovým zpožděním po přijetí nové koncepce, ale zcela logicky a nutně byly předloženy ke schválení představitelům členských států Aliance na lisabonském summitu v listopadu 2010.

V současném, rychle se měnícím bezpečnostním prostředí nelze připustit časové zpoždění, což by bezesporu přineslo nepřijatelné zvýšení bezpečnostních rizik. Je chvályhodné, že mnohé členské státy nečekají na oficiální přijetí koncepce, ale již nyní prioritně realizují ve svých ozbrojených silách opatření ke zvýšení vojenských schopností. Nejen v Armádě České republiky, ale i v řadě dalších členských států jsou tyto národní opatření navíc limitovány snižováním výdajů na obranu. A tak souběžně s přípravou nové strategické koncepce NATO, na národních úrovních intenzivně probíhají procesy, které stimulují budování nových, reálnou situací v bezpečnostním prostředí vynucených a potřebných, vojenských schopností pro nové, moderní vedení operací a misí.

V souvislosti s omezováním vojenských zdrojů následkem probíhajícího období recese jsou navíc všechny členské státy NATO nuceny zvýšit důraz na vytváření nových vojenských schopností a prosazování reformu v ozbrojených silách. Nově vynakládané prostředky musí být maximálně efektivně využity, musí být uplatněn společný přístup členskými státy na straně jedné a národní specifika na straně druhé. Opatření musí být realizována v úzké návaznosti na konkrétní body poslání Aliance, jež jsou obsahem nově přijaté strategické koncepce.

Čtyři „nová“ poslání Aliance – čtyři „R“

Čtyři pohledy, rozpracované v projektu Spojeneckého velitelství pro transformaci (ACT – Allied Command Transformation), nazvaného „Rozmanitá budoucnost 2030“ (Multiple Futures Project 2030), aplikované na čtyři v současnosti platná poslání Aliance, odrážejí prioritní zájmy členských států Aliance. Tato čtyři poslání Aliance pro budoucí období lze charakterizovat jako „čtyři R“ (Reassurance, Resilience, Responsibility a Reengagement). Jednotlivá „R“ mají následující význam:

- **Reassurance** – znamená opětovné **potvrzení platnosti** dodržení závazku vyplývajícího z článku 5 Washingtonské smlouvy. Jedná se tedy o připravenost a jednotnost v rámci společné reakce na ozbrojený útok agresora.
- **Resilience** – je výrazem k vyjádření **pružnosti** při reakci na akce nespádající pod článek 5, kam lze zahrnout boj proti všem formám terorismu a jiné netradiční hrozby, které vyžadují nasazení vojenských jednotek.
- **Responsibility** – znamená projev sdílené **odpovědnosti** členů Aliance za aktivní podíl při řešení krizových situací a reakci na ně v případech, kdy Severoatlantická rada (NAC – North Atlantic Council) schválí vyslání mise, včetně expedičních misí vyslaných na strategické vzdálenosti.
- **Reengagement** – představuje **společné aktivity** s partnery a účastníky z dalších států mimo území Aliance v utváření místního prostředí prostřednictvím vojenské diplomacie, vojenské spolupráce a pomoci při budování a rozvoji jejich stávajících vojenských kapacit.

Cesty k dosažení čtyř „R“

Tato čtyři poslání (dále jen „4R“) tvoří podstatu, resp. pilíř nové strategické koncepce NATO. Lze konstatovat, že v současnosti nejsou tato poslání podložena požadovanými schopnostmi. K tomuto závěru došlo ACT NATO v Norfolku v roce 2009 a identifikovalo celkem 50 oblastí, kde je potřeba odstranit nedostatky ve schopnostech. Dosavadní iniciativy pod vedením tohoto velitelství směřující ke zvýšení kvality schopností, které by se přibližovaly požadavkům k naplnění jednotlivých poslání, mají *ad hoc* charakter a členskými státy vnímány jako doporučení.

Na podporu a naplnění čtyř hlavních poslání Aliance „4R“ je navrženo 13 hlavních iniciativ, které jsou v současných plánech a programech Aliance obsaženy, a které by měly být řešením pro dosažení vyšší kvalitativní úrovně budoucích schopností, viz tabulka.

Tab.: Iniciativy vedoucí k naplnění nového poslání Aliance

Poslání – mise	Iniciativy
REASSURANCE	Conventional Reassurance Initiatives Strategic Reassurance Initiatives Naval Situational Awareness Initiatives
RESILIENCE	Counterterrorism Initiatives Consequence Management Initiatives Cyber Defence Initiatives
RESPONSIBILITY	Deployability and Usability Initiatives C4ISR Interoperability Initiatives Comprehensive Approach Initiatives SOF Interoperability Initiatives
REENGAGEMENT	Partner Interoperability Initiative Military Training and Defence Reform Initiatives Military Cooperation with Former Adversaries Initiatives

Každá z těchto iniciativ sehrává svou nezastupitelnou roli, v komplexu pak společně vytváří silný koherentní celek. Ne všechny budou však realizovány, ale každá z nich bude jednotlivě posuzována podle svého charakteru a dostupnosti. Propojení nového poslání Aliance „4R“ s navrženými iniciativami je znázorněno na obr. na str. 6.

Nová strategická koncepce bude tou nejlepší možností, jak převést schopnosti NATO na vyšší úroveň s cílem vytvořit podmínky a připravit nejen členské státy ale i státy participující na plnění nových misí. Většina z uvedených 13 iniciativ prezentovaných v projektu ACT se zabývá přibližně pěti oblastmi schopností, které by měly být považovány za nejvyšší priority Aliance:

Za prvé – Vojenská velitelství NATO musí znovu získat a prokázat schopnost realizovat stěžejní poslání Aliance v oblasti společné obrany podle článku 5 WS. Tento krok představuje zejména změnu orientace příslušných velitelství a personálu v oblastech plánování, vzdělávání a přípravy ozbrojených sil zaměřených na podporu aktivit v rámci plnění úkolů podle článku 5 WS.

Za druhé – Síly a prostředky nabízené členskými státy nebo partnery pro vedení operací v rámci území NATO i mimo něj musí být plně schopny nasazení

a přežití s využitím vlastních prostředků a zdrojů. Posledně zmíněné schopnosti jsou v prostředí rozšířené Aliance stěžejní zejména v souvislosti s tím, že i přes omezenou dostupnost zdrojů musí tyto jednotky počítat s velmi reálnou variantou, která je spojena s nutností přesunu do oblastí nasazení do operací v rámci článku 5 i mimo něj na vzdálenostech stovek i tisíců kilometrů. Proto jsou schopnosti nasazení a přežití považovány pro budoucnost Aliance za zásadní.

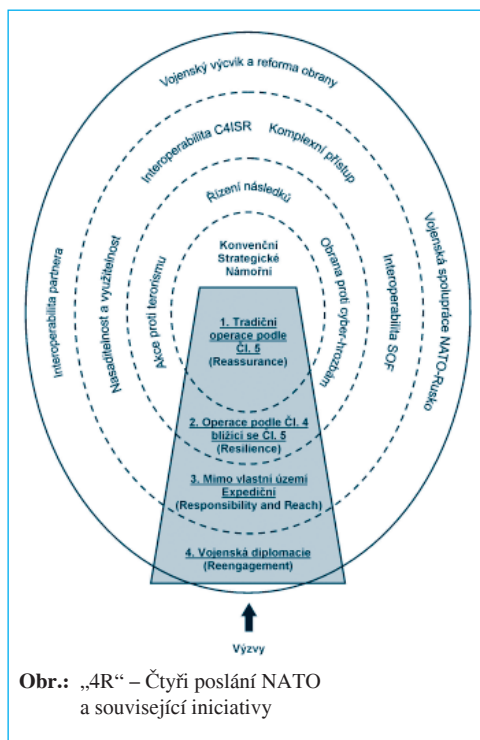
Za třetí – Schopnost společného C4ISR (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance) je klíčová. Efektivní a úspěšné vedení C4ISR v rámci budoucích operací za společné účasti spojeneckých a partnerských jednotek bude daleko důležitější, než tomu bylo v minulosti. Tyto schopnosti by měly mít nejvyšší priority pro budoucí investice, jak ze strany jednotlivých členských států, tak Aliance samotné.

Za čtvrté – v období několika let všeobecného akceptování komplexního přístupu (CA – Comprehensive Approach) jako nejvhodnějšího přístupu k řešení konfliktů, nastal v oblasti úsilí Aliance směřovaného ke spolupráci s civilními partnery určitý rozkol. Z toho důvodu, přestože se jedná o neprioritní oblast, musí být hlavní oblast investic směřována k tomu, aby se Comprehensive Approach stal ústředním operačním konceptem platným pro všechny mise.

Za páté – Aliance musí s využitím širokého spektra dostupných nástrojů vytvořit robustnější strategii „vojenské diplomacie“ s cílem utvářet prostředí cestou posilování partnerství, stabilizace problémových oblastí a vytvoření kooperativních přístupů s bývalými protivníky.

Aliance zakončuje sérii diskuzí nad novou strategickou koncepcí a s tím spojeného úsilí zaměřeného na stimulaci rozvoje budoucích schopností v době, kdy jsou všichni její členové nuceni čelit dopadům globální finanční krize a bezprecedentního nárůstu nákladů na právě vedené operace. Bráno z tohoto pohledu lze konstatovat, že pouze tři členové Aliance jsou schopni splnit všechny čtyři zamýšlené cíle, které mají dát možnost Alianci získat schopnosti, které jsou potřebné pro realizaci určených misí. Těmito čtyřmi cíli jsou:

- alokace 2 % HDP na vojenské výdaje,
- alokovat 20 % vojenských výdajů na investice,
- udržovat 50 % pozemních jednotek ve stavu schopnosti nasazení a z toho

Obr.: „4R“ – Čtyři poslání NATO a související iniciativy

- 10 % pozemních jednotek ve stavu udržitelnosti.

Z tohoto pohledu lze očekávat, že důrazná opatření přijatá na lisabonském summitu posílí snahy o dosažení těchto cílů a pokusí se zastavit téměř „volný pád“ vojenských výdajů, jež je zaznamenáván napříč celou Aliancí.

Bez reformem to nepůjde

Z hlediska výše uvedené situace v oblasti dostupnosti zdrojů budou stěžejními třemi pilíři realizace plánu Aliance pro vytvoření výše uvedených budoucích schopností především **implementace reformem v ozbrojených silách, dosažení vyšší efektivity vynakládaných prostředků a hledání dodatečných multilaterálních řešení.**

Pro naplnění těchto oblastí (pilířů) realizace rozvoje schopností je definováno **deset reformních opatření**, které by měly být realizovány a rozsáhleji využity nejen v Alianci jako celku, ale vnímány a implementovány do národních transformačních procesů jednotlivých členských států. Jedná se o reformní – transformační opatření v následujících oblastech:

1. National Force Restructuring.
2. New-Era Rationalization of Force Structures.
3. Common Funding and Pooling Arrangements for Equipment.
4. Common Funding for Operations.
5. Networked Forces.
6. Force Interoperability.
7. NATO Command Structure Reforms.
8. Headquarters Reform.
9. Division of Missions between NATO and the EU.
10. Greater Armaments and Industrial Cooperation.

Nejdůležitější opatření jsou zaměřena na **maximalizaci společného financování** určeného pro prioritní Program bezpečnostních investic NATO (NSIP – NATO Security Investment Program) v rámci iniciativ C4ISR, a dále na programy pro větší společné financování prioritních vojenských operací. Očekává se, že realizace těchto programů bude obzvláště obtížná, protože NSIP je v současné době přečerpán o více než půl miliardy euro. Další návrhy, které by měly přinést vyšší efektivitu, jsou v oblastech:

- restrukturalizace národních sil tak, aby byly schopny dosáhnout identifikovaných požadavků,
- rozvoje nových zařízení pro sdílení techniky a materiálu a větší objem mnoho-národní akvizice,
- vytvoření vyšší úrovně interoperability v oblasti vybavení, koncepcí, doktrín a výcviku,
- podpory širšího sdílení zpravodajských informací,
- racionalizace národních příspěvků ve formě malých jednotek,
- vytvoření systému kooperace a dělby práce mezi NATO a EU,
- úpravy velitelských struktur Aliance a reforma štábních procesů,
- stimulace k širší průmyslové spolupráci a
- vybudování kapacit s partnerskými státy a institucemi.

Pro Alianci jsou neméně důležité **nové investice**. Bude-li dvojitý pilíř vyšší efektivity a nových investic podporován všemi členy Aliance, bude tato mocí zajišťovat obranu a bezpečnost svým členům za podstatně nižších nákladů.

Pokud má být přijato všech 13 iniciativ v oblasti schopností tak, jak jsou navrhovány v materiálech ACT, musí být nový proces obranného plánování (DPP – Defence Planning Process), předložený na summitu ve Strassbourg-Kehlu v roce 2009, plně implementován a dále dopracován v rámci obranného plánování jednotlivých členských států. To znamená, že se Aliance a její členské státy musí více zaměřit na celkově vyšší plánovací synergii a transparentnost ve schopnostech, alespoň cestou jednoduchého dokumentu, stanovícího požadavky na vojenské a nevojenské schopnosti, cíle a zdroje národních sil, řešení nedostatků a hodnocení rizik. Rozumnou koordinací procesů směřujících k vyšším schopnostem EU a NATO prostřednictvím DPP a Evropské obranné agentury (EDA) by se spolupráce stala rovněž konstruktivnější.

Závěr

V oblasti dlouhodobého plánování bude nutné posílit roli **ACT NATO jako rozhodujícího prvku Aliance** pro koncepční činnost v dlouhodobém horizontu. Zatímco Společné velitelství pro operace (ACO – Allied Command Operations) se zabývá identifikací operačních požadavků, role ACT by měla spočívat v rozvoji dlouhodobých požadavků na schopnosti (LTCR – Long Term Capability Requirements) a identifikací toho, jaké schopnosti je třeba naplnit v rámci procesů obranného plánování. Proto by ACT NATO mělo být odpovědné za dohled nad implementací většiny iniciativ, které vzejdou ze současně navrhovaných a přijatých dokumentů. ACT se musí stát zároveň jakýmsi advokátem a hnacím motorem pro zavádění nových schopností v rámci Aliance. Lze očekávat, že pro ACT v blízké budoucnosti vyvstanou nové požadavky na vytvoření nových orgánů a doplňkových zdrojů. ACT bude mít rovněž za úkol propagovat vojenskou účinnost a reformy potřebné pro rozvoj budoucích schopností v prostředí narůstajícího omezování obranných zdrojů.

V řadě členských států Aliance probíhá v současné době aktualizace koncepčních dokumentů. Je tomu tak i v rezortu obrany ČR, kde je připravována Bílá kniha o obraně. Tento dokument bude definovat a zdůvodňovat roli a funkci ozbrojených sil ČR a směry rozvoje jejich schopností. V současnosti již přijatá **nová strategická koncepce Aliance by měla tvořit vstupní klíčový dokument pro tvorbu bílé knihy**, a to především v oblasti specifikace úkolů, iniciativ a oblastí transformací, jimiž by se měl rezort obrany pro naplňování aliančních závazků řídit.

Literatura:

- Affordable Defense Capabilities for Future NATO Missions*. Washington, DC: Published by the Center for Technology and National Security Policy, National Defense University, Fort Lesley, J.McNair, 2010.
- NATO 2020: Assured security, Dynamic engagement. Analysis and recommendations of the group of experts on a new strategic concept for NATO*. Brussels, Belgium: NATO Public Diplomacy Division, 2010.
- Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.
- Lisabonský summit – přelomové setkání NATO*, 20.11.2010, <http://www.army.cz/lisabonsky-summit-prelo-move-setkani-nato-49608/>.

PhDr. Antonín Rašek

Systémový přístup ke globální bezpečnosti

(Barack Obama v polovině prezidentského mandátu)

Mě by nikdy nenapadlo, že černoch může být americkým prezidentem; že se to stalo, sděluje něco dobrého o touze o rovnosti a spravedlnosti.

Miloš Forman

Ti, kdo spekulují o úpadku moci jediné současné supervelmoci, protože všechny říše jednou upadly nebo se dokonce rozpadly, zapomínají na jeden důležitý faktor, možná primární: Američané úspěšně překonali pět vážných krizí: občanskou válku, první světovou válku, hospodářskou krizi 1929, druhou světovou válku, Vietnam. Mají k dispozici nezměrný lidský potenciál, nejmodernější technologie a vědeckovýzkumnou základnu, která je stále schopna jim zajistit další úspěšný vývoj. Pro mladé talenty z celého světa jsou Spojené státy stále Mekkou.

Prezident Obama nadále chce Ameriku, která bude mít ve světě vedoucí roli, nevzdává se tzv. leadershipu. Před odjezdem do Prahy vyhlásil novou jadernou strategii. USA v ní mj. přestávají považovat jaderné zbraně za prioritní a nebudou je dál vyvíjet. Nepoužijí je jako první a nikdy také proti nejaderným zemím, s výjimkou těch, kdo odmítají respektovat dohodu o nešíření těchto zbraní. Předstihly tak Rusko, které se jejich preventivního použití nevzdalo, a to i v případě masivního napadení konvenčními zbraněmi. Rusové tím mimoděk přiznávají, že jsou na tom ve srovnání s minulostí špatně.

Britského historika přednášejícího většinou ve Spojených státech profesora Nialla Fergusona se studenti Oxfordské univerzity zeptali, jak se dívá na roli amerického prezidenta Baracka Obamy, a on jim řekl: „Nejdříve bude mít výtečný inaugurační projev, potom bude mít ještě několik takových projevů, a pak už nic.“

Jenže Obama přišel s odzbrojením, v krizi začal bořit dosavadní principy jejich řešení, nebál se zasáhnout do soukromého podnikání, pustil se do zdravotnické reformy proti odporu soukromého pojišťovnictví a farmaceutického průmyslu, vzal na sebe odpovědnost v pokračování afghánského konfliktu, nedal se odradit, když ho republikáni začali srovnávat s Hitlerem, Stalinem či s Che Guevarou. Měl odvahu převzít moc v situaci, kdy jsou Spojené státy oslabeny, přestávají hrát roli jediné supervelmoci, což mu nakonec může být přičteno k tíži. Niall Ferguson proto zároveň přiznal, že zvolení Obamy je výrazem americké síly a sebevědomí. Jak je po dvou letech zřejmé, jinak Obamu přijala Evropa, jinak Američané, a to ani ne tak z ideového hlediska jako spíš etnické příslušnosti.

Obamovo hodnocení po prvním roce

Hodnocení Obamova prvního roku prezidentství nemohlo být jiné než rozporné. Odráželo politické postoje těch, kdo se k němu vyjadřovali. Tzn. radikálů požadujících

rychlou změnu či konzervativců trvajících na pokračování dosavadního politického přístupu. Bylo by možné jejich hodnocení obsáhle citovat a komentovat. Spíše se zaměříme na obecnější posouzení, jak jej např. prezentoval Jiří Pehe: „Uskutečnění ideálu, jakým bylo zvolení mladého černošského senátora prezidentem USA nebo zvolení disidenta vláčeného komunistickými kriminály prezidentem Československa, samozřejmě vyvolalo nepřiměřené očekávání.“ [1]

Co je rozhodující, Obamovi se podařilo alespoň zčásti skoncovat s politikou Bushovy administrativy. Setrvačnost mechanismů minulosti je však nelehko překonatelná, zvláště volí-li se vyloženě demokratický evoluční přístup. Prosazení idejí tolerance, multikulturalismu a multipolarity, konečně ani jiný postup neumožňuje, jakkoli je spíše výsledkem světového vývoje než Obamovy snahy.

Nechybějí ovšem hlasy, které neskrývají zklamání. Nejcitovanější český ekonom, Milan Zelený, profesor na Fordham University v New Yorku, Obamovi vyčítá, že během předvolební kampaně sliboval změnu, kvůli níž mu voliči dali hlasy. Zdaleka ale nepřišlo to, co od něj očekávali. „Když politik žádá ‚Dejte mi moc a já prosadím potřebnou změnu‘ – a lidé mu tu moc propůjčí – pak je chybná interpretace, že vy, voliči, přijmete moji změnu, a ne že já, prezident, přijmu změnu vaši. Obama nepochopil touhu národa po změně, ale použil staré politické mechanismy k prosazování změny své vlastní. V Americe tohle nemohlo a nebude fungovat,“ upozorňuje Zelený. [2]

Pavel Tomášek, analytik Aktuálně.cz, se s Milanem Zeleným ve svém textu Obama nevyslyšel silné volání po změně shoduje: „Obama stojí na prahu druhého roku své vlády podlomen nesplněním dvou velkých slibů. Američané stále ve svých životech nepocítili důsledky odražení se ekonomiky od krizového dna. Politika ve Washingtonu je stejně hašteřivá a bez vůle ke kompromisu jako před Obamovým nastěhováním se do Bílého domu,“ míní Tomášek. [3]

Zatímco po nástupu Obamy k moci jsme mohli o Spojených státech říci, že jako první nastupují do éry post-, situace se po roce podstatně změnila. V kauze Citizens United proti Federal Election Commission Nejvyšší soud USA 21. 1. 2010 rozhodl zrušit federální zákon zakazující korporacím využívat svých fondů k financování kampaní ve prospěch nebo neprospěch kandidátů ve volbách. Prezident Barack Obama to nemůže vnímat jinak než jako vítězství naftařských koncernů, Wall Streetu, soukromých pojišťoven a jiných mocných zájmů. Mnozí Američané se v této souvislosti domnívají, že např. v Iráku umírají američtí vojáci spíše za zájmy korporací než republikánské ideály.

Václav Bělohradský to přímo označil jako nástup postdemokracie: „... korporace vytlačují z veřejného prostoru vědomí morální ambivalence vědeckého a technologického pokroku... hlavním cílem mediálních korporací není informovat veřejnost, proto o tom, co je zpráva, rozhodujeme my... současná ‚ekonomická věda‘ je mediálním trikem, postaveném na rétorickém využití matematiky, hraje v naší společnosti stejnou roli jako astrologie, nemá nic společného s realitou. [4]

Komentátoři a politologové se shodli v tom, že Obama má velké problémy doma i v zahraničí, a zatím žádné konkrétní výsledky. Podle jedněch je třeba vyčkat, protože jeho úkoly jsou mimořádně složité. Podle dalších se jenom ukázalo, že Obama nasliboval mnohem více, než mohl jako nezkušený politik zvládnout.

První úspěch však přesvědčivě zaznamenal – volby v Iráku, jakkoli ustavení vlády se setkalo s vážnými problémy, které dávají naději, že se odtud vojska mohou stáhnout v plánovaném termínu, tj. do konce roku 2011, i když to USA zemi opustí. Znamená to

však jisté zjednodušení situace, Obama se bude moci věnovat více Afghánistánu, což je neskutečně nesnadný úkol, který kdyby vyřešil, upevnilo by to jeho postavení před dalšími prezidentskými volbami.

V některých případech jsou nároky na Obamovu roli až nepřipadné, i když může existovat i jiný názor, jako kdyby USA paradoxně odpovídaly za dění na celém světě. Např. známá herečka Mia Farrowová [5] kritizuje prezidenta, že „přehlíží soudánskou genocidu“ a žádá ho, aby zasáhl.

Jisté obavy z toho, že by Obama nemusel být zvolen i podruhé, ačkoli to Američané málokomu nedopřejí, signalizuje i záměr, aby Hillary Clintonová jako úspěšná ministryně zahraničních věcí kandidovala v příštích volbách jako viceprezidentka. Pesimismus nejspíš ale není na místě. Komentátor Michael Medved ve Wall Street Journal [6] napsal, že Obama je nadále favoritem voleb 2012. Sice jeho obdiv u bělošského obyvatelstva klesl za dva roky ze 43 % na 38 %, ale stále si udržuje vysokou podporu černošského a hispánského obyvatelstva, jejichž počet každoročně stoupá o procento, tedy mezi lety 2008 a 2012 z 26 % stoupne na 30 %. Obamovi bude stačit, i když je to z hlediska bezpečnosti problematické, postaví-li se vstřícněji imigraci z jihu. Bude-li tento trend pokračovat, nezvýší-li se výrazněji, za dvacet let ztratí běloští občané ve Spojených státech většinu.

Přetrvávající úvahy o úpadku moci Spojených států

Existuje mínění, že po pádu SSSR jako dlouhodobého nepřítele se hledala náhrada na jihu. [7] Zprvu posloužil Saddám Husajn nepředloženou anexí Kuvajtu. Američané se začali obávat zejména tzv. zhroucených států a nejrůznějších šedých zón s těžko predikovatelným vývojem, které následně rozšířila osa zla Irák-Irán-Severní Korea. Americké politiky i strategy později ovlivnila kniha Zbigniewa Breziňského Velká šachovnice, jejíž idea se dá lakonicky vyjádřit, že není důležité mít nepřítele, ale udržet si převahu. Olivier Zajec v knize Tajemství geopolitiky k tomu dokonce napsal: „Vzhledem k tomu, že bezprecedentní síla USA je odsouzena k úpadku, prioritou je ovládnutí procesu vzniku nových světových mocností tak, aby neohrožovaly americkou nadvládu.“ [8] To je právě nejspíš objektivní příčinou Obamovy zahraniční a bezpečnostní strategie. Nepovede-li se to, může se Obama stát obětním beránkem. Jako Michail Gorbačov.

O problémech supervelmocenského postavení Spojených států hovořil při své pražské návštěvě bývalý ruský premiér a ministr zahraničních věcí Jevgenij Primakov: „Obama se od svého předchůdce skutečně vážně liší... jeho nástupem skončila doktrína unilateralismu. Obama bezesporu bojuje o lídrovství USA ve světě, ale zároveň chápe, že lídrovství a hegemonismus jsou různé věci... Na druhé straně – Obama chápe, že v současnosti není možné vyřešit žádný mezinárodní problém pouze vlastními silami. Ani když jde o mocné USA. Názorným příkladem jsou Írán a Afghánistán.“ [9]

Michal Romancev z Metropolitní univerzity Praha napsal: „... pro probíhající transformaci mezinárodního systému je, a ve střednědobém horizontu bude charakteristické, že kulturní, politická a hospodářská dominance Západu bude postupně nahrazována mnohem rozmanitějším a více heterogenním systémem, v němž noví (například Brazílie, Indie či globální dimenzi si připustivší EU) a staronoví (zejména Čína a Rusko) hráči budou s větší či menší mírou asertivity prosazovat své vlastní pohledy na svět. EU, jako jeden z architektů nového světového systému, se domnívá, že vznikající systém je

možno charakterizovat jako interpolární, neboť jeho klíčovými charakteristikami bude multipolarita v éře vzrůstající interdependence. Pro interpolarnitu bude příznačné, že bude primárně založena na zájmech (hlavních aktérů), zaměří se na (společně) definované problémy a bude orientována na optimalizaci společných postupů při jejich řešení.“ [10]

Stejně jako koluje anekdota o linii ruských vládců Rasputin – Putin – Tin, můžeme zkonstruovat podobnou linii Bush – Obama – Wu-wei, jak jméno toho posledního ve své prognóze zvolil Kryštof Kozák. [11] I když se Číně daří ekonomicky dohánět Spojené státy, vypořádávat se s chudobou a nelze podcenit sofistikovanou čínskou infiltraci v téměř všech kontinentech, lze s ním souhlasit, že v příštích dvaceti letech nebude určovat směřování světové politiky. Američané však musejí překonat neochotu až odpor k veřejným projektům a k rozvoji infrastruktury, skoncovat s praxí řešit mezinárodní problémy silou, což poškozuje nejen jejich prestiž a zvláště státní pokladnu.

Ztráta vedoucího postavení nemusí znamenat, že je nahradí někdo jiný. Světová moc může být v jednotlivých oblastech lidské činnosti disperzní. Diskuze o slábnoucí moci USA trvají již od sputniku přes hrozbu hispanizace a islamizace až po současnou finanční a ekonomickou krizi: to konstatuje sociolog Karel Černý, který analyzoval publikace tří světoznámých autorů o tomto problému. [13] Dospívá k závěru, že ani tak v diskuzích nejde o věcnou analýzu situace, ale ideová střetnutí, „o slábnutí Spojených států se píše celá desetiletí, chmurné předpoklady se však nenaplnují“. Podobně jako se kdysi psalo o tom, že světová priorita bude patřit Japonsku, nyní jeho roli přebírá Čína a Indie. Autor nepodceňuje hispanizaci, protože počet obyvatel tohoto etnika s menšími předpoklady integrace již převýšil počet obyvatelstva černošského.

Navzdory pesimistickým předpovědím a analýzám, Američané stále dlouhodobě vytvářejí čtvrtinu světového ekonomického bohatství a vynakládají na svou vojenskou sílu polovinu světových vojenských rozpočtů. Příčinou úspěchů je především efektivní vzdělávací systém – USA na něj vydávají 2,6 % HDP, Evropané jen 1,2 % – což se promítá i do výsledků vědy a inovací. Lze předpokládat, že USA se lépe vypořádají i s demografickým vývojem a migrací než Evropa. Je ovšem otázkou, zda tento faktor bude schopen přinejmenším kompenzovat zvyšující se státní dluh, přes 90 % HDP, stárnutí populace a stále hůře zvládnutelnou migraci, zvláště z jihu, což podle prognóz povede k tomu, že v roce 2050 budou Spojené státy převážně latinskoamerické.

Ekonomika jako stálá Obamova priorita

V souladu se svou ústavní povinností přednesl Barack Obama před společným zasedáním obou komor Kongresu první Zprávu o stavu Unie. Ve více než hodinové řeči zhodnotil dosavadní úspěchy i zklamání z prvního roku své vlády. Částečně i v reflexi čerstvé ztráty supervětšiny v Senátu, Obama přiznal chyby v komunikaci priorit a přínosu své agendy americkým voličům a představil agresivnější postup v boji s přetrvávající vysokou nezaměstnaností. V odpovědi na rostoucí obavy z rozpočtového deficitu navrhl zmrazit vládní výdaje, z tohoto opatření jsou zatím vyjmuty oblasti národní obrany a mandatorních výdajů. Konkrétním slibem bylo zrušení politiky *don't ask, don't tell* znemožňující Američanům otevřeně deklarujícím svou homosexuální orientaci službu v národních ozbrojených silách.

Obamova řeč obsahovala též varování a kritiku. Republikány varoval před pokračováním jejich obstrukcionistické taktiky a vyzval je v krizové situaci ke spoluzodpovědnosti

za vládnutí. Demokratickým kolegům připomněl, že stále mají výraznou většinu v obou komorách Kongresu a zdůraznil nutnost pokračovat ve snaze prosadit jejich politickou agendu. Před přítomnými soudci Nejvyššího soudu vyjádřil politování nad jejich nedávným verdiktem *Citizens United v. FEC*. Zahraniční politice věnoval necelých deset minut, což potvrdilo, že se jeho priority nacházejí na domácí politické scéně. [14] Z mezinárodně politických problémů zdůraznil stažení sil v Iráku a pokračování v jaderném odzbrojování. O Číně padla jen zmínka.

Neznamená to, že by Obama podstatně mezinárodní politiku neovlivňoval. Je však patrnější, že Spojené státy jsou stále více první mezi rovnými. Musí proto logicky volit strategii **bilaterálního paralelismu** s ostatními velmocemi a mocnostmi. Lze to zčásti charakterizovat jako reflexi vědomí postupné ztráty leadershipu. Jak je patrné, ekonomická krize vede americkou administrativu ke stále většímu pragmatismu. Jak se prokazuje, i Obama není jako kdysi prezident Carter vizionář, ale pragmatik. Vypůjčíme-li si příměr z literatury, Obama není Cervantesovým donem Quijote, ale Sancho Panzou řídícím se reálným kritickým rozumem. Možná jsou v Obamovi spojeny obě tyto postavy nejslavnějšího a nejlepšího světového románu. Jiná politika obrany i prosazování amerických zájmů prostě neexistuje. Jinak Spojeným státům hrozí řecká nemoc. Mnohé strategické cíle musely jít proto načas stranou.

Ve Zprávě o stavu Unie se tedy Obama věnoval především vnitropolitické situaci a v ní prioritně ekonomické situaci; ze sociálních skupin pak střední třídě. Z ekonomických problémů klíčovou pozornost věnoval vytváření nových pracovních míst. Oživení ekonomiky věnoval 175 miliard USD, zvláště podpoře malých podnikatelů, podpoře vývozu a výstavbě nové generace jaderných elektráren. Zdanění velkých bank a jejich event. reorganizace má přinést 250 miliard USD. Zatím se podařilo prosadit zákon znemožňující bankám operace, které způsobily finanční krizi. Má pokračovat zdravotnická reforma, při níž chce Obama spolupracovat s opozicí.

V polovině roku 2010 Sněmovna reprezentantů schválila regulační plán finančního trhu, který je považována za radikální. Je zaměřen na dosud standardní praxi, která vedla k finanční krizi a která přerostla v krizi ekonomickou. Zákon zavádí přísnou regulaci finančních institucí a omezí jejich zisky. Posiluje ochranu spotřebitelů, omezí bankovní prostor pro rizikové obchodování a investování a zavede režim, který úřadům umožní snadnější likvidaci finančních ústavů, které se ocitnou v problémech. Reformu finančního sektoru podepsal Obama 20. července 2010. Musel souhlasit s kompromisem, pro nesouhlas republikánů zákon neobsahuje zvláštní daň pro velké banky a hedgeové fondy.

Po schválení zákona o zdravotnictví je to další Obamovo vítězství při realizaci svého programu. Nedočkal se však za to satisfakce. Se zdravotnickou reformou souhlasí jen třetina Američanů. Paradoxně čím víc plní sliby, tím hůře je hodnocen. Zlepšení ekonomické situace pociťuje 13 % Američanů, o zhoršení je přesvědčeno 23 %, ostatní žádné změny nevidí. S Obamovými reformami souhlasí 35 %, nesouhlasí 47 %. S jeho výkonem funkce je zásadně spokojeno 29 %, zásadně nespokojeno 35 %. Přesto byl ještě populární, patřil mezi nejoblíbenější osobnosti. Navíc jeho protivníci v prezidentských volbách John McCain a Sarah Palinová jako kdyby se z americké politické scény vytratili.

Složitost překonávání krize se ke konci roku 2010 projevila ve výzkumu pro Strategic One Institute, kde 65 % Američanů uvedlo, že očekává další hospodářskou krizi. Stejně procento lidí si podle průzkumu pro Wall Street Journal a NBC myslí, že USA čelí dlouhodobému úpadku. Analytici to hodnotí jako apokalyptickou náladu. Souvisí to

s vysokou mírou pravděpodobnosti z panujících obav o úpadku Spojených států. To by mohlo vést ke stahování peněz z bank, tisku nových a následné inflaci. Podle komentátora Davida Brookse z The New York Times jsou nyní problémy strukturální, ne cyklické. USA podle něho čeká podobný ústup jako Velkou Británií před sto lety.

Ekonomickým problémem nesporně jsou i vojenské výdaje. Jen válka v Iráku a v Afghánistánu má podle odhadu nositele Nobelovy ceny za ekonomii Josepha Stiglitze a profesorky Harvardovy university Lindy Bilmesové z roku 2008 stát americké daňové poplatníky 4 biliony USD (72 bilionů Kč) přímých i skrytých výdajů, z toho čtvrtina nákladů má jít na veterány (těmito válkami prošlo již 2,1 milionu amerických vojáků, z nichž 600 tisíc již požádalo o zdravotní péči). Druhá světová válka si z amerického rozpočtu vyžádala v přepočtu 5 bilionů USD. Výdaje na vietnamskou válku to má překročit o třetinu. Americký Kongres na základě údajů Pentagonu uvádí dosavadní přímé výdaje ve výši 1,086 bilionu USD, tj. 19,6 bilionu Kč (70 % na Irák, 28 % na Afghánistán a 2 % na jiné výdaje). Současný státní dluh USA rozpočtený na jednoho obyvatele činí 43 500 USD.

Jaderné odzbrojování

Barack Obama dodržel slib začít svět zbavovat hrozby jaderných válek a na stejném místě, kde tak učinil, byla v Praze podepsána dohoda Start. Na tento krok navázal i summit o jaderné bezpečnosti 12. a 13. dubna 2010 ve Washingtonu. Tato iniciativa však narážela na souvislost s protiraketovou obranou.

Smlouva START I z roku 1991 z konce bipolarity snižovala počty aktivních strategických jaderných hlavic z 10 000 až 11 000 na 6000 a nosičů z cca 2000 na 1600. **Moskevská smlouva START z roku 2002** snižovala počet hlavic na 1700 až 2200. Rusko si přitom zachovalo převahu v taktických jaderných zbraních, kterými si kompenzuje kdysi mohutné konvenční síly, které notně zastaraly. Proto se snaží o to, aby Američané snížili jak rozpočet, tak konvenční zbraně, což je iluzorní vzhledem k vedlejším konfliktům.

Podle nové smlouvy START se počet hlavic má během sedmi let desetileté smlouvy na obou stranách snížit na 1550, nosičů raket na 700, tedy u USA cca o pětinu, u Rusko o čtvrtinu (někdy se udává celková třetina, protože údaje o počtech jsou zčásti tajné), ve skutečnosti jde o desetinu. To jim stále zajišťuje jadernou převahu. Problém je v započítávání bombardérů, které se započítávají jako jednotka, ale mohou nést až deset hlavic. Podle Hanse Kristensena z Federace amerických vědců [15] nebude tím započítáno 450 amerických strategických hlavic z nyní 2100 rozmístěných a Rusové nezapočítají 860 z 2600 hlavic. USA budou muset odstranit 100 a Rusové 190, tedy ne příliš mnoho. Rozhodující je daleko sofistikovanější kontrola smlouvy. Ve srovnání s historicky nejvyšším počtem těchto zbraní činí snížení 80 %.

Velmi diskutabilní se v této souvislosti stává uvažované stažení amerických taktických jaderných zbraní z Evropy, což je bez adekvátní ruské odezvy nemyslitelné. Stejně tak bude v budoucnosti nemožné dále snižovat jaderný potenciál bývalých supervelmocí bez podobné aktivity jaderných mocností.

Spolu s novou smlouvou START je tedy ve hře stažení cca 200 taktických jaderných zbraní z Evropy, umístěných v Německu, Belgii, Nizozemí, Itálii a Turecku, které měly být na cíl transportovány letouny, jejichž životnost pomalu končí a jsou za současné

situace těžko využitelné. O stažení požádaly Německo, Norsko a státy Beneluxu jako vstřícný krok na podporu summitu o jaderném odzbrojení. Reakce české politické scény na novou iniciativu byla, jak se dalo očekávat, ambivalentní až kontroverzní. Zatímco levicová část je nakloněna a věří v možnost jaderného odzbrojení, pravicová je skeptická.

Podle názoru politického ředitele ministerstva zahraničních věcí Ivo Šrámka „... z našeho středoevropského pohledu byly a jsou americké jaderné zbraně především vyjádřením závazku USA bránit Evropu. Nechceme zpochybňovat současné uspořádání za situace, kdy chybí reálná alternativa a některé další státy naopak usilují o získání jaderné zbraně. Česká republika zcela v souladu se svými bezpečnostními zájmy podporuje zachování současného stavu, který zatím neztratil svou relevanci. Strategická koncepce NATO rozmístění amerických zbraní považuje za základní politickou a vojenskou vazbu mezi evropskými a severoamerickými členy Aliance, demonstraci solidarity a závazku k zajištění bezpečnosti spojenců“. [16] Americká vláda se zatím rozhodla tyto zbraně nestahovat a rozhodne se až po poradě se spojenci.

K této problematice se při své návštěvě Prahy vyjádřil také David Hamilton, ředitel Centra pro transatlantické vztahy Univerzity Johna Hopkinse ve Washingtonu: „Ministři Clintonová a Gates velmi důrazně potvrdili nutnost odstrašujících síly. USA tlačí spojence, aby byl článek 5 o vzájemné pomoci věrohodný. Otázkou jsou však taktické jaderné zbraně USA, které v Evropě zbývají. Aliance ve své strategické koncepci z roku 1999 konstatovala, že nemají vojenský význam a nemyslím, že se to změní. Podle Američanů by bylo nejlepší, kdyby se nejprve shodli Evropané a vyjádřili se, ale evropský konsenzus chybí. Máme za to, že rozhodnutí padne v rámci NATO, ne jednostranně. A také po jednání s Ruskem, aby v případě stažení přijalo reciproční krok. Letectvo USA je nechce. Podle něj nemají odstrašující význam.“ [17]

Další existence amerických taktických jaderných zbraní dislokovaných v Evropě, jejichž stažení požaduje hlavně Německo, ale i další země, byl i na programu summitu ministrů zahraničních věcí v dubnu 2010 v Tallinu. Členské země ze střední a východní Evropy se obávají, že tím Severoatlantická aliance ztratí odstrašující sílu. Takové obavy vyjádřil také náš tehdejší ministr obrany Martin Barták. I Alexandr Vondra je přesvědčen, že jaderné zbraně budou dál důležitým prvkem obranné strategie USA i NATO. Nic na tom podle něho zřejmě nezmění ani odzbrojovací smlouva o omezení strategických jaderných zbraní mezi USA a Ruskem.

Těžko ale mluvit o odstrašující síle, když Rusové mají takových zbraní pětadvacetinásobně více, z toho okamžitě použitelných desetinasobek. Bez dohody s Ruskem to těžko půjde. Je tedy zřejmé, že diskuze o těchto jaderných zbraních bude důležitým tématem. Souvisí to s dubnovým podpisem americko-ruské smlouvy o jaderném odzbrojení. Podle některých expertů by stažení amerických jaderných zbraní z Evropy, ať už částečné nebo kompletní, mohlo vést paradoxně k dalšímu zbrojení. Například Turecko by mohlo pracovat na výrobě vlastních nukleárních zbraní, které by byly odstrašující silou vzhledem k obavám ze šíření jaderných zbraní na Blízkém východě.

Je zřejmé, že bez cesty k odzbrojování, resp. snižování jaderného potenciálu obecně a stanovení a dodržování základních principů vzájemné důvěry zvláště mezi velmocemi, si ovšem není možné budoucí multilaterální svět představit. Základní podmínkou je při každé smlouvě zajistit rovnováhu prostředků a sil. I přes všechny námitky byla Smlouva mezi Ruskou federací a Spojenými státy americkými o opatřeních k dalšímu

snížení a omezení strategických útočných zbraní, podepsaná v Praze 8. dubna 2010, ohodnocena jako nový START.

Ti, kdo mají za sebou přes pětiset let životních dekad, jsou při charakterizování událostí jako přelomových či historických obezřetní. Jak už to ale absurdně bývá, čím jsou střízlivější, tím víc se mohou mýlit. Možná opravdu postupně pohřbíme tzv. *overkill*, nadměrnou ničivou sílu, či stručněji přezabítí, jak se obvykle tento anglický pojem překládá. I po realizaci smlouvy bude totiž třináctinásobný.

I když americký a ruský potenciál je enormní, budou-li se obě země snažit jej dále snižovat, postupně narazí na hranici a nutnost, aby do procesu snižování byly zahrnuty i další jaderné země. Mezi nimi jsou ovšem vážné rozdíly. Něco jiného je, když zbraně vlastní USA a Rusko či Velká Británie a Francie. Ani se možná nemusíme děsit, mají-li je Čína a Indie – pokud by je v druhém případě nevlastnil Pákistán, mezi nimiž existuje napětí. Podobně jako Izrael, když o jaderné vyzbrojování usiluje Írán. Ihned po Praze se Obama sešel s čínským prezidentem. Systémový přístup v globálním strategickém vládnutí se projevil i v následném summitu 47 zemí o nerozšiřování jaderných zbraní a zabránění tomu, aby se dostaly do rukou teroristů. Byla přijata opatření, která mají být splněna do čtyř let. [18]

Daniel Anyž k tomu napsal: „V tomto smyslu je důležitá i obecná rovina Obamova summitu. Americký prezident zdvihl problematiku zabezpečení jaderného materiálu z kategorie, kdy se tím zabývaly odborné týmy na příslušných ministerstvech jednotlivých států, do nejvyšší mezinárodní úrovně. Obrazně i doslova položil na konferenční stůl, za kterým ve Washingtonu sedělo přes 40 státníků, své prioritní téma a řekl: řešme to. Zda mezinárodní společenství vezme tuto pobídku vážně se teprve ukáže. Ale je zřejmé, že začal určitý proces, za dva roky se bude v Jižní Koreji konat návazná hodnotící konference.“

Týdeník Newsweek k tomu ovšem připomněl slova někdejšího demokratického senátora Sama Nunn, který společně s republikánem Richardem Lugarem na začátku 90. let prosadil program, v rámci něhož Američané technicky a finančně pomáhají Rusku s bezpečnou likvidací jaderného arzenálu. Jde o „dostihy mezi spoluprací a katastrofou“, popsal Nunn jejich iniciativu. Obamův summit lze jednoznačně zahrnout do kolony spolupráce. [19]

Podle zprávy amerického ministerstva energetiky chce vláda prezidenta Obamy snížit do roku 2022 arzenál jaderných zbraní o 30 až 40 %, tj. z 5000 ks na 3000 až 3500. Je v tom zahrnuto i 1550 strategických útočných zbraní podle americko-ruské dohody START. Američané hodlají v příštích dvaceti letech vydat na jaderné vyzbrojování 175 miliard USD. Jistý příslib průlomu lze zaznamenat i po jednání francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho a německé kancléřky Angely Merkelové s ruským prezidentem Dmitrijem Medveděvem v přímořském letovisku Deauville, kde Medveděv přislíbil nejen účast na lisabonském summitu, ale i zvážit nabídku zapojit se do systému protiraketové obrany Aliance.

Nová národní bezpečnostní strategie

Barack Obama zůstává v mnohém věren svým předvolebním slibům. Proto byla i přijata nová americká Národní bezpečnostní strategie 2010 (NBS). Konečně je to jeho každoroční povinnost, i když ne vždy dodržovaná. [20] (Ostatně podobně jako u nás,

kdy má být bezpečnostní strategie novelizována po dvou letech, ale naposled se tak stalo v roce 2003.) Americká NBS je svým širokým tematickým obsahem spíše národní strategií Spojených států. V tomto stručném textu se proto budeme věnovat právě jen bezpečnostní tematice. Aby nikoho nenechal na omylu, Obama chce Ameriku, jež bude mít ve světě vedoucí roli. Proto ji prezident nazývá **strategií národní obnovy a světového vedení**. Chce jej však udržovat a rozvíjet jinými prostředky než jeho předchůdce George W. Bush, přejít od strategie globální hegemonie ke globálnímu vedení. Proto postupně opouští jeho preventivní strategii preemptivního charakteru, kdy si Američané své protivníky *de facto* určovali sami, jako to bylo v případě Iráku a Afghánistánu, v níž ta druhá země je zjevnou koulí u Obamových nohou. Američané si přesto chtějí udržet vojenskou převahu jak v jaderných zbraních, tak ve zbraních konvenčních. Stejně jako za administrativy prezidenta Bushe nechťejí tedy dopustit, aby někdo dosáhl jejich síly, s níž by se těžko vyrovnávali.

Spojené státy pokračují v dosavadním trendu, v němž vzestupný význam mají noví aktéři, především Čína, Rusko a Indie. Evropa jistým způsobem ustupuje do pozadí. Ne však zcela, zvláště pro spojenecké závazky v Severoatlantické alianci, kde je pro USA prioritní.

Spojené státy chtějí posilovat světové instituce včetně důležitosti OSN, na druhé straně je z NBS zřejmé, že preferují bilaterální vztahy. Z tohoto hlediska je výstražné, že nevěnují vážnější pozornost Evropské unii, ale dávají přednost úzké a pravidelné spolupráci s Velkou Británií, Francií a Německem.

Za hlavní bezpečnostní hrozby Američané považují terorismus, jaderné zbraně v rukou nedemokratických zemí a teroristů, kyberterorismus, devastaci životního prostředí a nebezpečí pandemií. Mění se však reflexe terorismu, který je chápán jako specifická taktika konkrétních organizací jako je al-Ká'ida.

Hlavní body nové jaderné strategie USA:

- 1. Zabránit šíření jaderných zbraní a nukleárního terorismu.** Spojené státy tento bod umístily do čela své jaderné strategie, docílit jej chtějí posílením kontroly šíření jaderných zbraní, včetně eliminace nukleárních ambic Íránu a KLDŘ, zajištěním veškerého špatně chráněného jaderného materiálu na světě do čtyř let a zesílením snahy o jaderné ozbrojení či o zákaz jaderných zkoušek.
- 2. Snížit roli amerických jaderných zbraní v národní bezpečnostní strategii.** Jde o reakci na změněnou situaci po konci studené války, kdy klesla úloha amerického jaderného arzenálu při odstrašování nejaderných útoků, ať již konvenčních, chemických či biologických. Spojené státy proto hodlají zesílit roli konvenční výzbroje a snížit jaderný potenciál. Spojené státy zároveň přistupují ke strategii „negativní bezpečnostní záruky“, tj. slibu, že nezaútočí nukleárními zbraněmi na nejadernou zemi dodržující smlouvu o nešíření jaderných zbraní. V případě zemí, jež se touto smlouvou neřídí, podle strategie existuje omezený počet scénářů, kdy mohou americké jaderné zbraně hrát roli při odstrašení protivníka; neznamena to ale, že vzrostla ochota použít tyto zbraně proti takovým státům, tedy Íránu a KLDŘ.
- 3. Zachovat strategický odstrašovací a stabilizační potenciál amerického jaderného arzenálu i po jeho redukci.** USA při své obraně nadále budou spoléhat na mezikontinentální balistické střely, rakety s jadernými hlavicemi odpalované

z ponorek a jaderné bombardéry, co nejvíce se prodlouží čas pro rozhodnutí amerického prezidenta použít jaderné zbraně, aby se předešlo neštěstím nebo nedorozuměním. Spojené státy chtějí dále jednat s Ruskem a Čínou, aby se mezi nimi a těmito velmocemi udržela strategická stabilita a vzrostla důvěra. Washington také bude i po podpisu nové smlouvy s Ruskem o omezení jaderných zbraní usilovat o další snižování jaderných arzenálů.

4. **Posílit regionální odstrašovací roli a ujistit spojence a partnery Spojených států o ochraně jejich bezpečnostních zájmů.** Washington neučiní změny v úloze dosavadních odstrašujících prostředků bez konzultací se spojenci a partnery. Spojené státy budou klást stále větší důraz na nejaderné odstrašování, například ve formě protiraketové obrany.
5. **Udržovat bezpečný, zajištěný a efektivní jaderný arzenál.** Spojené státy nadále nehodlají pokračovat v jaderných zkouškách, které ukončily v roce 1992, nebudou vyvíjet nové jaderné hlavice a budou jen udržovat současný jaderný arzenál a prodlužovat jeho životnost, soustředí se na to, aby jaderné zbraně, které skladují, byly v bezpečí a spolehlivé. Do budoucna je podle nové jaderné strategie cílem Spojených států svět bez nukleárních zbraní, který jako svou vizi představil americký prezident Barack Obama zhruba před rokem v Praze. [21]

Hlavním bodem nové jaderné strategie USA je zabránit šíření jaderných zbraní a nukleárního terorismu. Spojené státy tento bod umístily do čela své jaderné strategie vůbec poprvé.

Protiraketová obrana

Nový americký projekt prezentovaný ve studii Ballistic Missile Defence Report (BMDR) prokazuje, že se v podstatě jedná o kontinuální strategii v americké protiraketové obraně. Ve srovnání s dřívější podobou se strategickým určením je zaměřena na protiraketovou obranu bojiště, tj. proti střelám krátkého a středního doletu. Tak to v konfrontaci s bývalým prezidentem Georgem Walkerem Bushem požaduje ministr obrany Robert Gates: „Určil jsem, že hlavní prioritou našich plánů a programů protiraketové obrany je ochrana před krátkodobými regionálními hrozbami. Taktéž jsem vydal příkaz podporovat posílení vojenské schopnosti bránit území USA od omezeného napadení malým množstvím balistických raket dlouhého doletu.“

Projekt se zaměřuje výhradně na zbraně hromadného ničení nukleárního charakteru. Chce zabránit šíření jaderných zbraní i raketových technologií a omezit možnosti jejich zneužití zeměmi, které tyto zbraně již mají, a to jak pokud jde o jejich využití jako nástroje odstrašení, tak faktické použití.

BMDR deklaruje záměr zachovat 30 kusů antiraket GBI rozmístěných na Aljašce a v Kalifornii; k tomu se uvádí: „USA jsou v současné době ochráněny před napadením s využitím omezeného množství mezikontinentálních balistických raket (MBR) ... USA jsou schopny v blízké budoucnosti odrazit předpokládanou hrozbu ze Severní Koreje a Íránu.“ USA mohou rozmístit dalších osm antiraket GBI, a to z antiraket určených pro pokusy. V souvislosti s možným zesílením hrozby MBR se počítá také s antiraketami SM-3. Antiraketa SM-3 Block 3B, která je ve vývoji s plánovaným dokončením do roku 2020, může být pro velkou rychlost schopna zasáhnout MBR ve vzletové fázi.

Ochrana před MBR je tak poněkud v pozadí, větší důraz se klade na ochranu před raketami krátkého a středního doletu. Přednost se přitom dává flexibilním protiraketovým opatřením, USA nechťejí budovat pevná zařízení, ale mobilní. Vyžaduje to i nutnost snížit náklady na realizaci projektu. Náklady musí přinést požadovaný efekt.

Projekt BMD je otevřen mezinárodní spolupráci, zvláště kooperaci s NATO. Její generální tajemník Anders Fogh Rasmussen však na Georgetownské universitě ve Washingtonu řekl, že by Aliance a Spojené státy měly budovat protiraketovou obranu ve spolupráci s Ruskem.

Z hlediska obranných funkcí Evropy je důležité, že se v dokumentu uvádí nový přístup k budování protiraketové obrany na jejím teritoriu. Jedná se o časový harmonogram rozmístování SM-3 v horizontu let 2011-2020. Deklaruje se otevřenost jednat v NATO a zmiňuje se explicitně role ČR a Polska, ale bez jakékoli konkretizace jejich budoucí role.

BMDR přiznává možnost vzniku obav Ruska a Číny a protiraketová obrana USA se může negativně dotknout obou zemí. Je tu však pasáž souznicí s Rasmussenovým názorem: „Naším cílem je zahrnout Rusko do nové struktury zadržování, která se stane odpovědí na rostoucí výzvy mezinárodnímu míru, bezpečnosti ze strany malého množství států, které chtějí vytvořit tajný potenciál.“ USA však nepředpokládají, že se do společného projektu zapojí Čína, vyjadřují obavu z raketového potenciálu ČLR, který je hrozbou Tchaj-wanu a vojenským objektům USA v regionu východní Asie.

V případě Ruska a Číny je opominuto, že obě velmoci mohou být globální projekcí moci USA ve světě znepokojeny zejména změnou rozložení moci ve světě mezi jednotlivými velmocemi. V této souvislosti je nutné vnímat, že BMD je součástí konceptu regionálního odstrašení, které v současné době není jako v době studené války založena na rovnosti aktérů. Dokument zdůrazňuje, že nový projekt není v žádném případě zaměřen proti Rusku a Číně, jejich zájmům a jadernému deterentu. Má především omezit vliv regionálních mocností jako Írán či zemí jako je Severní Korea. Není však zmíněn Pákistán.

BMDR nepředstavuje radikální přehodnocení vojenské politiky USA. Dílčí změna spočívá v tom, že v dokumentu už nejsou tvrdé, agresivní formulace, které používala předcházející Bushova administrativa. Jeho rétoriku proti terorismu nahrazuje pragmatismus a s tím spojená flexibilita přístupu. Cílem Obamy je i přes tuto „politickou daň“ spojit dlouhodobou vojenskou strategii s reálnými, nikoliv potenciálními hrozbami. Je to velmi složitý proces, kterému se bude stavět do cesty i existující lobby vojensko-průmyslového komplexu, o čemž svědčí i americký rozpočet na obranu v roce 2011 ve výši 708 miliard dolarů. [22]

NATO dává najevo, že by protiraketový štít ráda budovala i ve spolupráci s Ruskem. Vyzval k tomu koncem března 2010 na bezpečnostní konferenci v Bruselu generální tajemník Anders Fogh Rasmussen. Předpokládá to i zvýšené výdaje evropských členských zemí. Ty jsou dvaapůlkrát nižší než americké (711 miliard USD). Účast Ruska by byla důkazem, že je součástí euroatlantického společenství. Příčinou je stále hrozba Íránu. Posílilo by to i prestiž Evropy v očích americké veřejnosti. Je ovšem problém, zda s projektem bude souhlasit Rusko, které je proti strategické protiraketové obraně a podle šéfkonstruktéra ruského zbrojního koncernu Almaz-Altej Igora Ašurbejliho [23] chce do roku 2015 vybudovat ze šesti vyvíjených systémů komplex vojensko-kosmické obrany schopný zasahovat cíle v supernízkých i kosmických výškách. Zkoušky antiraket Víťaz proti střelám středního doletu mají být realizovány již v roce 2011.

Při summitu 47 zemí ve Washingtonu k nešíření jaderných zbraní jednal ministr obrany Martin Barták o našem zapojení do systému včasné protiraketové výstrahy před případným nepřátelským raketovým útokem. Jde o sdílení dat z velitelských a pozorovacích prvků, které mají být u nás dislokovány s výhradně českou obsluhou na dvou místech. Stejně jako předchozí varianta protiraketové obrany se nová verze systému nezamlouvá Rusku. Moskva se nadále obává, že uskutečnění plánu USA by narušilo strategickou rovnováhu mezi oběma zeměmi. Američané nicméně tvrdí, že tomu tak není a že chtějí, aby se Rusko do systému zapojilo.

Americký ministr obrany Robert Gates v polovině roku 2010 v Senátu prohlásil, že mezi USA a Ruskem není a nebude dohoda o protiraketovém štítu z prostého důvodu, že Rusko není schopno vybudovat vlastní. Taková politika je pro Rusko charakteristická již od 60. let minulého století. Proto není ani naděje, že by se podílelo na budování štítu amerického. V souvislosti s tím prohlásil, že Írán je schopný zasáhnout Evropu stovkami raket krátkého a středního doletu a že je schopen mít jaderné zbraně do jednoho roku až tří let.

Ještě před podzimním summitem Aliance o protiraketové obraně nebylo jasno. Nový český velvyslanec v NATO Martin Povejšil tehdy uvedl: „Teď je ještě brzy říci, zda v Lisabonu padne rozhodnutí o tom, že raketová obrana území a obyvatel je misí Aliance, tedy že se tudíž stane součástí kolektivní obrany. To je pořád otevřené. Diskuze pokračuje a můj odhad je, že poběží do poslední hodiny, protože to není banální rozhodnutí pro řadu zemí... Američané však budou pokračovat bez ohledu na to, zda v Lisabonu padne rozhodnutí, nebo ne... paralelně budou uzavírat dohody s jednotlivými spojenci, jež mají umožnit, aby systém vznikl.“ [24]

Bezprostředně před lisabonským summitem Aliance začal její generální tajemník Anders Fogh Rasmussen na schůzce ministrů zahraničních věcí a obrany prosazovat protiraketovou obranu propojenou a americkým štítem radikálněji. Měla by stát cca 200 miliónů eur, tj. cca 5 miliard Kč, což se zdá až neuvěřitelně laciné. Zdálo se to i Rasmussenovi, když původní odhad 147 miliónů eur po dotazech představitelů některých členských zemí raději „zastropoval“ uvedenou částkou. Hrozba vyžadující budování štítu byla definována jen obecně. Záměr se nesetkal se všeobecným pochopením, proti se postavil zejména francouzský ministr Hervé Morin. Američané na to reagovali tím, že v případě nesouhlasu budou štít budovat na základě dvoustranných jednání.

Evropa jako americký spojenec

Přední ekonom a poradce generálního tajemníka OSN Jefrey Sachs na pražském kongresu Strany evropských socialistů (PES) 8. 12. 2009 řekl: „V neposlední řadě vás žádám, i ve prospěch mé země, aby se Strana evropských socialistů spojila s politickými silami ve Spojených státech a zabránili jsme tomu, aby politice nadále dominovaly peníze a militarismus. Musíme se začít chovat moudře a vytvořit společné dílo. Vaše věc je věcí evropskou, ale je zároveň věcí globální.“ [25]

Nestává se často, aby se americký představitel či přední odborník obracel na evropskou veřejnost, navíc na tribuně levicového seskupení. Svědčí to o tom, že Američané berou globální bezpečnost skutečně vážně. Příčinou je stále těžko identifikovatelný nepřítel. Francouzský generál označovaný za veterána studené války Maisonneuve napsal: „Sovětský svaz měl všechny kvality dobrého nepřítele, byl solidní, stálý, koherentní.

Vojensky byl s námi srovnatelný, vybudovaný rovněž na clausewitzovském modelu. Byl sice znepokojivý, ale znali jsme ho a uměli ho předvídat.“ [26]

S evropskou bezpečnostní politikou je to stále složité. Místo její precizace a pevného ukotvení převažuje orientace a spoléhání se na Spojené státy, jak to v poslední době předvedly Česká republika a Polsko. Vzniklá situace by se měla řešit podle přijaté Lisabonské smlouvy. Evropa se nemůže spoléhat, že Američané udrží svůj leadership, budou muset dále finančně zabezpečovat v podstatě polovinu výdajů na světovou bezpečnost. Neznamená to ani tak v Evropské unii vydávat více prostředků jako jimi lépe hospodařit, zvláště pokud jde o vojenský výzkum a výrobu zbraňových systémů, které tvoří podstatnou část vojenských rozpočtů. Předpokládá to i lépe organizovat zpravodajskou službu a identifikovat bezpečnostní hrozby, aniž bychom se museli spoléhat na americké informace, ale s americkými službami efektivně spolupracovat.

Americká média se dlouhou dobu vracela k Obamově návštěvě Prahy, kterou údajně považoval za ztrátu času. To byl prý také důvod, proč zrušil další americko-evropský summit v květnu 2010 v Madridu při španělském předsednictví Evropské unii. Američané tvrdili, že nikdy ani nebyla v plánu. Většinou v tu dobu však američtí prezidenti Evropu navštěvovali a evropští představitelé na podzim návštěvu opětovali. Výmluva byla originální, nevěděli, zda mají navštívit Madrid nebo Brusel, tj. nového nejvyššího představitele EU Hermanna van Rompuye, či španělského premiéra José Zapatera, který byl připraven Obamu hostit. Někteří komentátoři se domnívají, že je to další důkaz, že Evropu a EU Američané odsouvají na druhou kolej a děje se to ve prospěch postavení Číny. Nevylučovala se však návštěva summitu NATO v listopadu 2010 v Lisabonu k podpisu nové strategické koncepce Aliance.

V polovině roku 2010 se americko-evropské rozpory vyhroutily. Vedoucí představitel Evropské komise José Barroso v deníku Times napsal, že naděje na lepší vzájemnou spolupráci se mohou stát promarněnou příležitostí vzájemného využití potenciálu. Neshody jsou zejména pokud jde o ochranu klimatu, finanční reformy a řešení světové ekonomické krize. Evropané Američanům vytýkají, že věnují větší pozornost Číně a Rusku než jejich kontinentu, že ztratili status privilegovaného partnerství. Z americké strany se ozvaly hlasy, že evropská očekávání spojená s nástupem Obamy byla nereálná a limitem pro užší spolupráci je nejasná zahraniční politika EU a její kompetentní orgán pro tuto oblast.

USA a střední Evropa

Jisté odpoutávání se Spojených států od Evropy s cílem Obamovy administrativy donutit ji k vyšší odpovědnosti za vlastní bezpečnost a obranu pocítila nejsilněji střední Evropa. K tomu se vyjádřil v rozhovoru pro Hospodářské noviny český velvyslanec ve Washingtonu Petr Kolář. [27] Podle něho se Obama hodlal do Prahy vrátit už od svého loňského projevu na Hradčanském náměstí. Objevil se názor, že si Obama oblíbil panorama Hradčan jako hollywoodskou kulisu pro své historické činy. Symbolismus je v politice zřejmě důležitý, žijeme v mediální době, kde se věci musejí nejen dobře vymyslet a realizovat, ale je i důležité umět je lidem prodat. A symbolismus ještě posílilo, že to bude „do roka a do dne“. Praha však byla zvolena i proto, že tu chtěl Obama vést dvoustranné rozhovory, tedy uspořádat zde cosi jako minisummit bývalého východního bloku, který by měl oslabit nervozitu ve střední Evropě v souvislosti s „resetem“ vztahů

s Moskvou a s jednáními o smlouvě START. Obama pochopil, že je potřeba tyto starosti rozptýlit a že bude nejlépe, když to udělá on osobně. Projevem této nervozity byl otevřený dopis Obamovi, který za Česko podepsal například Václav Havel. Bílý dům se jím cítil dotčen, že je viněn z něčeho, co tak docela není pravda.

Obama si jistě problémy se středoevropskými politiky uvědomil, a proto je při návštěvě Prahy při podepsání smlouvy START 8. 4. 2010 pozval na večeři do sídla amerického velvyslance, aby je ujistil o své podpoře. Reálná situace je jiná, Spojené státy objektivně redukuje přítomnost v Evropě, dávají jí a jejím institucím najevo, že je čas, aby se o svou bezpečnostní budoucnost vážněji staraly samy.

Boj proti terorismu

Boj proti terorismu je stále vážnou bezpečnostní hrozbou. Zůstává i jednou z priorit Obamovy zahraniční a bezpečnostní politiky. Sami Američané však zvažují, zda přes všechnu hrůzu 11. září 2001 nebyla reakce prezidenta George W. Bushe nepřiměřená. A to nejen pokud jde o rozsah a dlouhodobost konfliktu v Afghánistánu a Iráku, ale i zajištění vnitřní bezpečnosti.

Příznačný je v tomto smyslu název nedávno vyšlé publikace *Terrorizing Ourselves – Terorizujeme se sami*. USA vydávají na zpravodajské služby minimálně 75 miliard USD ročně, tj. dvaapůlkrát více než dříve a více než ostatní svět. Vyžádalo si to výstavbu 33 nových komplexů s trojnásobnou plochou než je Pentagon. Celkově je to třikrát víc než bylo v době studené války se Sovětským svazem. Byl vytvořen nebo byl změněn obsah práce 263 institucí a úřadů. Nově vytvořené ministerstvo vnitřní bezpečnosti má 230 tisíc zaměstnanců. Nový systém produkuje ročně 50 000 stran dokumentů, tj. 136 denně. 30 tisíc vládních zaměstnanců průběžně odposlouchává 24 hodin denně rozhovory podezřelých osob.

Je z toho patrné, že ve vnitřní bezpečnosti, stejně jako při vedení ozbrojených konfliktů, není americká vláda schopná prosadit sofistikovanější strategii. V pozadí je nejspíš tendence přeceňovat sílu nepřátel a soupeřů.

Irácká válka

Volby v Iráku dávaly naději, že bude ustavena nová vláda a vojska se odtud mohou stáhnout v plánovaném termínu, tj. do konce roku 2011. I když irácká vláda Núrího Málikího ustavena dlouho nebyla, Barack Obama rozhodl ponechat zde jen 50 tisíc vojáků, kteří se mohou bránit jen v případě, jsou-li napadeni, nebo zasáhnout v případě, že je o to irácká vláda požádá. Příčinou tohoto rozhodnutí byl fakt, že Obama potřeboval alespoň částečný úspěch a hlavně aby se mohl více věnovat Afghánistánu. Je zajímavé, že válka v Afghánistánu se považuje za daleko tvrdší než v Iráku, ale v této zemi dosud padlo 4412 amerických vojáků, kdežto v Afghánistánu do konce září 2010 celkem 1194.

Bývalý irácký premiér a pravděpodobně i budoucí Ajádem Alávi v rozhovoru pro německý časopis Spiegel v souladu s názorem iráckého náčelníka generálního štábu prohlásil, že irácká armáda bude připravena převzít odpovědnost za bezpečnost země až v roce 2020. K situaci na Blízkém východě Alávi řekl: „Každý má strach. Každý kout v tomto regionu. Dokonce i Amerika má strach, i Írán. Míříme k situaci,

která je téměř srovnatelná s kubánskou krizí roku 1962.“ Zvláště se obává vypuknutí války kvůli iráckému jadernému programu.

Hodnotit iráckou válku není jednoduché. Obama se od ní jistým způsobem distancoval. Uvědomil si, že poškodila prestiž USA v islámských zemích, zvláště v Turecku, což může být v budoucnosti po omezení moci proamericky orientované armády problém. To vše může změnit mocenskou situaci na Blízkém východě, a to po pádu Saddáma Husajna ve prospěch Íránu. Nelze zastříť, že je to výsledek Bushovy unipolární preemptivní strategie. Je to o to obtížnější při vědomí, že bez Američanů nelze úspěšně řešit žádný světový problém.

Afghánistán jako Achillova pata

Tíha tohoto století nemůže padnout jenom na americká ramena.

Barack Obama v projevu před absolventy West Pointu.

Afghánistán je pro velmoci důležitým geostrategickým bezpečnostním prostorem. V podstatě v celé moderní historii byl zájmovou, a tím i konfliktní oblastí Velké Británie a Ruska, resp. Sovětského svazu. Carové, Stalin, i poslední sovětské vládcy se jeho ovládnutím chtěli především dostat blíž k Indickému oceánu. Američané těmto snahám bránili, aby se zde nakonec sami po 11. září 2001 začali měsíc poté angažovat. Příčinou a cílem bylo likvidovat vůdce al-Ká'idy, zničit výcvikové tábory teroristů a zbavit Afghánce vlády Talibánu; to se setkal s podporou většiny místních obyvatel. USA k tomu měly souhlas OSN i podporu Aliance. Počáteční úspěšné tažení nebylo ale možné dovést do vítězného konce pro zahájení americko-iráckého konfliktu, čímž se afghánské bojiště stalo druhořadým a spojenecká vojska zde ztratila iniciativu. Zároveň se tím prokázala malá reálnost americké strategie vést úspěšně dva paralelní lokální konflikty.

V souvislosti s budoucím stažením amerických a spojeneckých vojsk z Afghánistánu je vážným problémem analýza a identifikace skutečných příčin konfliktu: zda jí skutečně je likvidace al-Ká'idy a Talibánu, nebo příčiny hlubší, geostrategické, na prvním místě zájem Američanů být v tomto prostoru, a tím kontrolovat záměry Číny jako je to v případě Japonska a Jižní Koreje. Takže vztah symbolicky označovaný jako *Chimerica* je poněkud složitější.

Znovu se ukazuje, že s vysokou mírou pravděpodobnosti nelze afghánský prostor dlouhodoběji ovládnout, dříve nebo později intervenční síly ztratí podporu a po silícím ozbrojeném odporu musejí odejít. Nový americký prezident Barack Obama byl proto po nástupu do Bílého domu v nelehké situaci. Příprava nové strategie trvala čtvrt roku, od října do listopadu 2009, a v podstatě vyhověla požadavkům generála Stanleyho MacChrystala zvýšit počty amerických vojáků o čtyřicet tisíc, což bylo proti vůli viceprezidenta Josepha Bidena. Navíc byla v podstatě připravována bez vážnější účasti Severoatlantické aliance. Je to jistý doklad její marginalizace z americké strany. To, že proti tomu evropští členové a Kanada neprotestovali, je možná příznakem, že afghánský konflikt považují převážně za americkou záležitost, což jim pravděpodobně vyhovuje. Svědčí to zároveň o faktu, že Obama v tomto směru začíná pokračovat v Bushově unilaterální politice. Svým způsobem to potvrzuje pochvala Obamy za novou

afghánskou strategii od Karla Roveho, který byl kdysi volebním stratégem prezidenta George Bushe staršího. [28] Obamovo rozhodnutí podpořilo podle výzkumů veřejného mínění 47 % Američanů.

Zatím se toto rozhodnutí naštěstí i z jiných důvodů nesetkalo s vážnější kritikou vedení Aliance. Ta Obamovu aktivitu posílí americkou vojenskou účast o třicet tisíc vojáků a zajistit intenzivnější přípravu afghánských ozbrojených sil v souladu s převážujícím souhlasem světového a zvláště evropského veřejného mínění i politických představitelů podpořila a sama přislíbila zvýšit počet vojáků o pět tisíc, nakonec o sedm tisíc. Členové NATO možná jednají v dobré víře v úspěch strategie, a především věří v dodržení slibu, že od roku 2011 se z Afghánistánu spojenecká vojska začnou stahovat. Termín je ale evidentně politický, ne vojensko-strategický, je limitován americkými prezidentskými volbami, v nichž chce Obama znovu uspět. V tomto termínu lze těžko očekávat, že výcvik plánovaného počtu afghánských ozbrojených sil (240 000 vojáků, nyní vycvičeno 95 tisíc; policistů má být 160 000, nyní 93 000) bude dokončen.

Česká vláda reagovala na Obamovu novou afghánskou strategii iniciativou ministra obrany Martina Bartáka zvýšit náš kontingent až o stovku mužů, minimálně vyslat dělostřelecký radiolokátor s obsluhou 45 vojáků. Sociální demokraté ústy tehdejšího předsedy Jiřího Paroubka, respektující negativní výsledky výzkumu veřejného mínění, reagovala odmítavě. Na druhé straně není možné si nepoložit otázku, jaké ohrožení světové bezpečnosti by neúspěch v tomto geostrategického prostoru znamenal. A také jak by to poškodilo Obamovo postavení, kterého politická levice podporovala a podporuje. Řešení nezávisí jenom na vojenské síle, upevnění moci afghánské vlády a získání větší podpory kmenových vůdců. Klíčovou roli hraje Pákistán, který by měl dostat i větší finanční podporu; byla by s vysokou mírou pravděpodobnosti využita lépe než 100 miliard USD, které byly vydány na afghánský konflikt. Výraznější úspěch lze stěží očekávat bez podpory Šanghaiské organizace pro spolupráci, zvláště Číny.

V dřívějších i současných amerických strategických koncepcích vedení afghánského konfliktu mají důležitou roli alianční spojenci. Proto Američané soustavně vyzývají evropské partnery, aby vyslali vojáky, ačkoli zpočátku o jejich účast neměli zájem, dokonce ji odmítali. Chtěli se tak vyhnout problémům se spojenci jako při bombardování Jugoslávie na jaře 1999. Mandát Rady bezpečnosti OSN pro ISAF (International Security Assistance Force) dostaly zpočátku jen Velká Británie, Turecko, Německo a Nizozemí. I na summitu NATO v Praze koncem roku 2002 Američané návrh prezidenta Havla připojit se k mezinárodní misi odmítali. Situace se změnila až po zlepšení situace v Iráku, kdy vedení války v Afghánistánu převzala Aliance. Nadále však rozhodovali Američané. Strategie vedení války v Afghánistánu se přesto musela změnit. Představitelé NATO na konferenci v Londýně koncem ledna 2010 nabídli Talibánu pět set milionů USD, zřeknou-li se násilí a přestanou spolupracovat s al-Ká'idou. Peníze měly být využity na vytvoření pracovních míst pro jeho příslušníky. Odhadovalo se, že nabídka by mohla zaujmout polovinu z 25 tisíc povstalců. Talibánu byl nabídnut i podíl na moci. K jednání s Talibánem dostal mandát v červnu 2010 afghánský prezident Karzáí. Nejvýznamnějším vnitropolitickým problémem je rozsáhlá korupce: z Kábulu do Dubaje putují stovky milionů dolarů. Nikdo neví, zda jde o peníze ze zahraniční pomoci, z prodeje opia či jen tranzit odjinud. Je však symptomatické, že se do Dubaje stěhují bohatí Afghánci s rodinami.

O další strategii v Afghánistánu jednal summit ministrů zahraničí NATO v estonském Tallinu koncem dubna 2010. Generální tajemník Anders Fogh Rasmussen tu řekl:

„Shodli jsme se na přístupu, který umožní zahájit přechodné období. Teď máme plán cesty k přechodu. Naše cíle pro rok 2010 jsou jasné: převzít iniciativu proti vzbouřencům, pomoci afghánské vládě uplatnit její svrchovanost a začít letos předávat odpovědnost za Afghánistán Afgháncům.“ Tím se zabývala v červenci 2010 konference v Kábulu. Rasmussen předem varoval, že splnit tento plán nebude snadné ani rychlé, ale ujistil, že Aliance neodejde, dokud poslán nesplní. „Nebude žádný úprk k východu!“ Už stačil fakt, že v Afghánistánu chybělo k výcviku vojáků a policistů 450 instruktorů. O přípravě státní administrativy se podle zatímních informací nehovořilo. Američané se rozhodli posílit sofistikovanější složky, především vojenskou rozvědku, a to zvláště v zemích Středního východu a Afrického rohu. Rozkaz k tomu vydal velitel CENTCOM generál David Petraeus. Cílem je narušit, zničit nebo oslabit al-Ká'idu a další militantní skupiny. Dále získávat údaje o iránském jaderném programu. Petraeus mj. chce získat i menší závislost na CIA. V této sofistikovanější strategii Obama pokračoval. Speciální jednotky Spojených států pro boj proti extremismu operují již v 75 zemích a je v nich zařazeno 13 tisíc osob (devět tisíc v Iráku a v Afghánistánu). Rozpočet na jejich činnost se zvýšil o 6 % a činí 6,3 miliardy USD. [29]

V polovině roku 2010 došlo ke střetnutí amerického velitele v Afghánistánu generála Stanleyho McChrystala s Obamovou administrativou o způsobu vedení konfliktu, kdy se dopustil podle jejího názoru i urážlivých výroků na adresu prezidentových poradců a spolupracovníků, což vedlo k jeho demisi a nahrazení generálem Davidem Petrausem. McChrystalův pád byl ale možná motivován i jeho nechutí být spojován s neúspěchem v Afghánistánu. Většina Američanů je totiž přesvědčena, že se tato válka nedá vyhrát. Obama v ní pokračuje zjevně proti své vůli. Proti oznámení termínu odchodu z Afghánistánu v polovině roku 2011 se i postavil i velitel námořní pěchoty generál James Conway. Podle něho tyto informace, jak ukázaly odposlechy mezi povstalci, povzbudila táliby k intenzivnějšímu odporu. Stejný názor vyslovil i generál Petraeus, který varoval před předčasným optimismem spojeným s odchodem. Bezprostředně to prokázaly i krvavé události po zakončení bojových operací amerických vojáků v Iráku spojených s jejich podstatným odchodem. Psychologická, fyzická a intelektuální zátěž profesionálních vojáků se odráží i ve vysokém počtu sebevražd. V roce 2009 si sáhlo na život 244 příslušníků armády, Národní gardy a záloh. Jen v červnu 2010 si vzalo život 32 vojáků, z toho 21 v aktivní službě; 10 z nich bylo nasazeno ve válce podruhé, potřetí a dokonce počtvrté; jsou to větší ztráty než ve vietnamské válce. [30]

Podpora afghánské války podle průzkumu televizní stanice ABC News klesla za půl roku z 52 % na 43 %. Věrohodnost oficiálních informací i zpráv a komentářů médií velmi silně poškodil únik kolem 90 tisíc zpravodajských, informačních aj. dokumentů z nižších velitelských aj. stupňů z let 2004–2009 líčících v syrové a o to působivější podobě faktickou situaci v Afghánistánu, a to v té nejcitlivější podobě jako jsou zprávy o ztrátách civilního obyvatelstva; dokumenty obsahují také informace o podpoře Talibánu Pákistánem a Íránem.

Záhy poté Barack Obama oznámil, že k 31. 8. 2011 Spojené státy zastaví bojové akce v Iráku a sníží tu počet svých vojáků ze 77 tisíc na 50 tisíc a do roku 2014 odtud odejdou zcela. Na druhé straně Obama zvýšil počet vojáků v Afghánistánu o třicet tisíc na sto tisíc. V září roku 2010 se však rozhodlo Nizozemí, které tu mělo dva tisíce vojáků, z Afghánistánu odejít. Na pořadu proto je otázka, co se bude dít, až spojenci odejdou.

Tuto otázku si položil i Bret Stephen. [31] Historickou paralelu nehledá ve Vietnamu, ale v Kambodži, kdy USA za Johnsonovy vlády přestaly v polovině 70. let minulého století podporovat vládu generála Lon Nola, který ze země uprchl, moci se ujali tzv. rudí Khmerové, což stálo život dvou miliónů Kambodžanů, čtvrtinu populace. Je zřejmé, že víc než stotisícový kontingent spojeneckých vojáků pro skutečnou kontrolu země je nedostatečný, optimální byl troj- až třináctinásobný. Britové v historii dosáhli úspěchu v Malajsií za dvanáct let a museli proti osmi tisícovkám komunistických povstalců nasadit půl milionu vojáků. Podobně Francouzi v Alžíru proti zhruba stejnému počtu povstalců potřebovali čtyři sta tisíc vojáků. Posuny ve vývoji situace jsou patrné i z toho, že na začátku září 2010 sestavil afghánský prezident Hamíd Karzáí tým pro jednání s talíby složený z vlivných politiků a duchovních. S touto aktivitou souhlasilo i kmenové shromáždění Velká džirga. Předpokládá možnost dohody s řadovými Taliánci, kteří složí zbraně a uznají ústavu země. Dostanou za to peníze, práci a možnost se usadit. Velitelé budou mít možnost opustit zemi se zárukou, že je OSN a USA nepovedou na seznamu teroristů. Je to výraz faktu, že boj proti Talibánu není příliš účinný. Tato iniciativa by měla zúžit jeho manévrovací prostor. Zatím zvýšila jeho sebevědomí, věří v odchod Američanů a vítězství. Odchod Američanů i Aliance není jednoduchý. Udrží status quo i v Pákistánu. Jak to řekla i Madeleine Albrightová na sympoziu k 70. výročí čs. exilové vlády v Londýně: „USA měly využít aktivace článku 5 Severoatlantické smlouvy po útoku 11. září a spojenci měli jít do Afghánistánu společně. Podle mě je ale větším problémem Pákistán. Má vše, co vyvolává mezinárodní migrénu: jaderné zbraně, terorismus, bídu, korupci, slabou vládu a špatnou polohu.“

Objevují se i zprávy, že američtí vojáci střílejí civilisty z kratochvíle a ponechávají si části jejich těl jako suvenýry. Vážným problémem, jehož komplikovanost se stupňovala, byla malá víra ve strategii vedení afghánského konfliktu. Prokázal to ve své knize Obamovy války redaktor z listu The Washington Post Bob Woodward, někdejší protagonista aféry Watergate, která donutila prezidenta Richarda Nixon abdikovat. Spor se vede i v týmu Baracka Obamy, v němž se dva klíčoví poradci staví k dosavadnímu vedení boje skepticky. Objevuje se námět rozdělit zemi, což je podle bývalého Bushova poradce Roberta Blackwila jediný způsob důstojného ukončení konfliktu. Znamenalo by to, že Talibán bude kontrolovat pašunský jihovýchod, který podle něho spojenci stejně neudrží a odkud se především rekrutují talibánští rebelové. Není to nejspíš nejlepší nápad, zkušenosti nejsou nejlepší, jakkoli byly často nevyhnutelné (Německo, Korea, Vietnam). Strategie vojáků naopak chce v tomto prostoru soustředěním 120 tisíc vojáků zvítězit. Napětí mezi prezidentem a generály se tak vyhrocuje, Woodward vytýká Obamovi, že válku v Afghánistánu nechce vyhrát, ale ukončit. O Afghánistánu byla řeč i na summitu ministrů zahraničních věcí a obrany bezprostředně před listopadovým summitem Aliance v Lisabonu. Bylo konstatováno, že předání moci Afghánistánu, podobně jako se stalo v Iráku, se nejspíš o půldruhého roku prodlouží. O této realitě hovořil bývalý britský ambasador a civilní zástupce NATO v Kábulu Mark Seville i velitel spojeneckých sil v Afghánistánu generál David Petraeus.

Írán zůstává hrozbou

Íránští představitelé zaměňují teroristické činy za obranu. Např. na otázku, zda je obranou vstoupí-li člověk opásaný výbušninami do restaurace, odpálí se, aby zabil co

nejvíce lidí, iránský chargé d'affaires v Praze Rašíd Hasanpúrbei řekl: „Ano. Protože jste pro ně uzavřeli všechny mírové možnosti. Musíte nabízet volbu. Ale žádná volba není. Takové aktivity najdete v dějinách každé země. Česka, Irska, Francie. Když není volba, žádná možnost, když jsou uzavřeny všechny mírové cesty, musíte sáhnout po něčem jiném, což je sebevražda. Je na to spousta příkladů v dějinách.“ [32]

To jsou naštěstí názory jedné iránské strany, ta druhá dělá Ahmadinežádovu režimu dost těžkou hlavu, takže změnu režimu nelze vyloučit. Zatím však západní společenství, včetně Spojených států a Obamy, pro tento způsob řešení moc nedělá. Došlo-li by proto ke změně, byl by to pro demokratický svět spíš dar. I když zpočátku dával Barack Obama přednost diplomatickému jednání, po neúspěchu konfrontace mezi Spojenými státy a Íránem slídl. Pentagon rozmístil na základnách v Kataru, Spojených arabských emirátech, Bahrajnu a Kuvajtu osm protiraketových baterií Patriot s doletem 160 km. Írán odpověděl rozhodnutím, sice pod dohledem MAAE, obohacovat uran na 20 %, což ho přibližuje možnosti disponovat v budoucnosti jadernými zbraněmi; zároveň oznámil, že hodlá vystavět dalších deset závodů na obohacování jaderného paliva, což odborníci hodnotí jako propagandu, stěží zatím postavil jeden.

Postoje světa k Íránu, zejména Spojených států, jak je zřejmé, závisí na jeho jaderném programu. Změna dosavadní strategie je závislá na třech možnostech: změni se politická situace v zemi a nová politická garnitura od jaderného programu odstoupí; Izrael se bude cítit ohrožen a s přinejmenším tichou podporou Američanů na iránské jaderné cíle zaútočí; v Íránu vládoucí revoluční gardy dají přednost svým podnikatelským aktivitám a na výrobu jaderných zbraní rezignují. Izraelský útok není nereálný, po leteckém útoku osmi letadly F-15A chráněnými šesti stíhačkami F-16-A v roce 1981 na irácký reaktor v Osiraku a zničení zařízení v roce 2007 v Sýrii by to byla třetí akce podobného typu. Ta by ovšem musela být komplikovanější, iránská zařízení jsou dislokována na sedmi místech, což by si vyžádalo velké množství obětí a pravděpodobně nejhorší radioaktivní zamoření v dějinách. Představu podobného útoku již modelovalo americké Center of Strategic and International Studies. Útočících letadel by muselo být kolem stovky a Sýrie a Turecko by musely tolerovat přelet nad svým územím a Spojené státy nad Irákem. Za této situace je logické, když Američané zaměřují kritickou pozornost na revoluční gardy. Z charakteru jejich aktivit, z faktu, že řídí jaderný program a z postavení v zemi vyvozují, že Írán směřuje k vojenské diktatuře. Americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová 15. 2. 2010 v Kataru otevřeně řekla: „Musíme vyslat jasné poselství, že nebudeme nečinně stát stranou, zatímco Írán pokračuje v jaderném programu.“ Hledá proto podporu pro sankce, které by především měly postihnout podnikatelské aktivity představitelů revolučních gard. Sofistikovaně také dává najevo, že americký postup závisí i na tom, zda se v plné míře v zemi obnoví moc duchovních a politiků. Americká politika vůči Íránu zatím není příliš úspěšná, ale jiná je těžko možná.

I když izraelský premiér Netanjahu při návštěvě Moskvy v polovině února 2010 v reakci na varování iránského prezidenta Mahmúd Ahmadinežáda ubezpečoval, že Izrael žádný útok nechystá, přesto podle informací tisku americké velitelství CENTCOM pro Blízký a Střední východ dostalo zadání vypracovat scénáře případného zásahu; zároveň se v CCN generál David Petraeus zmínil o tom, že iránský jaderný potenciál je zničitelný. Mohlo by se tak stát pouze v případě, že se posílí izraelská protiraketová obrana, protože lze logicky předpokládat odvetný iránský raketový útok. Netanjahuova cesta měla bezprostřední účinek, Rusko údajně pro technické problémy odložilo dodávku

střel S-300 do Íránu. Náčelník generálního štábu ruské armády Nikolaj Makarov prohlásil, že izraelský útok by ohrozil sousední země včetně Ruska.

Je zřejmé, že dávají-li Spojené státy ve vztahu k Íránu přednost diplomatickému jednání, má to své hranice. Proto se dalo čekat, že dříve nebo později sankce vůči této zemi přitvrdí. Stalo se tak koncem března 2010 při jednání s francouzským prezidentem Nicolasem Sarkozym. Sankce by měly zahrnovat blokaci zahraničních účtů revolučních gard. Podle Sarkozyho se k tomu má připojit i Velká Británie a Německo. K dohodě se má připojit Rusko a k překvapení i Čína, která dosud sankce v Radě bezpečnosti OSN nepodporovala.

Získat Rusko pro podporu americké politiky vůči Íránu byl i jedním z hlavních Obamových cílů při podepsání dohody START v Praze. Když před listopadovými událostmi roku 1989 jednal úzký kruh bývalých vojáků o tom, co by se mohlo stát při rozpadu tzv. socialistické soustavy nebo i Sovětského svazu, tak nejhorší obavy měli právě z nacionálně motivovaného výbuchu nespokojenosti po desítky let Moskvou utlačovaných národností. A nejvíce sídlících právě po celé jižní ruské hranici, navíc s obyvateli vyznávajícími islámské náboženství. Druhá kritická hranice se táhla severojižně od pobaltských republik přes Karpaty na Balkán. V samotném centrálním Rusku se po rozpadu SSSR po několika letech situace konsolidovala, gubernie se nerozpadly, jinak se prognóza vyplnila. Vzplál Balkán i Kavkaz, vedly se dvě čečenské války. Byly uchráněny jen pobaltské republiky. Ty měly jisté historické povědomí o demokracii. Daleko více si jej uchovali českoslovenští občané, což ovlivnilo pokojné rozdělení republiky konci roku 1992. Když už převládal dojem, že se ještě nanejvýš něco může dít kolem překotně uznané samostatnosti Kosova a stále se můžeme obávat terorismu, jako blesk vzplál Kyrgyzstán. Ale mohlo to být překvapení jen pro nás. Tento úzký pruh země na jižní hranici Ruska je stále neklidný. Proto se nelze divit Rusku, že i opatrně jedná s Íránem, protože by tak ještě víc mohlo ohrozit svou bezpečnost. Spojené státy se během konference OSN o nešíření jaderných zbraní rozhodly tlak na Írán vystupňovat. Teherán bral jednání vážně, jeho prezident Mahmúd Ahmadínežád se rozhodl osobně vypravit do New Yorku a ostře kritizoval Spojené státy a Izrael. Obě země obvinil z podpory terorismu. Největším nebezpečím pro světovou bezpečnost podle něj jsou země, které již jaderné zbraně mají. USA jsou podle něho pokrytecké, když kritizují Írán za jeho domnělý jaderný program. Ahmadínežád připomněl, že to byly právě Spojené státy, kdo poprvé použil jadernou bombu a kdo používá munici obsahující uran. Vyzval proto USA, aby zničily jaderné zbraně na svém území i na území svých spojenců. „Smlouva o nešíření jaderných zbraní byla a zůstává úhelným kamenem naší národní bezpečnosti,“ prohlásila před začátkem konference americká velvyslankyně při OSN Susan Riceová. Rozhovory budou zkouškou snahy prezidenta Baracka Obamy dosáhnout svět bez jaderných zbraní. Pentagon odtajnil počty amerických jaderných hlavic. USA vlastní celkem 5113 jaderných hlavic. Několik set dalších bylo vyřazeno z arzenálu a čeká na rozmontování. [33]

Írán však stále zůstává hrozbou, možná rok od roku nebezpečnější. V polovině roku 2010 experti londýnského Mezinárodního institutu strategických studií na zbraňové systémy oznámili, že v souvislosti s novou střelou Sadžil-2 s doletem 2200 km Írán do dvou let získá raketu pro tunovou hlavici. Nakonec se Čína a Rusko dohodly v polovině května 2010 na návrhu nových sankcí vůči Íránu. Americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová sdělila, že dohoda ve věci kontroverzního jaderného programu je

novým dějstvím v diplomatickém souboji mezi mezinárodním společenstvím a Íránem. Zároveň Teheránu částečně ustoupil a podepsal kompromisní dohody o vývozu části jeho obohaceného uranu do ciziny. Dohodu zprostředkovaly Turecko a Brazílie, ale politici a analytici na ni reagovali s výraznou zdrženlivostí až skepsí. USA ji označily za příliš vágní a podle nich nevyjadřuje připravenost Teheránu splnit požadavky mocností. Washington i Londýn zdůraznily, že navzdory dohodě musí příprava rezoluce OSN o sankcích vůči Íránu pokračovat.

Tento vývoj poněkud zkomplikoval situaci Ruska, které chce na jedné straně vyhovět Obamovi, na druhé si však nechce oslabit pozici na Středním východě. Sjednávání proti Íránu nadále pokračovalo úspěšně a Rada bezpečnosti OSN sankce proti této zemi kvůli jejím kontroverznímu jadernému programu 9. 6. 2010 zpřísnila. Pro hlasovalo dvanáct z patnácti členů RB včetně všech velmocí s právem veta (Rusko a Čína však prosadily zmírnění sankcí; Turecko a Brazílie vzhledem k předchozímu jednání s Íránem hlasovaly proti a Libanon se hlasování zdržel; postoj Turecka není náhodný, dřívější pevný spojenec USA se stále více v zahraniční politice osamostatňuje, v konkrétním případě pro úzkou hospodářskou spolupráci s Íránem). Velvyslankyně Spojených států při OSN Susan Riceová po hlasování řekla: „Tato rada dostala své odpovědnosti. Nyní by si měl Írán zvolit moudřejší cestu.“ [34]

Íránský zástupce v Mezinárodní agentuře pro atomovou energii (MAAE) Alí Asghar Soltanija prohlásil, že jeho země program nezastaví. Sankce však budou ve srovnání s třemi předcházejícími rezolucemi od roku 2006 vůči Teheránu přísnější, např. budou zmražena aktiva 40 firem, které jsou v podezření, že se podílejí na íránském jaderném programu. Pro íránské lodě mají být blokovány i přístavy, zpřísní se embargo na dovoz zbraní, íránské banky nebudou smět vytvářet společné podniky, nabývat vlastnictví a zahajovat nové obchodní transakce v jiných zemích; příslušníci revolučních gard a představitelé jejich firem nebudou moci cestovat do zahraničí. Experti se shodují v tom, že sankce budou skutečně účinné, budou-li se týkat nafty a plynu. Sankce USA, OSN a zvláště EU vůči Íránu poté postihly nejen dodávky vojenského charakteru a finanční sektor, ale i sektor energetický jako páteř íránské ekonomiky (zákaz nových investic a dodávek evropských zařízení a technologií pro ropný a plynárenský průmysl), z nichž některé vstoupily v platnost okamžitě. Proti sankcím se trochu s překvapením postavilo Rusko.

Jemen – třetí fronta

I když to Američané zprvu nepřiznávali, po pokusu o útok islámského teroristy na letadlo do Detroitu, otevřela se v Jemenu vlastně po Iráku a Afghánistánu třetí fronta. Nejde o nenadálou událost. Napětí a protiamerické nálady trvají v této zemi přinejmenším deset let. Obama o partnerství s jemenskou vládou při výcviku jejích ozbrojených sil, sdílení zpravodajských informací a spolupráci při úderech proti teroristům začal hovořit jako o politické prioritě.

Podle jemenského ministra zahraničí abú Bakra Abdalláha Kirbího bylo na přelomu roku 2009-2010 v Jemenu tři sta členů al-Ká'idy a někteří připravovali atentáty. Na začátku roku 2010 jednal s jemenským prezidentem Alím Abdalláhem Sálihem vrchní velitel amerických sil na Blízkém východě a ve Střední Asii generál David Petraeus. Washington byl ochoten zvýšit pomoc ve výši 67 miliónů USD na dvojnásobek. Pomoc přislíbil i britský premiér Gordon Brown.

O tom, že jemenská hrozba je reálná, svědčí, že koncem října 2010 byly v dopravních letadlech odlétajících do USA objeveny na základě informace saúdsko-arabské tajné služby dva balíčky adresované židovským organizacím v Chicagu a následně dalších 26 balíčků s výbušninou v náplních do tiskáren objevených policií a zaslané také do USA. Jemenská policie vyslýchala desítky zaměstnanců jemenské přepravní společnosti a letiště. Operace byla velmi profesionálně připravena. Tonery měly elektrické obvody s roznětkou napojenou na SIM kartu mobilu ukrytého v tiskárně. Šlo zjevně o rukopis al-Ká'idy.

Izraelsko-palestinské vztahy

O rozsáhlosti zahraničněpolitické a bezpečnostní agendy Baracka Obamy svědčí jeho trvalý zájem o řešení komplikovaného izraelsko-palestinského napětí. Proto podpořil blízkoovýchodní mírová jednání i ve svém projevu na 65. zasedání Valného shromáždění OSN. Vyzval k jejich završení a k vytvoření samostatného palestinského státu do jednoho roku. Argumentoval pro to slovy: „Nebude-li dosaženo dohody, Palestinci nikdy nepoznají hrdost a důstojnost, jež poskytuje vlastní stát, a Izraelci nikdy nepoznají jistotu a bezpečnost, které přinášejí suverénní a stabilní sousedé odhodlaní k soužití.“ [35]

Zatímco však palestinský prezident Mahmúd Abbás Obamův projev poslouchal, izraelská delegace v sále nebyla. Bývalý americký prezident Bill Clinton v této souvislosti řekl, že největšími odpůrci tohoto řešení jsou přistěhovalci z Ruska. Základním předpokladem poté je zastavit další výstavbu osad na okupovaných palestinských územích a na druhé straně skončit s úsilím o zničení Izraele.

Americko-ruské vztahy

Americko-ruské i rusko-euroatlantické vztahy zkomplikovala nová ruská vojenská doktrína, kterou 5. 2. 2010 podepsal prezident Dmitrij Medveděv. Kriticky se k ní vyjádřil na mnichovské bezpečnostní konferenci generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen. Zároveň však vyzval Kreml k rozšíření spolupráce. Rasmussen ruskému vedení zvláště vyčítá, že považuje Alianci za nepřítel. Rusku se zejména nezamlouvá snaha Aliance stát se světovým bezpečnostním fórem a další rozšiřování NATO, zvláště o Ukrajinu a Gruzii, což se aktuálně v souvislosti s vítězstvím nového ukrajinského pro-ruského prezidenta Viktora Janukovyče nezdá v reálném čase pravděpodobné. Doktrína dává najevo nesouhlas s rozmístěním vojenských kontingentů poblíž ruských hranic a se záměry výstavby protiraketové obrany v Evropě, o což mají v poslední době zájem zvláště Rumunsko a Bulharsko.

Vzhledem k tomu, že se Rusko cítí ohroženo nejen jadernými zbraněmi a dalšími zbraněmi hromadného ničení, v případě útoku konvenčními zbraněmi ohrožujícím samu existenci státu předpokládá použít jaderné zbraně jako první. Ruským zájmům vyšlo vstříc Podněsteří, v podstatě ruská enkláva v Moldávii, které požádalo, aby v případě rozmístění americké protiraketové obrany v Rumunsku a Bulharsku byly v zemi rozmístěny ruské střely Iskader. Jevgenij Primakov označil ruskou zahraniční politiku za geopolitickou a pragmaticky hájící národní zájmy. Obamův nástup podle něho otevřel i pro Rusko nové možnosti, které se bude snažit využít a převést vztahy s USA na normální úroveň. Primakov je pro diverzifikaci ruské zahraniční politiky,

kteřá se rovnovážně orientuje na Evropu, USA, Čínu, Indii a země SNS. Je proti jednostranné výstavbě americké protiraketové obrany v Evropě a členství Ukrajiny a Gruzie v Alianci. Jako příklad uvádí, co by nastalo, kdyby se do rusko-gruzínského konfliktu vložilo NATO. [36]

Záměr vybudovat v Evropě část americké protiraketové obrany se setkává s trvalým odporem Moskvy. Komplikoval i podepsání smlouvy START, k němuž mělo dojít již v prosinci 2009. Postupně se prosadilo, že smlouva bude obsahovat ustanovení o vzájemné souvislosti mezi strategickými útočnými zbraněmi a zbraněmi obrannými. Na co nejlepším výsledku vyjednávání neměli zájem jen Rusové, snažili se i Američané. Rusové se smlouvou zbavují zastaralých zbraní, jejichž údržba je čím dál finančně náročnější. Obě strany si přitom ponechají dostatek jaderných prostředků nejen k odstrašení, ale i ke zničení planety. Rusové a Američané se chystají vzdát pouze toho, čeho se mohou vzdát s klidnou myslí. Význam, který smlouva má pro zbytek světa, se tím snižuje. Británie a Francie se nechaly slyšet, že chtějí jít v amerických a ruských stopách, že i ony sníží svůj jaderný arzenál. Ale Čína, Indie, Pákistán, Severní Korea, Írán a Izrael zatím mlčí.

Někteří evropští politici včetně mnoha našich se pozastavují nad americkou politikou vůči Rusku. Přitom si neuvědomují, že bez dobrých vztahů s ním by byla nejen ohrožena naše energetická bezpečnost, mohli bychom být odkázáni daleko komplikovaněji třeba na Saúdskou Arábii, nemluvě o tom, že Rusko by to mohlo posílit v odhodlání více se angažovat i vojensky v Šanghajské organizaci spolupráce. O zlepšujících se vztazích s Moskvou svědčí, že v polovině roku 2010 nakoupil Pentagon přes nelibost Kongresu od Rusů pro afgánskou armádu 31 nových a opravených vrtulníků Mi-17 za 648 milionů USD (13,5 mld. Kč) a předpokládá nákup dalších. Zdůvodnil to tím, že afghánští piloti jsou zvyklí s nimi létat a technici je opravovat. Vrtulníky nemají satelitní navigaci GPS ani noční vidění. V polovině roku 2010 se před summitem G-20 v Kanadě sešel ve Washingtonu Obama s Medveděvem. Americký prezident slíbil ruskému, že podpoří vstup Ruska do Světové obchodní organizace (WTO) a dohodli se na co nejrychlejším ratifikování smlouvy o jaderném odzbrojení START. Jednalo se i o Íránu a KLDR a oba prezidenti se shodli na sankcích proti těmto zemím. O zlepšujících se americko-ruských vztazích svědčí i promptní vyřešení špionážní aféry při níž bylo na začátku července 2010 vyměněno deset ruských agentů za čtveřici anglo-amerických. Rusové údajně spolupracovali s Američany při operaci proti výrobnám heroinu, kdy poblíž pákistánských hranic společně zničili čtyři laboratoře s tunou narkotik. Prezident Karzái proti tomu oficiálně protestoval a žádal formální omluvu, protože nebyl o akci informován. Kreml spolupráci popřel a tvrdil, že operaci řídilo afghánské ministerstvo vnitra.

Podivná válka mezi USA a Čínou

Je patrné, že Čína a USA mezi sebou soupeří, a zároveň se spoléhají na spolupráci. Jde teritoriálně o dvě velké země, Spojené státy mají rozlohu 9 629 091 km², Čína 9 598 053 km². Jiné je to pokud jde o počet obyvatel, Číňanů je o miliardu víc (1 330 044 605) než Američanů (308 669 316). Výrazný je i rozdíl v úrovni HDP: USA dosáhly v roce 2009 úrovně HDP ve výši 14,3 bilionu USD, kdežto čtyřnásobně lidnatější Čína 8,8 bilionu USD. Jiná situace je i pokud jde o vzájemné obchodní vztahy. Zatímco v roce 2009 vyvezli Američané do Číny zboží za 69,6 miliard USD, Číňané

do USA za 294,4 USD, tj. čtyřikrát více. Rozdíl ve prospěch Číny je 226,8 miliard USD. Přesto Peking již není největším věřitelem Spojených států, předstihlo jej Tokio; zatímco americké dluhy Číně činily koncem roku 2009 755,4 miliardy USD, Japonsku 768,8 miliardy USD. [37]

Je to zároveň a především signál, že Čína už není tak ochotná USA půjčovat. Již v úvodu zmíněný britsko-americký historik Niall Ferguson, [38] také pochybující a přetrvávajícím americké leadershipu, hodnotící vysoko čínský rozvoj a lamentující nad zaostáváním Evropy, není obecně přesvědčen o budoucnosti západní dominance. Západnímu společenství vytyká, že není schopno ani potlačit islámské teroristické sítě na starém kontinentu. Americké dominantní půlstoletí, a tím zároveň platnost fukuyamovské představy „o definitivním vítězství modelu liberální demokracie“, podle něho vzaly za své zvláště v souvislosti s čínským a zároveň indickým a brazilským rozvojem. Zatím to neznámá, že by o světový leadership přes intenzivní ekonomický rozvoj a největší světové devizové rezervy usilovala Čína. Již v roce 2009 předstihla Německo, byla největším světovým exportérem a měla větší automobilový trh než USA. V polovině roku 2010 přestihla Čína i Japonsko. Čína údajně podle oficiálních prohlášení nechce vládnout světu ani spoluvládnout s USA, měnit svět podle své představy, být supervelmocí. Neusiluje dokonce ani o dominanci G 2, jak se často tvrdí. Svědčí to možná zároveň o uvědomění si svých vlastních limitů. Ve vztahu ke světu se čínské vedení od dob reformátora Teng Siao-pchinga chová velmi obezřetně až opatrně. Nechce být středem pozornosti, a tím méně vládnoucím středem světa. Spíše usiluje o to být spolehlivým, odpovědným, a tím i předvídatelným partnerem, zvláště v ekonomice. Citlivá je však na kritiku v oblasti lidských práv a svobod, práv menšin pokud jde o Tibet a Tchaj-wan. I když, jak se zdá, nemá Čína světovládné ambice, neznámá to, že by vojensky neposilovala. Američané mají v armádě 1,1 milionu vojáků, Číňané 2,3 milionu; tedy sice fakticky dvakrát více, relativně vzhledem k počtu obyvatel polovinu. Zatímco z druhé světové války vyšly posíleny Spojené státy a posléze západní Evropa, ze studené války zejména USA, současná finanční a ekonomická krize posílila především Čínu. Poražena má být Evropa. Podobně zatímco Spojené státy investovaly do překonání krize relativně adekvátní prostředky, v USA to bezprostředně vedlo k ekonomickému růstu o 3 %, kdežto v Číně o 9 % a vyhnula se tím recesi. Zároveň s čínským rozvojem, který aktuálně představuje téměř dvě třetiny amerického HDP, roste i čínská střední třída, což může leccos změnit, protože bude objektivně usilovat o rozvoj demokracie a dodržování lidských práv a svobod, ať už jakéhokoli typu. To je perspektivní úkol čínského vedení a bude zajímavé pozorovat, jak se s ním bude vypořádávat.

Ve Zprávě o stavu Unie se Barack Obama o Číně ani nezmiňoval. Krátce poté došlo k události, která vážně narušila čínsko-americké vztahy, zvláště v oblasti vojenské. Příčinou byl zamýšlený americký prodej zbraňových systémů Tchaj-wanu, a to 114 střel Patriot, 60 vrtulníků Black Hawk, komunikačního systému pro F-16, dvou minolovek třídy Osprey a 12 střel Harpoon za 6,4 miliardy USD. Reakce byla okamžitá a ostrá. Peking oznámil, že přerušuje veškeré vojenské kontakty s USA a pohrozil sankcemi americkým zbrojním firmám, což je spíš symbolická hrozba, dovoz zbraní z USA do Číny je zakázán. Faktickým problémem může být, že Čína hodlá odmítnat spolupráci v řešení vážných mezinárodních a regionálních otázek. Nejvážněji se to může dotknout komplikovaných vztahů a vyjednávání s KLR a Íránem. Stejně tak spolupráce v měnových a obchodních otázkách.

USA jsou na Číně v jistém smyslu závislé nejen ekonomicky, ale spolu s tím i zahraničněpoliticky. Po oznámení Íránu, že bude sám obohacovat uran z 3,5 % na 20 % a je schopen jej údajně obohatit i na 90 %, Spojené státy varovaly Teherán, že čas jejich trpělivosti se zkracuje. Je však zřejmé, že postihnout vážněji Írán závisí na podpoře USA Ruskem a Čínou v Radě bezpečnosti OSN. Zatímco podporou Moskvy je si Washington jistější, Peking se jen tak lehce obchodního partnerství s Teheránem, a zvláště dovozu ropy nebude chtít vzdát, dává přednost diplomatickému jednání. Navíc sankce převážně nejsou příliš úspěšné. Americká ministryně zahraničí dokonce při návštěvě Rijádu požádala Saúdskou Arábii, aby využila svých dobrých vztahů s Čínou, aby sankce podpořila. Nesetkalo se to však s kladnou odezvou. Čína se na konec rozhodla sankce nepodpořit.

Spojené státy ani Čína nehodlají i jako soupeři své vztahy vyhrocovat. Bylo to patrné i z odložené návštěvy dalajlámy. Obama jej nakonec nepřijal ve srovnání s Georgem W. Bushem otevřeně, ale stejně jako Bill Clinton v soukromé části Bílého domu. To bylo možná i příčinou, proč Čína nezakázala americké letadlové lodi Nimitz návštěvu Hongkongu.

V Číně se projevují i militantnější tendence. V nové knize nazvané *Čínský sen* to píše vysoký důstojník čínské armády Liou Ming-fu, který působí jako profesor na elitní Národní univerzitě ozbrojených sil. Jeho kniha odráží stupňující se nacionalistické ambice Číny. Svědčí o tom jeden citát z knihy: „Čína by měla vybudovat nejsilnější armádu na světě a nahradit USA v roli světové jedničky. Čína by měla odhodit zdrženlivost ve svých globálních cílech a sprintovat k pozici světové jedničky,“ píše Liou, který zároveň upozorňuje, že vzestup země poplaší Washington, a hrozí tak riziko války navzdory nadějším Pekingu na „mírový růst“.

„Pokud se Čína v 21. století nedokáže stát světovou jedničkou, nedokáže se stát největší mocností, pak se z ní nevyhnutelně stane opozdilec odstrčený stranou,“ píše Liou ve své tristastránkové knize, která zatím vyšla jen v čínštině. Jeho dílo nepředstavuje oficiální politiku vlády, která ambice země nehlásá zdaleka tak ostře. Kniha je nicméně dalším důkazem domácích tlaků na vedení čínské komunistické strany, aby z rychlého ekonomického růstu vytěžilo větší tlak vůči Západu, který se stále potýká s ekonomickým poklesem. Dokazuje také, že volání po tvrdém postoji Pekingu vůči Washingtonu v celé řadě otázek od Tibetu přes Tchaj-wan až po vzájemný obchod sahá hlouběji za nacionalistické výkřiky prezentované na světové počítačové síti. Liou na vysoké škole učí mladé důstojníky čínské armády, z nichž roste čínská vojenská elita.

„Tato kniha odráží mé osobní názory, ale myslím, že je také odrazem jisté myšlenkové vlny,“ řekl Liou. „Potřebujeme vojenský vzestup stejně jako hospodářský.“ Do jaké míry čínští nejvyšší představitelé toto přesvědčení sdílejí, se může ukázat, až vláda oznámí rozpočet na obranu. Předloni byl o 14,9 procenta vyšší než v roce 2008.

Komentátoři začínají hovořit o „podivné válce mezi USA a Čínou“. Jednou z příčin bylo společné cvičení americké a jihokorejské armády v oblasti čínských zájmů, na které Peking reagoval vlastním vojenským cvičením v tomto prostoru. Napětí v americko-čínských vztazích se projevilo i kolem měnových otázek. Zatímco slábnoucí dolar zvýšil enormně cenu zlata a dalších komodit, Čína stále disponovala devizovými rezervami ve výši 2,5 bilionu USD. Příčinou je udržování čínské měny na nízké úrovni, což při podpoře exportu nutí i Američany i k devalvaci dolaru. Bez zvýšení exportu se USA těžko mohou dostat z dluhů.

Závěr

*Naše zahraniční politika má šanci být dobře západně
nasměrovaná a zakotvená. Právce ale musí přestat vnímat Obamu
jako agenta Moskvy a pochopit, že i on představuje Ameriku.*

Jan Macháček, redaktor Respektu [39]

I po celý druhý rok prezidentství musel dát Obama přednost vnitropolitickým otázkám. Měl proti sobě nejen politickou republikánskou opozici a zčásti i některé demokraty, ale především komplex zbrojního a farmaceutického průmyslu, bankovní sektor, zdravotní pojišťovny a lékaře. Již na začátku roku 2010 podle průzkumu CNN 56 % Američanů spatřovalo ve federální vládě Baracka Obamy ohrožení svých práv, konkrétněji řečeno, bylo přesvědčeno, že vláda a její pravomoci se natolik rozrostly, že bezprostředně ohrožují svobody občanů. Tento názor uvádělo nejen 70 % republikánů, ale i 66 % nezávislých voličů a dokonce 40 % voličů demokratických. Popularita Baracka Obamy zřejmě v reakci na schválení přelomové zdravotní reformy mírně vzrostla. Jeho šance na případné znovuzvolení za dva roky však schválení nového zákona neovlivnilo. Vyplynulo to z průzkumu zpravodajské stanice CNN. S postupem Obamy v úřadě souhlasilo 51 % dotázaných.

Obliba USA ve světě se však díky Obamovi rostla. [40] Poprvé od počátku irácké války byly USA ve světě vnímány spíše kladně. Podle průzkumu, který každý rok zveřejňuje britská BBC, začínal „Obama efekt“ konečně fungovat. Pověst USA ve světě se od jeho nástupu do prezidentského úřadu pomalu, ale jistě zlepšovala. Zatímco před pěti lety označilo působení Ameriky za pozitivní 38 % dotázaných, v roce 2007 to už byla pouhá čtvrtina. Loni se počet kladných odpovědí znovu vyšplhal nad třicetiprocentní hranici. A roku 2010 podle průzkumu v 28 zemích, jehož se zúčastnilo přes 30 000 lidí, to bylo ještě lepší – údaj překročil čtyřicítku.

Doma však Obama zrovna prorokem není. Jeho vládě podle průzkum společnosti Pew Research Center nedůvěřují čtyři z pěti Američanů. Podle agentury Reuters je to nejmenší důvěra v americkou vládu za posledních padesát let. Američané nevěřili, že Obamova vláda dokáže vyřešit největší potíže země. Kromě toho měli pocit, že kabinet zasahuje do problémů, které by se měly řešit na místní úrovni.

Martin Hekrdla napsal: „Dnešek je výsledkem zcela jiné globální volby. V Americe je známa jako ‚Obamovo dilema‘ mezi finančníky a dlužníky, mezi ‚Wall Streetem a Main Streetem‘, mezi liberalismem prezidenta Hoovera a Rooseveltovým ‚Novým údělem‘. Obama si vybral finančníky, Wall Street a Hoovera.“ [41]

Jenže co se na první pohled zdálo jasné, brzy se mohlo ukázat v úplně jiném světle. Svědčí o tom skutečnost, že Obama omezuje sílu vojensko-průmyslového komplexu a snaží se snížit vojenský rozpočet a rozsah zbraňových systémů. Také tlak amerických vyšetřovatelů na největší americké banky se zvýšil. Newyorský státní zástupce Andrew Cuomo vyšetřoval osm velkých bank kvůli podezření, že lhaly ratingovým agenturám a pochybnými prodeji svých finančních derivátů podváděly investory. Kromě Goldman Sachs a Morgan Stanley se šetření týkalo i bank UBS, Citigroup nebo Deutsche Bank. Finanční domy čelily obvinění, že záměrně poskytovaly ratingovým agenturám mylné informace o některých svých finančních produktech jen proto, aby získaly vyšší stupeň ohodnocení. Předmětem vyšetřování byly i ratingové agentury Fitch, Standard & Poor's

a Moody's. Státní zástupce ve snaze rozklíčovat jejich vazby na obviněné banky je vyšetřoval také. Stát a finanční regulátoři od roku 2008 pátrali po tom, proč ratingové agentury udělovaly vysoké stupně hodnocení rizikovým hypotečním derivátům, jejichž hodnota se později na trhu rapidně propadala. Investoři, kteří se řídili těmito pozitivními doporučeními, prodělali miliardy USD. Následně se zhroutil hypoteční trh, jehož pád zažehl nejhorší ekonomickou krizi od druhé světové války. Podezřelé bylo podle státního zástupce Cuoma i chování některých pracovníků zmíněných agentur. Vyšetřovatelé se domnívali, že měli lepší hodnocení nabízet za úplatek. Např. že banka Goldman Sachs nabídla zaměstnancům ratingové agentury Fitch úplatek v řádech milionů USD za to, že nadsadí ratingový stupeň některých produktů Goldmanů. Kromě státního zástupce se pochybným chováním bank na Wall Streetu zabývala Komise pro cenné papíry a burzy (SEC). Ta prošetřovala aktivity banky JPMorgan & Chase a trojici Citigroup, Deutsche Bank a UBS. Komise rozšířila vyšetřování i na banku Morgan Stanley. Byly podezřelé, že nabízely klientům hypoteční deriváty, kterým samy nevěřily a sázely na pokles jejich hodnoty. Bankám tak hrozila stejná žaloba, které čelila společnost Goldman Sachs. Faktem také je, že se obecně snížila důvěra v bezpečnost. Londýnský Mezinárodní institut pro strategická studia (IISS) ve výroční zprávě [42] upozornil, že ochota k mezinárodní spolupráci v důležitých bezpečnostních otázkách v mnoha zemích podstatně poklesla a viníkem jsou důsledky finanční a hospodářské krize. Státy dávají přednost národním zájmům a obezřetněji se zavazují k mezinárodní spolupráci. To vedlo i k posílení sebedůvěry nezápadních bezpečnostních aktérů a k prosazování nezávislejší zahraniční a bezpečnostní politiky. Projevilo se to např. v případě turecko-brazilského návrhu řešení iráckého problému.

Vázným problémem se pro Obamu staly volby do Kongresu, Senátu, volby guvernérů, soudců ad. Koncem roku 2010 se proti němu vytvořila konzervativní fronta i za účasti části demokratů pod ironickým názvem *Tea Party* jako připomínky události na konci 18. století, kdy na protest proti britskému vymáhání daní obyvatelé Bostonu vyházeli do moře náklad čaje ze tří lodí. Nyní šlo o spontánní, stále rostoucí radikální hnutí; objevilo se v roce 2009; ustavující kongres mělo v únoru 2010 v Nashvillu. Sdružuje především bělochy střední a nižší střední třídy, střední generace a věřící – ti kritizují vývoj, tvrdí, že Spojené státy se vzdalují původním tradicím, prosazují se především na platformě republikánské strany. Tato aktivita měla výrazně protiobamovské zaměření, ale bylo zajímavé, že se do čela nepostavila někdejší republikánská kandidátka na místo prezidenta Sarah Palinová. Nejspíš proto, aby neodradila od účasti demokrata. Toto hnutí podobající se Věcem veřejným ovlivnilo zčásti volby. Hnutím podporovaní kandidáti uspěli v senátních primárkách v roce 2010 proti zavedeným politikům, na což museli republikáni reagovat příklonem ke konzervativizmu; kandidáti podporovaní hnutím uspěli v senátních primárkách v Nevadě, Coloradu, Floridě, Kentucky a Aljašce. Senátorské primárky v Delaware vyhrála bez podpory vedení strany téměř neznámá Christine O'Donnelllová.

Řada komentátorů se domnívá, že současné hodnocení Obamova působení ve funkci je již zřetelné. Lze je shrnout zhruba takto: většina amerických voličů se domnívá, že nesplnil jejich velká, až nerealistická, očekávání, která vznikla na základě jeho slibů. Jsou i příčinou odchodu řady poradců z jeho týmu. Všeobecně se uznává jeho legislativní úspěch spojený s přijetím zdravotní reformy, otázkou však je, co to přinese v praxi. Ve volbách Obama ztratil většinu v Kongresu a v Senátu se jeho dosavadní

většina výrazně zmenšila. Jak se zdá, Obamova zahraniční a bezpečnostní politika v tom nehrála vážnější úlohu. Jenže tady je, pokud jde o volby, nutná jistá střízlivost: stejně v podobných volbách dopadl i Ronald Reagan a Bill Clinton. Přesto byli znovu zvoleni. Američané málokdy odmítnou druhou příležitost. Kongres může Obamovi zkomplikovat schvalování zákonů. Ale jako mnohokrát v minulosti, může to mít pro republikány bumerangový efekt, voliči mohou ocenit jeho snahu dále řešit problémy. Nemluvě o tom, že v USA má prezident výjimečné postavení. Kongres mu může komplikovat přijetí rozpočtu, ale prezident dále rozhoduje o zaměření země, o vnitřní a zahraniční politice.

Čeho si málokdo všiml, Obamu už nelze vnímat jako snílka, ukazuje se jako běžec dlouhých tratí postupující systematicky. Nejdříve se pustil do ekonomické krize. A zabodoval. Uspěl i se zdravotnickou reformou, která se sice setkala se silným odporem, ale jeho prestiž alespoň bezprostředně zvýšila. Vytvořil si tím prostor pro zahraniční a bezpečnostní politiku. Opět postupuje systematicky v několika krocích, po nichž budou následovat další.

Text byl zpracován v rámci výzkumného úkolu MSM 0021620841.

Některé zkratky použité v textu:

BMD	ballistic missile defense	protiraketová obrana
BMDR	Ballistic Missile Defence Report	studie o protiraketové obraně
CENTCOM	United States Central Command (USCENTCOM)	americké velitelství pro Blízký a Střední východ, střední velitelství
GBI	Ground Based Interceptor	antiraketa GBI
IISS	International Institute for Strategic Studies (London)	Mezinárodní institut pro strategická studia (Londýn)
ISAF	International Security Assistance Force	mezinárodní síly bezpečnostní pomoci (mezinárodní ozbrojené síly)
MAAE	[IAEA-International Atomic Energy Agency]	Mezinárodní agentura pro atomovou energii (čs. zkratka)
MBR	[ICBM-Intercontinental Ballistic Missile]	mezikontinentální balistická raketa/střela (čs. zkratka)
SM-3	Standard Missile-3 (interceptor)	antiraketa SM-3
START	Strategic Arms Reduction Treaty	Smlouva o snížení strategických útočných zbraní
WTO	World Trade Organization	Světová obchodní organizace

Poznámky k textu a literatura:

- [1] PEHE, J. Dějinný okamžik jménem Obama. Salon, literární a kulturní příloha, *Právo*, 21. 1. 2010.
- [2] STEJSKAL, L. Je Obama tou změnou, po které volali Američané i svět? *Aktuálně.cz* 27. 1. 2010.
- [3] Tamtéž.
- [4] BĚLOHRADSKÝ, V. Den vyhlášení postdemokracie. Salon, literární a kulturní příloha *Práva*, 16. 2. 2010.
- [5] *Wall Street Journal*, 25. 5. 2010.
- [6] 12. 8. 2010.
- [7] Hovořit o úpadku moci Spojených států je módou již přes dvacet let. Uvedme např. publikace: Paul Kennedy Vzestup a pád velmocí, Allan Bloom The Closing of the American Mind, Fareed Zakaria Postamerický svět, Tony Todt Zle se vede zemi, Cormak McCarthy Cesta, Samuel Huntington Střet civilizací, díla Charlese Kupmana, T. R. Reida, Jeremy Rifkina atd.

- [8] Citováno ze statě CONESA, P. Existuje evropská strategická dimenze? *Literární noviny* 52/2009, s. 21. Převzato z Le Mond diplomatique.
- [9] MITROFANOV, A. Primakov: V zájmu Ruska je stabilní Česko. *Právo*, 10. 2. 2010, s. 12.
- [10] ROMANCOV, M. Nukleární politika v interpolárním světě. 29. 3. 2010, <http://www.natoaktual.cz>.
- [11] KOZÁK, K. Chiméra čínské nadvlády. *MF DNES*, 13. 3. 2010, s. A11.
- [12] BOLTON, J. *Wall Street Journal*, 17. 3. 2010.
- [13] ČERNÝ, K. Je Amerika skutečně v úpadku? *Lidové noviny*, příloha Orientace, 31. 7. 2010, s. 24; ZAKARIA, F. *Postamerický svět*. Praha: Academia, 2010; WALLERSTEIN, I. *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005; HUNTINGTON, P. S. *Kam kráčíš, Ameriko?* Praha: Rybka Publishers, 2010.
- [14] Prezident Obama přednesl Zprávu o stavu Unie. *Newsletter*, Americký program 1/2010.
- [15] ČTK, 2. 4. 2010.
- [16] ŠRÁMEK, Ivo: dopisy.hn@economia.cz 10. 3. 2010.
- [17] HAMILTON, D. O atomových zbraních by měli rozhodnout Evropané. *Právo*, 19. 3. 2010, s. 3.
- [18] Z dobrovolných závazků zemí je možno uvést: Chile, Mexiko a Ukrajina ze zbaví všech zásob obohaceného uranu a Kanada části. Argentina a Pákistán oznámily nová vlastní bezpečnostní opatření. Filipíny, Thajsko a Vietnam podpoří existující mezinárodní smlouvy. Itálie, Japonsko, Indie a Čína založí další střediska pro nukleární technologie a výcvik odborníků. Rusko uzavře poslední reaktor na výrobu zbraňového plutonia. USA a Rusko podepsaly dohodu o konverzi 68 tun plutonia na palivo pro reaktory; dalo by se z něho vyrobit 17 tisíc jaderných zbraní.
- [19] ANÝŽ, D. Chvála Obamovy protijaderné nudy. *hn.ihned.cz*, 14. 4. 2010.
- [20] Podle zákona má předkládaná národní bezpečnostní strategie obsahovat zevrubný popis a diskuzi, a to k tematicce celosvětových zájmů, cílů a úkolů, které jsou životně důležité pro Spojené státy; zahraniční politiku, celosvětové závazky a obranné kapacity nezbytné k odstranění agrese a implementaci strategie národní bezpečnosti Spojených států. Dále musí obsahovat navrhované krátkodobé i dlouhodobé využití politických, ekonomických, vojenských i jiných složek moci Spojených států tak, aby chránila a podporovala americké zájmy a dosáhla úkolů stanovených výše, jaké odpovídající kapacity, které budou Spojené státy potřebovat k provádění svojí národní bezpečnostní strategie, včetně zhodnocení vyváženosti těchto kapacit. Poslední část příslušného paragrafu Goldwater-Nicholsova zákona požaduje, aby předkládaná zpráva rovněž obsahovala: ... takové jiné informace, které mohou být nezbytné, aby pomohly informovat Kongres ve věcech spojených se strategií národní bezpečnosti Spojených států. Zdroj: *powerpoint Jana Ludvíka z jeho přednášky* 3. 6. 2010 ve Středisku bezpečnostní politiky CESES FSV UK.
- [21] Zdroj: Pentagon
- [22] *Ballistic Missile Defence Review Report*. Department of Defence USA. February 2010. Z konspektu Miloše Balabána.
- [23] ČTK, 2. 4. 2010.
- [24] *Právo*, 20. 9. 2010, s. 5.
- [25] SACHS, G. Rozvoj, ne vojenskou sílu. *Literární noviny*, 52/2009, s. 4.
- [26] Citováno ze statě Conesa, P.: Existuje evropská strategická dimenze. *Literární noviny*, 52/2009, s. 21. Převzato z Le Mond diplomatique.
- [27] hn.ihned.cz 2. 4. 2010.
- [28] *Wall Street Journal*, 2. 11. 2009.
- [29] *The Washington Post*, 3. 6. 2010.
- [30] Americký vojenský server *Army Times*, 16. 7. 2010.
- [31] *Wall Street Journal*, 27. 7. 2010.
- [32] MOCEK, M., PLESNÍK, V. Vidím v ČR vůli po zlepšení našich vztahů. *Právo*, 8. 12. 2009, s. 12.
- [33] Nešíření jaderných zbraní. *Hospodářské noviny*, 4. 5. 2010.
- [34] DPA, 9. 6. 2010.
- [35] CNN, 23. 9. 2010.
- [36] MITROFANOV, A. Primakov: V zájmu Ruska je stabilní Česko. *Právo*, 10. 2. 2010, s. 12.
- [37] *The Wall Street Journal*, 17. 2. 2010.
- [38] Daniel KAISER. Až Amerika nezvládne dluh, stáhne se. Rozhovor s Niallem Fergusonem. *Lidové noviny*, 5. 1. 2010, Salon.
- [39] *Hospodářské noviny*, 31. 5. 2010.
- [40] Obliba USA ve světě se díky Obamovi zlepšuje. *MF DNES*, 20. 4. 2010.
- [41] HEKRDLA, M. Politická volba. *Právo*, 12. 5. 2010, s. 6.
- [42] Uveřejněna 7. 8. 2010.

"If the art of war consists in bringing into action upon the decisive point of the theater of operations the greatest possible force, the choice of lines of operations (as the primary means of attaining this end) may be regarded as fundamental in devising a good plan for a campaign." [1]

Lieutenant General Antoine-Henri Baron de Jomini

Summary of the Art of War, 1838

Ozbrojené síly vedou své aktivity v závislosti na podmínkách daných specifickým operačním prostředím. Operační situace může vyžadovat vedení boje vysoké intenzity, protipovstalecké aktivity, činnosti spojené s vynucováním či posilováním míru, případně jsou řešeny úkoly humanitární pomoci obyvatelstvu. Kombinace těchto aktivit zvyšuje komplikovanost situace, v níž vojska působí. V průběhu procesu plánování musí moderní velitel a jeho plánovači zvažovat nepřehledné množství faktorů, majících vliv na správnou formulaci variant činností k nasazení vojenské síly, pro naplnění stanovených vojenských a politických cílů operace. Vojenské aktivity, kterým na této cestě po staletí dominovala zejména bojová činnost, se postupně stávají komplexnějšími, co se týče jejich vztahu k danému operačnímu prostředí. Velitelé mnohem častěji musí čelit otázkám typu „Jak budeme vést operaci v těchto podmínkách a tomto prostředí?“

Prostřednictvím koncepce operace (operational design) velitel vytváří způsob použití vojsk v operacích. Dovedně v ní využívá koncepty – prvky operačního umění, jež vedou jeho vizi efektivního použití vojsk na cestě k dosažení požadovaného stavu. Jedním z mnoha těchto klíčových komponentů je koncept operačních směrů, který představuje určitou cestu nebo směr, kterým vojska budou postupovat ke vzdálenému cíli. Operační směr byl v minulosti vyjádřen zejména vojenskými aktivitami na podporu vojenských cílů. V současnosti ovšem představuje zobrazení činností vojenského i nevojenského charakteru v daném prostoru a čase, to vše umocněno komplexním působením politických, ekonomických, informačních a jiných nástrojů státní moci. Přestože aplikace konceptu operačních směrů je specifickou oblastí zejména pro vojenského profesionála, je nutné jeho význam a použitelnost chápat komplexně. Článek odhaluje jaká je historie tohoto výrazu, popisuje jeho vývoj jako konceptu operačního umění od geografické orientace vojenských sil k doktrinálnímu prvku plánování současných operací.

Kořeny vzniku teorie

Množství výrazů moderní vojenské terminologie vděčí za svůj vznik zejména rozvoji technologií, zasazeným do hyper-komplexního prostředí. Nové systémy, nové koncepty a jejich součásti na nás působí ze všech oblastí použití vojsk tak často, že je pomalu nestačíme již vnímat, natož dokázat pochopit. Jednadvacáté století je v tomto ohledu zvlášť specifické. Přesto, určité výrazy nebo termíny vojenské teorie a praxe existují

jako nepřerušovaná linie nezávisle od převratů a změn v technologii, organizaci a místě. Jedním z takových je termín „operační směr“. Jeho etymologie odhaluje, že v profesionální vojenské rozpravě je používán již téměř tři staletí.

Vojenští myslitelé a teoretikové v průběhu 18. a 19. století byly jednotní ve svém úsilí určit a definovat racionální sadu principů (založených zejména na kvantifikovatelných datech) pro vedení válek. Tyto údaje přicházely v mnoha formách – topografických mírách, palebném poměru formací nebo tabulkách pro přesuny vojsk. Jiný typ měřitelných dat, geometrický vztah mezi operačním čelem vojska a jeho zásobovací základnou, vytvořil základ historicky prvotního známého konceptu operačních směrů.

Koncept operačních směrů je původně spojen se jménem generálmajora Henry Lloyda [2]. Jeho snaha o zachycení podstaty válčení osmnáctého století vyústila v dílo „*The History of the Late War in Germany, Between the King of Prussia and the Empress of Germany and Her Allies*“. V jeho druhé části, kde pojednává o všeobecných principech války, v souvislosti s teorií operačních směrů uvádí:

*“We have fixed and determined points to lodge our stores and provisions, from whence they are transported to the army, which must proceed from those given points to other fixed and determined points in the enemy’s country, if you carry on an offensive war ... The line that unites these points, on which every army must act is called **The Lines of Operations**, and of all those we have mentioned is the most important.”* [3]

Lloyd přisuzoval správnému určení operačního směru značný význam. Podle něj, konečný výsledek války závisel zejména na jeho dobré nebo špatné volbě. Jestliže byl zvolen špatně, všechny úspěchy, jakkoliv brilantní, budou nakonec k ničemu. Jeho pojetí operačních směrů je zaměřeno na uspořádání vojenských formací (např. první operační směr orientován na sever a druhý operační směr orientován na východ) na bojišti. John Shy ve své publikaci „*Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*“ uvádí, že toto Lloydovo organizování jednotek se hodí pro širší systematickou diskuzi o válčení, zaměřenou na jediný princip, kdy nerozdělené vojsko, pohybující se na jednom co možná nejkratším a nejbezpečnějším operačním směru může doufat, že se vyhne porážce. Lloydův přístup ovšem odrážel filozofii válčení dané doby – pasivní, obrannou a závislou na logistice a ze současného pohledu byl značně omezen.

Pruský voják a vojenský spisovatel Heinrich Dietrich von Bülow pokračoval v roce 1805 analýzou operačních směrů v pojednání „*Die Lehrsätze des neueren Krieges*“. [4] Bülow zde vysvětluje termín operačních směrů, když uvádí, že existence (vztah) mezi subjektem operace (vojskem) a cílem operace v prostoru, přes který musí vojsko procházet, udává koncept operačních směrů. Tato definice odpovídá jeho rovněž „geometrickému“ pojetí války. Bülowův pohled – společný pokus válčení v 18. století, podobně jako v přírodních vědách, snížit vedení války na kvantifikovatelné aktivity – definoval všechny aspekty vojenských záležitostí v průběhu historického období, kdy se překrývaly dynastické a národní války.

Navzdory Lloydovu i Bülowovu zdůraznění, že koncept operačních směrů zapadá spíše do větší sady pevných principů, jež vládou válce, vzešla nová strategie, obsažená v díle další významné postavy vojenského umění, barona Henri Jominiho. [5] Jeho prvotní diskuze o operačních směrech je koncepčně podobná oběma autorům.

Uvádí, že *každé válčiště musí vždy mít svou vlastní základnu, svůj cílový bod, své zóny a operační směry spojující cílové body se základnou.*

Takový pohled byl zaměřen výrazně lineárně, s bojištěm ideálně geometrickým a samostatným. Ve svém díle „*Précis de l'Art de la Guerre*“ (Umění války), jež je řazeno k nevlivnějším knihám k problematice válčení, vyzdvihl význam operačních směrů následovně:

„The great art, then, of properly directing lines of operations, is so to establish them in reference to the bases and to the marches of the army as to seize the communications of the enemy without imperiling one's own, and is the most important and most difficult problem in strategy.“ [6]

Jak zde Jomini uvádí, **určení (stanovení) operačních směrů je** (vzhledem k vlastní základně a k postupům vojska) **velkým uměním i co se týče zmocnění se komunikací protivníka, aniž by byly ohroženy vlastní. Ve strategii to mělo představovat nejdůležitější a nejobtížnější problém.**

Podle Jominiho nebyl operační směr pouhým vztahem mezi vojskem a jeho skladišti. Správné určení operačního směru vnímal jako „uchopení se iniciativy vojskem“, které se zmocnilo rozhodujících bodů kontrolovaných protivníkem. Jominiho to vedlo ke srovnání relativních výhod a nevýhod vlastních operačních směrů v čase, prostoru a koncentraci sil vzhledem se směry protivníka. Metodou indukce (pozorováním a zkušenostmi) pak rozvinul vlastní koncepci vnitřních a vnějších operačních směrů.

Obr.: Antoine-Henri Jomini

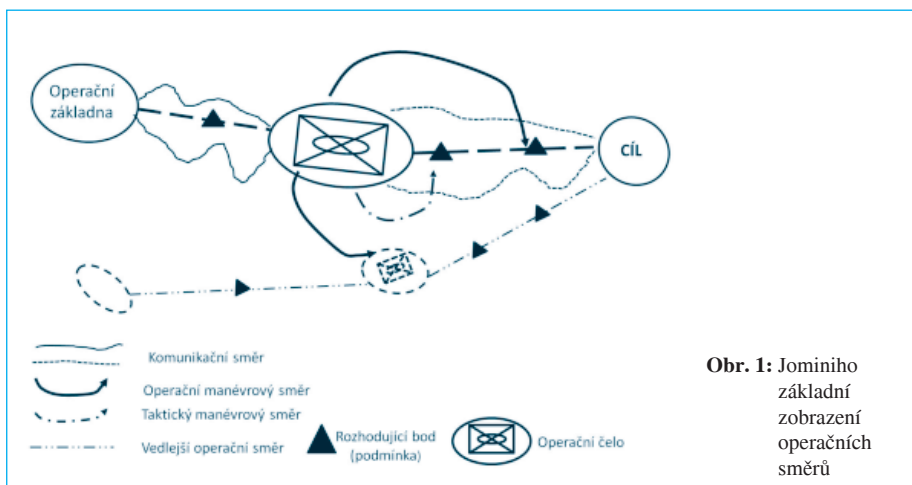
Jominiho teorie operačních směrů

Jominiho teorie operačních směrů tvoří jen část jeho díla „Umění války“, [7] kde o ní pojednává v článku XVII při rozpravě o operačním prostoru (prostoru válčiště) a následně v článku XXI, věnovaném rozpravě o operačních pásmech a operačních směrech. Podle něj jsou všechny tyto prvky vzájemně operačně provázány.

Termínem **operační pásmo** Jomini definoval rozsáhlou část celkového válčiště, které může být vojskem překračováno za účelem dosažení svého cíle, ať již samostatně nebo v součinnosti s jinými (vojsky). **Operační směr** pak určoval část tohoto celku, ve kterém vojsko provádí své aktivity.

Podle Jominiho je **operační směr tvořen operační základnou, komunikačními směry, tzv. operačním čelem, manévrovými směry (směry pro manévr) a prostory (body) splnění stanoveného cíle.** Posledně jmenované jsou v současti konceptu rozhodujících bodů (rozhodujících podmínek), dalšího významného konceptu používaného při tvorbě koncepce operace. Význam jednotlivých prvků operačních směrů Jomini popisuje následovně:

- **Operační základna** je prostor „ze kterého vojsko získává posílení a zdroje, ze kterých zahajuje ofenzivu, do kterých ustupuje, když je to nezbytné a kterými je podporován, když zaujímá pozice pro obranu země“. [8]
- **Komunikační směry** podle Jominiho „určují použitelné (schůdné) cesty mezi různými částmi vojska zaujímajícího různá postavení v celém operačním pásmu. Jsou to cesty, po kterých se přesouvá posílení a zdroje mezi vojskem a základnou). [9]
- **Operační čelo** (tzv. „*front of operations*“) představuje část prostoru válčiště, kde je vysoká pravděpodobnost kontaktu s protivníkem.

- **Manévrové směry** jsou směry, které by vojsko následovalo pro dosažení rozhodujícího bodu nebo aby provedlo významný manévry, který vyžaduje dočasné odklonění z hlavního operačního směru. Směry pro manévry jsou dočasné a doplňují hlavní operační směry.
- **Prostory (body) splnění stanoveného cíle** jsou rozhodující body týkající se plánu tažení, jež mají značný vliv buď na výsledek celého tažení, nebo jednotlivou akci. Mohou to být řeky, hory, pevnosti nebo křižovatky cest. Když jsou jednotlivé rozhodující body spojeny a vnímány ve vztahu k operačnímu směru, stávají se mezi-
lehlými cíli, přičemž tvoří doplňkové spojení od operační základny k cíli.

Jomini nevylučoval, že v některých případech může operační pásmo představovat pouze jediný operační směr, a to v závislosti na konfiguraci terénu nebo nízkém počtu použitelných cest pro vojsko. Operačním směrem mohla být téměř jakákoliv dobrá silnice či cesta v závislosti na okolnostech a podmínkách (prostorových, časových i v závislosti na činnosti protivníka), pokud ležela „ve sféře zájmu“. Operační pásmo však zpravidla bylo tvořeno několika operačními směry, závislými částečně na plánech tažení a částečně na počtu komunikačních směrů existujících v prostoru operace.

Jednotlivé operační směry Jomini definuje a dělí do různých tříd podle významu, který mají v daném prostoru operace či válčiště. Za rozhodující považoval jejich vztah vůči rozličnému postavení protivníka, komunikaci (spojení) na válečném poli a iniciativu velitele. Operační směry rozlišoval Jomini následovně:

- **jednoduché operační směry** jsou směry vojska (armády) působícího od hranice (daného místa), jestliže není rozděleno do větších nezávislých celků,
- **dvojité operační směry** jsou směry dvou nezávislých armád postupujících ze stejné hranice nebo dvou téměř stejných armád pod velením jednoho generála, ale jsou od sebe prostorově nebo časově velmi odděleny,
- **vnitřní operační směry** jsou směry používané jednou nebo dvěma armádami čelícími několika celkům protivníka a majícím takový směr, že generál (velící) může soustředit vojsko a manévrovat s veškerou jeho silou dříve, než by bylo zapotřebí bránit se větší síle protivníka,

- **vnější operační směry** jsou to takové, které jsou utvořeny vojskem, jež operuje ve stejném čase na obou křídlech protivníka, nebo proti několika jeho částem,
- **koncentrické (sbíhající se) operační směry** jsou směry vzdalující se od velmi vzdálených bodů a střetávající se ve stejném bodu buď před, nebo za operační základnou,
- **divergentní (odchylující se) operační směry** jsou směry, kterými vojsko opouští daný bod pro přesun k několika různým bodům. tyto směry ovšem vyžadují rozdělení vojska,
- existují rovněž **hluboké směry**, které jsou jednoduše **dlouhé směry** (bez dalšího Jominiho komentáře),
- termínem **manévrové směry** Jomini vyjadřoval přechodné (momentální) strategické směry, často používané pro samostatný, dočasný manévr, tyto by neměly být směřovány se skutečnými operačními směry,
- **sekundární (druhotné) směry** jsou směry dvou uskupení vojska působících na vzdálenost, která dovoluje vzájemnou podporu,
- **nahodilé (vedlejší) směry** jsou směry způsobené událostmi, které mění původní plán a operaci dávají nový směr, tyto mají nejvyšší důležitost, *pravý okamžik jejich použití může rozpoznat pouze velká a činná mysl*,
- **dočasné (provizorní) a konečné operační směry**, první určují směr přijatý vojskem v předběžné akci, po které musí následovat výběr výhodnějšího (konečného) nebo přímého směru.

Jomini identifikoval dva typy operačních směrů:

- **přírodní** (řeky, pohoří, mořské pobřeží, oceány, pouště, umělé, stálé stavby, které zužují (omezují) vedení boje jako jsou opevnění, vojenské základny, politické hranice a cestní sítě,
- **směry týkající se výlučně strategické volby** (kde bojovat, za jakým účelem, jakou silou, atd.).

Jominiho expanze konceptu operačních směrů

Jominiho zavedení konceptů vnitřních a vnějších směrů bylo hlavní odchylkou od statického konceptu Lloydova, který viděl operační směr pouze jako jednoduchou čáru spojující vojsko se skladištěm. Kontrastně, Jomini vnímal operační směr jako všeobšáhle aktivity vojenských sil sloužící ke zmocnění se rozhodujících bodů kontrolovaných protivníkem. To jej vedlo k porovnání relativních výhod a nevýhod vlastních operačních směrů v čase, prostoru a koncentraci sil vůči směrům protivníka. Induktivní logikou pak dále rozpracoval koncept vnitřních a vnějších operačních směrů.

Pro porovnání těchto protichůdných operačních směrů, se zaměřil na dynamický vztah mezi faktory prostoru, času a koncentrace. Jsou to stejné dynamické faktory, které Clausewitz použil k definování prostoru operace, armády a tažení ve druhé kapitole páté knihy svého vrcholného díla „O válce“. Oba Jominiho koncepty (vnitřních a vnějších směrů) začínají z postavení (pozice) vojenské síly. Vnitřními operačními směry využívá slabší protivník dočasné postavení své síly k porážce silnějšího oponenta po částech v daném čase, avšak dříve, než tento může soustředit svou větší sílu. Po vnějších operačních směrech pak musí silnější protivník dominovat nad slabším jak v prostoru, tak i čase.

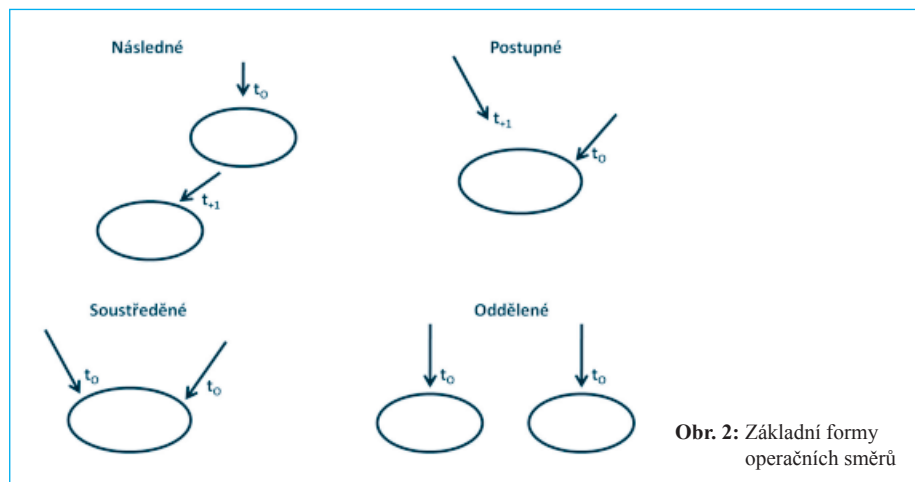
Jomini na podporu rozvoje svého konceptu provádí rozbor válek a tažení francouzské revoluce a napoleonského období. Rovněž analyzuje boje Fridricha II. Velikého, zejména jeho vítězství nad Rakouskem u Leuthenu (Lutynia) v roce 1757. [10] Jeho vlastní zkušenosti z napoleonských válek jej přesvědčily, že vnitřní směry byly nadřazenou formou manévru. Ojedinělé vítězství po vnějších směrech u Lipska, [11] tak osudové pro Napoleona, na Jominiho zvláštní dojem nezanechalo. Podle něj zejména vnitřní směry umožňují generálovi zahájit činnost, strategické přesuny na důležitých bodech, a působit větší silou než má protivník. [12] Tento jednoduchý kauzální vzájemný vztah mezi vnitřními operačními směry a úspěchem v boji formuje významný prvek Jominiho základního principu, rozděleného do čtyř maxim, který zdůrazňuje, že velitel by měl převzít strategickou iniciativu v útoku, vést manévr tak, aby ohrozil komunikační a zásobovací směry (trasy) protivníka, měl by koncentrovat část svých sil proti rozhodujícím bodům a současně zaútočit na část jeho sil a konečně, mobilitou, překvapením a následným rychlým pronásledováním dosáhnout nad protivníkem vítězství.

Oba koncepty (vnitřních a vnějších směrů) zobrazují Jominiho pozorování a zkušenosti a rovněž geostrategickou pozici Napoleona, na jehož genialitě Jomini svou práci založil. Jestliže bychom mohli vystihnout slova, jež odrážejí jednotlivou podstatu a dynamiku vztahu mezi prostorem, koncentrací síly a časem, lze určit čtyři odlišné formy operačních směrů, a tím i čtyři možné varianty tohoto vzájemného vztahu.

Mezi prostorem, koncentrací a časem existují:

- **následné operační směry** (koncentrace v různých prostorech v různých časech, Jomini to uváděl na příkladu bitev u Ulmu a Slavkova),
- **postupné operační směry** (koncentrace ve stejném prostoru v různém čase),
- **soustředěné operační směry** (koncentrace ve stejném prostoru ve stejném čase) a
- **oddělené operační směry** (koncentrace v různých prostorech ve stejném čase)

Uvedeným variantám pak lze vhodně přiřadit označení následná, postupná, soustředěná a oddělená.

Při uvažování nad vnitřními a vnějšími operačními směry lze z uvedených variant odvodit množství různých kombinací, s jejich vlastními výhodami i nevýhodami. Jomini se snažil pevně stanovit tento vztah, za což byl kritizován. Každá situace měla být posuzována zvlášť. Jednotlivé formy ovšem dávají rámec vzájemného vztahu, ze kterého možno vnímat dynamiku koncentrace, prostoru a času a následně tak určit výhody a nevýhody dané situace.

Vzájemný vztah konceptu operačních směrů a dalších prvků operačního umění

Operační směry ve všeobecnosti směřují k určenému těžišti protivníka. Klasický koncept těžiště je založený na principu soustředění (koncentrace). Clausewitz, když se zaměřuje na ozbrojené síly protivníka, zdůrazňuje: „**Těžiště je vždycky tam, kde je pohromadě většina hmoty, tak jako je vždycky nejúčinnější náraz proti těžišti břemene, stejně jako je nejmohutnější úder, jenž je veden těžištěm síly ... Čím více síly můžeme soustředit na těžiště, tím jistější a masivnější bude účinek.**“ [13]

Clausewitz rovněž říká, že nejlepší strategií je vždy být dostatečně silný za prvé všeobecně, za druhé v rozhodujících bodech. Pro něj není vyššího či jednoduššího pravidla pro strategii, než držet své síly spolu. Soustředění sil by ovšem nemělo být zaměřováno za nahromadění sil. Nahromaděná vojenská síla je prostorově koncentrována, ovšem je zranitelná, nepružná a strnulá. Hromadění sil je všeobecně prospěšné spíše na taktické úrovni vůči rozhodujícím, terénně orientovaným bodům. Proti tomu soustředění – koncentrace – je agilnější a prospěšnější na operační úrovni války, umožňuje ohrozit více rozhodujících bodů, a tak získat nutnou iniciativu.

Podle námořního стратега Juliana Corbeta zásada „držet své síly spolu“ ovšem neznamená nezbytně držet je všechny koncentrovány (prostorově) pohromadě, ale spíše je udržovat v takovém uspořádání že kdykoliv se mohou rychle a lehce spojit. [14] Napoleon tohle nazýval „shromážděním“. Znamenalo to umístění hlavních jednotek v takové pochodové vzdálenosti, aby si mohly zabezpečit vzájemnou podporu. Clausewitzovo těžiště a Jominiho koncept operačních směrů jsou obvykle viděny jako vzájemně uzavřené, vylučující se koncepty, přitom ve skutečnosti jsou v sobě navzájem zahrnuty. Koncentrace je společným bodem pro oba prvky. Základem klasického konceptu těžiště je vyšší koncentrace sil. Základem operačního směru je tuto koncentraci sil ulehčit a podporovat ji.

S operačními směry jsou spojeny čtyři charakteristiky, jež významně ovlivňují průběh operace – omezená kapacita sil, kulminace se vzdáleností, ofenzivní charakter a dlouhodobé trvání. Škála sil (omezená kapacita), jež mohou být zasazeny podél operačního směru, je přímo úměrná místu opuštění operační základny, množství těchto sil omezuje kapacita infrastruktury operačního směru. Podle Basila Liddella-Harta počty za určitý bod již síle armády nic nepřidají, zvyšují její nečinnost a činí ji naprosto neovladatelnou. Škála sil operujících podél operačního směru je rovněž nepřímou úměrná jeho délce, jinými slovy, hustota sil se zmenšuje se vzdáleností. Čím dále vojenské síly postupují od své základny, tím více je potřeba přepravních prostředků, a rovněž jejich zásobování vyžaduje víc času. Jestliže kapacita základny není zvýšena nebo komunikační směry zkráceny (případně obojí), v daném času bude pro vojska

doručeno méně zásob. S narůstající vzdáleností klesá útočná schopnost sil, a tím může dojít k jejich kulminaci.

Přírozenou vlastností operačních směrů je jejich „útočná povaha“. Tento ofenzivní charakter je odvozen Jominiho rozlišováním mezi obrannými liniemi a operačními směry. Obranné linie mají spíše obranný cíl (negativní), zatímco operační směry útočný (pozitivní). Stálost (trvání) operačního směru je dlouhodobá. Toto opět odvozuje Jominiho rozlišování mezi směry pro manévry, které jsou dočasné, zatímco operační směry existují až do doby vítězství nebo kulminace. [15]

Z díla Fridricha II. Velikého, Lloyda, Napoleona, Jominiho i Moltkeho lze vybrat několik principů, které operační umění uznává jako všeobecné zásady či principy války, jsou doktrinálně uznávané a jsou spojeny s aplikací konceptu operačních směrů.

K takovým patří: principy cíle, jednoty úsilí, manévru, pohyblivosti, koncentrace, nepřetržitosti, předvídání a bezpečnosti. Princip **cíle** je aplikován, jestliže smyslem operace je vítězství. Lloyd ve svém třetím principu k operačním směrům napsal: „Ten (operační směr) vede k nějakému rozhodujícímu objektu, jinak deset tažení, ačkoli šťastných, ti nedá nic cenného.“ [16] Tento princip podřizuje taktickou úroveň operační v následování strategického cíle. Operační směr by měl mít alespoň jeden cíl. Napoleon v maximě XII uvádí: „Armáda by měla mít jeden operační směr. Měl by být starostlivě chráněn a kromě nejzazšího případu by neměl být nikdy opuštěn.“ Podle vojenského historika Davida Chandlera, když Napoleon zdůrazňoval jediný operační směr, nenaznačuje, že všechny jednotky by měly použít jen jednu cestu. Konstatuje, že cíl musí být jasně definován a každá formace musí být namířena směrem na něj, čímž všichni se soustředí na **jednotu úsilí**. Princip **manévru** platí při uplatnění zásady, že cílem operačního směru je získání poziční výhody nad protivníkem.

Když Jomini ve svém díle pojednává o konceptu rozhodujícího bodu, zaměřuje se na „získání značné výhody“. Ve svých zásadách to zdůrazňuje jako vržení hromady vojska strategickým pohybem na rozhodující body válčiště a komunikace protivníka, aniž by došlo k vlastním poškozením.

Získání poziční výhody nad protivníkem vyžaduje aplikaci principu **pohyblivosti**. Napoleon toto předpokládá ve svém maximě XX [17] „Změna operačního směru“, když uvádí, že armáda, která dovedně mění své operační směry, klame protivníka ignorujícího svůj týl, nebo i jeho slabá místa, která jsou napadnutelná. Jomini rovněž píše: „Vedlejší směry jsou takové, jež jsou zapříčiněny událostmi, jež mění původní plán a operaci dávají nový směr. Tyto mají nejvyšší důležitost. Správná příležitost pro jejich použití je plně rozpoznána pouze velkou a čilou myslí.“ [18]

Základním požadavkem operačního směru je umožnit **koncentraci sil**. Velitel nemůže protivníkovi vnutit svou vůli bez vyšší koncentrace sil. Udržování koncentrace je ovšem složitý úkol. Podle Moltkeho [19] každá těsná koncentrace velkých mas znamená neodmyslitelnou kalamitu.

Udržování potřebné koncentrace sil vyžaduje **nepřetržitost** plnění jednotlivých opatření. Přerušení logistické podpory přímo ovlivňuje bojovou sílu vojsk. Účinek takového přerušení může být minimalizován, jestliže je předvídan.

Prostřednictvím svého konceptu „centre d'operations“ (mobilních logistických vlaků) Napoleon bez problémů oddělil své komunikační směry, aniž by došlo k přerušení kontinuity podpory. Dokázal to tím, že měl dostatek zásob uložených v rezervě

k udržování sil až do doby zřízení nových komunikačních směrů na podporu nového operačního směru.

Předvídání umožňuje stanovit a udržet tempo, dosáhnout iniciativu a rovněž dovolu-
je udržovat nepřetržitost přípravou na neočekávané. Předvídání nakonec podporuje
i pohyblivost tím, že veliteli umožňuje získat více času, než má jeho protivník.

Operační směry vyžadují **bezpečnost** – ochranu přidružených komunikačních směrů.
Fridrich II. Veliký ve svém projektu o tažení do českých zemí napsal, že poté, co je
zvoleno místo útoku, je nezbytné zvážit bezpečnost skladů a krajiny... pro pokrytí
krajiny takovým způsobem, aby konvoje z vnitrozemí, které zásobují a doplňují sklady
ve stanoveném prostoru, tam mohly dorazit v bezpečí. Rovněž podle Moltkeho bude
téměř vždy nutno ponechat silný oddíl pro ochranu komunikačních směrů, a tím oslabit
prostředky pro útok, jež následuje po obklíčení. [20]

Pokud lze shrnout předešlé, koncept operačních směrů napomáhá veliteli v orientaci
vojenské síly na operační cíle, v pohybu a koncentraci sil a zaujetí výhodného postavení
pro dosažení stanovených cílů v operaci. Takovýto závěr byl již v 19. století předví-
dán ruským stratégem G. A. Leerem. Vojenský teoretik A. A. Svečin [21] to ve svém
díle „Strategie“ vystihl následovně: „Leer viděl operační směr v zásadě jako operaci
ve smyslu jejího cíle a řízení. Část tohoto směru, která byla pokryta (vojskem), před-
stavovala teritoriální cesty spojující ozbrojené síly se svou základnou, zatímco část,
směru, která pokryta nebyla, představovala myšlenku a plán operace.“ [22] Operační
směr podle Leera zahrnoval dva prvky, logistický a manévrový.

Udržování požadované koncentrace sil vyžaduje působení aktivní operační logis-
tiky (logistiky na operační úrovni). Tato je zaměřena na stanovení opatření k zajištění
vojenských přeprav, soustřeďování a následného přesunu vyčleněných součástí ozbro-
jených sil do stanovených prostorů, pořizování, rekonstrukce, opravy a údržbu zařízení
infrastruktury, zajišťování dalších funkcí logistiky pro síly působící v prostoru operace.
Logistické možnosti určují proveditelnost záměru operace. Doktríny všeobecně zdůraz-
ňují, že logistika stanovuje limity operací, proces operačního plánování bez průběžného
hodnocení logistických možností se neobejde. Na možnostech logistiky je závislý
operační manévra, ta určuje, zda je proveditelný či nikoliv.

Druhá část operačního směru je tvořena manévrovým komponentem, jenž je složen
z prostoru soustředění a směrů pro manévra. Obě části staví vojenskou sílu do výhodné
pozice k vedení rozhodujících operací. Prostor soustředění je prostorem, kde se vojenské
jednotky shromažďují a připravují k další činnosti. Umožňuje rozptýlení, zajišťuje krytí
a maskování vojsk. Je mimo dosah paleb dělostřelectva středního dosahu a má dobrou
dopravní infrastrukturu. Jomini rozlišoval mezi směry pro manévra a operačními směry.
Podle něj se strategické (operační) směry pro manévra zásadně lišily od operačních směrů.
Termín „strategický“ použil pro všechny komunikace vedoucí nejpřímější nebo nejvý-
hodnější cestou (směrem) z jednoho rozhodujícího (důležitého) bodu k jinému, rovněž
tak ze strategického čela armády ke všem jejím cílovým bodům. Jominiho válčiště je
křížováno velkým množstvím takových směrů, ovšem v jakémkoliv daném čase jsou
považovány za skutečně důležité jen takové, které jsou naplánovány vzhledem k zamýš-
lené akci. To činí jasný rozdíl mezi hlavním operačním směrem celého tažení a těmito
strategickými (výhodnými), které jsou dočasné a mění se v průběhu operace.

Jominiho hlavní směr orientuje vojenskou sílu, dočasné směry jí poskytují výhodu
taktického manévru. Tato výhoda usnadňuje postup podél hlavního směru. Směry

pro manévry vychází z hlavního operačního směru, který je zároveň operační osou. Tento směr je obvykle určován infrastrukturou mezi základnou a stanoveným cílem, silnicemi a železnicemi. Směry pro manévry ovšem infrastrukturou omezeny nejsou. Vychází z prostoru soustředění, mohou zahrnovat silnice, ale svázané s nimi nejsou. Využívají terén a průchozí koridory v něm k získání poziční výhody nad protivníkem. K získání taktické výhody se mohou odklonit od komunikačních směrů. Jak daleko a dlouho mohou vojenské síly manévrovat bez komunikačního směru je závislé na možnostech jejich organické logistiky a průběhu operace. Jomini směry pro manévry nijak dál nedělil, lze však uvažovat o dvou typech – taktických a operačních manévrových směrů. Zatímco taktické manévrové směry jsou orientovány na formace protivníka a usnadňují zničení jeho bližších jednotek, operační jsou používány na jeho dezorganizaci v hloubce, odříznutí, přerušení a zabránění využívat jeho komunikační směry a umožnění zřízení nových vlastních operačních směrů.

Operační manévrové směry dovolují veliteli využít příležitosti. Jomini tyto příležitosti označil jako vedlejší operační směry. Tyto se objevují při změně původního plánu a operaci dávají nový směr. Operační manévrové směry rovněž dovolují veliteli stanovit nové operační směry. Když situace dovoluje kombinaci obou typů, účinek destrukce a dezorganizace protivníka může nakonec vyústit v jeho porážku. Ačkoli riziko je při manévru neodmyslitelné, manévrové směry by neměly být voleny unáhleně a bezhlavě, aby se operační směry nestaly katastroficky zranitelnými vůči aktivitám protivníka. Jomini k tomuto napsal: „Je všeobecně důležité, ve výběru těchto dočasných strategických směrů, neponechat operační směr vystaven útoku protivníka.“ [23]

Závěr

Přestože Jominiho koncept operačních směrů představuje značný přínos vojenského umění, nelze neuvést i jeho některá negativa. Nedostatek čistoty v pojmech týkajících se konceptu je patrný, protože Jomini vytváří nadměrný počet podkategorií operačních směrů, což je spíš matoucí než srozumitelné. Zdrojem nejasností kolem Jominiho konceptu operačních směrů bylo například i jeho spojení s termínem „strategické manévrové směry“. To zřejmě představovalo Jominiho fúzi toho, co je nyní označováno jako samostatná nebo odlišná úroveň války (strategická a operační). Je to logické, v době Napoleona operační úroveň války, tak jak ji známe dnes, neexistovala, vše bylo věcí strategie a taktiky. Ve stávající odborné terminologii tento pojem již nenalezneme. Koncept byl použitelný jen v čistě geografickém kontextu, charakterizovaném konvenčním bojištěm 18. a 19. století, kde manévrovaly armády k rozhodujícímu strategickému setkání „jednoho okamihu“. Jinými slovy, Jomini použil operační směry pro popsání geografického vztahu mezi operační základnou vojska a jeho konečným cílem, který charakteristicky zahrnoval rozhodující bitvu s vojskem protivníka.

Přes některé nedostatky Jominiho vojenské dílo bylo a pořád zůstává bohatým zdrojem zkušeností a informací z vojenského umění. Svě dílo obohatil rovněž i principy, jež byly použity Caesarem, Scipiem [24], Johnem Churchilllem, vévodou z Marlborough, [25] či Evženem Savojským. [26] Jomini na obhajobu a podporu svých tvrzení použil bezpočet příkladů souvisejících s taženími zejména z napoleonské éry válčení (Ulm, Jena, Wagram, Slavkov, Waterloo) apod. Mnohými historiky je stále uznáván jako zakladatel moderní strategie. [27] V jeho rukopisu lze poznat didaktický, popisný přístup

vyjádřený detailním slovníkem geometrických termínů. „Jeho intelligence, obratné pero a aktuální válečné zkušenosti učinily jeho dílo věrohodnějším a užitečnějším než může naznačovat stručný výtah.“ [28] Jominiho myšlenky byly často zohledňovány v učebních osnovách vojenských škol a staly se inspirací idejí a principů pro generace autorů vojenských doktrín. Jominiho koncept operačních směrů se stal základem teorie, která pomáhá současným velitelům aplikovat tento prvek operačního umění v průběhu tvorby koncepce operace.

Pokračování

Poznámky k textu:

- [1] JOMINI, Antoine-Henri. *The Art of War*. The Project Gutenberg EBook of The Art of War, by Henri de Jomini, <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm>., str. 114.
- [2] **Henry Humphrey Evans Lloyd** (1718-1783) byl velšský armádní důstojník a vojenský spisovatel, sloužil ve francouzské, pruské, rakouské i ruské armádě v průběhu sedmileté války. Jeho díla věnovaná vojenské teorii byla studována např. americkým prezidentem Georgem Washingtonem nebo generálem Pattonem. Z hlediska úvah o vedení zákopové války v průběhu první světové války značně ovlivnila J.F.C. Fullera.
- [3] LLOYD, Henry. *The History of the Late War in Germany, Between the King of Prussia and the Empress of Germany and Her Allies*. London, 1781 (2. vydání), str. 133-134. Pozn. autora: „Stanovili jsme body (místa) pro uložení našich zásob a proviantu, odkud jsou přepravovány vojsku, které musí postupovat z těchto daných bodů k dalším stanoveným a určeným bodům v zemi protivníka, jestliže se spoléhá na ofenzivní válku... Čára (směr), která spojuje tyto body, po kterých musí postupovat každé vojsko, je nazývána operačními směry a ze všech, o nichž jsme se zmínili, je nejdůležitější.“
- [4] Lze přeložit jako „Poučení z nových válek“.
- [5] **Antoine-Henri baron Jomini** (1779-1869) francouzský a později ruský generál, jeden z nejvíce oslavovaných autorů vojenské literatury napoleonské doby. Byl zakladatel moderní vojenské logistiky, tvůrce a inspirátor vojenských doktrín velmocí od 19. století do dnešní doby. Je řazen k nejvýznamnějším vojenským teoretikům, jako byli Carl von Clausewitz, Liddell-Hart nebo teoretik tankových válek J.F.C. Fuller.
- [6] JOMINI, str. 120.
- [7] Jominiho „Umění války“ není omezeno jen na teorii operačních směrů. V souvislosti s tímto konceptem je i v současnosti inspirujícím článek XIX, ve kterém pojednává o **strategických směrech a bodech, rozhodujících bodech a cílových bodech operace**. Význam **strategických směrů** viděl ve spojování rozhodujících bodů prostoru operace, a to buď mezi sebou navzájem, nebo s čelem operace. Strategickým směrem rovněž nazýval směr, který by vojsko následovalo k dosažení jednoho z těchto rozhodujících bodů nebo aby provedlo důležitý manévř, vyžadující dočasné odchýlení vojsk z hlavního operačního směru.
- [8] JOMINI, str. 77: “A base of operations is the portion of country from which the army obtains its reinforcements and resources, from which it starts when it takes the offensive, to which it retreats when necessary, and by which it is supported when it takes position to cover the country defensively.” Terminologický slovník pojmů a definic NATO AAP-6 (verze pro červen 2009) definuje tuto základnu dvěma významy, a to jako „prostor nebo místo, kde jsou zařízení poskytující logistické nebo jiné zabezpečení“, nebo jako „prostor, odkud jsou zahajovány a zabezpečovány (podporovány) operace (činnost)“.
- [9] JOMINI, str. 101: “Lines of communications designate the practicable routes between the different portions of the army occupying different positions throughout the zone of operations.” Podle AAP-6 jsou to: „Pozemní, námořní a vzdušné trasy, které spojují operující ozbrojené síly s jednou nebo více operačními základnami a podél kterých je prováděno zásobování a přísun posil.“
- [10] V bitvě u Leuthenu (Lutynia) 5. prosince 1757 Fridrich (Bedřich) II. Veliký. způsobil rozhodující porážku mnohem větší rakouské armádě, vedené Karlem Alexandrem princem Lotrinským, čímž zajistil pruskou nadvládu nad Slezskem v průběhu sedmileté války.
- [11] Bitva u Lipska (známá též jako „bitva národů“) byla rozhodující a největší bitvou napoleonských válek. Odehrála se ve dnech 16. října až 19. října 1813 u německého Lipska. Spojené armády Rakouska, Pruska, Ruska a Švédska v ní rozdrtily podstatně slabší armádu francouzského císaře Napoleona. Koa-

- ličním vojskům velel Karel Filip kníže Schwarzenberg, autorem spojeneckých plánů byl náčelník jeho štábu Jan Radecký z Radče. Viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Bitva_u_Lipska.
- [12] JOMINI, str. 114.
- [13] JOMINI, str. 437.
- [14] CORBETT, Julian Stafford, *Some Principles of Maritime Strategy*, the Project Gutenberg EBook Principles Of Maritime Strategy, <http://www.gutenberg.org/files/15076/15076-h/15076-h.htm>.
- [15] JOMINI, str. 68, 95 a 128.
- [16] LLOYD, str. 137.
- [17] <http://www.military-info.com/freebies/maximsn.htm>.
- [18] JOMINI, str. 70.
- [19] **Helmuth Karl Bernhard hrabě von Moltke** (1800-1891), pruský generál, sloužil třicet let jako náčelník generálního štábu pruských a posléze německých vojsk (1857-1888), jeden z největších stratégů konce 19. století, tvůrce nové, moderní metody řízení vojsk v poli. Často je zmiňován jako Moltke starší, aby jej bylo možné odlišit od jeho synovce Helmutha von Moltke mladšího (1848-1916), náčelníka generálního štábu německého císařství 1906-1914, jenž velel německé armádě při propuknutí první světové války, http://en.wikipedia.org/wiki/Helmuth_von_Moltke_the_Elder.
- [20] COXWELL, Charles W. *On Lines of Operation: A Framework for Campaign Design*, str. 14
- [21] **Alexander A. Svečín** (1878-1938), jeden z klíčových intelektuálních představitelů Rudé armády během tzv. zlatého věku sovětské vojenské teorie (1918-1937). Byl rozhodující postavou v ustanovení nového a revolučního chápání moderní války. Na základě myšlenek vojenských myslitelů konce osmnáctého a devatenáctého století a jeho vlastního intenzivního studia ruských imperiálních vojenských zkušeností, Svečín publikoval své názory v díle *Strategie*, kde význam termínu „strategie“ přeformuloval. Zde definoval strategii jako umění kombinování příprav na válku a seskupování operací pro dosažení cíle, který válka určila pro ozbrojené síly. Po většinu své profesionální kariéry Svečín vedl dlouhé debaty s dalším významným sovětským velitelem a teoretikem Michailem N. Tuchačevským. Svečínovy názory v *Strategii* i jinde byly, že moderní válka by byla dlouhá a vyčerpávající. Tuchačevský zastával opačný názor, že s pomocí technologie by státy mohly vést rychlé, rozhodující války. Jejich charakteristickým znakem by byla anihilace (vyhlazení). Svečín byl nejen plodný spisovatel, ale také skvělý učitel, jenž vychoval generaci sovětských vojenských vůdců, kteří pomohli vyhrát druhou světovou válku. V době stalinistických čistek byl v roce 1938 popraven jako nepřítel státu.
- [22] SVECHIN, Aleksandr A. *Strategy*, Edit. Kent Lee, Minneapolis: East view Publications, 1992. ISBN: 1-879944-33-2.
- [23] JOMINI, str. 129
- [24] **Publius Cornelius Scipio Africanus** (236 př.n.l.-183 př.n.l.), také Scipio Africanus starší, byl římským politikem a vojevůdcem v době druhé punské války, v níž dosáhl nesmrtelné slávy jako vítěz nad Hannibalem. Za to mu bylo uděleno přízvisko Africanus, často byl také nazýván římský Hannibal. Díky svým schopnostem vstoupil do historie jako jeden z největších vojevůdců starověku, viz také: http://cs.wikipedia.org/wiki/Scipio_Africanus.
- [25] **John Churchill, vévoda z Marlborough** (1650-1722), anglický šlechtic a vojevůdce, který se proslavil za válek o španělské dědictví. Předek Winstona Churchilla. Ve válkách o dědictví španělské vedl anglická a holandská vojska na kontinentě. Dosáhl několika brilantních úspěchů jednak sám (bitva u Ramillies, překonání linie Non plus ultra), jednak společně se svým přítelem a velitelem habsburských jednotek, Evženem Savojským (bitva u Höchstädtu, bitva u Oudenaarde). Je považován za jednoho z nejlepších vojevůdců své doby. Viz také: http://en.wikipedia.org/wiki/John_Churchill,_1st_Duke_of_Marlborough.
- [26] **Evžen František, princ savojský a carignanský, hrabě ze Soissons** (1663-1736), rakouský vojevůdce a politik francouzského původu, generalissimus vojsk rakouských Habsburků a jeden z největších vojevůdců konce 17. a počátku 18. století. Je považován za jednoho z největších „turkobijců“. Viz také: http://en.wikipedia.org/wiki/Prince_Eugene_of_Savoy.
- [27] SHY, John. Jomini. In: *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, str. 144. Shy zde poskytuje myšlenkově provokující analýzu Jominiho včetně stručného úvodu k růstu jeho osoby na důležitosti.
- [28] BASSFORD, Christopher. *Jomini and Clausewitz: Their Interaction*. Upravená verze dokumentu prezentována na 23. zasedání konzorcia O revoluční Evropě na Georgia State University dne 26. února 1993. Viz také <http://www.clausewitz.com/readings/Bassford/Jomini/JOMINIX.htm>.

Ing. Ladislav Kolářček, Ing. Petr Ryp
**Velitelsko-štábní cvičení
„Dobré sousedství 2010“ –
poznatky a zkušenosti**
(CPX Good Neighbourhood 2010)

Cílem tohoto článku je poskytnout poznatky a zkušenosti autorů z velitelsko-štábního cvičení (CPX) „Dobré sousedství 2010“ (Good Neighbourhood 2010), kterého se zúčastnili jako zástupci české strany ve funkcích zástupce řídicího cvičení (pplk. Ing. Ryp) a pozorovatel (Ing. Kolářček) na Akademii Ozbrojených sil Slovenské republiky v Liptovském Mikuláši. Obsahem článku kromě historie cvičení „Dobré sousedství“ a všeobecných informací, popisujících charakter cvičení, je objasnění rozhodovacího procesu velitele a štábu na úrovni praporního úkolového uskupení (PrÚU) při plánování nasazení PrÚU do operace.

Historie cvičení Good Neighbourhood

Historie cvičení Good Neighbourhood se začíná psát v roce 1996 na Fakultě velitelské a štábní, Vojenské akademie v Brně, kdy proběhlo první cvičení za účasti cvičících ze strany Rakouska a České republiky. Cvičení pak bylo organizováno jednotlivými partnery nepřetržitě od roku 1996 do roku 2004. Od roku 2000 se pravidelně zúčastňovali i zástupci Ozbrojených sil Slovenské republiky. V roce 2005 nebylo cvičení DS organizováno (realizováno) a poslední třístranné cvičení proběhlo v roce 2006 v Liptovském Mikuláši. Tematika jednotlivých cvičení je uvedena v tab. 1.

Charakter cvičení

Jednalo se o velitelsko-štábní cvičení (CPX) „Dobré sousedství 2010“, určené pro studenty vyššího velitelsko-štábního kurzu (VVŠK) a studenty základního velitelsko-štábního kurzu (ZVŠK). Obecným cílem cvičení bylo prověřit znalosti získané v průběhu kurzu v oblasti operačního plánování a ověřit schopnost jednotlivců plnit úkoly na funkcích v rámci (mezinárodního) štábu úkolového uskupení (BG). Cvičení řídil prorektor pro vojenské věci AOS, plk. gšt. Ing. Juraj Výrostek.

Téma cvičení

Tématem cvičení bylo „Plánování nasazení EU BG v regionálním konfliktu“. Na obrázku 1 je uvedena struktura cvičícího štábu.

Námět cvičení

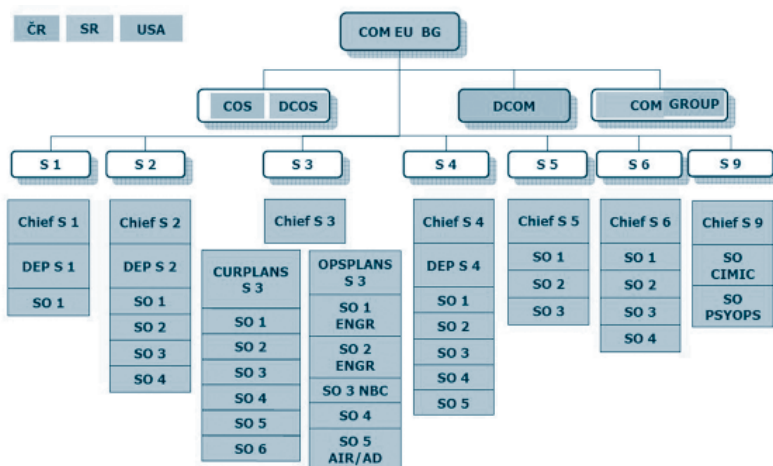
Konflikt se odehrává na území POPRADLANDu, který je součástí republiky LILAND. (obrázek 2). S podporou sousedního VYLANDu došlo k pokusu deklarovat

Tab. 1: Tematika cvičení DS

rok	organizátor	účastníci	téma
1996	AUT,CZE	AUT, CZE	Obrana brigády (Bde defence)
1997	AUT,CZE	AUT, CZE	Protiútok vedený dvěma brigádami (Counter attack of two Bde's)
1998	CZE	AUT, CZE	Obrana vedená dvěma brigádami (Defence of two Bde's)
1999	AUT	AUT, CZE	Boj na zdrženou (Delay operation)
2000	CZE	AUT, CZE, LVA, SVK	Útok brigády (Attack of the Bde)
2001	SVK	AUT, CZE, SVK	Obrana brigády mimo dotyk s nepřítelem (Bde in defence out of ENY contact)
2002	CZE	AUT, CZE, SVK	Útok praporu po přesunu z hloubky (Attack of Bn after tactical movement from depth)
2002	AUT	AUT, CZE, SVK	Bde attack (in terrain with comms)
2003	SVK	AUT, CZE, POL, SVK	Brigáda v útoku (Bde in attack)
2004	CZE	AUT, CZE, SVK	Bn in attack after tactical movement from depth
2005	–	–	Cvičení neproběhlo (Exercise not organized)
2006	SVK	AUT, CZE, SVK	Nasazení BG v regionálním konfliktu (Deployment of BG in regional conflict)
2007	CZE		Nasazení BG v regionálním konfliktu (Deployment of BG in regional conflict)
2008	AUT		“Common action“ in spirit GN (Good Neighbourhood)
2009	–	–	Exercise not organized
2010	SVK	SVK, AUT, CZE	Nasazení BG v regionálním konfliktu (Deployment of BG in regional conflict)

nezávislost POPRADLANDu na republice LILAND, zahrnující oblast obývanou převážně národnostní menšinou VYLANDu. Nezávislá republika POPRADLAND nebyla uznána mezinárodním společenstvím. V této oblasti vznikají etnické a náboženské nepokoje, které jsou provázeny násilím vůči místním obyvatelům regionu POPRADLAND. Násilí se dopouštějí jak militantní skupiny složené z příslušníků národnosti LILANDu i VYLANDu. Nepokoje a násilí jsou důvodem eskalace napětí v obou sousedních zemích a hrozí vznik otevřeného konfliktu. OSN v rezoluci apeluje na obě země aby upustily od nepřátelství a obnovily mezinárodní mírová a bezpečnostní jednání.

Rezolucí OSN č. 4951 byla zřízena v POPRADLANDu monitorovací mise – United Nations Mission (UNMIP). Jejím posláním bylo pomáhat při dosahování mírové dohody a sledování jejího dodržování v obou zemích, tedy vytvoření podmínek trvale udržitelného míru a bezpečnosti v POPRADLANDu. Po neúspěšných jednáních Rada bezpečnosti OSN vydala rezoluci a dala mandát EU k vyslání kontingentu pro provedení vojenské operace ARAGONIT. Rada EU se rozhodla nasadit s evropskou Battle Group (EU BG) s cílem eliminovat militantní skupiny operující v demilitarizované zóně POPRADLAND, obnovit stabilitu v oblasti a pomoci při řešení vzniklé humanitární situace.

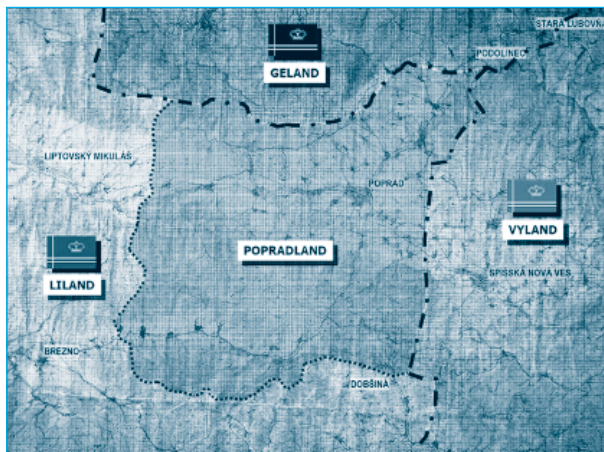
Zkratky:

AIR / AD (SO 5)	air / air defence (Staff Officer group 5)	vzdušná / PVO – protivzdušná obrana (důstojník pro koordinaci ve skupině S 5)
COM	commander	velitel
COS	chief of staff	náčelník štábu
CURPLANS	currently planning group	skupina plánování
DCOM	deputy commander	zástupce velitele
DCOS	deputy chief of staff	zástupce náčelníka štábu
DEP	deputy	zástupce velitele/náčelníka
OPSPLANS	operation planning group	skupina řízení boje
S 1 – S 9	Staff 1 – Staff 9	skupiny S 1 – S 9
ENGR	engineer	ženista
NBC	nuclear, biological and chemical (agents)	zbraně hromadného ničení
SO (SO 1 – SO 6)	Staff Officers (group 1- gr. 6)	důstojníci štábu (ze skupin S1-S6)

Obr. 1: Struktura cvičícího štábu

Výchozí situace

Jednotky EU BG jsou rozmístěny na území neutrálního státu GELAND, který souhlasil se žádostí EU, aby pro rozmístění sil EUFOR používaly síly jeho území a vzdušného prostoru. Jednotky EU BG jsou připraveny k plnění úkolu. Hlavním

úkolem EU BG je vytvořit bezpečné prostředí k zahájení plnění vojenských aspektů mírové smlouvy, které vytváří podmínky pro nasazení UNMIP a dále posílit důvěru obou stran v mírové procesy. EU BG by měl být připraven plnit své poslání až 120 dnů, kdy by měly převzít plnění úkolu hlavní síly EUFOR.

Obr. 2: Prostor operace

Fáze cvičení

Cvičení proběhlo ve dvou fázích.

1. Fáze: Zpracování OPORDu velitele BG pro nasazení v prostoru operace.
(19.4. – 23.4.2010)
2. Fáze: Řízení činnosti na úrovni EU BG s podporou simulace (CAX)
(3.5. – 5.5. 2010)

Cíle 1. fáze cvičení

Pro 1. fázi cvičení byl stanoven následující cíl:

- ☐ Procvičit štáb EU BG ve zpracování OPORDu pro nasazení sil do prostoru (AOR) podle zpracovaných postupů (SOP).

Pro naplnění stanoveného cíle bylo nutné aby cvičící:

- ☐ pochopili systém velení (C2) v rámci BG,
- ☐ pochopili interakce mezi sekcemi uvnitř štábu BG,
- ☐ naučili se koordinovat činnost nově vytvořeného štábu BG během jednotlivých fází procesu plánování,
- ☐ pochopili procedury a omezení podle pravidel nasazení (ROE),
- ☐ naučili se připravit relevantní podklady pro rozhodování velitele BG v jednotlivých fázích plánovacího procesu,
- ☐ zpracovali bojové dokumenty (grafické, písemné), které jsou požadované při plánování operací na taktické úrovni v souladu se STANAG 2014,
- ☐ naučili se reagovat (být flexibilní) při změně situace.

Dokumentace cvičení (SOP, OPORD s přílohami, námět a další) byla zpracována v anglickém jazyce.

Operačně plánovací proces a rozhodovací proces

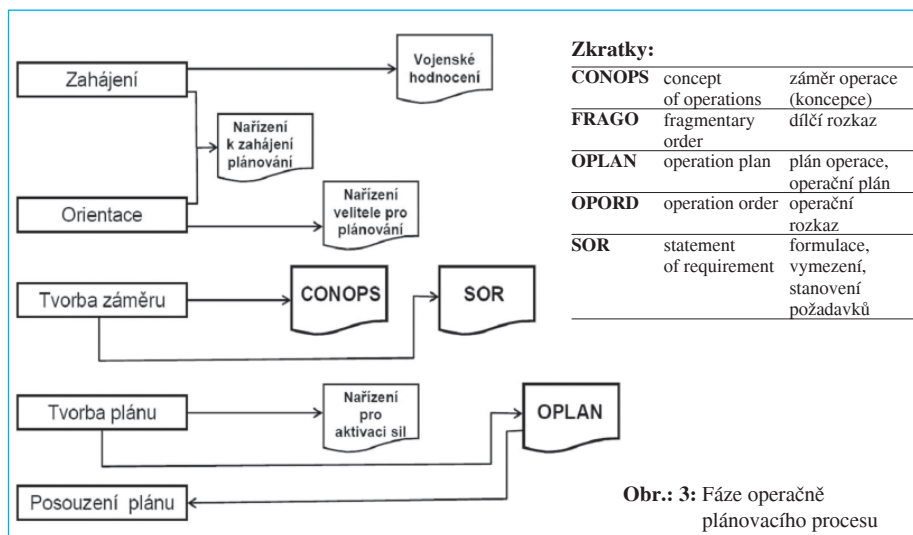
Aby bylo reálně naplnit výše uvedené cíle cvičení, bylo nezbytně nutné, aby všichni cvičící znali základní zásady operačního plánování a beze zbytku zvládli úplný rozhodovací proces. Zde bychom měli připomenout, že operační plánování provádějí všechny stupně od strategického až po taktický. Na strategickém a operačním stupni se plánují operace, na taktickém stupni boj, nebo jiná vojenská aktivita.

Na všech stupních má operačně plánovací proces stejné fáze (pět fází) a jádrem operačně plánovacího procesu (OPP) je rozhodovací proces velitele. Rozhodovací proces má stejný počet kroků jako OPP fází.

Pět fází OPP a výstupy z nich jsou uvedeny ve schématu na obr. 3, jednotlivé kroky rozhodovacího procesu jsou na schématu obr. 4.

Průběh 1. fáze cvičení

Cvičení proběhlo v pěti dnech a bylo rozdělené do pěti základních kroků úplného plánovacího a rozhodovacího procesu. Cvičilo se na fiktivním území na mapovém podkladu Slovenské republiky oblastech Liptov, Vysoké Tatry (viz schéma na obr. 4). Harmonogram cvičení je uveden v tab. 2.

Krok	Název	Činnost	Výstup
I.	Zahájení plánování	Studium a ujasnění úkolů	Předběžné nařízení
II.	Analýza úkolu	Analýza úkolu	Počáteční záměr
III.	Hodnocení faktorů	Tvorba variant	Variety činnosti Vybraná varianta
IV.	Rozhodnutí velitele	Zpracování plánu	Rozkaz (OPORD)
V.	Upřesnění rozhodnutí	Upřesnění plánu činnosti	Dílčí rozkaz (FRAGO)

Obr. 4: Kroky plánovacího a rozhodovacího procesu

Poznatky z jednotlivých kroků plánovacího a rozhodovacího procesu a briefingů I–V

V Armádě Slovenské republiky se plánuje podle standardů NATO a standardní operační postupy (SOP) pro plánování operací jsou kompatibilní s ostatními armádami NATO a vycvičení příslušníci štábů jsou schopni plnit úkoly na funkcích v mezinárodních štábech.

Poznatky ze cvičení „Dobré sousedství 2010“ jsou uvedeny v posloupnosti tak, jak probíhaly jednotlivé kroky cvičení. Na úvod každého kroku je krátce uveden obsah daného kroku a výstupy z něj. Na konci každého kroku je shrnutí a dílčí závěr.

1. krok: Obdržení úkolu, jeho studium a ujasnění

- Studium úkolu a jeho ujasnění se zahajuje neprodleně po obdržení úkolu od nadřízeného. Přičemž rozkazu (OPORDu) může předcházet předběžné nařízení (PN)

Tab. 2: Harmonogram cvičení

den	úkol	řídil	účast
1. den	vyhlášení OPORDu	NŠ řídicího štábu	všichni cvičící
	přijetí a ujasnění úkolu	náčelníci sekcí	ve skupinách S-1 až S-6
	BRIEFING I	velitel EU BG	
2. den	analýza úkolu	náčelníci sekcí	ve skupinách S-1 až S-6
	BRIEFING II	velitel EU BG	
	tvorba variant operace	určení náčelníci sekcí	skupiny vyčleněné pro tvorbu variant
3. den	BRIEFING III	velitel EU BG	všichni cvičící
	příprava válečné hry	určení náčelníci sekcí	skupiny vyčleněné pro přípravu a provedení válečné hry
	VÁLEČNÁ HRA	určení náčelníci sekcí	
4. den	BRIEFING IV rozhodnutí velitele o vybrané variantě		
	zpracování OPORDu	N S-3, náčelníci sekcí	v skupinách S-1 až S-6
	BRIEFING V objasnění OPORDu		všichni cvičící
5. den	ukončení cvičení		všichni cvičící
	rozbór cvičení		všichni

Ujasnění úkolu probíhá zpravidla souběžně na pracovištích velitele a náčelníků skupin.

- *Cílem prvního kroku je ujasnit si všeobecnou situaci, záměr nadřazeného a hlavní cíl operace. Dále cíle nastávající činnosti, úkol BG (ÚU), nepřítel (protivníka) který bude působit proti uskupení, jeho pravděpodobný záměr a další důležité informace.*
- *Příslušníci štábu studují přílohy rozkazu a odborná nařízení a ujasňují si odborné úkoly.*
- *Je potřeba zdůraznit, že správné a jednotné pochopení úkolu je naprosto nezbytné pro následující kroky plánování operace, i pro samotné plnění úkolu. Nesprávné, nebo nejednotné chápání úkolu a cílů operace může v konečném důsledku vést k nesplnění stanoveného úkolu.*
- *Výsledky ujasnění úkolu jsou prezentovány na prvním briefingu.*

Protože se jednalo o štáb složený ze studentů kurzů, kteří v praxi nevykonávají funkce, na které byli pro cvičení zařazeni, tedy štáb nestmelený, nevycvičený, bylo potřeba, aby si cvičící v úvodu prvního kroku, ujasnili především své místo a úlohu ve štábu ÚU, dále bylo nutné ve štábu přesně stanovit i výstupy z jednotlivých kroků, jejich obsah, formu a odpovědnost za jejich zpracování. Tyto skutečnosti se projeví v průběhu ujasňování úkolu tím, že skupiny S-1 až S-6 i jejich jednotliví příslušníci byly vytíženi nerovnoměrně a byla ovlivněna i kvalita požadovaných výstupů.

Ujasnění úkolu vyvrcholí briefingem I. Pro provedení tohoto briefingu jsou nezbytné dokumenty, které jasně vymezují a strukturují obdržení úkol a vymezují další, následující činnosti. Mezi tyto dokumenty patří zakres výchozí situace, grafické vyjádření obdržení úkolu. Dále jsou to pokyny velitele pro stanovení způsobu

plánování, vydání pokynů pro další práci štábu a vyhlášení plánu práce štábu. Význam těchto dokumentů nebyl zcela pochopen a tyto dokumenty nebyly důsledně. Uvedené nedostatky měly za následek ne zcela správné pochopení nastávajícího úkolu i následujících činností. V důsledku toho další činnost štábu nebyla zcela v souladu se standardními postupy.

Pozitivním přínosem bylo, že většina cvičících v průběhu ujasnění úkolu pochopila svoji úlohu ve štábu.

2. krok: Analýza úkolu

- *Podstatou analýzy úkolu je popis úkolu, stanovení cílů řešení úkolu, určení příčin, které vyvolávají problémy a zpřesnění formulace úkolu. Za analýzu úkolu a formulaci úkolů pro podřízené odpovídá velitel.*
- *Výsledkem analýzy úkolu velitelem je počáteční záměr.*
- *V rámci analýzy úkolu se mimo jiné provádí zpravodajská příprava bojiště (prostoru operace), která dá veliteli a štábu důležité informace o nepříteli a prostoru operace. Výsledkem zpravodajské přípravy bojiště jsou zpracované pravděpodobné varianty činnosti nepřítele (protivníka, opozičních stran) a mapa vyhodnocení prostoru operace a jeho vlivu na vlastní síly a síly nepřítele.*
- *Výsledky analýzy úkolu jsou prezentovány na briefingu II. Zde se mohou dořešit i problémy a sporné otázky, které se objevily v průběhu analýzy (a objeví se na briefingu). Briefing II řídí velitel.*

V tomto kroku sehrál rozhodující úlohu N S-2, který se svojí skupinou správně vyhodnotil prostor operace, možné směry působení militantních skupin, jejich předpokládanou činnost. Seznámil příslušníky štábu se dvěma nejpravděpodobnějšími variantami činnosti militantních skupin. Ve vystoupení scházely informace o terénu a jeho vlivu na činnost vlastních vojsk v prostoru nasazení od příslušníků S-3 (v odbornostech ženista, chemik). Meteorolog z S-2 prezentoval dlouhodobé průměry počasí v regionu i předpověď počasí na dny zahájení operace, ale nevyhodnotil vliv počasí na činnost vlastních vojsk.

Výsledkem provedené analýzy úkolu bylo vydefinování cíle operace a hlavních úkolů. Cíle i úkoly operace byly formulovány a vyhlášeny v Počátečním záměru velitele, který vyhlásil na závěr briefingu II. Zde seznámil štáb se svojí představou o způsobu plnění nastávajícího úkolu. Náčelník štábu upřesnil činnost štábu, stanovil počet variant činnosti vlastních vojsk, které se budou zpracovávat, a složení skupin odpovědných za jejich zpracování.

3. krok: Tvorba variant činnosti

- *Tvorba variant činnosti probíhá ve velitelem určených zpracovatelských skupinách za řízení hlavních funkcionářů. Počet variant činnosti, které budou vytvářeny, závisí na celkovém čase, který je k dispozici, na typu operace a na rozhodnutí velitele. Varianty se musí od sebe lišit ve způsobu plnění úkolu (manévru, bojové sestavě...) a každá z vlastních variant musí umět dobře reagovat na všechny varianty činnosti nepřítele. Po porovnání a hodnocení variant se vybírá ta varianta, která umí nejlépe reagovat na všechny varianty činnosti protivníka. Ostatní varianty se zakládají pro případné další využití. Varianty jsou prezentovány na briefingu III. Cílem je objasnit jednotlivé varianty činnosti, posoudit je a vybrat ty, se kterými se bude dále pracovat. Tento briefing řídí náčelník štábu.*

V důsledku prvotního nepochopení úkolu EU BG v regionu se cvičící při tvorbě variant zaměřili na fyzickou likvidaci nelegálních ozbrojených skupin obou stran namísto eliminace pronikání těchto skupin do demilitarizované zóny (DMZ).

Byl to nejen důsledek nesprávného pochopení úkolu při úvodním ujasnění úkolu, ale i faktu, že cvičícím nebyly ještě před zahájením cvičení předány a vysvětleny pravidla pro nasazení sil v prostoru operace (ROE). Po upozornění na tuto skutečnost byly ROE cvičícím dodány a plánování činnosti již správně směřovalo k eliminaci činnosti militantních skupin v DMZ. Zpracovatelské skupiny zpracovaly v souladu s nařízením dvě varianty, které byly odlišné použitím sil a obě zabezpečovaly splnění úkolu.

Na briefingu III náčelníci zpracovatelských skupin srozumitelně objasnili obě zpracované varianty činnosti vlastních vojsk.

4. krok: Analýza a porovnání variant činnosti

- *Analýzu a porovnání variant činnosti neprovádí příslušníci skupin, kteří se podíleli na zpracování variant, protože by mohli být ovlivněni vlastní variantou a viděli by pouze nedostatky jimi hodnocené varianty. Hodnotící skupina zjišťuje, jak je hodnocená varianta schopna reagovat na všechny varianty činnosti nepřítel. Používá se metoda akce a reakce v souladu s pravděpodobným vývojem a průběhem operace. Analýza a porovnání variant činnosti se provádí zpravidla metodou válečné hry.*
- *Výsledkem analýzy variant je uspořádání a upřesnění úkolu, určení cílů vysoké důležitosti, pravděpodobné ztráty, posouzení rizik, stanovení výhod a nevýhod varianty, zpracování tabulek pro organizaci součinnosti a možné rozhodující body.*
- *Po analýze variant se provádí porovnání variant činnosti. Každá varianta je posuzována nezávisle na ostatních. Cílem porovnání je určit a navrhnout veliteli takovou variantu, která má nejvyšší pravděpodobnost úspěchu proti nejnebezpečnější (nejpravděpodobnější) variantě činnosti nepřítel.*
- *Výsledkem porovnání variant jsou závěry z válečné hry proti nejnebezpečnější variantě nepřítel, tabulka porovnání variant činnosti, seznam variant od nejlepší po nejhorší. Na základě těchto dokumentů doporučí náčelník štábu nejvhodnější variantu, jako základ pro zpracování plánu operace.*
- *Briefing IV je prováděn s cílem seznámit velitele se závěry analýzy a porovnání variant činnosti. Na základě doporučení náčelníka štábu velitel rozhodne o variantě, která se dále dopracuje a bude sloužit jako základ pro plán operace. Přitom může nařídit vybranou variantu upravit, nebo v některých fázích dopracovat.*
- *Válečná hra se může provádět různými způsoby, záleží, jaké má štáb zkušenosti, technické možnosti a kolik času má na zplánování operace. [1]*

Provedení válečné hry bylo pro cvičící novou zkušeností, a proto cvičící provedli válečnou hru v omezeném rozsahu. Získané výsledky nebyly zaznamenávány cvičícími do tabulek, což snížilo vypovídající hodnotu získaných dat, nicméně se ukázalo, že první varianta má menší požadavky na počet nasazených sil v prostoru a umožňuje veliteli vytvořit si dostatečně silnou zálohu. Tato varianta je ale náročná na velení a prostředky pro velení (spojovací prostředky) by nebyly dostatečně zabezpečeny proti působení militantních skupin. Druhá varianta neumožňovala vytvořit téměř žádnou zálohu velitele, ale umožňovala pružnější velení i rychlejší manévry v rámci celého prostoru nasazení.

Náčelník skupiny, která prováděla hodnocení, seznámil na briefingu III s výsledky hodnocení a porovnání variant a navrhl veliteli druhou variantu k dopracování. Velitel vybranou variantu schválil.

5. krok: Tvorba plánu operace a operačního rozkazu

- *Po vyhlášení rozhodnutí je vybraná varianta činnosti dále rozpracována do podrobného operačního plánu a rozkazu. Obsahuje základní plán a přílohy podle nařízení velitele. (Podle STANAG 2014) [2]*
- *Operační (bojový) rozkaz je základním dokumentem, kterým velitel vydává (vyhlašuje) své rozhodnutí podřízeným a stanovuje jim operační a bojové úkoly. Zpracovává jej štáb za řízení náčelníka štábu. Náčelník štábu rovněž upřesňuje rozsah zpracovávaných příloh.*
- *Po dokončení plánu operace a zpracování operačního rozkazu je zpravidla proveden briefing k objasnění způsobu provedení operace.*
- *Briefing V je prováděn s cílem objasnit plán operace a rozkaz hlavním funkcionářům a podřízeným velitelům a sladit činnost jednotlivých prvků operační sestavy k dosažení cílů operace. Řídí jej velitel.*

V tomto kroku přistoupili cvičící ke zpracování OPORDu. Zpracovali dokument a nařízené přílohy v souladu se STANAG 2014. Zde se projevil malý zkušební s tvorbou bojových dokumentů, především v nepřesné a nejasné formulaci úkolů. Příloha „C“ – grafický plán operace ne zcela odpovídal zavedeným standardům. Ne všichni cvičící byli seznámeni s normou APP-6(B) (STANAG 2019). Nedostatek zkušeností a neznalost uvedené normy se projevoval při grafickém vyjadřování úkolů a situací.

Na pátém briefingu cvičící velitel pouze seznámil podřízené s úkolem, ale úkol, který byl zpracován do podoby rozkazu velitele (OPORDu), neobjasnil.

Rozbor cvičení:

Rozbor cvičení připravila rozhodčí služba a provedl řídicí cvičení, který zhodnotil splnění úkolů a naplnění cílů. Zhodnotil snahu cvičících a úsilí vynaložené pro splnění stanovených úkolů. Zdůraznil, že při hodnocení cvičení bylo potřeba vzít v úvahu skutečnost, že se jednalo o štáb, který je složený z cvičících, kteří v praxi vykonávají odlišné funkce, než do jakých byli zařazeni pro cvičení, že se jednalo o štáb nesladěný, nevycvičený.

Zhodnotil, že příslušníci cvičícího štábu v průběhu cvičení dostatečně pochopili systém velení (C2) v rámci EU BG a interakce mezi sekcemi uvnitř štábu BG. Během jednotlivých fází procesu plánování získávali základní dovednosti v koordinaci činnosti štábu. Seznámili se se způsoby přípravy relevantních podkladů pro rozhodování velitele EU BG, s obsahem a formou grafických a písemných dokumentů, které jsou požadované při plánování operací na taktické úrovni a tyto dokumenty zpracovali. Řídicí cvičení ve svém hodnocení konstatoval, že cvičící splnili stanovené úkoly a cíle cvičení byly naplněny.

Závěr

Cvičení prokázalo skutečnost, že znalost rozhodovacího procesu patří mezi základní a nezbytné znalosti každého důstojníka. Bez znalosti rozhodovacího procesu, bez znalosti zásad pro tvorbu (bojových) dokumentů a alespoň minimálních praktických

návyků v těchto oblastech štábní práce, není důstojník schopen plnohodnotně pracovat ve (v mnohonárodním) štábu jakéhokoli uskupení.

Také je potřeba si uvědomit, že čím méně vycvičený a sladěný je štáb, tím důsledněji a podrobněji musí být zpracována metodika práce štábu (SOP). Prodlužuje se čas potřebný na realizaci rozhodovacího procesu, a tím i celkový čas potřebný na přípravu operace.

Použitá literatura a poznámky k textu:

- [1] Způsoby provedení válečné hry byly popsány ve *Vojenských rozhledech* č. 1/2010, str. 60-82, v článku Ing. Jaroslava Kulíška, Válečná hra.
- [2] *STANAG 2014*, Formats for Orders and Designation of Timings, Location, and Boundaries. [Struktura rozkazů, uvádění časových údajů, názvů míst a rozhraní.]

Některé zkratky užívané v textu:

AOR	area of responsibility	prostor (operační) odpovědnosti (působení)
AOS	[Armed Forces Academy]	Akademie ozbrojených sil
AUT	Austria	Rakousko
Bn	battalion	prapor
Bde	Brigade	brigáda
BG	Battle Group	bojové uskupení
C2	command and control	velení a řízení
CAX	Computer Assisted Exercise	cvičení s využitím výpočetní techniky
CPX	Command Post Exercise	velitelsko-štábní cvičení
CZE	Czech Republic	Česká republika
DMZ	demilitarized zone	demilitarizovaná zóna
DS	Good Neighbourhood	(cvičení) Dobré sousedství
ENY	enemy	nepřítel, protivník
EU BG	European Union Battle Group	bojové uskupení Evropské unie
GN	Good Neighbourhood	Dobré sousedství (cvičení)
N S-2	Chief officer Staff -2	náčelník S-2
OPLAN	operation plan	plán operace, operační plán
OPORD	operation order	operační rozkaz
OPP	operations planning process	operačně plánovací proces
PN	[Wng O – Warning Order]	předběžné nařízení
ROE	rules of engagement	pravidla činnosti, nasazení
S-1	Staff-1 (Military Personnel)	personální skupina štábu
S-2	Staff-2 (Intelligence and Security)	zpravodajské středisko
S-3	Staff-3 (Operations and Training)	operační středisko
S-4	Staff-4 (Logistics and Quartering)	skupina logistického zabezpečení
S-5	Staff-5 (Long-term Planning)	středisko dlouhodobého plánování
S-6	Staff-6 (CIS – Communications and Information Systems)	středisko komunikačních a informačních systémů (KIS)
S-9	Staff-9 (CIMIC / PSYOPS)	civilně-vojenská spolupráce / psychologické operace
SOP	standing operating procedures	standardní operační postupy
SVK	Slovakia	Slovensko, Slovenská republika
UNMIP	United Nations Mission POPRADLAND	monitorovací mise na fiktivním území POPRADLAND
ÚÚ	[TF – task force]	úkolové uskupení
ZVŠK	[CSC – command and staff course]	základní velitelsko-štábní kurz

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.,

plk. Ing. Vladan Holcner, Ph.D, mjr. Ing. Pavel Foltin, Ph.D.

Jaké vysokoškolské vzdělání potřebují vojenští profesionálové?

Článek je příspěvkem k diskuzi o systému přípravy vojenských profesionálů rezortu Ministerstva obrany. Naznačuje komplexní přístup k problematice v kontextu národních i mezinárodních souvislostí současného pojetí vojenského povolání, celoživotního učení a vzdělávání, i předpokládaného použití ozbrojených sil.

Úvod

Ve Vojenských rozhledech č. 3/2010 byl publikován jeden z možných přístupů k analýze struktury a vývoje vzdělanostní struktury důstojnického sboru Armády České republiky. Autoři tohoto příspěvku oceňují zásluhy vojenského školství na výrazném zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných příslušníků AČR a diskutují relevantnost existence vojenského vysokého školství v podmínkách překotného kvantitativního rozvoje veřejného a soukromého českého vysokého školství. Jako hlavní nástroj pro analýzu vzdělanostní struktury autoři využívají personálních statistik rezortu obrany. Tyto statistické ukazatele je možné považovat za významné podklady pro manažerské rozhodovací procesy, je však nutné vnímat je v širších souvislostech. V opačném případě hrozí, že v honbě za zvyšováním významu kvantitativních ukazatelů zůstanou opomenuty kvalitativní stránky posuzovaných jevů. V případě zmiňovaného příspěvku jde především o pojetí širokého spektra vojenských povolání, zohlednění rozdílných požadavků na přípravu vojenského personálu, vzdělávací trendy v České republice i v zahraničí, včetně situace na našem pracovišti – Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany.

1. Pojetí vojenských povolání

Podmínky výkonu vojenských povolání, vojenské prostředí a vlastní dynamika jejich rozvoje doznala v posledním desetiletí výrazných změn. S přechodem na plně profesionalizovanou AČR vznikala nová vojenská povolání v hodnostním sboru mužstvo a poddůstojníci, jejichž obsahem jsou činnosti, které v konskripční armádě vykonávali vojáci základní služby. Se změnou poslání a struktury AČR se stala z tradičně celoživotních povolání v hodnostních sborech praporčků a důstojníků povolání vykonávaná na smluvně dohodnutou dobu. V současné době již převládá většina vojenských profesionálů po ukončení služby mění své vojenské povolání za povolání civilní, které bývá podobné jejich vojenskému povolání nebo má charakter zcela odlišný. V některých případech bývalí vojenští profesionálové využívají předchozího vzdělání a získané zkušenosti, jindy je očekává rekvalifikace a hendikep nováčka v zaměstnání vůči stejně starým, ale i mladším pracovníkům pohybujícím se v daném segmentu trhu práce.

Jeden ze způsobů rekrutace budoucích důstojníků AČR je jejich získávání z řad absolventů civilních škol nebo přímo na pracovním trhu. Personál je systematicky připravován na předurčeném vojenském povolání ve vojenských vzdělávacích a výcvikových zařízeních. Protože se většina vojenských profesionálů po skončení smluvně dohodnuté doby služby vrací na pracovní trh, ve všech zemích s profesionální armádou je považována uplatnitelnost bývalých vojáků při vstupu na pracovní trh za jeden z klíčových předpokladů úspěšnosti náboru do ozbrojených sil. Problémy s uplatnitelností bývalých vojáků, bez ohledu na hodnostní sbor, pak mohou působit jako bezpečnostní riziko. Nezaměstnaní bývalí vojenští profesionálové se schopnostmi koordinovaného použití síly a nezřídka znalostí bezpečnostně citlivých informací mohou být zajímaví pro skupiny organizovaného zločinu. Z hlediska profesních znalostí je možné se domnívat, že toto riziko je na stejné, ne-li vyšší úrovni než u ostatních služebních poměrů.

Jako předpoklad pro vytvoření vhodných podmínek budoucího uplatnění vojenských profesionálů na trhu práce po skončení smluvně dohodnuté doby služebního poměru i pro jejich účelnou přípravu na obě pracovní kariéry je nutná funkční analýza pracovních míst v rezortu Ministerstva obrany, odpovídající tzv. evropskému kvalifikačnímu rámci. Z tohoto integrovaného systému typových pozic (ISTP) lze racionálně odvodit kvalifikační požadavky na uchazeče o vojenskou službu již při náboru, obsah i formu vstupního a dalšího vzdělávání a jeho koncipování s ohledem na možnou využitelnost na civilním trhu práce po ukončení služebního poměru vojáka z povolání.

Hlavními cíli evropského kvalifikačního rámce (EQF – *European Qualification Framework*) pro celoživotní vzdělávání je podpořit mobilitu pracovní síly a zpřístupnit celoživotní vzdělávání širší veřejnosti. Členské státy Evropské unie měly přizpůsobit své národní kvalifikační rámce [1] EQF do roku 2010 a od roku 2012 má každá kvalifikace získaná na území EU obsahovat odkaz na EQF. V ČR se již od roku 2005 rozvíjí národní soustava kvalifikací. Rezort obrany se do tohoto procesu zapojil účastí svých zástupců v rámci individuálního projektu národních evropských sociálních fondů s názvem *Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání (Q-Ram)*, který je realizovaný na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.

2. Požadavky na přípravu vojenského personálu

Systém přípravy personálu tzv. silových rezortů, tedy i rezortu obrany, je vždy odrazem vývoje mezinárodního bezpečnostního prostředí. Demokraticky zvolená politická reprezentace státu koncipuje trendy budoucího rozvoje a použití ozbrojených sil prostřednictvím členů vlády a obsazením vedoucích pozic vládních organizací a poradních orgánů. Protože systém přípravy vojenského personálu představuje dlouhodobý proces, jeho změny by měly vycházet z dlouhodobých a strategických koncepcí. Vhodným příkladem je koncepce dlouhodobého rozvoje AČR, která formuluje budoucí úkoly tak, aby je společnost vnímala jako přijatelnou integrální součást vlastní perspektivy dlouhodobého rozvoje, jež naplňuje cíle, potřeby a požadavky společnosti, nikoliv však jako separovanou elitní organizaci. V obdobném duchu je možné očekávat přínos připravované Bílé knihy rezortu obrany.

Při zohlednění dlouhodobého hlediska je třeba uplatňovat zásadu „komplexního přístupu“ všech účastníků, kteří se podílejí na civilně vojenské spolupráci (CIMIC – *Civil-Military Cooperation*) a na tvorbě bezpečnostního prostředí. CIMIC znamená kooperaci

systému na úrovni centrální politiky, regionální politiky, nevládních organizací a podnikatelských subjektů. V rámci Organizace Severoatlantické smlouvy a Evropské unie je postupně rozvíjena koordinace vzdělávání a výcviku vojáků podle potřeb s ohledem na potřeby budoucí. [2] Cílem je zvýšit integritu vojenských operací s potřebou spolupracovat s civilními aktéry, a to jak vládními, tak i nevládními organizacemi. Na základě skutečnosti, že vojenské operace jsou výsledkem politického dění a rozhodování, jsou v zahraničí do kurzů obranné politiky zařazováni především civilní představitelé státní správy a samosprávy (poslanci, radní a úředníci, řešící otázky obrany a bezpečnosti), představitelé nevládních organizací, participujících na humanitárních operacích a firem, kteří se účastní rekonstrukčních aktivit v krizových regionech.

V zahraničních operacích se předpokládá použití pouze nezbytného rozsahu vojenských aktivit a co největšího rozsahu aktivit civilních. V přípravě vojáků je kladen důraz na teoretickou připravenost všech kategorií vojáků, zejména s orientací na jejich „nevojenské vědomosti a dovednosti“, vztahující se především respektování historických, kulturních a náboženských hodnot, které jsou dominantní pro území, na kterém působí. Pro vysílání do zahraničí vojáci nemohou znát a uznávat jen hodnoty svých zemí. Musí být schopni pružně se přizpůsobit podmínkám zemí a zvykům lidí, na jejichž území operují.

Vizionářské a inovativní myšlení dnes přestává být vyhrazeno pracovníkům vrcholového řízení. K dosažení úspěchů a udržení prosperity organizací se stává nutností jeho pochopení a uplatňování na všech stupních organizační struktury. Platí to jak ve firmách, které se zabývají výrobou, službami i obchodem, ve státní správě, tak v ozbrojených silách, kde se velitelé malých jednotek dostávají stále častěji do situací, v nichž musí nezřídka na základě analýzy neúplných informací samostatně, rychle a správně rozhodovat. Voják-profesionál se dostává při vojenských i nevojenských operacích stále více do situací, ve kterých působí v nestandardních situacích, kdy není možné aplikovat předchozí znalosti a zkušenosti. Vojenský dril a standardní operační postupy je nutné využívat v takovýchto podmínkách jako primární podklady pro uchopení příležitosti účinného dosažení stanovených cílů operace. Toho je schopen pouze vzdělaný člověk, který zná širší souvislosti řešených problémů, je schopen rychle a správně reflektovat skutečnost, neustále se učit a své znalosti a vědomosti účinně předávat svým podřízeným. Nenahraditelnou přípravou pro tyto situace je vojenské vysokoškolské vzdělávání manažerského směru poskytované důstojníkům a postupně i praporčíkům ve velitelských a štábních funkcích. Tomuto trendu odpovídají i rezortní normativní akty. Například Vyhláška Ministerstva obrany č. 221/2007 Sb. ze dne 14. srpna 2007 stanovuje kvalifikační předpoklady pro služební zařazení vojáků z povolání a vymezuje kvalifikační předpoklad praporčíků pro výkon služby se stanovenou hodnotou štábní praporčík na úrovni vysokoškolského vzdělání v bakalářském studijním programu.

Profesionální voják armády demokratického státu se širším společenskovědním přehledem musí ovládat základy historie a historických kontur současných krizových stavů. S ohledem na působení ozbrojených sil v krizových regionech a nutnosti spolupráce s místními vládními a privátními subjekty, nepostradatelnými se rovněž stávají znalosti z oborů politologie, psychologie, sociologie a dalších společenských věd. Pouze širší společenskovědní přehled poskytuje dostatečný vědomostní základ budoucím velitelům, bez něhož nejsou schopni samostatně zaujímat stanoviska k měnícím se jevům ve společnosti. Důstojník navíc musí znát základy pedagogiky (andragogiky),

managementu a organizačního chování, aby byl schopen řídit vojenský výcvik a účinně působit a ovlivňovat podřízené směrem ke splnění stanovených cílů organizace. Vlivem neustálého snižování výdajů na obranu dochází ve všech zemích ke snižování počtu příslušníků ozbrojených sil a jsou hledány efektivnější formy a metody přípravy vojenského i civilního personálu. Překotný rozvoj komunikačních technologií vede ve vojenském vzdělávání i výcviku k výraznému rozšiřování distančního vzdělávání, simulačních a trenažérových technologií. Rostoucí význam mají distanční formy získávání vědomostí s využitím e-learningu, videokonferencí, elektronických knihoven a dalších vymožeností dynamicky se rozvíjejících informačních technologií. K tomu je nutné soustředit přípravu studijních opor, převádět odbornou literaturu a rezortní dokumenty do elektronické podoby. Pro osvojování dovedností budou využívány aktivní formy a metody – cvičení a semináře, didaktické hry, simulační technologie. Skutečností však zůstává, že moderní didaktické trendy nemohou zcela nahradit sílu diskuze a schopnost efektivní argumentace, kterých je možné dosáhnout pouze přímou osobní účastí na zaměstnáních vedených skutečnými odborníky, zkušenými pedagogy. Pouze tak je možné sdílet společné vnímání hodnot, které je od budoucích velitelů očekáváno a společností požadováno.

Výraznému zefektivnění vojenského vzdělávání a výcviku může pomoci aplikace stakeholderského přístupu k hodnocení vzdělávání a výcviku, systematické měření jeho účinnosti, např. využitím čtyřstupňového modelu hodnocení vzdělávání a výcviku Donalda L. Kirkpatricka, měření návratnosti prostředků na vzdělávání a výcvik podle Jacka J. Phillipsa.

Příprava vojenského personálu vyžaduje neustálou aktualizaci a zařazování poznatků příslušníků AČR a ozbrojených sil dalších zemí NATO. To souvisí s vytěžováním poznatků z procesu Lessons Learned, zpráv ze služebních cest i se zařazením výuky ve vojenské škole jako součásti kariéry vyšších velitelů (např. po návratu z misí). Součástí kariéry nejúspěšnějších vojevůdců v historii bylo působení na vojenských akademiích a univerzitách nebo výcvikových střediscích (např. Helmuth Carl Bernhard von Moltke, Ferdinand Foch, John Pershing, Isoroku Jamamoto, Bernard Montgomery, Dwight D. Eisenhower, Erwin Rommel, Michail Tuchačevskij). Kariérní řád AČR s tímto prvkem ke škodě věci nepočítá, což má dva nepříznivé důsledky: limitované možnosti aktualizace obsahu předmětů vojenského managementu a taktiky v přípravě vojenských profesionálů a nezdůraznění pohledu vrcholových představitelů armády na činnost vojenských vzdělávacích institucí, kterou znají většinou pouze z dřívějšího pohledu studenta nebo účastníka kariérových kurzů. Alarmujícím by však byl trend vedoucí ke snižování zájmu o současný systém, nepřijímání spoluzodpovědnosti za přípravu personálu v jednotlivých vojenských odbornostech, dlouhodobou perspektivní udržitelnost a dynamickou stabilitu systému přípravy vzdělávání ze strategické úrovně. Systém přípravy personálu by se tak stal druhořadým, přednost by dostávaly aktuální úkoly a problémy, a to nejcennější, co každá organizace má, tj. personál a jeho příprava by zůstalo stranou. Skutečností je, že vzdělávání personálu samo o sobě nebývá považováno za akutní problém, neboť důsledky dnešních rozhodnutí, popř. nečinnosti, se projevují až s časovým odstupem, odpovídajícím délkou jednotlivým vzdělávacím cyklům. [3]

Při vzdělávání lidí v období globalizace je nezbytné vzít v úvahu projevy protichůdných trendů, tj. nutnost využívání soustavy plánovacích cyklů, které umožní

připravit, realizovat a vyhodnotit změny vzdělávacího systému a současně pružně reagovat na změny prostředí a na neustále se zrychlující nárůst informací. Prvnímu trendu odpovídá plánování vzdělávání – dlouhodobé (strategické vize na období deseti let), střednědobé (koncepce na období pěti let) a krátkodobé (roční realizační plány). Druhému trendu odpovídá zaměření obsahu vzdělávání na všeobecné, dlouhodobě platné vědomosti, dovednosti a klíčové kompetence (komunikativní, personální, sociální, samostatné řešení pracovních i mimopracovních problémů, využívání informačních a komunikačních technologií, efektivní práce s informacemi a kompetence k pracovnímu uplatnění) a uplatňování celoživotního učení jako řídicího principu vzdělávání.

3. Vzdělávací trendy v České republice a v zahraničí

Jsou-li ozbrojené síly součástí společnosti, vojenské školství je součástí české vzdělávací soustavy. Česká republika je členským státem EU a NATO, vzdělávací soustava v ČR musí být kompatibilní s trendy přípravy personálu v členských zemích těchto organizací. Proto byla schválena vládou ČR usnesením č. 761 ze dne 11. července 2007 *Strategie celoživotního učení České republiky*. Dokument hodnotí stav celoživotního učení a obsahuje návrhy, jak je rozvíjet a podporovat. Strategie celoživotního učení ČR je východiskem pro ostatní průřezové a dílčí koncepce a politiky v této oblasti. Dne 5. ledna 2009 schválila vláda usnesením č. 8 *Implementační plán Strategie celoživotního učení*, kterým byla *Strategie celoživotního učení ČR* doplněna o prováděcí opatření, kterými budou naplňovány její cíle v období 2009-2015.

K hlavním strategickým směrům celoživotního učení v ČR patří uznávání, přístupnost, vytvoření otevřeného prostoru pro celoživotní učení včetně uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení. Dosud bylo uznáváno a certifikováno celostátně platnými doklady pouze formální školní vzdělávání. [4] Identifikovány a uznávány by měly být všechny typy vzdělávání a učení počínaje běžnou školní výukou, až po získávání zkušenosti v rodinách, komunitách nebo na pracovišti, a to na základě výsledků tohoto vzdělávání. Rozvoj terciárního vzdělávání, které se stává základem pro odborné vzdělávání v diverzifikovaných studijních programech i pro další vzdělávání dospělých. Jedná se o posílení nabídky bakalářských studijních programů, zaměřených do praxe a schopných přizpůsobovat se měnícím se potřebám zaměstnavatelů i kvalitních forem vzdělávání, alternativních k prezenčnímu studiu, které umožní dospělým studovat při plné ekonomické, společenské i rodinné aktivitě (včetně vzdělávacích zařízení typu „distanční univerzity“).

Kompletace systému dalšího vzdělávání vyžaduje přípravu a realizaci sedmi okruhů opatření. První okruh je zaměřený na uznávání výsledků vzdělávání, k čemuž slouží podpora předpokladů pro uvedení zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání do praxe a zajištění průchodnosti mezi dalším a počátečním vzděláváním, získáváním a uznáváním kreditů. Druhý okruh je zaměřený na rovnost příležitostí ke vzdělávání: obsahuje opatření pro nabídku dalšího vzdělávání znevýhodněným skupinám (zejména nezaměstnaným) a opatření pro stimulaci poptávky (podporu výzkumu a vývoje metodologie a technologie dalšího vzdělávání, vznik a realizaci programů zaměřených na znevýhodněné skupiny klientů, na zkvalitnění a individualizaci nabídky vzdělávání pro uchazeče a zájemce o zaměstnání podle jejich potřeb, zajištění jeho dostupnosti a podporných služeb). Cílem těchto opatření je zvýšit vzdělanost zaměstnanců

podniků tak, aby posilovala konkurenceschopnost podniků a profesní flexibilitu jejich zaměstnanců. Třetí okruh je zaměřený na **rozvoj funkční gramotnosti** – na podporu získávání a rozvoje klíčových dovedností v oblastech, které dospělí nemohli rozvíjet v minulém vzdělávacím systému, jako ICT, reorientace jazykové průpravy i podpora zájmového a občanského vzdělávání. Čtvrtý okruh je zaměřený na soulad nabídky vzdělávacích příležitostí s potřebami sociálně ekonomického a environmentálního rozvoje, tj. na monitorování a předpovídání střednědobých a dlouhodobých kvalifikačních trendů, sledování uplatnění absolventů vzdělávacích aktivit a spolupráci všech součástí trhu práce. Pátý okruh stimuluje poptávku po celoživotním učení; přináší opatření na odstraňování bariér v přístupu ke vzdělávání na straně jeho účastníků i zaměstnavatelů (rozvoj poradenských služeb a jejich dostupnost, zavádění podnikových systémů rozvoje lidských zdrojů a finanční i organizační podpora podnikům při rozšiřování nebo restrukturalizaci výroby a jejich kooperace s úřady práce). Šestý okruh je zaměřený na kvalitu vzdělávacích příležitostí vytvářením systémů externího hodnocení kvality, certifikací lektorů a akreditací vzdělávacích programů a sedmý okruh na rozvoj informačních poradenských služeb o vzdělávací nabídce, vzdělavatelích a o podmínkách účasti v celoživotním vzdělávání.

Za splnění opatření na podporu strategických záměrů celoživotního učení odpovídají pověřená ministerstva (MŠMT, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo financí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo pro místní rozvoj). Ministerstvo obrany není zahrnuto mezi garanty celoživotního učení, ačkoliv převážným obsahem jeho činnosti je celoživotní příprava vojenského personálu.

4. Příprava personálu rezortu MO na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany

V poslední době se lze stále častěji setkat s názory, že stávající kapacita českých vysokých škol umožňuje rekrutovat budoucí důstojníky AČR. Tento přístup se prolíná i názory publikovanými např. ve Vojenských rozhledech 3/2010, které vycházejí z kvantitativního rozboru rozšiřující se kapacity veřejných a soukromých vysokých škol, méně se zaměřují na kvalitativní rozbor, tedy na účelnost takového případného kroku, jinými slovy na kvalitu poskytnutého vzdělání. Kvalitou zde rozumíme vhodnost k danému účelu, tj. do jaké míry znalosti a dovednosti absolventů – budoucích důstojníků, popř. praporčíků AČR odpovídají požadavkům jejich první kariéry, tedy každodenní praxe armádních útvarů a zařízení. Zcela stranou tak zůstává základní otázka, jaké jsou požadavky na jednotlivce, kteří budou působit na systemizovaných místech AČR.

Vojenské vysoké školství prošlo zásadní transformací v roce 2004, kdy byla sloučením tří původně samostatných vysokých vojenských škol vytvořena Univerzita obrany a došlo k přestěhování Fakulty ekonomiky a managementu ze Vyškova do Brna. Tato transformace a redislokace logicky ovlivnila mj. zájem o studium v nabízených studijních programech. Zřejmě nejsilněji je tento dopad patrný v případě právě redislokované Fakulty ekonomiky a managementu (tab. 1 na str. 66).

Z tab. 1 je zřejmé, že v letech 2003 až 2005 klesal zájem o studium na Fakultě ekonomiky a managementu. K obratu došlo v roce 2007, kdy se fakulta již etablovala

Tab. 1: Zájem o studium ve studijních programech na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany a jejích předchůdců v letech 2003 až 2010.

Rok konání přijímacího řízení	2003 (VVŠPV Výchov)	2004 (VVŠPV Výchov)	2005 (FEM UO Brno)	2006 (FEM UO Brno)	2007 (FEM UO Brno)	2008 (FEM UO Brno)	2009 (FEM UO Brno)	2010 (FEM UO Brno)
Počet podaných přihlášek	826	564	515	752	846	682	1069	1476
Počet účastníků přijímací zkoušky	–	429	435	645	654	656	1064	1120
Počet přijatých uchazečů o studium	305	151	257	286	393	484	518	633

Pramen: Zpráva o přijímacím řízení na Fakultu ekonomiky managementu Univerzity obrany do akademického roku 2010/2011. Výroční zprávy o činnosti Fakulty ekonomiky managementu Univerzity obrany za léta 2004 až 2009. Výroční zprávy o činnosti Vysoké vojenské školy pozemního vojska za léta 2003 a 2004.

v nové struktuře Univerzity obrany a vešla do obecného povědomí studijních poradců na středních školách i studentů středních škol a jejich rodičů. Snížení počtu podaných přihlášek v roce 2008 bylo vykompenzováno zvýšením procenta přihlášených, kteří se zúčastnili přijímacího řízení. Přijímací zkoušky tak v roce 2008 absolvoval přibližně stejný počet uchazečů o studium jako v roce 2007. Skoková zvýšení zájmu o studium na této fakultě v letech 2009 a 2010 lze do určité míry přičíst důsledkům hospodářské recese. Zhoršená výkonnost ekonomiky však není jedinou příčinou tohoto stavu, neboť v tabulce č. 1 prezentovaná data zahrnují přijímací řízení do vojenského i civilního studia. Podívejme se blíže na zájem o prezenční bakalářské studium, a to v rozdělení na zájemce o studium vojenské a civilní (viz tab. 2).

Tab. 2: Zájem o prezenční bakalářské studium na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany a jejích předchůdců v letech 2009 a 2010.

Bakalářské prezenční studium	2009		2010	
	Počet přihlášek	Počet přijatých	Počet přihlášek	Počet přijatých
vojenské	436	144	690	139
civilní	300	119	355	195

Pramen: Zprávy o přijímacím řízení na Fakultu ekonomiky managementu Univerzity obrany do akademického roku 2010/2011 a akademického roku 2009/2010.

Obdobně jako u vojenského studia, došlo v roce 2010 ke skokovému zvýšení zájmu o civilní prezenční studium. Zatímco se počet uchazečů o vojenské studium oproti roku 2009 zvýšil o 58 procent, u civilního studia došlo za stejné období ke zvýšení o 18 procent. Rozdíl mezi těmi dvěma nárůsty, tj. 40 procent, lze mj. přiřadit i zvýšenému zájmu o vojenské studium motivovanému dopady hospodářské recese.

Nárůst zájmu o studium na fakultě očištěný o nárůst pravděpodobně spojený s ekonomickými motivy lze vedle zintenzivnění marketingové aktivity Univerzity obrany přičíst hned několika příčinám. Fakulta se v roce 2008 aktivně zapojila do evropské sítě mezinárodních akademických mobilit v rámci programu Erasmus. Ve vztahu k vojenskému

i civilnímu studiu fakulta nabízí řadu studijních specializací (modulů), které nejsou nabízeny v civilu (vojenské velitelské moduly v rámci studijního oboru vojenský management), moduly oboru bezpečnostní management pro podporu bezpečnostních struktur ČR nebo poptávka po nich převyšuje existující nabídku veřejných a soukromých vysokých škol (např. řízení lidských zdrojů, logistika, ochrana obyvatelstva aj.). Fakulta je jedinečnou spojením vojenského vysokoškolského manažersko-ekonomického a odborného studia.

Vzdělanostní struktura nižších důstojníků prezentovaná v rámci zmíněného článku ve VR 3/2010 odráží úroveň názorů v české společnosti, kdy za úplné vysokoškolské vzdělání bylo považováno absolutorium magisterského studia. Nepřijetí bakalářského studia jako úplného vysokoškolského studia je obecným jevem nejen v ČR, nýbrž napříč jednotlivými zeměmi EU. Z tohoto důvodu zcela selhávala dřívější povinnost pro absolventa bakalářského studia odejít k útvarům a následně, až na základě doporučení velitele, pokračovat v navazujícím magisterském studiu. Absolventi, s vědomím odchodu k útvarům, již před ukončením svého studia nezřídka vykonávali přijímací řízení na magisterské studium, a to zpravidla na veřejných či soukromých vysokých školách v místě trvalého bydliště nebo v místě budoucího nástupu k útvaru. To vedlo k tomu, že vojáci z povolání studovali obory, které ne vždy bylo možné považovat za oborově prospěšné pro rezort obrany, a to přes to, že byli ochotni studovat ve svém volném čase bez nároků na úlevy ve službě.

Výzkum provedený v prvním pololetí roku 2010 katedrou řízení lidských zdrojů Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany o přípravě vojenských profesionálů na úspěšný výkon jejich profesních rolí mezi vrcholovými manažery AČR přinesl názory významné skupiny osob, které se úspěšně prosadily ve velitelských a štábních pozicích na nejvyšší úrovni. Ve svých odpovědích reflektovaly svou počáteční a další přípravu, vyjádřily názory na připravenost svých podřízených – absolventů vojenských škol v nedávné době, zaujímaly stanovisko k současnému systému přípravy vojenských profesionálů a k možnostem zvýšení její efektivity. Jejich názory přinášejí cenné podněty pro koncipování systému přípravy vojenských profesionálů a jsou inspirací následujících doporučení, která jsou orientována o oblasti řízení lidských zdrojů Ministerstva obrany, činnosti vzdělávacích a výcvikových institucí a řízení přípravy vojenských profesionálů.

4.1 K řízení lidských zdrojů rezortu Ministerstva obrany

Základem pro stanovení systému přípravy personálu je vytvoření standardizovaných požadavků na kvalitu i množství potřebného personálu. To je možné zajistit prostřednictvím typových pozic vojenských povolání (včetně vymezení potřebných kompetencí) a vzorových kariér velitelských, štábních a specialistů. Na základě vymezení kompetencí důstojníků a generálů vytvářet studijní programy příslušných kurzů, posílit požadavky na volní úsilí účastníků kurzů, zvýšit kvalitu i náročnost kurzů. Pro většinu kurzů dalšího vzdělávání zvolit kombinovanou formu studia.

Zvýšit odpovědnost správců odborností za obsah přípravy vojáků a personální plánování a do kariéry vyšších důstojníků zařadit dvou až tříleté působení na učitelských a velitelských pozicích vojenských škol a výcvikových zařízení. Výběr důstojníků organizovat na zjištění nejen zdravotních, fyzických, vzdělanostních a bezpečnostních předpokladů, ale i podle zájmu o budoucí vojenské povolání, osobnostních předpokladů pro jeho zdárné vykonávání a předpokladů pro vedení lidí.

4.2 K činnosti vzdělávacích a výcvikových institucí

Přípravu budoucích důstojníků výrazně zaměřovat na motivaci pro vojenské povolání, rozvíjet a obohacovat současnou praxi vzdělávacích a výcvikových institucí. Využívat všechny možnosti k vytváření vztahu k AČR a k budoucí kariéře důstojníka formou přitažlivých aktivit v rámci školního praporu, stáží, praxí ve vojenských útvech a zařízeních. Za významnou složku přípravy budoucích důstojníků považovat výchovu k vlastenectví, demokracii, vojenským tradicím, ke kázni a odvaze, odpovědnosti, rozhodnosti, vojenskému vystupování, důslednosti, sounáležitosti, kolektivismu, k účtě mezi sebou, k uniformě a hodnotě. Posílit výuku vojenské historie a politologie. Vést budoucí důstojníky formou přitažlivých vzorů – úspěšných důstojníků AČR. Do kariéry důstojníků zařadit dvou až tříleté působení ve vojenských školách a výcvikových zařízeních. Část učitelských míst a všechna nepedagogická vojenská místa obsazovat rotačním způsobem, aby byl zajištěn stálý přísun zkušeností z praxe do přípravy budoucích důstojníků.

Do přípravy budoucích důstojníků zařadit výcvik na trenažérech a simulátorech, které jsou běžně používány ve výcviku vojáků. Vytvořit podmínky pro práci na těchto zařízeních ve výuce i v přípravě účastníků vzdělávání a výcviku v jejich volném čase. Zvýšit vojenskou náročnost a přístup k studentům, důslednější vyžadování vojenské kázně a pořádku a to jak velitelským tak i pedagogickým sborem školy, věnovat patřičnou pozornost výchově občana v uniformě. Posílit přípravu v oblasti velení a řízení lidí. Zvýšit kvalitu i rozsah výuky psychologie, pedagogiky, sociologie a manažerských dovedností (například zavedením předmětu organizační chování). Zvládání měkkých (soft) dovedností je základem pro každého důstojníka. Komunikační a prezentační schopnosti, dovednost jednat s lidmi, schopnost zvládat konflikty, zaměřit se na teamovou spolupráci nebo time management, včetně schopnosti sebeřízení, je alfou a omegou na všech stupních velení. Tyto dovednosti by měly být dále rozvíjeny i v další přípravě na vojenskou kariéru. Vždyť každý z důstojníků jedná s lidmi, popřípadě vede určité typy vojenských nebo odborných příprav.

Univerzitu obrany rozvíjet jako státní školu, zaměřenou na vojenský a bezpečnostní management, která je schopna výuky, vědecké práce a poradenské činnosti na excellentní úrovni. Připravovat studenty prezenčního i kombinovaného studia na vybraná vojenská povolání v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech i v programech celoživotního vzdělávání, v českém i v anglickém jazyce. Připravovat studenty prezenčního i kombinovaného studia na vybraná povolání ve státní správě i v soukromém sektoru v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech i v programech celoživotního vzdělávání. Zvyšovat počet zahraničních studentů, a tím zlepšit renomé školy v zahraničí, získávat smluvní kvalitní lektory, zvyšovat počet přednášecích z praxe od útvarů. Připravovat civilní studenty jako doklad kvality výuky a vyučujících, jako budoucí vlivovou a marketingovou podporu a jako prostředek demokratické civilní kontroly ozbrojených sil.

Soustředit se na kvalitní učitelský sbor. Vyučující – vojáci i občanští zaměstnanci – musí mít přehled o aktuální činnosti AČR, o reálné situaci u útvarů a zařízení rezortu MO. Soustavně ověřovat uplatnění absolventů v AČR a na trhu práce, využívat jejich podněty a připomínky ke zkvalitňování studijních programů i organizace výuky, výzkumu a výchovy na univerzitě. Účelně spolupracovat s VeV-VA Vyškov v přípravě a realizaci důstojnických kurzů pro absolventy civilních vysokých škol, v přípravě stáží

a praxí studentů Univerzity obrany, při využívání Centra simulačních a trenažérových technologií VeV-VA Vyškov studenty Univerzity obrany. Spolupracovat co nejvíce s velitelskou strukturou AČR a s vojenskými útvary (implementovat praxi do výuky), organizovat stáže u útvarů.

4.3 K řízení přípravy vojenských profesionálů

Sjednotit organizaci a řízení přípravy vojáků pro racionální činnost vojenských škol a výcvikových zařízení. Schválit a dlouhodobě zakotvit koncepci rozvoje AČR, personální strategii a politiky tak, aby z nich mohlo vojenské školství vycházet a přijímat ke studiu v jednotlivých odborech takový počet posluchačů, jaký bude potřeba. Vytvářet legislativní předpoklady pro rozvoj Univerzity obrany jako státní školy, zaměřenou na vojenský a bezpečnostní management, která je schopna výuky, vědecké práce a poradenské činnosti na excelentní úrovni. Důsledně analyzovat informace ze zahraničních služebních a pracovních cest do vojenských škol a výcvikových zařízení a zprávy účastníků zahraničních vzdělávacích a výcvikových aktivit a uplatňovat je ve vojenských školách a výcvikových zařízeních. Zavést systematické hodnocení kvality vojenského vzdělávání a výcviku, stanovit kritéria úspěšnosti, zjišťovat počty účastníků, které je dosáhnou, hodnotit vynaložený čas i náklady. Při hodnocení uplatňovat stakeholderový přístup. Zabezpečit maximální jazykovou přípravu – přehodnotit způsob přípravy na zkoušky STANAG (procento úspěšných je velice nízké a nemůže to být pouze vina účastníků jazykových kurzů).

Závěr

Existuje zájem o studium na Univerzitě obrany v manažerských studijních oborech, který je prokazatelný růstem počtu uchazečů o studium na její Fakultě ekonomiky a managementu. Tento zájem umožňuje změnit přístup k přijímání studentů vojenského studia. Vedle současného testování jazykových vědomostí uchazečů znalostí a jejich fyzických předpokladů bude účelné připravit a zavést testování osobnostních předpokladů a jejich zájmu o vojenské povolání, jejich hodnotového žebříčku a charakterových vlastností, předpokladů pro vedení lidí (velitelský vs. štábní typ apod.). Nový přístup k výběru uchazečů vytvoří nejen předpoklady pro vyšší úspěšnost při vysokoškolském studiu a profesní přípravě odpovídající zvolené vojenské specializaci, ale i pro vyšší úspěšnost absolventů v průběhu jejich vojenské kariéry.

Na základě popisu vojenských typových pozic a návazné modifikaci profilů absolventů, pravidelných průzkumů u vrcholových funkcionářů AČR i u absolventů a jejich přímých nadřízených je možné vytvořit mechanismus kontinuálního zkvalitňování studijních programů tak, aby co nejlépe připravovaly budoucí důstojníky, popř. praporčíky na první kariéru při zachování obecného jádra kurikula otevírajícího cestu na civilní trh práce po ukončení vojenské služby.

Při splnění uvedených předpokladů bude vysoká vojenská škola sehrávat úlohu garanta účelné a kvalitní přípravy budoucích vojenských profesionálů. Zároveň bude garantovat interakci s evropskou sítí vojenských škol a zajišťovat rekutaci jednotlivců, jejichž schopnosti a osobnostní profil budou naplňovat požadavky kladené na úspěšné vojenské profesionály, a to ještě ve věku (19 let), kdy stále částečně lze formovat vývoj jejich osobnosti.

Poznámky k textu

- [1] Národní rámec kvalifikací (National Qualification Framework): nástroj pro klasifikaci kvalifikací na základě souboru kritérií pro určité úrovně dosaženého vzdělání; cílem je integrovat a koordinovat národní dílčí soustavy kvalifikací a zlepšovat transparentnost, dostupnost, rozvoj a kvalitu kvalifikací ve vztahu k pracovnímu trhu a občanské společnosti. BROŽ, I. *Manažeři války*. Praha: Epocha, 2003. ISBN 80-86328-31-7.
- [2] Např. mezinárodní projekt členských států Evropské unie Military Erasmus, aktivity European Security and Defence College (ESDC) aj.
- [3] V případě třiletého bakalářského studijního programu je nezbytné v souladu s platnou legislativou kalkulovat rovněž s obdobím od vyhlášení požadavků rezortu obrany na vzdělávání v následujícím akademickém roce, s obdobím stanoveným pro vykonání přijímacího řízení a povolávacího procesu a následnou základní přípravou. Tedy od stanovení prvotní objednávky rezortu obrany po úspěšné absolutorium třiletého bakalářského studia je nezbytné počítat minimálně s obdobím čtyř let.
- [4] Také absolventi rekvalifikačních programů, které jsou akreditovány MŠMT nebo MZD nebo na základě zvláštních předpisů, získávají osvědčení s celostátní platností (§ 18 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti).

Literatura:

- BROŽ, Ivan. *Manažeři války*. 2. vyd., Praha: Epocha, 2003. ISBN 80-86328-31-7.
- KIRKPATRICK, Donald L. *Evaluating training programs: The four levels*. San Francisco: Berrett-Koehler, 1994, ISBN 80-7178-463-X.
- PHILLIPS, Jack. *Return on Investment in Training and Performance Improvement Programs*. 2. vyd. Boston: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2003. ISBN 0750676019.
- ZŮNA, J., PERNICA, B. Potřebuje vysokoškolské vzdělání vojenských profesionálů reformu? *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 3. s. 72-83. ISBN 1210-3292.
- Evropský rámec kvalifikací (EQF) pro celoživotní učení*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, červen 2005, http://www.kvalita1.nuov.cz/data/721_EQF_1_verze.pdf;
- Zástupci evropských vojenských univerzit v Brně*, <http://www.vabo.cz/novinky.aspx?id=2190>.
- Historie a vývoj vysokého školství*, <http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/p/3314-10>.
- Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, ISBN 978-80-254-2218-2.

Krize a konflikty za hranicemi NATO mohou představovat přímou hrozbu bezpečnosti území a obyvatelstva Aliance. NATO se proto bude angažovat tam, kde to bude nutné a kdykoli to bude zapotřebí při prevenci krizí, při zvládnutí krizí, při stabilizaci situace po konfliktech a při podpoře rekonstrukce. Zkušenosti z operací NATO – především v Afghánistánu a na západním Balkánu – jasně ukazují, že pro efektivní krizový management je zapotřebí komplexní politický, civilní a vojenský přístup. Aliance se bude aktivně angažovat společně s dalšími mezinárodními aktéry před, během a po krizích tak, aby podporovala spolupráci při analýze, plánování a uskutečňování aktivit v prostoru působení za účelem maximalizování koherence a efektivity společného mezinárodního úsilí.

Nejlepším způsobem zvládnutí konfliktů je jejich prevence. NATO bude neustále monitorovat a analyzovat mezinárodní situaci za účelem předvídání krizí a tam, kde to bude vhodné, přijímat aktivní preventivní kroky, aby se krize nerozvinuly do větších konfliktů.

**Z dokumentu „Aktivní angažovanost, moderní obrana:
Strategická koncepce obrany a bezpečnosti členů Organizace
Severoatlantické smlouvy přijatá hlavami států a vlád v Lisabonu“,
19. Nov. 2010,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm / red.**

Mgr. Tomáš Kučera

Potřebuje armáda vlastní hodnotový řád?

Reflexe anglosaského diskurzu oboru civilně-vojenských vztahů

(Vojenská kultura, profesionalismus a Constabulary Force)

INFORMACE

Je vojenské řemeslo posláním, povoláním, či pouhým zaměstnáním? Je budování vojenské kultury nezbytné pro bojeschopnost armády, nebo ohrožením její demokratické kontroly? Jaké je a jaké by mělo být soužití vojenského hodnotového řádu (vojenská kultura, vojenská etika či vojenský étos) s hodnotovým rámcem občanské společnosti? Takovými otázkami se zabývají teoretická a analytická díla v rámci oborů vojenské sociologie a teorie civilně-vojenských vztahů (CMR – Civil-Military Relations). Právě reflexy tohoto tématu v dílech CMR se bude věnovat tento článek.

Vynecháme-li literaturu věnující se roli armády při státních převratech, což není téma příliš relevantní pro státy v euroatlantickém prostoru, pak teoriím civilně-vojenských vztahů dominují práce vycházející z reálií Spojených států amerických. Významnou úlohu při tom hrají dvě krize amerických civilně-vojenských vztahů, jež následovaly po úspěšných válkách. Krize po druhé světové válce dala vzniknout dosud nejvýznamnějšímu dílu CMR, knize Samuela P. Huntingtona **The Soldier and the State**, jenž byla prvně publikována v roce 1957, a konkurenčnímu dílu Morrisse Janowitzze **The Professional Soldier** z roku 1960. Napjatý vztah mezi administrativou prezidenta Clintona a vojenskými elitami pod vedením aktivistického generála Colina Powella a nejisté postavení ozbrojených sil po konci studené války pak vedl k dalšímu oživení zájmu o civilně-vojenské vztahy.

Huntingtonův vojenský profesionalismus

Civilně-vojenské vztahy formují podle Samuela P. Huntingtona dva imperativy – funkční a sociální. **Funkčním imperativem** se rozumí potřeba zajistit vojenskou bezpečnost státu, což na konci padesátých let znamenalo udržování rozsáhlého vojenského aparátu schopného čelit sovětské hrozbě. **Sociální imperativ** pak vychází z postoje společnosti vůči armádě a inherentně vojenským hodnotám, což v případě americké liberálně individualistické společnosti mělo znamenat antimilitaristickou politiku podkopávající národní bezpečnost Spojených států.

Civilní kontrolu rozlišuje Huntington na objektivní a subjektivní. Prosazování subjektivní kontroly by znamenalo přizpůsobit vojenský stav obrazu občanské společnosti, neboli zcivilnit armádu. Naopak objektivní civilní kontroly je možné dosáhnout zmlilitizováním vojenského stavu, neboli tím, že se armáda stane skutečným nástrojem státu. Jestliže esencí subjektivní kontroly je popření nezávislé vojenské sféry, základem objektivní kontroly je uznání autonomního vojenského profesionalismu a vojenské etiky (Huntington 2000, s.83).

Subjektivní civilní kontrolu Huntington zavrhuje, neboť neznamená nic jiného než hrozbu politizace armády. Jelikož občanská společnost není homogenní ani bezkonfliktní, naopak konflikt je základním principem politického života, pak snaha o přizpůsobení vojenského stavu obrazu občanské společnosti znamená podle Huntingtona přenesení politického konfliktu dovnitř armády anebo dokonce zapojení armády do stranické politiky. Objektivní kontrola, pro niž je klíčový Huntingtonův koncept profesionalismu a vojenské etiky, tak měla být jedinou správnou cestou k uplatnění civilní supremace nad armádou.

Vojenskému profesionalismu není možné rozumět pouze skrze dichotomii profesionál-amatér či profesionál-branec. Huntingtonův koncept vojenského profesionalismu v sobě mimo jiné zahrnuje přijetí vojenské etiky. Zodpovědností vojenské profese mělo být zajištění vojenské bezpečnosti státu v anarchickém systému soutěžících států a z tohoto *raison d'être* armády rozvíjí Huntington konkrétní aspekty vojenské etiky. Vojenská etika zdůrazňuje nadřazenost společnosti nad individuem a význam řádu a hierarchie. Vojenská etika je „pesimistická, kolektivistická, inklinující k historii, mocensky orientovaná, nacionalistická, militaristická, pacifistická a instrumentalistická ve svém pohledu na vojenskou profesi“. (Huntington 2000, s.79)

Je možná překvapující, že mezi vyjmenovanými charakteristikami je také pacifismus. Tento vojenský pacifismus znamená, že vojáci by měli akceptovat válku jako abstraktní jev, uznávat její přítomnost v mezinárodním systému a připravovat se na ni, přitom se však snaží zabránit jejím konkrétním projevům. Celkový charakter vojenské etiky tak Huntington označuje jako konzervativní realismus, odkazující tím k realistické tradici v mezinárodních vztazích a k myšlenkám Edmunda Burkea o domácí politice.

Umožnění autonomního vojenského profesionalismu, jehož podle Huntingtona inherentní součástí je takto definovaná vojenská etika, umožňuje preferovanou objektivní civilní kontrolu armády. Vojenský profesionalismus a vojenská etika zajišťují podřízenost armády civilní vládě proto, že poslušnost rozkazům je její základní a neoddelitelnou součástí. Bylo by však zbytečné hledat mezi profesionalismem a dobrovolnou podřízeností nějaký kauzální efekt, neboť vztah těchto jevů je založen na tautologické definici: „Profesionální vojsko je poslušné civilní autoritě. Vojsko, které poslušné není, není profesionální.“ (Feaver 1996, s.160)

Jestliže vojenskou etiku lze charakterizovat jako konzervativně realistickou, pak funkční a sociální imperativ působí navzájem synergicky při formování CMR pouze tehdy, pokud hodnotový rámec společnosti je rovněž blízký konzervativním hodnotám. V konzervativní společnosti by bylo lze výrazně zvyšovat moc a sílu armády, aniž by se tím sama stala nekompatibilní s vysokou úrovní profesionalismu, a tím narušovala objektivní civilní kontrolu (Huntington 2000, s.94). Realita Spojených států padesátých let a období tomu předcházející však byla jiná. Americká společnost byla liberální a individualistická, a tak přirozeně nepřátelská vůči militarismu.

Americká liberální ideologie, tak jak ji Huntington ve své době pozoroval, může vést ke dvěma rizikovým stavům pro civilně-vojenské vztahy. V případě, že v mezinárodním prostředí není přítomná výrazná hrozba vojenské bezpečnosti, pak je armáda zredukována, vojenské instituce izolovány od společnosti a vojenský vliv v politice omezen na zanedbatelnou míru. Je-li vnímána existence významné bezpečnostní hrozby, liberální společnost je ochotna akceptovat vojenskou autoritu a vliv v politice pouze za podmínky, že se vojenští vůdci vzdají svého profesionalismu a vojenské instituce

budou reformovány podle liberálních hodnot. Zánik vojenského profesionalismu by však podle Huntingtona nedovolil dalšímu efektivní rozvoji vojenských institucí a schopnosti důstojnického sboru. Jediným řešením pro americké CMR v době studené války tak podle něj bylo přijetí konzervativních hodnot společností (Huntington 2000, s. 346) a určitý pomalý posun společnosti k ideologii přátelské vůči armádě také v poválečném období pozoroval. Feaver ale upozorňuje, že onen ideologický posun Huntington sleduje pouze podle proměny postoje vůči armádě. Nezávisle na proměně nepřátelství k armádě směrem k její společenské podpoře se americký liberalismus a individualismus po druhé světové válce nadále prohluboval. Huntington se tak podle Feavera mýlil buď v tom, jak vnímal liberalismus nedělitelný od antimilitarismu, nebo ve spojení ideologie a schopnosti bránit stát vůči vnějším hrozbám. (Feaver 1996, s.162-163)

Janowitzova integrační teorie

Morris Janowitz vychází při formulaci své teorie CMR z předpokladů o vojenské etice a vojenském profesionalismu obdobně jako Samuel Huntington, významně je však rozvíjí. Zatímco Huntington definoval důstojníky jako „manažery násilí“ a z toho dále odvozoval aspekty vojenské etiky, Janowitz jim kromě této manažerské role přiznal také úlohu heroických vůdců. Aspekt heroismu, do nějž patří smysl pro povinnost a čest, mimo jiné vede k odmítnutí obrazu profesionálního důstojníka jakožto žoldnéře, který se svému povolání věnuje jen pro peníze. Heroický aspekt vojenské etiky vyzdvihuje nejen význam tradice, obřadů a osobní cti, ale také zdůrazňuje napojení armády na společnost, pro niž jsou oběti snášeny.

Katastrofické důsledky velkých válek devatenáctého a dvacátého století a těžko představitelné kataklyzma v případě jaderného konfliktu vytvořilo pro armádu vážné dilema. Toto vojenské dilema Janowitz formuluje takto: „Jak je možné udržet konzervativně politický závazek k existujícímu společenskému řádu, zatímco nástroje válčení se stávají stále drastičtějšími prostředky sociálních změn s téměř nepředvídatelnými sociálními důsledky?“ (Janowitz 1961, s. 258)

Z tohoto dilematu plyne i rostoucí zdrženlivost armádních představitelů vůči válce, na což upozorňoval i Huntington zařazením pacifismu mezi základní charakteristiky vojenské etiky. Armádní představitelé se tak stali více zaujati plánováním válečných scénářů nežli válkou samotnou a ceremoniálním militarismem více než racionálním vojenským managementem.

Řešením tohoto vojenského dilematu je podle Janowitze koncept **constabulary force**. [1] Primární účel armády se podle tohoto konceptu přesouvá z přípravy na velkou rozhodující válku na permanentní připravenost k užití omezené síly ve válkách nízké intenzity a tzv. mimoválečné operace (MOOTW – military operations other than war).

Takové angažmá vyžaduje vysokou politickou citlivost a uměřenost, kdy již nemá být vojenským cílem vítězství, ale životaschopné uspořádání mezinárodních vztahů. *Constabulary force* by na rozdíl od tradiční profesionální armády měly být schopny zvládat neustálou pohotovost a užívat omezené násilí, obdobně jako policie v domácích záležitostech, a tyto síly by také měly odpovídat civilní demokratické kontrole. Důstojník těchto sil by měl vykonávat své povinnosti, včetně boje, protože je profesionál se smyslem pro čest a morální hodnoty. Občanská společnost by mu měla umožnit, aby si zachoval svůj vlastní kodex cti, ale zároveň by sami důstojníci měli do značné míry

sdílet hodnoty občanské společnosti. Právě integrace *constabulary force* s občanskou společností má zajistit ideální civilně-vojenské vztahy.

Na rozdíl od Huntingtonovy koncepce objektivní civilní kontroly a autonomního vojenského profesionalismu, které mnozí američtí důstojníci pokládají za „článek víry“, (Feaver 1999, s. 234) o nadšeném přijetí konceptu *constabulary force* asi nelze hovořit. O negativním postoji vůči operacím, při nichž má být využívána jen omezená síla a násilí, svědčí například Weinbergerova a Powellova doktrína (viz Feaver a Gelpi 2004; LaFeber 2009), které vyžadují, aby armáda byla nasazena pouze tehdy, je-li dostatečná politická podpora pro použití neomezené síly. Polovičatých operací se generálové obzvláště po zkušenostech z vietnamské války děsili. Avšak zatímco Huntington vnímal jako relevantní proměnné pro podobu CMR pouze vnější hrozbu a domácí ideologii a k vlivu technologického vývoje se vyjádřil, že „prosté změny ve vojenské technice nemění charakter vojenské etiky podobně, jako objevení penicilínu nezměnilo etiku lékařskou“ (Huntington 2000, s.62), Janowitz správně poukázal na další aspekty, v první řadě vliv technologií a nový charakter misí, na zcivilnění vojenského stavu.

Zcivilnění armády – role techniky

Jako jeden z aspektů civilní demokratické kontroly nad armádou viděl Janowitz integraci civilního personálu do armády v důsledku technologického rozvoje vojenského sektoru. Mezi první takové významné případy podle něj patří angažování civilního personálu při obsluze sítě radarů vzdušné obrany v arktickém prostředí. (Distant Early Warning Line) Okamžitá potřeba personálu s technickými dovednostmi donutila americkou armádu hledat zaměstnance mezi civilisty i pro mise, které by podle svého charakteru – mise klíčová pro zajištění bazální národní bezpečnosti v extrémních podmínkách – měly být prováděny profesionálními vojáky indoktrinovanými vojenskou etikou. (Janowitz 1961, s. 32)

Svým počtem nevelké posádky radarových stanic jsou zajímavou ilustrací nutného sblížení vojenského stavu s civilisty, ale jistě nepatří k zásadním vlivům při posilování civilního charakteru armády. Daleko výraznějším faktorem byla narůstající potřeba zajišťovat týlové logistické, servisní a administrativní funkce vojenským personálem. Vnímání zásadní role složitých a drahých technologií v případné válce změnilo poměr mezi bojovými a nebojovými jednotkami v počtu [2] i prestiži (Kasurak 1982, s.121). Armáda v mírovém stavu studené války navíc převzala řadu funkcí, které dříve zajišťoval civilní sektor, jako zásobování, bankovní služby, sociální služby apod. Pod náporom těchto změn se tradiční obraz vojáka stal neudržitelný. Rozdíl mezi civilním zaměstnáním a vojenským se stával stále méně patrný a armáda sama začala přejímat civilnější způsoby managementu. „Vojenské vedení se samo stalo spíše konsenzuální a přesvědčující než arbitrární a autoritativní.“ (Cohn 1999, s. 3)

Obdobný efekt na tradiční vojenskou kulturu by mohla mít i současná **revoluce ve vojenských záležitostech** (RMA – Revolution in Military Affairs), v níž se hlavní důraz klade na udržování technologicky náročné komunikační sítě a využívání dálkově řízených či dokonce automaticky řízených zbraňových technologií. Armáda transformovaná podle RMA musí angažovat stále více lidí v nebojových strukturách. Logickým důsledkem tak podle Eliota Cohena musí být, že RMA přivede do vrcholových pozic v armádě jiný druh lidí – raketové experty, počítačové operátory, odborníky

na elektronické válčení – „žádný z nich bojový specialista v původním smyslu“. (Cohen 1996, s. 49) Robotizace války pak vede k tomu, že značná část bojových aktivit, konkrétně například operace bezpilotních letounů v současném Afghánistánu, je řízena „piloty“ z pohodlí svých kanceláří, kam dochází jako do jakéhokoli jiného zaměstnání. (Singer 2009) Mnozí pak mohou tvrdit, že skupinová soudržnost a fyzická síla již nejsou relevantní a tradiční vojenská kultura tak pozbývá smyslu. (Kier 1998; Korb 1996)

Janowitz ve své době vnímal proměnu vojenského stavu jako spíše pozitivní. Civilnější armáda podle něj lépe odpovídá tehdy novým potřebám národní bezpečnosti. Neměl při tom obavu, že by tlaky na zcivilnění vojenské kultury mohly poškodit nezbytný bojový duch v armádě. Na příslušnících Velitelství strategických vzdušných sil (SAC – Strategic Air Command), které by velelo při jaderné odplatě, dokazuje, že nikoli autonomní vojenská komunita ani vystavení se přímému boji není klíčové pro uchování bojového ducha. „Vážnost mise posiluje hodnotu každého důstojníka jako lidské bytosti zodpovědné za zachování vitální části této organizace ve stavu pohotovosti.“ (Janowitz 1961, s. 306)

Někteří autoři však Janowitzův optimismus vůči zcivilňujícímu vývoji nesdílí. Peter C. Kasurak (1982) popisuje ve svém článku situaci kanadských ozbrojených sil, v nichž proces zcivilňování započatý v šedesátých letech dosáhl stavu, v němž byl již vnímán jako hrozba samotné existenci kanadské armády jakožto bojové organizace. Významné množství členů ozbrojených sil došlo k přesvědčení, že kanadské síly přijaly civilní normy a standardy v nepříjemně vysoké míře a že příslušníci civilní státní správy mají příliš velký vliv na záležitosti, které by měly náležet výlučně armádě. Navrátit vojenské hodnoty do armády měl v době vzniku článku diskutovaný vojenský étos, [3] jež mělo formulovat velení kanadských sil. Jeho významnou součástí mělo být, že vojenská komunita je nutně separována od občanské společnosti, kterou má chránit.

V duchu Huntingtonova konceptu profesionalismu tak vojenská profese má být povoláním či posláním ve své podstatě podobným kněžství a armáda má být svým způsobem kněžský řád. Pokud by příslušnost k armádě nebyla posláním, ale pouhým zaměstnáním, voják by se stal obyčejným žoldnéřem, což by ohrožovalo jak vnější civilní kontrolu, tak i vnitřní kontrolu armády nad individuem, a tím výrazně snižovalo bojovou efektivitu.

Autor však smířlivě uzavírá, že vojenská organizace v demokratickém státě nemůže existovat bez podpory společnosti, kterou má chránit. Přílišné posilování víry, že civilní a vojenské hodnoty jsou diametrálně odlišné, by mohlo vyústit v zatelný pokles veřejné podpory armády a důsledkem toho i oslabení armády. Nicméně z Kasurakova článku vyplývá, že určitá kulturní odlišnost mezi vojenským stavem a občanskou společností je nutná a dokonce pozitivní.

Odcizení armády – důsledek plné profesionalizace

V devadesátých letech se v CMR jako dominantní problém objevila kulturní a hodnotová propast mezi armádou a občanskou společností. Diskuzi o tomto problému uvedl Thomas E. Ricks (1996, 1997) a John M. Olin Institute for Strategic Studies se svým projektem „U.S. Post-Cold War Civil-Military Relations“. Na počátku devadesátých let byl vnímán rozdíl mezi vojenskou a civilní kulturou široký jako nikdy dříve. Podle Rickse (1996) byla tato propast vyhloubena mimo jiné tím, že právě uplynulo dvacet let od zrušení branné povinnosti v USA.

Vytvoření plně profesionálních ozbrojených sil rozšířilo podle Rickse civilně-vojenskou kulturní propast z obou stran. Odcizování ze strany armády ilustruje na osobních zkušenostech řady příslušníků americké námořní pěchoty, kteří po absolvování základního výcviku navštívili své bývalé domovy: „Při různých příležitostech každý z těchto mariňáků zažil nějaký okamžik osobního znechucení z americké veřejnosti. Odrážela je fyzická slabost civilistů, hrubé a drzé jednání, jehož byli svědky, a to, co oni vnímali jako neustálé sobectví a konzumerismus. Mnozí zjistili, že se vyhýbají svým starým přátelům a někteří dokonce zažívali potíže i při komunikaci se svými rodinami.“

Thomas E. Ricks (1996) také cituje bývalého šéfa historiků amerického letectva Richarda H. Kohna, který americké důstojníky v devadesátých letech charakterizoval takto: „Hovoří o sobě jako o „my“ odděleném od zbytku společnosti. Vidí sami sebe morálně i kulturně odlišné. Toto není ta armáda padesátých a šedesátých let, která byla z velké části tvořena polomobilizovanými občany – s množstvím dočasně sloužících nižších důstojníků a mužstvem převážně složeným z branců.“

Zatímco technologický rozvoj kvůli potřebě značného množství podpůrného personálu – vojáků, kteří plnili víceméně civilní funkce – vedl zvláště v době studené války k procesu zcivilňování armády, jak jsme si popsali v předcházející části, v devadesátých letech byla pozorována akcelerace opačného procesu. Potřeba zredukovat po konci studené války vojenský personál a přitom zachovat bojeschopnost armády vedla nejen americkou armádu k *outsourcingu* řady činností, které dříve zastávali vojáci, včetně například vojenského výcviku, ostrahy vojenských objektů či dopravy těl mrtvých vojáků do vlasti. [4]

„Výsledkem extenzivního najímání civilistů je to, že vojenský personál je stále méně ochoten vykonávat funkce, které mají svůj civilní ekvivalent a upřednostňují tak zařazení do pozic, v nichž se mohou specializovat výhradně na vojenské dovednosti, které nejsou přenositelné do civilního sektoru nebo jimž by mohli civilisté rozumět.“ (Ricks 1996)

Na straně občanské společnosti mělo ukončení branné povinnosti ten efekt, že se výrazně snížil počet lidí, kteří v armádě sloužili či kteří se komunikací s veterány v rodině, mezi přáteli či známými mohli dozvědět něco zevnitř vojenského stavu. Gronke a Feaver (2000) empiricky zjistili, že čím méně mají jednotlivci kontakt s vojenskou kulturou skrze přátele a známé nebo vlastní vojenskou službu, tím méně je taková osoba ochotna podporovat existenci autonomní vojenské kultury. Po více než dvou dekadách od konce branné povinnosti se tak významně zvýšila neinformovanost americké veřejnosti o vojenských záležitostech a snížila se ochota respektovat vojenskou kulturu.

Velice konkrétně se tato neinformovanost a nezkušenost projevila jako jeden ze zdrojů krize amerických civilně-vojenských vztahů. Prezident Clinton byl prvním prezidentem USA od konce druhé světové války, který neměl žádnou zkušenost s vojenskou službou. Zatímco v době války ve Vietnamu byly dvě třetiny zákonodárců veterány, v devadesátých letech naopak dvě třetiny kongresmanů žádnou zkušenost s armádou neměly. Ricks (1996) a mnozí další varují, že tento stav je nebezpečný, neboť neznalost armády a jejích možností snadno vede k jejímu podceňování nebo v horším případě jejímu přeceňování a v důsledku toho mohou politici vysílat vojáky do misí, na něž nejsou připraveni.

Pozoruhodná a poučná je jedna z ukázek důsledků tohoto stavu. Během války v Perském zálivu mohla být americká veřejnost skrze televizní přenos přímým svědkem

efektních leteckých operací, zatímco pozemní síly mediálnímu pokrytí svého vojenského triumfu zamezily. V následujícím období tak zákonodárci byli ochotni investovat do dalšího rozvoje vyspělých leteckých a raketových technologií, zatímco pozemní síly byly na svých vojácích nuceny šetřit.

Tlak společnosti

Proces vzájemného odcizování občanské společnosti a armády popsany v předcházející části byl paralelně provázen procesem opačným – tlakem občanské společnosti na prosazení liberálních hodnot rovnosti a lidských práv v armádě. Konkrétně se tento societální imperativ projevoval a stále projevuje při zakazování diskriminace na základě genderu či sexuální orientace.

Societální imperativ v liberální společnosti působí podle Huntingtona přímo proti funkčnímu imperativu, tedy schopnosti armády zajišťovat vojenskou bezpečnost státu. Liberální pacifismus svým důrazem na racionalitu člověka prý odmítal vnímat mezinárodní prostředí jako inherentně konfliktní, a proto byl také jeho postoj k vojenským hodnotám a vojenským nárokům nepřátelský. V době míru tak měla liberální společnost minimální pochopení pro existenci armády, neboť ta byla vnímána jako hrozba svobodě, demokratické prosperitě a míru. (Huntington 2000, s.149-157)

Naopak armáda vnímá samostatnou vojenskou kulturu jako odpověď na funkční imperativ k zajištění vojenské bezpečnosti. V situaci, kdy se hrozba vojenské bezpečnosti snižuje, a zároveň v důsledku civilně-vojenského odcizování se ztrácí povědomí veřejnosti o vojenském životě, volání armády po zachování samostatné vojenské kultury nachází stále menší odezvu v občanské společnosti.

„Když se primární účel armády zdá být irelevantní, neboť stát nečelí žádné závažné hrozbě, druhotné cíle se mohou vynořit v takové míře, že zastíní bezpečnostní poslání.“ (Feaver 1996, s.156) Armáda jakožto instituce podřízená občanské společnosti je pak tlačena k tomu, aby reflektovala společenské hodnoty na úkor vojenské kultury.

Největší tlak vůči vojenské kultuře se projevuje v otázce genderové rovnosti a diskriminaci homosexuálů. Ačkoli většina armád světa přijímá ženy do určitých funkcí již dlouhá desetiletí, jen málokde byl ženám umožněn přístup k pozemním bojovým jednotkám. Tento diskriminační přístup, podle něž se síla a násilí definuje jako čistě mužský atribut, však feministické hnutí odmítá a požaduje plný a neomezený přístup žen do armády jakožto výraz občanské rovnosti. (McAfee 1992; Mariner 1993; Stiehm 1996) Obdobně nepřijatelné z pohledu občanské společnosti je zákaz otevřených projevů homosexuality mezi vojáky (Belkin 2003, 2008; Belkin a Bateman 2003; Kier 1998; Stiehm 1991)

Je stále diskutabilní, nakolik je tradiční heterosexuální maskulinita významná pro bojovou efektivitu. Martin van Creveld (2000, s.1) přišel s velmi kontroverzním tvrzením, že feminizace ozbrojených sil ve vyspělých státech je „částečně symptom, částečně příčina úpadku těchto sil“, neboť příliv žen, pokud by přesáhl určitý bod, připravil by armádu o její společenskou prestiž a efektivně tak zamezil další rekrutaci mužů. Přestože otevření armády homosexuálům bylo jednou z priorit prezidenta Clintona, armádě se podařilo ubránit alespoň zákaz veřejných projevů homosexuality v podobě kompromisního pravidla „Don't Ask, Don't Tell, Don't Pursue“.

Britský vojenský sociolog Christopher Dandeker hovoří v souvislosti se strategickou personální politikou o přijímání homosexuálů jako o „změně, které by se mělo přizpůsobit

– víceméně neochotně ale s uznáním její nevyhnutelnosti“, a o přístupu žen k pozemním bojovým jednotkám jako o změně, které by se mělo zabránit, neboť tato změna by velmi pravděpodobně způsobila nepřijatelné riziko operační efektivitě. (Dandeker 2001, s. 6)

Přestože se bojovníci proti diskriminaci často snaží argumentovat v duchu funkčního imperativu, kde pádným argumentem je hlavně kompetence žen v mírových misích, účel jejich argumentace převážně leží v oblasti societálního imperativu, tedy v samotné hodnotě rovnosti. Van Creveld popsal feministické hnutí v armádě takto: „Při svém tažení za participaci ve všech oblastech veřejných aktivit byla armáda často vnímána jako mužská bašta par excellence, která musí být dobyta za každou cenu (...) dovolávání se rovnosti, jež je tak drahá moderním liberálním demokraciím, jim obvykle zajistilo podporu.“ (Van Creveld 2000, s. 9)

Obdobná vyjádření však dávají také samotní autoři, kteří proti diskriminaci argumentují. Inter-Agency Standing Committee for the Integration of a Gender Perspective in Humanitarian Assistance se vyjádřil, že „ignorování genderové rovnosti ve stavech nebezpečí není neutrální pozice. Je to podpora diskriminace“. (Stiehm 2001, s. 43)

Na pomezí societálního a funkčního imperativu či spíše jako jejich střet pak působí slova Aarona Belkina, který kritizoval zákaz otevřeného přiznání se k homosexualitě. Podle Belkina pravidlo „Don't Ask, Don't Tell“ [5] poškozují reputaci armády a vojenský marketing, neboť „zobrazuje vojenskou kulturu jako konfliktní s široce přijímanými občanskými hodnotami a nekonzistentní s názory mladších členů mužstva.“ (Belkin 2008, s. 2-3) Podobně Dandeker (2001, s. 9) uznává, že přizpůsobení se požadovaným změnám v personální politice armády by mohlo přispět k dosažení a udržení plného stavu. Zároveň však dodává, že plný stav je něco zcela jiného než operační schopnosti, tedy zda vojsko v plném stavu je vybaveno vhodnou výzbrojí a výstrojí, doktrínou a étosem, aby mohlo efektivně působit v bojové operaci. A není nejmenší důvod se domnívat, že naplnění plného stavu automaticky přispěje k vyšší bojové schopnosti. Mezi oběma požadavky naopak může být spíše napětí.

Nové mise, nové úkoly

Huntingtonův koncept vojenského profesionalismu s konzervativně realistickou vojenskou etikou vychází z předpokladu, že úkolem armády je ochrana proti ohrožení ze strany nepřátelského státu a jeho armády. V době bipolárního soupeření a také po něm se však nasazení armády v konvenční válce stalo velice řídkým jevem. Po konci druhé světové války byli američtí vojáci zodpovědní za vojenskou okupační správu v Německu a Japonsku, účastnili se protipovstaleckých bojů, z nichž válka ve Vietnamu znamenala významný mezník pro americké civilně-vojenské vztahy, vojenské jednotky musely kooperovat s policií při ostraze hranic, protidrogových operacích a při potlačování nepokojů a v neposlední řadě jednou z nejčastějších vojenských operací současnosti jsou peacekeepingové mise. Právě peacekeepingové mise, jak upozorňuje Timothy Edmunds (2006), se staly hlavní legitimizací vlastní existence řady armád po konci studené války. Tento socio-politický tlak na proměnu role armády směrem k mírovým operacím, v nichž jsou plněny úkoly náležející spíše civilistům či policistům, si vynucuje také zásadní proměnu výcviku a celkové vojenské doktríny.

Morris Janowitz reflektoval odklon od tradičních vojenských úkolů a uvědomoval si, že tradiční vojenská kultura není připravená na mise, které v mnohém připomínají práci

policie. „Profesionální voják odmítá identifikovat sebe sama jako ‚policistu‘ a vojenská profese bojuje za to, aby se odlišila od domácích policejních sil. Armáda má sklon hodnotit policejní aktivity jako méně prestižní a policejní úkoly jako méně účtyhodné a i v rámci vojenské organizace má vojenská policie poměrně nízký status.“ (Janowitz 1961, s.419) Řešením tohoto stavu tak podle Janowitze je, jak už bylo uvedeno výše, přeměna armády v „constabulary force“, jež smysluplně integruje občanské hodnoty.

Vykonávání policejních funkcí však není jen záležitostí prestiže. Tradiční vojenská operační doktrína se od policejní praxe poměrně zásadně liší. Bojová činnost vojáků je zaměřena proti nepříteli, na jehož eliminaci je nutné použít veškerou dostupnou sílu. Policisté naproti tomu pracují s podezřelými ze zločinu, kteří však zůstávají nevinní, dokud jim u soudu není prokázána vina. Policejní násilí je proto umožněno pouze v nejnižší možné míře a to ještě striktně definované zákonem. (Dunlap 1999, s. 223) Navzdory vysoké frekvenci nebojových operací armády se vojenští představitelé obvykle zdráhají upravit vojenskou operační doktrínu, neboť jakmile by se z vojáků stali efektivní policisté, celý étos, jenž jim umožňuje uspět v boji, by se mohl nebezpečně narušit. Jeden americký plukovník tak reflektoval přestřelku vojáků s pašeráky slovy, že „mariňáci vycvičení k boji by neměli zahazovat své těžce nabyté dovednosti prováděním varovných výstřelů“. (Dunlap 1999, s. 224)

Ke změně výcviku, operační doktríny a vztahu k hodnotám občanské společnosti obzvláště silně tlačí výkon peacekeepingových funkcí. Pro peacekeeping již zdaleka není tradiční bojový výcvik dostatečný. Vojáci by měli být schopni udržovat nad kontrolovaným územím právo a pořádek a pozorně dohlížet na dodržování lidských práv. Výcvik podobný tomu policejnímu by byl proto žádoucí. (Williams 1998) Nepříliš agilní postoj vůči policejní práci při peacekeepingu ilustruje výrok generála Shalikashviliho obhajujícího pasivitu svých vojáků, když před jejich očima zabila haitská policie několik demonstrantů: „Za úkol udržovat právo a pořádek jsou zodpovědné haitské policejní síly a haitská armáda. Není naší záležitostí udržovat každodenní právo a pořádek (...) pokud by úroveň násilí vzrostla natolik, že by ohrožovala celkovou stabilitu a bezpečnost našich mnohonárodnostních sil, pak bychom zasáhli.“ (Goldstein 2000, s. 397)

Při peacekeepingových operacích jsou také vojáci nuceni spolupracovat s civilisty a příslušníky jiných národů a kultur více než kdy jindy. Civilisté jsou jejich kolegové z agentur OSN a partneři z nevládních organizací a v neposlední řadě musí vojáci spolupracovat s místním společenstvím. Agentury OSN přitom rekrutují ženy na základě pozitivní diskriminace, a tak zhruba polovina civilních zaměstnanců OSN, s nimiž vojáci musí spolupracovat, jsou právě ženy. Vhodné vzdělání a výcvik pro peacekeeping by tak měl zahrnovat schopnost jednat s vojáky jiných národností a kultur a schopnost koordinovat aktivity s civilními peacekeepery. (Williams 1998)

Peacekeeping vyžaduje zvýšenou citlivost vůči lidským právům, a tak jejich porušování samotnými vojáky může výrazně podkopat důvěryhodnost samotné mise. Dvě výrazné kauzy porušování lidských práv při operacích v Somálsku a Bosně zasáhly kanadskou armádu. Jednou z oficiálních systémových příčin těchto zločinů bylo selhání řetězce velení. Kulturní antropoložka Donna Winslow (2004) vidí příčinu těchto kauz v kultuře založené na vojenských regimentech, kdy příslušnost k regimentu je významnější než příslušnost k armádě jako celku. Tím se na jednu stranu posiluje skupinová soudržnost na bázi regimentu a nižších jednotek, na druhou stranu to však ztěžuje velení a disciplínu v operacích, v nichž musí kooperovat jednotky z různých regimentů, jako

tomu bylo v Somálsku a Bosně. Winslow svou práci uzavírá tím, že tradiční vojenský étos vyzdvihující soudržnost a loajalitu odpovídá politickému rozhodnutí udržovat kanadskou armádu jako primárně bojovou sílu.

Averze ke ztrátám

Faktická porážka americké armády ve Vietnamu otevřela otázku o významu domácí veřejné podpory pro úspěch armády v bojové operaci. Jako klíčový faktor zde byla vnímána nízká tolerance americké společností k válečným ztrátám. (Mueller 1973) Stažení amerických jednotek ze Somálska v důsledku utrpených ztrát pak znovu připomnělo, že když nejsou ohroženy vitální americké zájmy, společenská akceptace ztrát je téměř nulová. „Casualty-aversion syndrom“ či „zero-death syndrom“, jak bývá tento jev u americké veřejnosti nazýván, patří podle Stephena Saidemana (2002) k nejsilnějším faktorům ovlivňujícím politické rozhodování o nasazení vojáků v zahraničí, jeho podmínkách a jeho formě, jako například rozhodnutí bombardovat Srbsko výhradně z vysokých letových hladin.

Předpoklad společenské averze ke ztrátám je tak hluboký, že vojáci v zahraničních operacích jsou nuceni primárně se zabývat svou vlastní ochranou a samotným operačním úkolům je tak dáván až druhořadý význam. Absolutní priorita zajistit bezpečnost vlastních vojáků pak vede ke ztrátě smyslu vykonávané mise a v samotném důsledku také ke zničení vojenského étosu. Donalda Snider, penzionovaný plukovník a profesor na West Pointu, tvrdí, že vojenský étos „je budován na principu sebeobětování a splnění mise. Od vojáků se očekává, že budou ochotni zemřít, tak jak civilisté nemusí.“ (in Hyde 2000) Pakliže se princip sebeobětování ztratí a kvůli prioritě vlastní bezpečnosti nebudou vojáci schopni plnit cíle mise, pak se dle Charlese Hydea (2000) ztrácí smysl samotné existence armády. Christopher Coker (2007) doplňuje, že pokud by vojáci nadále nebyli vystavováni riziku, nemůže se od nich ani požadovat, aby prokazovali odvahu. Vojáci by tak již nemohli být válečníky, tj. těmi kdo mají vůli bojovat a prokazovat odvahu a připravenost k oběti, již jim nikdo nemůže nařídít, ale pouhými příslušníky vojenské organizace. Společenský tlak na odvrácení byt' jen minimálních ztrát, ať už je skutečný, nebo pouze předpokládaný, by tak mohl vést k proměně vojenského povolání, které si zcela legitimně udržuje vlastní kulturu odlišitelnou od hodnotového rámce společnosti, v pouhé zaměstnání, jež na nic takového nárok nemá.

Závěr

Snad s výjimkou feministického proudu většina autorů zabývajících se CMR uznává, že vojenské povolání vyžaduje vlastní kulturní a hodnotový rámec, jenž se znatelně liší od hodnotového řádu občanské společnosti. „Armáda pro plnění svých povinností potřebuje zvláštní kulturu, při čemž dokud zůstává závislá na okolní společnosti skrze rekrutaci, financování a další služby, tento kulturní rozdíl nemůže být nebezpečně veliký.“ (Cohn 1999, s.12)

Rozhodujícím však zůstává nalézt rovnovážný stav, v němž vymezení vojenské kultury vůči civilní podporuje nutnou soudržnost a existenci *esprit de corps*, ale zároveň nevytváří propast odcizení a nepochopení mezi vojenskou a občanskou společností.

Na sbližování a vzdalování civilní a vojenské kultury má vliv řada faktorů. Některé lze jen velmi těžko ovlivňovat, jako jsou např. dominantní společenské hodnoty. Liberálně-individualistické společnosti se silným apelem na rovnost základních práv každého jednotlivce nabízejí zcela přirozeně jen úzké pole pro udržování samostatné vojenské kultury. Na druhou stranu také záleží na koncepci samotné armády. Je zamýšlena jako sbor pro čisté teritoriální obranu, expediční bojová síla, nebo je jejím hlavním posláním účast v mírových misích? Výzbroj a struktura hrají také nezanedbatelnou úlohu v tom, jakou a jak silnou vojenskou kulturu, vojenský étos a etiku může armáda udržovat. A právě tyto základní kulturní aspekty do velké míry definují, čím konkrétní ozbrojené síly vlastně jsou.

Pojem „armáda“ se zdá být univerzálním, s obdobným významem napříč státy. Pravdou však je, že konkrétní podoby armády se od sebe mohou zásadním způsobem lišit, a to nejen kvantitou a výzbrojí, ale rovněž vlivem nemateriálních faktorů.

Poznámky k textu:

- [1] Český překlad „policejní“ či „četnické“ síly nedokáže plnohodnotně vyjádřit smysl anglického výrazu „constabulary force“, budeme zde proto využívat původní anglický termín.
- [2] Janowitz uvádí, že zatímco během americké občanské války ještě bylo 93,2 % vojáků zařazeno do bojových jednotek, tak během první světové války bylo v bojových jednotkách zařazeno již jen 34,1 % a v roce 1954 pouhých 28,8 %. (Janowitz 1961, s. 65)
- [3] Vojenský étos měl mít tyto charakteristiky: (a) skupina je důležitější než jednotlivec, (b) vojenství je povolání, poslání, spíše než zaměstnání, (c) čest je hodnocena výše než materiální zisky, (d) vojenská komunita je paternalistická, (e) symboly, rituály a mýty mají svou hodnotu, (f) vojenská komunita je nutně separovaná od občanské společnosti, kterou má chránit. (Kasurak 1982, s. 124)
- [4] Privatizace vojenského sektoru viz Avant 2004, Huntington 1995, Markusen 2003, Singer 2002, 2004, 2005.
- [5] Americký Senát se v prosinci 2010 vyslovil pro zákaz pravidla „Neptej se a mlč“, které neumožňovalo homosexuálům otevřeně sloužit v armádě USA. Pravidlo zakazovalo armádě ptát se vojáků na sexuální orientaci. Pokud se ale někdo přiznal k homosexualitě, musel být propuštěn. Za 17 let platnosti této zásady odešlo z armády na 13 000 lidí. Pravidlo platilo v USA od roku 1993, do té doby byla v amerických ozbrojených silách homosexualům služba absolutně zakázána. Homosexuálové budou moci sloužit v americké armádě bez tajností, Lidové noviny 18. prosince 2010, http://www.lidovky.cz/homosexuálové-budou-moci-sloužit-v-americké-armádě-bez-tajností-pxq-/ln_zahranici.asp?c=A101218_223951_ln_zahranici_mev.

Literatura:

- AVANT, D. The privatization of security and change in the control of force. *International Studies Perspectives*. 5 (2), 2004: 153-157.
- BELKIN, A. Don't Ask, Don't Tell: Does the Gay Ban Undermine the Military's Reputation? *Armed Forces and Society*. 34 (2), 2008: 276.
- BELKIN, A. a BATEMAN, G. *Don't ask, don't tell: debating the gay ban in the military*. Lynne Rienner Pub. 2003.
- BELKIN, A. Don't Ask, Don't Tell: Is the Gay Ban Based on Military Necessity? *Parameter*, 33 (2), 2003: 108-120.
- COHEN, Eliot. A revolution in warfare. *Foreign Affairs*. 75 (2), 1996: 37-54.
- COHN, L. *The Evolution of the Civil-Military Gap Debate*. Triangle Institute for Security Studies. 1999 <http://www.poli.duke.edu/civmil/cohn_literature_review.pdf> Staženo dne: 7.3.2010.
- COKER, Christopher. *The warrior ethos: military culture and the war on terror*. London and New York: Routledge, 2007.
- DANDEKER, C. On the need to be different: Military uniqueness and civil-military relations in modern society. *The RUSI Journal*, 146 (3), 2001: 4-9.

- DUNLAP, Charles J. The police-ization of the military. *Journal of Political and Military Sociology*, 27 (2), 1999: 217-233.
- EDMUNDS, T. What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe. *International Affairs*, 82, 2006: 1059-1075.
- FEAVER, P. a GELPI, C. *Choosing your battles: American civil-military relations and the use of force*. Princeton University Press, 2004.
- FEAVER, P. D. The civil-military problematic: Huntington, Janowitz, and the question of civilian control. *Armed Forces and Society*, 23, 1996: 149-178.
- GOLDSTEIN, L. J. General John Shalikashvili and the Civil-Military Relations of Peacekeeping. *Armed Forces and Society*, 26 (3), 2000: 387.
- GRONKE, P. a FEAVER, P. D. *Uncertain confidence: Civilian and military attitudes about civil-military relations*. Triangle Institute for Security Studies. 2000 <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.27.650&rep=rep1&type=pdf>> Staženo dne: 8.6.2009.
- HUNTINGTON, S. P. Reforming civil-military relations. *Journal of Democracy*, 6 (4), 1995: 9-17.
- HUNTINGTON, Samuel P. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, London. The Belknap Press of Harvard University Press, 2000.
- HYDE, C. K. *Casualty Aversion: Implications for Policy Makers and Senior Military Officers*. Naval War College Newport. 2000 <<http://handle.dtic.mil/100.2/ADA378509>> Staženo dne: 8. 6. 2009.
- KASURAK, Peter C. *Civilianization and the military ethos: civil-military relations in Canada*. Canadian Public Administration. 25 (1), 1982: 108-129.
- KIER, E. Homosexuals in the US military: Open integration and combat effectiveness. *International Security*, 23 (2), 1998: 5-39.
- KORB, Lawrence. *The Military and Social Change*. Triangle Institute for Security Studies. 1996.
- LAFEBER, Walter The Rise and Fall of Colin Powell and the Powell Doctrine. *Political Science Quarterly*, 124 (1), 2009: 71-93.
- MARINER, R. B. A Soldier is a Soldier. *Joint Forces Quarterly*, 1993: 54-61.
- MARKUSEN, A. R. The case against privatizing national security. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*. 16 (4), 2003: 471-501.
- MCAFEE, Mildred We're Looking for A Few Good Men: The Impact of Gender Stereotypes on Women in the Military. *Minerva*, 10 (2), 1992.
- MUELLER, J. *Public opinion as a constraint on US foreign policy: Assessing the perceived value of American and foreign lives*. Připraveno pro: International Studies Association, 41st Annual Convention Los Angeles, CA March 14-18. 2000 <<http://polisci.osu.edu/faculty/jmueller/ISA2000.PDF>> Staženo dne: 8.6.2009.
- RICKS, Thomas E. The Widening Gap Between the Military and Society. *The Atlantic Monthly*. (July), 1997: 67-78.
- RICKS, Thomas E. *On American Soil: The Widening Gap between the U.S. Military and U.S. Society*. John M. Olin Institute for Strategic Studies. 1996 <http://www.wcfia.harvard.edu/olin/publications/workingpapers/civil_military/no3.htm>.
- SAIDEMAN, S. M. Overlooking the obvious: Bringing international politics back into ethnic conflict management. *International Studies Review*, 4 (3), 2002: 63-86.
- SINGER, P. W. Corporate warriors: The rise of the privatized military industry and its ramifications for international security. *International Security*, 26 (3), 2002: 186-220.
- SINGER, P. W. Outsourcing war. *Foreign Affairs*, 84, 2005: 119.
- SINGER, P. W. *Corporate warriors: the rise of the privatized military industry*. Cornell Univ Press, 2004.
- SINGER, P. W. *Wired for war: the robotics revolution and conflict in the twenty-first century*. New York: Penguin Press, 2009.
- STIEHM, J. H. Managing the Military's Homosexual Exclusion Policy: Text and Subtext. *U. Miami L. Rev*. 46, 1991: 685.
- STIEHM, J. H. Women, peacekeeping and peacemaking: Gender balance and mainstreaming. *International Peacekeeping*, 8 (2), 2001: 39-48.
- VAN CREVELD, M. Less than we can be: Men, women and the modern military. *Journal of Strategic Studies*, 23 (4), 2000: 1-20.
- WILLIAMS, Michael C. *Civil military relations and peacekeeping*. Oxford and New York. Oxford Univ. Press. 1998.
- WINSLOW, D. Mismatched Loyalties: The Role of Military Culture in the Breakdown of Discipline in Peace Operations. *Journal of Military and Strategic Studies*, 6 (3), 2004: 1-18.

Pplk. Ing. Martin Rejzek, Ph.D., pplk. Ing. Luděk Hradecký

Česká republika a její účast v evropských vojenských dopravních organizacích

INFORMACE

Úvod

Organizace Severoatlantické smlouvy a Evropská unie se již řadu let potýkají s úskalím, jak přepravit bojové jednotky na dlouhé vzdálenosti k okamžitému působení kdekoliv na světě. Potřeba strategických přepravních kapacit je spojována s rozvinutím, udržováním a stažením sil v rámci jejich účasti na mírových a stabilizačních operacích nebo poskytováním humanitární pomoci v oblastech zasažených přírodními, případně průmyslovými katastrofami.

V celkovém kontextu NATO a EU do jisté míry deklaruje tuto požadovanou schopnost. [1] Nicméně většina členských států disponuje omezenými strategickými přepravními kapacitami. Zajišťování potřebné výše kapacit je odvislé od dostupnosti prostředků, které mají v právu hospodaření vybrané ekonomicky vyspělé státy, a zejména nabídky dopravního trhu. V této souvislosti není vyloučena soutěživost k přístupu ke zdrojům.

1. Současný stav zkoumané oblasti

1.1 Systematický přístup NATO v oblasti zabezpečení vzdušné dopravy

Na washingtonském summitu NATO v roce 1999 byly prezentovány iniciativy ke zvýšení obranných schopností (DCI – Defence Capability Initiatives). Z toho pět oblastí se týkalo schopnosti rychlého **rozvinutí a pohyblivosti (DM – Deployability and Mobility)** ozbrojených sil. K tomuto byla ustanovena skupina na nejvyšší úrovni pro strategickou vzdušnou a námořní přepravu (HLG SAL&SSL – High Level Group on Strategic Air and Sealift). [2] Na pražském summitu NATO v listopadu 2002 byly DCI revidovány tzv. pražským závazkem ke schopnostem (PCC – Prague Capabilities Commitment). Jednou ze čtyř rozhodujících priorit PCC byla opětovně schopnost rychlého rozvinutí a udržitelnosti v operacích. [3]

V rámci **DM 2** byl definován koncept pro kooperativní a sdílené využití dopravních prostředků. **Kooperativním využíváním** je rozuměno využívání prostředků vyčleněných a daných k dispozici jednotlivými státy pro použití jinými státy. Vyrovnání a/nebo úhrada bude předmětem dohod uzavřených mezi zúčastněnými stranami, pokud bude požadováno. Spolupráce může mít dvou nebo vícestranný charakter. Má zpravidla formu memoranda o porozumění (MoU – Memorandum of Understanding), dohody o akvizici a poskytnutí vzájemných služeb nebo dohody o vzájemné logistické podpoře.

Sdíleným využíváním je rozuměno využívání prostředků vyčleněných a daných k dispozici jednotlivými státy pro NATO, bezplatně nebo za úhradu stanovenou v předem uzavřené dohodě mezi poskytovatelem a NATO. Prostředky lze provozovat buď jednotlivě, nebo společně. Tyto prostředky mohou být řízeny příslušnými orgány vojenské

dopravy NATO určených velitelství, dále vedoucím státem v logistice nebo státem se specializovanou úlohou v logistice. [4]

V rámci **DM 5** byla definována potřeba zvýšit schopnosti kombinací uzavřených dohod typu dlouhodobého pronájmu (full-time charter), [5] národních nebo mnohonárodních dohod ve formě tzv. zajištěného přístupu (assured access contract) [6] nebo národních inaktivních dohod (dormant contracts). Diskutována byla i varianta podpory projektů vzniklých v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru (PPP – Public and Private Partnership).

Členské státy v rámci naplňování DM 2 akceptovaly německo-francouzskou iniciativu zřídit **Evropskou skupinu pro vzdušnou dopravu** (EAG – European Air Group). Toto sdružení provedlo v průběhu roku 2000 rozbor vzdušných přepravních kapacit. Výsledky byly uveřejněny ve studii European Airlift Study. Sdružení stanovilo variantní řešení a možnost zřídit evropskou koordinační skupinu pro vzdušnou přepravu (EACC – European Air Transport Coordination Cell). Dislokační místo EACC bylo vybráno na nizozemské královské letecké základně v Eindhovenu. Koordinační skupina dosáhla operačních schopností v červnu 2002. Česká republika se zapojením v počáteční fázi na činnosti této skupiny aktivně podílela vzhledem k možnému získání leteckých přepravních prostředků v rámci deblokace ruského dluhu.

Vzhledem k zvyšujícímu se počtu operačních úkolů a vojenských cvičení byla evokována potřeba rozšířit stávající skupinu na středisko (EAC – European Air Centre). Tato mnohonárodní vojenská organizace byla zřízena dne 1. června 2004. Primárním úkolem EAC bylo zabezpečit efektivní využití vzdušných přepravních kapacit a letounů, které jsou určeny k doplňování paliva za letu. Zakládajícími členskými státy EAC byly Belgie, Francie, Německo, Itálie, Nizozemí, Španělsko, Velká Británie, později přistoupilo Norsko a Dánsko.

1.2 Systematický přístup NATO v oblasti zabezpečení námořní dopravy

V rámci naplňování DM 2 zástupci z devíti států souhlasili v květnu 2002 vytvořit mnohonárodní skupinu pro námořní přepravu (MSG – Multinational Sealift Group). Mezi tyto státy patřila Belgie, Dánsko, Francie, Maďarsko, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Polsko a Velká Británie.

Na základě rozhodnutí MSG a uzavřeného MoU mezi státy byla v září 2002 zřízena koordinační buňka pro námořní přepravu (SCC – Strategic Coordination Cell). Nizozemí, pro daný případ v úloze hostitelského státu, nabídlo dislokační místo včetně vybavení na letecké základně v Eindhovenu, kde již působil EACC.

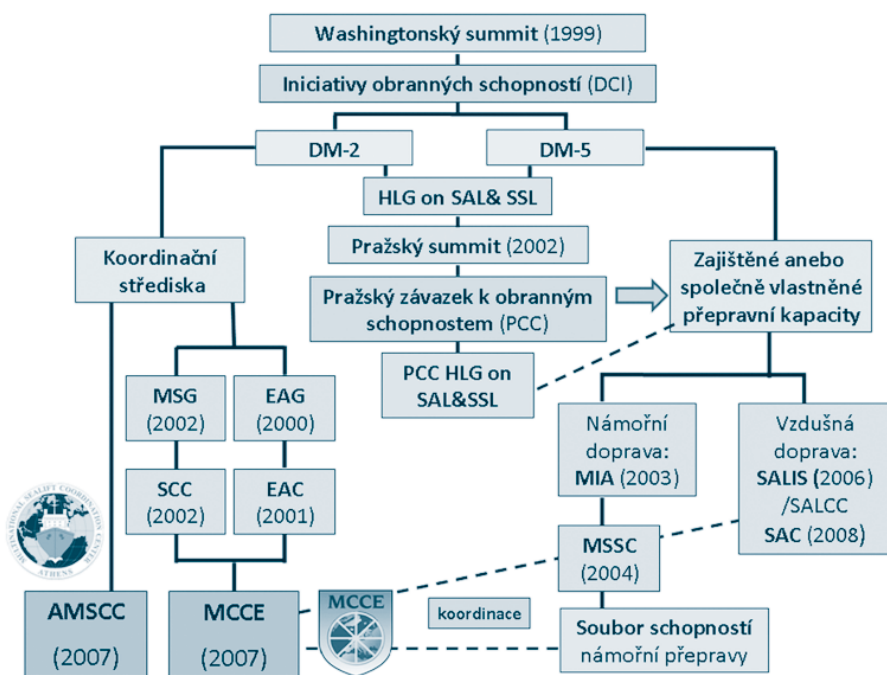
V rámci organizačních změn v roce 2003 bylo SCC rozšířeno na středisko (Sealift Coordination Centre). Cílem SCC bylo koordinovat efektivní využívání přepravních kapacit mezi účastnickými státy, případně nabídnout volné kapacity jiným ozbrojeným silám členských států NATO, EU nebo jiným organizacím. Středisko zabezpečovalo dispečink (vytěžování) lodí včetně souvisejících činností. Pozdějším účastníkem MSG [7] se stalo v roce 2003 Turecko. V roce 2003 a 2004 bylo ušetřeno každý rok přes 5,3 milionu euro. [8] Bylo prokázáno, že jediná úspěšná koordinace námořní přepravy může pokrýt potřeby ročního rozpočtu střediska.

Zástupce AČR se zúčastnil úvodního jednání ke vzniku SCC v září 2001 v nizozemském Den Helderu. Záštitu nad jednáním převzaly Norsko a Nizozemí. V rámci jednání se diskutovalo o místě a úloze střediska v rámci NATO. Bylo předloženo k posouzení

pět variant ke statutu a odpovědnosti organizace. Úsilí vyústilo ve vytvoření dotazníku, který byl začátkem listopadu 2002 rozeslán účastnickým státům.

Česká strana vyjádřila kladné stanovisko ke vzniku SCC. Dohoda byla podepsána ministrem obrany ČR na pražském summitu NATO v listopadu 2002. Později byla verifikována budoucí potřeba strategické námořní přepravy pro ČR s negativním výsledkem. Na základě toho byl v dubnu 2003 ČR změněn statut člena na statut pozorovatele.

Dne 1. července 2007 bylo z důvodu jednotné koordinace strategických námořních a vzdušných přeprav zřízeno **Evropské koordinační středisko pro pohyb (MCCE – Movement Coordination Centre Europe)**, přičemž došlo ke spojení EAC a SCC. Primární odpovědností MCCE je navrhování způsobů, jakými státy mohou společně využívat (sdílet) námořní, pozemní a vzdušné přepravy pro konkrétní úkol nebo v rámci operací pod vedením NATO a EU. Cílem je dosáhnout větší efektivity ve využívání národních nebo jiných (komerčních) zdrojů a eliminovat soupeření o dostupné přepravní kapacity.

Zdroj: Vlastní zpracování

Obr.: Schéma systematického přístupu NATO při plnění DM 2 a DM 5

1.3 Systematický přístup EU v oblasti zabezpečení vzdušné a námořní dopravy

Výsledkem schůzky Evropské rady v Helsinkách v prosinci roku 1999 bylo rozhodnutí vytvořit do roku 2003 evropské síly rychlé reakce, včetně zabezpečení jejich rozvinutí na strategickou vzdálenost.

V listopadu 2000 členské státy EU v rámci konference věnované závazkům v oblasti kapacit přijaly dokument **Helsinki Force Catalogue & EU Capability Action Plan**

(= ECAP – European Capabilities Action Plan – Akční plán na zlepšení vojenských schopností) a mají zajistit schopnost plnit všechny tzv. petersberské mise stanovené amsterdamskou smlouvou.

Následovalo vytvoření patnácti příslušných projektových skupin v rámci ECAP. Činnost skupin je zaměřena na dosažení stanovených vojenských schopností EU, které jsou obdobně deklarovány pro NATO (vychází z PCC).

K řešení nedostatků v strategických námořních přepravách (SSL) byla ustanovena projektová skupina ECAP pod vedením Řecka. K řešení nedostatků v strategických vzdušných přepravách (SAL) byla ustanovena projektová skupina ECAP pod vedením Německa.

1.4 Iniciativy a projekty pro vzdušnou a námořní dopravu

Vzdušná doprava

V 90. letech byl koncipován projekt **Airbus A400M**, který měl vyřešit náhradu za stávající letadlový park sedmi států (Belgie, Francie, Německo, Lucembursko, Španělsko, Turecko a Velká Británie) tvořený taktickými transportními letouny typu C-130 Hercules a C-160 Transall. Měníci se polické, technické, posléze i finanční důvody způsobily čtyřleté zpoždění projektu. Původní termín zavedení prvního letounu byl stanoven na 2009, uspokojení všech (180) objednávek mělo probíhat do roku 2018. Společnost Airbus Military dokončila vývoj letounu a je koncem roku 2010 připravena zahájit sériovou výrobu. [9] V této souvislosti vybrané státy budou nuceny zvažovat překlenovací varianty z důvodu potřebné obnovy svých letadlových parků transportního letectva.

Z důvodu zpoždění projektu A400M založilo patnáct členských států, počátkem roku 2003, konsorcium pod názvem **SALIS (Strategic Airlift Interim Solution)**. Výsledkem tohoto mezinárodního úsilí bylo zajištění dočasné schopnosti vzdušné přepravy nadrozměrných nákladů a překlenutí nedostatku strategických přepravních kapacit do doby zavedení letounu Airbus A400M. Projekt SALIS poskytuje tzv. zajištěný přístup k velkokapacitním transportním letounům typu An-124-100, které jsou ve vlastnictví privátních leteckých provozovatelů. Na základě výsledků výběrového řízení byla vybrána nově vytvořená firma Ruslan SALIS GmbH se sídlem v Lipsku. Smlouva byla ratifikována všemi členskými státy SALIS a vstoupila v platnost dnem 1. ledna 2006 a je postupně prodlužována.

Česká republika má v letošním roce v rámci projektu SALIS předplaceno z hlavního letového úsilí 60 letových hodin a z vedlejšího letového úsilí 83,7 letových hodin. Objednávání letů probíhá prostřednictvím *koordinační skupiny pro strategické přepravy* (SALCC – Strategic Air Lift Coordination Cell), která je případným arbitrem při konfliktu požadavků. Projekt SALIS se využívá především ve prospěch zásobování jednotek působících v sestavě ISAF.

Další iniciativou deseti členských států NATO [10] a dvou států zahrnutých do programu Partnerství pro mír je projekt k získání schopnosti strategické vzdušné přepravy **SAC (Strategic Airlift Capability)**. Projekt spočívá v mnohonárodním pořízení, provozování a logistické podpoře tří letounů C-17 (1× C-17A na úvěr od USAF a 2× C-17ER). Na základě každoročních příspěvků účastnické státy mají vyjednány určitý počet letových hodin. Letouny jsou dislokovány na letecké základně Pápa, na severozápadě Maďarska.

Mnohonárodní vojenská letecká jednotka, která provádí operační lety v rámci operace ISAF v Afghánistánu a KFOR v Kosovu, je označena jako *letka pro přepravu těžkých nákladů* (heavy airlift wing). Vojenské letouny létají se znaky NATO. Zavedení letounů vzhledem k zpoždění projektu bylo v pořadí koncem července, září a října 2009. V případě souhlasu účastnických států je možné projekt rozšířit o další státy. Česká republika z iniciativy vystoupila pro narůstající ekonomickou náročnost projektu.

Námořní doprava

V rámci naplňování DM 5 byla dne 1. prosince 2003 na setkání ministrů obrany z devíti států, Kanady, Německa, Dánska, Maďarska, Nizozemí, Norska, Velká Británie, Slovinska a Litvy, [11] podepsána mnohonárodní zaváděcí dohoda **MIA (Multinational Implementation Arrangement)**. V lednu 2004 byl z národních zástupců dohody MIA ustanoven *mnohonárodní řídicí výbor pro námořní přepravu* (MSSC – Multinational Sealift Steering Committee). Tento výbor evokoval tvorbu souboru schopností námořní přepravy (sealift capability package). Vedoucím státem iniciativy se stalo Norsko.

Proces začal podepsáním „dopisu o záměru“ a byl rozdělen do tří fází. První fáze spočívala ve zpracování žádosti o poskytnutí nabídky. Norsko následně požádalo Agenturu NATO pro údržbu a zásobování (NAMS) o předání námořním společností. Hodnotící kritéria posuzovala kontrolní skupina pro uzavírání smluv v podřízenosti PCC HLG SAL& SSL. Určujícím kritériem výběru byla vedle ceny účelnost a časová dostupnost a použitelnost lodí, kvalita poskytovaných služeb, registrace lodí v členských státech. V současné době soubor schopností námořní přepravy (SCP 2010) zahrnuje [12]:

- Dvě střední lodě s přímým nájezdem a výjezdem (dále jen „lodě typu Ro/Ro“) zabezpečené mnohonárodní dohodou o zajištěném přístupu. Smluvního vztahu se účastní Kanada, Maďarsko, Nizozemí, Norsko a Slovinsko [13] a jednu loď typu Ro/Ro zabezpečená Norskem národní dohodou o zajištěném přístupu,
- Tři střední lodě typu Ro/Ro z dánského projektu ARK, které jsou zabezpečené na bázi dlouhodobého pronájmu. V listopadu 2006 do projektu vstoupilo Německo. [14]
- Čtyři střední lodě typu Ro/Ro z národního projektu PPP předurčené zejména pro společné síly rychlé reakce Velké Británie. Jedná se o speciálně stavěné lodě pro vojenské přepravy, které jsou ve vlastnictví soukromé lodní společnosti. Jejich stavba byla podporována ze státního rozpočtu. Z tohoto důvodu má společnost závazek udržovat lodě pro potřeby Ministerstva obrany a v případě potřeby je vyčleňovat. Smlouva je uzavřena po dobu pětadvaceti let. [15]
- Jednu střední Ro/Ro loď zabezpečená na vyžádání v souladu s inaktivní smlouvou mezi norskou vládou a příslušným provozovatelem.

Činnosti spojené s koordinací souboru schopností námořní přepravy (lodí) provádí MCCE.

V rámci projektové skupiny ECAP k řešení strategických námořních přeprav bylo pod vedením Řecku navrženo a zřízeno Athénské mnohonárodní koordinační středisko pro námořní přepravu (AMSCC – Athens Multinational Sealift Coordination Centre).

Zabezpečení vzdušné a námořní dopravy v podmínkách České republiky

K zabezpečení rozvoje požadovaných schopností v oblasti vzdušné a námořní dopravy byla určena sekce logistiky Ministerstva obrany (SLog MO). Zastupováním zájmů ČR

v rámci zasedání příslušných (projektových) skupin, jichž je ČR členem a prosazování obranné a bezpečnostní politiky ČR v NATO, EU a jiných mezinárodních bezpečnostních organizacích a ve vztahu k jednotlivým zemím je pověřena sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany (SOPS MO).

Armáda České republiky má v současné době přístup ke strategickým přepravním kapacitám zajištěn následujícím způsobem:

- ujednáním mezi MO ČR a MO Belgieckého království o podpoře letecké přepravy letouny typu C-130 Hercules s platností od roku 2001,
- projektem SALIS s platností od roku 2006,
- dohodou mezi MO ČR a MO Ukrajiny [16] o strategické letecké přepravě s platností od roku 2009,
- dohodou o poskytování vojenské výpomoci mezi MO ČR a MO USA, respektive o využití přepravních kapacit amerických vzdušných sil s platností od listopadu roku 1996 – založeno na bázi spolupráce a konkrétních nabídek,
- využitím dopravních letounů v právu hospodaření MO – příležitostné využití k diplomatickým či jiným letům a dlčí přepravě kusových zásilek,
- Memorandem o porozumění mezi Ministerstvem národní obrany Řecka a MO ČR týkající se spolupráce s AMSCC s platností od roku 2007.

Pro uskutečnění zásobovacích přeprav do operace ISAF využívá AČR především vzdušné dopravy. Procentuálně nejvyšší zastoupení mají přepravy uskutečňované přes koncepci **NATO ISAF Air Bridge** (NIA). Systém přepravy nákladu pomocí NIA je založen na pravidelných zásobovacích letech prováděných v zavedených leteckých koridorech. [17]

Dne 10. listopadu 2008 v Bruselu Česká republika společně se Slovenskem, Německem, Belgií, Španělskem, Francií, Řeckem, Itálií, Lucemburskem, Nizozemskem, Portugalskem a Rumunskem deklarovala „prohlášením o úmyslu“ vytvořit od roku 2014 evropskou transportní letku (EATF) k vojenským účelům. Předpokládá se, že tímto bude zpřístupněno společné využívání letounů typu airbus A400M nebo C-130 Hercules státům, které je v právu hospodaření nemají.

Dne 13. září 2010 bylo podepsáno ministry obrany ČR a Brazílie Prohlášení o úmyslu ke spolupráci v rámci programu taktického víceúčelového transportního letounu typu Embraer KC-390 a deklarována účast na vývoji a výrobě vybraných komponent letounu. [18]

2. Diskuzní část

2.1 Interní analýza MCCE

Evropské koordinační středisko pro pohyb je stále operační mnohonárodní centrum založené v souladu s technickým ujednáním (MCCE TA), které stanovuje rámec pro finanční a správní úkony nezbytné k provozu MCCE. K zakládajícím státům MCCE patřila Belgie, Dánsko, Francie, Itálie, Kanada, Lotyšsko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Turecko a Velká Británie. Lucembursko, Estonsko a Finsko se připojily na konci roku 2007. Rumunsko, Spojené státy Americké a Polsko se připojily v roce 2008, Portugalsko a Rakousko v lednu 2010. Česká

republika je členem MCCE od 1. září 2010. Současný počet účastnických států je 24. Žádost o přistoupení podaly Chorvatsko a Litva. Zájem o účast rovněž projevíly Nový Zéland, Bulharsko a Ukrajina.

Nejvyšším řídicím orgánem MCCE s rozhodovací pravomocí je řídicí výbor (MCCE SB), který zasedá pravidelně jednou ročně nebo na vyžádání. Sestává ze zástupců všech členských států. Každý člen má jeden hlas a rozhodnutí musí být přijímána jednomyslně. Předseda MCCE SB je určován na jeden rok. Výkon rozhodnutí MCCE SB zabezpečuje pracovní výbor (MCCE WB). Tento sestává ze zástupců všech členských států, kteří si mohou v případě potřeby účastnit jednání s dalšími odborníky. Pracovní setkání MCCE WB jsou organizována jednou za šest měsíců. Ředitele MCCE jmenuje MCCE SB. [19]

Organizační struktura je tvořena třiceti tabulkovými místy. Tyto rotační pozice jsou obsazeny národními vojenskými a civilními zástupci z většiny členských států. Základní struktura se člení na dvě části – operační (plánovací, oddělení vzdušné přepravy, oddělení pozemních přeprav, oddělení námořní přepravy a oddělení řešící doplňování paliva ve vzduchu) a podpůrnou (administrativa, rozpočet a zabezpečení komunikačně informačními systémy).

MCCE pracuje s ročním rozpočtem, který je tvořen:

- národními příspěvky – platí, že pro účely výpočtu jednotlivých národních příspěvků do rozpočtu MCCE jsou si účastníci rovni a každý přispívá shodným dílem,
- příjmy od přidružených organizací umístěných v areálu letecké základny, kde MCCE je dislokováno,
- příjmy od třetích stran – pokud služby MCCE využívá třetí strana, je povinná uhradit stanovenou částku.

Návrh rozpočtu na následující rok je spolu s finančním plánem pro další čtyři roky každoročně posuzován na podzimním zasedání MCCE WB a předán MCCE SB ke schválení. Personální náklady pracovníků vyčleněných k výkonu funkcí při MCCE (plat, odměny, příspěvky, náhrady apod.) hradí vysílající státy. Náklady na pracovní cesty související s činností MCCE jsou hrazeny z rozpočtu MCCE. Hospodaření MCCE podléhá externímu finančnímu auditu. Revizní zpráva o auditu je k dispozici všem členským státům MCCE. [19]

Členský stát může odstoupit od smlouvy s MCCE tím, že alespoň šest měsíců předem písemně upozorní na tuto skutečnost ostatní členské země. Odstupující účastník musí vyřešit organizační a finanční otázky ještě před uplynutím jeho členství v organizaci.

MCCE soustřeďuje a využívá dobrovolně poskytnuté informace o přepravních kapacitách a aktivitách členských států. Přebírá a zabezpečuje přepravní požadavky způsobem organizované výtěže plánovaných přeprav. Příkladem může být nabídka příslušné přepravní kapacity jinému státu a uskutečnit tak prodloužený koloběh. Cena za tuto službu se stanovuje vždy menší, než je nejnižší tržní cena v danou dobu. V působnosti střediska je i koordinace činností spojených s realizací konceptu ATARES. [20]

Členské státy mohou dále získávat informace prostřednictvím dávkových souborů vytvořených v programové aplikaci EVE. MCCE provozuje vlastní webové stránky s registrovaným přístupem.

Středisko má oficiální statut pozorovatele v příslušných panelech, skupinách a výbořech, v případě, že jsou vedena k oblasti pohybu dopravy NATO. Společně s MCCE je

na letecké základně v Eindhovenu dislokováno SALCC a operační část spojeneckého Střediska pro řízení přesunů (AMCC – Allied Movement Coordination Centre) Vrchního velitelství ozbrojených sil NATO v Evropě (SHAPE), které má v působnosti koordinaci přeprav pro ISAF.

Hlavní výhodou členství v MCCE je možnost využívat vysoce erudovaného personálu, který na základě denní praxe zná technické možnosti k zabezpečení národních přepravních požadavků a podmínky dopravního trhu. K tomuto účelu udržuje databázi vhodných provozovatelů (operátorů) využívaných druhů dopravy.

Dalším kladem je poskytování koordinační podpory pro všechny druhy operací pod vedením EU a NATO. V případě souběhu značného počtu požadavků je MCCE schopné zajistit optimalizované využití a vytížení dostupných přepravních kapacit. V neposlední řadě je pozitivem možnost získat množstevní slevy při sjednávání smluvních podmínek se smluvními dopravci.

Podle konceptu ATARES se letové hodiny využívají na základě reciprocity, výjimku tvoří komerční lety. V případě ČR lze nabídnutím kapacit dopravního letounu typu Airbus A319 CJ a transportních letounů typu CASA C-295 M lze získat kapacitu (letové hodiny) letounu, který není v právu hospodaření MO ČR a pro určitý charakter přepravy by byl vhodnější, například letouny typu C-17, C-130 nebo Il-76.

Z dosavadního rozboru činnosti MCCE je prokazatelné, že došlo k významným úsporám. Například v roce 2004 bylo ušetřeno 3,5 milionu eur. Jedna nebo dvě úspěšně zkoordinované přepravy mohou přinést úsporu v rozsahu ročního rozpočtu střediska, tj. cca 120 000 eur.

Tab.: Koordinace využití přepravních kapacit v podmínkách MCCE

	vzdušné přepravy			pozemní přepravy			námořní přepravy		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
požadavky	373	477	475	11	27	33	72	69	73
zabezpečeno	156	218	277	8	14	23	37	38	37
% úspěšnost	42	46	58	73	52	70	51	55	51

Zdroj: [21], upraveno

Vyčíslené procento úspěšnosti je ve vojenských podmínkách považováno vzhledem na specifika zásobování jednotek za vcelku vysoké. Většina požadavků je spojena se zásobováním jednotek v misi ISAF, kde prvotním a nejdůležitějším ukazatelem je co nejrychlejší dodání do místa potřeby.

V blízké budoucnosti by MCCE mělo plnit významnou úlohu koordinátora v přepravách po železnici, a to zejména při zásobování úkolového uskupení v sestavě ISAF.

2.2 Interní analýza AMSCC

Úlohou AMSCC je zajistit přístup a efektivní výběr námořních obchodních plavidel různé tonáže a vybavení za cenu pronájmu, a to prostřednictvím výběrových řízení. Uspokojení požadavků ozbrojených sil je deklarováno do tří pracovních dnů. Nabídka se aktualizuje na základě nepřetržitého monitoringu trhu s námořní dopravou a uzpůsobuje se konkrétním potřebám vysílaných ozbrojených sil. Námořní flotila sestává z řeckých, kyperských, maltských, italských, španělských a portugalských lodí.

K nabízeným lodním kapacitám patří obchodní lodě členěné do kategorií podle velikosti a účelu (jejich počet je 187).

Účast v této aktivitě nepředstavuje žádné finanční vícenáklady, protože provozní náklady spojené s činností AMSCC jsou hrazeny z řeckého rozpočtu.

Iniciativa je určena primárně ve prospěch operací pod vedením EU. K tomuto účelu AMSCC spolupracuje s vojenským štábem EU (EUMS), respektive oddělením pro plánování přesunů (EUMPC) a oddělením pro koordinaci přesunů v rámci operačního velitelství (EUMCC).

K účastnickým státům patří Řecko (rok vstupu 2004), Itálie (2005), Česká republika, Slovinsko (oba 2007), Polsko, Rumunsko, Kypr, Slovensko (všichni 2008) a Maďarsko (2009). Zájem o přistoupení projevil Chorvatsko a Portugalsko. Jedním z cílů AMSCC je deklarace rozvoje přístupu k vybraným lodím, které budou uzpůsobeny potřebám ozbrojeným silám. Od poloviny ledna 2009 AMSCC zajišťuje a koordinuje námořní, vzdušné i vnitrostátní povrchové přepravy.

Organizačně AMSCC sestává z oddělení pro plánování a koordinace přeprav, operační sekce včetně dispečinku a sekce podpory.

V podmínkách rezortu obrany bylo mezi MO ČR a Ministerstvem národní obrany Řecka uzavřeno v Bruselu dne 24. dubna 2007 MoU ve věci spolupráce s AMSCC Athény a související technické dohody. Oba dokumenty byly připraveny na základě dvoustranných jednání. Ministerstvo obrany ČR bylo zastoupeno (tehdejší) sekcí podpory MO a SOPS MO. Zabezpečování potřebné přepravní kapacity bude prováděno na základě požadavku české strany předaného prostřednictvím odboru vojenské dopravy (OVD) velitelství sil podpory kontaktnímu místu AMSCC. Příslušníci AMSCC zabezpečí na základě výběrového řízení (otevřeného nebo omezeného v případě nebezpečí z prodlení) výběr rejdáře, se kterým akviziční pracoviště AČR uzavře smlouvu (charter party) a po ukončení přepravy provede platbu. AMSCC přepravu monitoruje a poskytuje informace OVD. Na základě MOU je v budoucnosti možné vyslat zástupce ČR do AMSCC.

AMSCC disponuje databází prověřených leteckých společností. Další databáze je zaměřena na dopravní společnosti zapojených do aktivit v operacích EU (Afrika). Dvoustranná spolupráce s DHL a Viking Airlines je v současné době ve stavu shody. Spolupráce bude zaměřena na sdílení plánu letů společností s dvoutýdenním předstihem k možnému využití volné kapacity. AMSCC chce využít jejich portfolio k přepravám kusových zásilek, v případě DHL také ucelených zásilek.

Závěr

Členské státy NATO a EU přizpůsobují koncepci dopravního zabezpečení ozbrojených sil a optimalizují způsoby v oblasti nedostatku kapacit pro strategickou přepravu. Řešení spočívá v kooperativním a sdíleném využití dopravních prostředků, zajištění spolehlivých dopravních služeb a ve využívání dostupných komplementárních možností v souladu s operativními možnostmi a provozními požadavky.

Česká republika podporuje zásadu specializace – soustředění se na omezený počet oblastí. Zachování, respektive zvýšení, bojeschopnosti jednotek AČR působících mimo území ČR (především v ISAF) je jedním ze základních úkolů AČR. Požadavky na rozvinutí, a zejména na zásobovací přepravy jsou v porovnání s jinými ozbrojenými silami

relativně menší. Z tohoto pohledu není efektivní podílet se na trvalém pronájmu strategických přepravních kapacit, zejména v námořní dopravě. Na druhou stranu je jistý předpoklad, že rozvinutí deklarovaných ozbrojených sil do prostorů budoucích operací bude vždy vyžadovat strategickou vzdušnou a námořní přepravu.

Účast ČR v evropských dopravních organizacích je reálnou možností, jak toho s vynaložením dílčích finančních nákladů efektivně dosáhnout.

Aktivní účast v MCCE při společném řešení spojeneckého přístupu by byla náležitým vodítkem nejenom pro vlastní potřeby. Může přinášet užitek v podobě synergické informační hodnoty ve vztahu k ostatním organizacím, které jsou soustředěné v místě dislokace nebo procesně navázané na předmětná dopravní střediska.

AMSCC má v oblasti zabezpečení strategické námořní přepravy enormní potenciál. Společně se svými strategickými partnery Kyprem a Maltou ovládají více než polovinu světové obchodní tonáže. Rozvoj spolupráce by mohl přinést výrazná pozitiva pro AČR v oblasti zabezpečeného přístupu k prostředkům strategické přepravy za přijatelné ceny. Vzhledem k rozsahu schopností, kontaktům a vlivu AMSCC na námořním trhu je možné dosáhnout lepší nabídky, což do budoucna může ušetřit finanční prostředky.

Poznámky k textu a použitá literatura:

- [1] Do výtu letounů zavedených v členských státech EU, které jsou uzpůsobené ke strategické přepravě vojenského materiálu, patří pět letounů typu Boeing C-17 ER Globemaster III (Velká Británie), 78 letounů typu C-130 Lockheed Hercules (Belgie, Dánsko, Francie, Řecko, Nizozemí, Norsko, Rumunsko, Portugalsko, Polsko) a 84 letounů typu C-160 Transall (Německo), in: GROS-VERHEYDE, N. Airbus A400M programme. *Europolitics*, N° 3722, 26 March 2009, p. 25. Velká Británie si čtyři letouny C-17 původně pronajímala od roku 2000 po dobu sedmi let za každoroční cenu 100 milionů liber, in: C-17 Globemaster III. *Absolut Astronomy* [online]. 2010 [cit. 2010-09-10], <http://www.absolutastronomy.com/topics/C-17_Globemaster_III#encyclopedia>.
- [2] Defence Capabilities Initiative (DCI), December 1999, Overview [online]. *NATO Fact Sheets*, 2006. [cit. 2010-08-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.nato.int/docu/comm/1999/9912-hq/fs-dci99.htm>, Downloaded 11.07.2006>.
- [3] Jednotlivé členské státy se zavázaly zlepšit své schopnosti v oblasti strategické vzdušné a námořní přepravy, zejména pro síly rychlé reakce (NRF). K tomuto byla ustanovena skupina na nejvyšší úrovni pro strategickou vzdušnou a námořní přepravu (PCC HLG SAL& SSL – Prague Capability Commitments High Level Group on Strategic Air and Sealift).
- [4] *AJP 4. 4(A). Allied Joint Movement and Transportation Doctrine*. 2. vyd. Bi-SC MT Forum: NATO Standardisation Agency, 2005. s. 35-36.
- [5] Odpovídá smlouvě o nájmu dopravního prostředku. Může mít také charakter smlouvy o provozu dopravního prostředku, pokud se dopravce zavazuje po sjednanou dobu (například několik let) přepravovat za sjednanou odměnu náklad podle dispozic příkazce.
- [6] Zaručený přístup představuje v praxi smlouvu uzavřenou na základě výběrového řízení s některým z dopravců (provozovatelů) nebo zprostředkovatelů, který do určité doby od vyhlášení požadavku zajistí přistavení požadovaného počtu dopravních prostředků.
- [7] Po třech letech od svého založení byla MSG přejmenována na MSG SB (Multinational Steering Group Steering Board).
- [8] ABEN, Bert. *Sealift Coordination Centre Introduction* [51st Surface M&T Panel]. Antwerp, 7 September 2004.
- [9] KAMMEL, Benedikt, NOEL, Andrew. Airbus to Start A400M Army Plane Serial Production From Yearend. *Bloomberg Businessweek* [online]. Vystaveno 15. 3. 2010 [cit. 2010-09-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessweek.com/news/2010-03-15/airbus-to-start-a400m-army-plane-serial-production-from-yearend.html>>.
- [10] Na projektu se podílí Bulharsko, Estonsko, Maďarsko, Litva, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Rumunsko, Slovinsko a Spojené státy americké a dva státy z programu Partnerství pro mír – Finsko a Švédsko.
- [11] Účast v MSSC a možnost připojit se k MIA zůstává nadále otevřená.

- [12] Celkově soubor schopností námořní přepravy je tvořen jedenácti loděmi, které představují v součtu tzv. 28 900 liniových metrů. In *Movement Coordination Centre Europe – Coordinating the Shared Use of Multinational Strategic Lift* [General Brief]. Eindhoven: Royal Netherlands Air Force Base, 10. August 2010.
- [13] BILLEKENS, Hennie. *Multinational Implementation Arrangement concerning Strategic Sealift Commitments*. Update by the Chairmanship of the Multinational Sealift Steering Committee [MSSC meeting]. Tallinn, 2 April 2009.
- [14] The ARK Project. *Navy Danish Admiral Fleet* [online]. 2010. [cit. 2010-09-12]. Dostupné z WWW: <<http://forsvaret.dk/SOK/eng/The+ARK+Project/>>.
- [15] ANDERSEN, Morten Bérard. *Strategic Sealift in Europe and the future of the RO-RO market*. [MSc in Maritime Economics and Logistics]. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam, 30. 09. 2006. s. 24-25.
- [16] Jedná se zejména o využití letounů typu IL-76 MD ukrajinských ozbrojených sil.
- [17] V koncepci NIA se využívá několik leteckých koridorů – přepravních mostů, a to německý, belgický a americký. V rámci americké části NIA se do operace ISAF létá z americké základny Ramstein dislokováné v Německu, odletovým letištěm v rámci belgického mostu je Brusel. Německý most umožňuje uskutečnit zásobovací přepravy z letišť Geilenkirchen, Kolín, Cologne, Trollehagen.
- [18] HOYLE, Craig. Czech Republic outlines need for two KC-390s. *Flightglobal – serious about aviation*. [online]. Vystaveno 14. 09. 2010 [cit. 2010-09-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.flightglobal.com/articles/2010/09/14/347288/czech-republic-outlines-need-for-two-kc-390s.html>>.
- [19] KARAFFA, Vladimír, HRADECKÝ, Luděk et al. *Strategická přeprava ozbrojených sil ČR a možnosti jejího dalšího rozvoje* [Závěry z experimentálního cvičení konaného ve dnech 30. 9. – 2. 10. 2009]. Praha: SOPS MO, oddělení podpory strategického rozhodování. 27. listopadu 2009. s. 13-15.
- [20] **Koncept ATARES** (Air Transport and Air to air Refuelling and other Exchange of Services) je založen na vkladu národních letových hodin. Provedené přepravy jsou bezhotovostně vyrovnány mezi poskytovatelem a žadatelem, kde měrnou jednotkou je letová hodina letounu C-130 (v průměru jeden ATARES je 7000 euro). Do konceptu je zahrnuto čtrnáct účastnických států MCCE. Celkový počet letových hodin od roku 2001 do roku února 2010 činí 19347. V rámci MCCE je definována doplňková kalkulační jednotka – tzv. plošná ekvivalentní jednotka (SEU), která odpovídá nákladům silničního dopravce přepravujícího jeden kontejner ISO 1C na vzdálenost 100km. Podle druhu dopravy a charakteru přepravy se rovná 38 m³, 6,06 liniovým metrům, deseti tunám nebo šestnácti osobám.
- [21] *Movement Coordination Centre Europe – Coordinating the Shared Use of Multinational Strategic Lift* [General Brief]. Eindhoven: Royal Netherlands Air Force Base, 10. August 2010.

Některé zkratky použité v článku:

AMSCC	Athens Multinational Sealift Coordination Centre	Athénské mnohonárodní koordinační středisko pro námořní přepravu
DM	Deployability and Mobility	schopnosti rychlého rozvinutí a pohyblivosti
HLG	High Level Group on Strategic Air	Skupina na nejvyšší úrovni pro strategickou
SAL& SSL	and Sealift	vzdušnou a námořní přepravu
MCCE	Movement Coordination Centre Europe	Evropské koordinační středisko pro pohyb (vzniklo spojením EAC a SCC v r. 2007)
MIA	Multinational Implementation Arrangement	mnohonárodní zaváděcí dohoda
MSSC	Multinational Sealift Steering Committee	mnohonárodní řídicí výbor pro námořní přepravu
NIA	NATO ISAF Airbridge	letecký most NATO-ISAF
PCC	Prague Capability Commitment	„pražský závazek“ posílení vojenských schopností (poskytování vojenských kapacit), přijatý na pražském summitu v r. 2002
HLG	High Level Group on Strategic Air	skupina na nejvyšší úrovni pro strategickou
SAL& SSL	and Sealift	vzdušnou a námořní přepravu
SAC	Strategic Airlift Capability	schopnost strategické vzdušné přepravy
SAL	Strategic Air Lift	strategická letecká doprava
SALIS	Strategic Airlift Interim Solution	prozatímní strategická vzdušná přeprava

INFORMACE

Ing. Jaroslav Kulíšek

Posttraumatická stresová porucha

Motto: „Bojové zkušenosti jsou jedinečným zdrojem poučení, cena za jejich získání je však nesmírně vysoká.“

Posttraumatická stresová porucha je duševní porucha (emocionální choroba, nemoc dle ICD-10, F43.1), která se zpravidla vyvine jako následek hrůzné, děsivé a život bezprostředně ohrožující situace nebo v důsledku získání jinak vysoce nebezpečné osobní zkušenosti, prožitku. [1]

I. Úvod

Psychologické trauma

Psychologické trauma je typ poškození – narušení lidské psychiky, které nastává v důsledku traumatické události. V případě, že trauma vyústí v posttraumatickou stresovou poruchu, toto poškození může zahrnovat fyziologické změny uvnitř mozku, a tím narušit procesy, které v něm probíhají, což vede k omezení, narušení schopnosti člověka adekvátně se vyrovnat se stresem a přiměřeným způsobem na stres reagovat. Ne každé trauma však musí nutně vyústit v posttraumatickou stresovou poruchu.

Trauma může být způsobeno buď činností člověka, nebo živelní katastrofou. To zahrnuje nebo může představovat válku, držení rukojmích, zneužívání, brutální šikanování, propuštění z práce, nepřiměřené násilí, zemětřesení, vulkanickou erupci (výbuch sopky), záplavy, tsunami, havárie dopravních prostředků (automobilu, autobusu, vlaku, letadla) nebo vážné zdravotní problémy.

Psychologické trauma a nízká úroveň vrozené nebo vypěstované odolnosti jedince čelit stresovým situacím (stresu) jsou základními dispozicemi vzniku tzv. PTSD.

Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha je duševní porucha. Traumata, která zapříčiňují posttraumatickou stresovou poruchu (**PTSD – post traumatic stress disorder**), jsou jedinečná tak, jako každý jednotlivec. Někteří lidé, kteří prožili trauma, si stěžují, že žijí jako v mlze, nic pro ně nemá smysl a mají problémy se soustředit (problémy s koncentrací pozornosti). Každé trauma může vyvolat symptomy PTSD.

PTSD může být buď akutní, nebo chronická. Akutní fáze PTSD nastává přímo po prožití traumatu, zatímco chronická fáze může nastat mnohem později. Ve své akutní fázi je PTSD léčitelná a vyléčitelná, v chronické fázi je pouze léčitelná. Proto se v tomto případě člověk musí naučit žít s PTSD a musí umět se s PTSD vyrovnat. [2]

Diagnostická kritéria pro posttraumatickou stresovou poruchu, PTSD, jsou:

1. Expozice, tzn. vystavení extrémnímu stresujícímu zážitku mimo hranice běžné lidské zkušenosti.
2. Znovuprožívání traumatizující události ve vzpomínkách, snech, představách nebo úzkost při jejím připomenutí.
3. Přetrvávající vyhýbání se podnětům spojeným s traumatem nebo otupení celkové vnímavosti.
4. Symptomy zvýšeného prahu dráždivosti ve smyslu poruch spánku, podrážděnosti, obtíží při soustředění, zvýšené ostražitosti a přehnané úlekové reakce. [3]

Cílem tohoto článku je vyplnit mezeru, která existuje v české vojensko-odborné literatuře na dané téma a demystifikovat tuto nově pojmenovanou nemoc, která se u lidí vyskytuje od nepaměti, ale která byla pojmenována a uznána až Americkou psychiatrickou společností v roce 1978 jako oficiální duševní porucha, což umožňuje poskytovat pacientům léčbu, kterou nutně potřebují. Článek byl napsán s využitím překladu zahraničních odborných zdrojů a vlastních zkušeností autora ze zahraničních misí, z pobytu v zajetí [4] a několika ozbrojených případů. [5] Obsah článku byl konzultován s odborníky z oblasti medicíny a psychologie.

Článek je určen vojákům AČR – veteránům vracějícím se ze zahraničních misí, kteří nemají dostatek podkladů a materiálů, z nichž by mohli čerpat ucelené informace o PTSD a jejích důsledcích, jakož i základní informace o způsobu možného léčení. Dále je cílem článku objasnit některé ze symptomů (příznaků) této poruchy, a tím umožnit lidem, aby dokázali poskytnout pomoc těm jednotlivcům, u kterých – na základě jejich chování – vyvstává podezření, že mají určitý problém v souvislosti s vysoce stresujícím zážitkem. Poskytnutí pomoci někomu neznámá doslovně, že bude svým okolím léčen, ale že bude nasměrován k odborníkům, kteří mu mohou pomoci. Člověk trpící PTSD je totiž zpravidla až ten poslední v řadě, kdo může zjistit, že s ním není něco v pořádku. U více než jedné třetiny amerických válečných veteránů z Vietnamu, kteří trpěli PTSD, byla stanovena správná diagnóza jejich duševní poruchy až po jejich propuštění z vězení, kam se dostali až po návratu z misí. Pro člověka je velice důležité, aby svoji PTSD ovládal, měl ji pod kontrolou, a ne aby PTSD ovládala jeho a měla ho ve své moci.

II. Příznaky a projevy PTSD

Dříve než přistoupíme k obecným symptomům této nemoci, podívejme se na několik faktů o PTSD způsobených válkou:

To, co člověk prožije ve válce, nikdy nezapomene.

V minulosti byla PTSD nazývána palebný šok, který vojáci utrpěli v důsledku boje nebo tím, že na ně byla vedena palba. Tento název byl používán až do osmdesátých let minulého století, kdy pojmenování nemoci bylo změněno na posttraumatická stresová porucha. Od té doby je i ostatním lidem, kteří nebyli v boji, ale stali se obětí dopravních

nehod, domácího násilí, znásilnění, incestu nebo jiných traumat, konečně poskytována potřebná pomoc, a také samotná porucha byla jasně definována, popsána a zkoumána. To, co člověk prožije v traumatu, nikdy nezapomene. [6]

Posttraumatická stresová porucha
A. Stále se opakující vtíravé a neodbytné připomínky traumatu
Vtíravé (nutkavé, neodbytné) myšlenky, sny, záblesky paměti, rozštěpené vnímání událostí, intenzivní emocionální a fyziologická tíseň - úzkost při opětovném vystavení stimulům spojených s traumatem.
B. Vyhýbání se stimulům spojeným s traumatem nebo otupění
Pocit odloučení (odtržení od reality), omezený rozsah citových projevů, skleslost, ztráta nedávno získaných dovedností a návyků, pocit očekávání příchodu neradostné – chmurné budoucnosti.
C. Trvalý a neobytný fyzický nadměrný neklid
Problémy se spánkem, přehnaná bdělost a ostražitost, obtíže se soustředěním (koncentrací pozornosti), zvýšené úlekové reakce, emocionální labilita, impulzivní chování, podrážděnost, nespoutaný hněv, zvýšená fyziologická reaktivita.

Obr. 1: Hlavní příznaky – symptomy – PTSD

Mnohem více válečných veteránů z Vietnamu trpí chronickou PTSD, než je tomu u veteránů z kterékoliv jiné války. Existuje mnoho teorií, proč je tomu tak, včetně uznání prostého faktu, že Američané bojovali v nepopulární válce a po jejich návratu se jim nikdy nedostávalo přátelského přijetí jako vojákům vracejícím se z ostatních válek. Negativní postoje k těmto vojákům přetrvávaly až do nedávné doby. Vietnamská válka byla první válkou, kterou USA prohrály a na mnoho válečných veteránů z Vietnamu bylo zpočátku veterány jiných válek pohlíženo s pohrdáním. Nicméně ve Vietnamu se vyskytlo málo případů akutní PTSD, což je připisováno skutečnosti, že každý voják věděl, že se mu „to krátí“ a znal přesně den svého návratu domů, a tak tzv. „stříhání metru“ („má to za pár“) znamenalo, že vojákovi zbývala krátká doba k návratu domů. Tato skutečnost měla u vojáků očekávajících konec své tury a těšících se na návrat domů za následek akumulaci (nahromadění) traumatu, které se později, po uplynutí určité doby, stalo chronickým. Pro srovnání: ve druhé světové válce bylo po bojích postiženo akutním PTSD 17 % amerických vojáků, zatímco ve Vietnamu to bylo pouze 1 % vojáků, kteří byli akutní PTSD postiženi a v důsledku toho psychicky oslabeni. [7]

Ve druhé světové válce byli američtí vojáci nasazováni do boje v průměru dvakrát za rok, v korejské válce byli američtí vojáci nasazováni do boje v průměru dvakrát třikrát za rok. Ve Vietnamu šli američtí vojáci do boje každý třetí týden.

Lidé trpící PTSD jsou známí pro svoji „samoléčbu“ (za pomoci drog a alkoholu), nicméně bývalí vojáci mají ještě navíc vypěstován další návyk, který je přivádí do problémů, ne-li přímo do vězení, a to je návyk na adrenalin (adrenalinová závislost). Vojáci milují nebezpečí, a to dokonce i když se mu snaží vyhnout. Hluboko ve své duši vojáci milují adrenalin. V zimě místo chůze po odklizené silnici se brouzdají v hlubokém sněhu bez dostatečného oblečení a vyhýbají se používání mobilních telefonů a frekventovaným místům.

Dlouhotrvající stres mění u jedince chemické reakce v mozku. PTSD je ve své podstatě tělesná nemoc a neexistuje žádný způsob, jak jí uniknout. Dokonce i když většina příznaků zůstává u jedince potlačena, přesto osoba s PTSD činí svá rozhodnutí pod vlivem této poruchy, a to prostě proto, že chemické reakce v jejím mozku určují myšlenkové pochody takto postižené osoby. [8]

2. Časovaná bomba

Uvnitř každého jedince trpícího PTSD tiká časovaná bomba. Je pouze otázkou času, než se symptomy poruchy začnou projevovat. Člověk může vykazovat všechny ukazatele symptomů skoro ve všem, co dělá, a stále žít to, čemu se říká normální život. Nicméně stačí málo, aby všechny projevy plně rozvinutého průběhu PTSD u něho propukly naplno.

Propuštění z ozbrojených sil, odchod do výslužby, důchodu, na odpočinek je „polibkem smrti“. Mnoho vojáků z druhé světové války žilo až do doby svého penzionování skoro normálním životem. V několika týdnech po odchodu do důchodu začalo mnoho válečných veteránů z druhé světové války náhle navštěvovat zdravotnická zařízení – nemocnice – pro válečné veterány se zjevnými symptomy PTSD. Činorodá práce a aktivita drží symptomy PTSD na uzdě. Dostatek volného času a znepokojení probouzejí a zhoršují projevy PTSD, potažmo v somatické oblasti (psychosomatická onemocnění).

Další – dodatečný – stres zabíjí. Další stres v životě jedince postiženého PTSD oživí symptomy PTSD. Dokonce i kladný stres partnera nebo v rodině (jako porod, nová láska, povýšení v zaměstnání apod.) může vést ke zhoršení projevů PTSD. Všechno, co naruší navyklý způsob života – malá změna, velká změna, kladná změna, negativní změna – podněcuje propuknutí symptomů PTSD. Existují takzvané silné stresory, které vedou k okamžitému vyvolání symptomů. Čím silnější je tento spouštěcí stresor, tím prudší jsou symptomy PTSD.

Připomínky jsou všechny podněty, které jedinci trpícímu PTSD připomínají jeho původní trauma a vyvolávají symptomy. Připomínky zahrnují čichové vjemy (pachy, vůně), zvukové vjemy (zvuky) a zrakové vjemy (podoby místa, osob). Navíc připomínky výročí traumatu zapříčiňují vzednutí symptomů PTSD. Mnozí vojáci se obávají svátků, protože z průběhu jejich služby některé ze dnů, které si připomínají nejživěji, byly právě svátky (občas to byl právě svátek, když si voják uvědomil, o jaký den se právě jedná). Jestliže byla žena přepadena poblíž výtahu, budou výtahy spouštět symptomy její PTSD. Jestliže si žena pamatuje datum svého napadení, tak jak se výročí napadení bude přibližovat, symptomy její PTSD se budou projevovat stále zřetelněji. U vojáka, který utrpěl trauma na Vánoce, bude trvat mnoho let (jestli vůbec někdy), než bude moci prožít kouzlo Vánoc normálním způsobem. [9]

3. Běžné symptomy (příznaky, projevy) a důsledky PTSD

3.1 Hněv

Neznám nepříjemnější situaci, než být bez příčiny rozhněván, nevědět proč, aniž bych byl zvláště na někoho rozezlén.

Frank Moore Colby

Jedinci trpící PTSD v sobě zadržují hodně hněvu, zlosti. Jedná se o volně kypící hněv, který není konkrétně zaměřen na žádný reálný cíl a propuká bez zcela zjevných příčin. Tento hněv vře pod pokličkou a může propuknout v naprosto nevhodný čas, je zaměřen na nesprávné, nevinné osoby kvůli neexistujícím důvodům, malichernostem – tzv. vybíjení si hněvu – nemístný hněv.

Hněv může stále skrytě existovat i po celá léta, než dojde k jeho propukání. Mnozí si myslí, že podmínky pro vyvolání hněvu se změnily, že původní incident v mysli trpícího jedince ustoupil do pozadí, že to i ono, všechny ty projevy, dohromady nedávají smysl, protože postrádají jakoukoliv logiku. Duševní porucha však postrádá jakékoliv logické myšlení – v chronické PTSD každý a všechno je příčinou vzplanutí hněvu a nejbližší osoba nebo předmět se mohou stát cílem tohoto hněvu.

Zvláště u bývalých vojáků – válečných veteránů – je přechod z hněvu do stavu zuřivosti okamžitý. Vojáci jsou cvičeni okamžitě reagovat. Vojáci nejsou vedeni k tomu, aby mysleli, uvažovali nebo diskutovali. Vojáci okamžitě reagují, protože ve válce je rozdíl mezi životem a smrtí měřen v setinách sekundy nebo centimetrech. Když u bývalých vojáků propukne hněv, rychle se mění v zuřivost. Za použití dobré, kvalitní terapie se jedinec trpící chronickou PTSD může naučit, že sice není schopen zvládat své počáteční pocity vůči něčemu, co ho rozčiluje, může se však naučit ovládat své reakce.

Být přímým nebo nepřímým terčem tohoto hněvu je jednou z hlavních příčin vzniku tzv. „druhotné PTSD“, tj. psychické poruchy, kterou trpí ti, co žijí v blízkosti jedince, který trpí PTSD. Lidé, kteří žijí s osobou trpící PTSD nebo jí blízcí, musí být ostražití a všimnout si, zda výbuchy hněvu nabývají na intenzitě a zda se časové intervaly mezi nimi zkracují. To je neklamným znamením toho, že s dotyčným jedincem se něco zlého děje a návštěva terapeuta se pro něho stává nezbytnou. [10]

3.2 Vzpomínky a přeludy (halucinace, představy)

Přelud (halucinace) je pro vnímajícího fakt, ne omyl, a co je potom chybné, je úsudek, založený na tomto přeludu (halucinaci).

Bertrand Russell

Společným jmenovatelem pro všechny jedince, kteří trpí PTSD, jsou vzpomínky. Čím déle trauma trvalo nebo čím silnější trauma bylo, tím intenzivnější jsou vzpomínky. Pro jedince, který trpí PTSD, je obtížné vysvětlit podstatu a původ svých vzpomínek.

Přeludy (halucinace) a vzpomínky jsou propojeny. Ale jedinec také může mít halucinace, které přesahují vzpomínky. Tím, že byla člověku stanovena diagnóza, že trpí halucinacemi, nezastaví se u něho jejich výskyt. Žádná diagnóza neléčí nemoc. Avšak člověk může usilovat o to, aby se z ní léčil.

Po určité době si jedinec zvykne na vzpomínky a halucinace. Lékaři mu předepíší antipsychotické léky proto, aby vzpomínky a halucinace byly potlačeny, avšak vedlejší účinky těchto léků jsou velmi nepříjemné. Samotné halucinace po čase pro člověka neznamenaají nic, protože v podstatě si jedinec na ně zvykne. Člověk se musí umět vyrovnat s tím a připravit se na to, že jednoho dne halucinace zmizí. Časem, když halucinace úplně vymizí, může nastat u jedince, který si ně již zvykl, paradoxní situace – že mu tyto halucinace začínají chybět. [11]

3.3 Strach

Ve smrti samotné není žádného strachu – strach existuje pouze z jejího očekávání.

Alfred Hitchcock

I po letech od prožitého traumatu člověk neustále pociťuje strach. Stejně jako u hněvu neexistuje pro tento strach žádná zřejmá příčina. Pokud se jedinci podaří zbavit se strachu, tento se již nikdy nevrátí. Nicméně člověk, který trpí chronickou PTSD, žije v neustálém bezdůvodném strachu a častokrát je tento strach odborníky diagnostikován jako paranoia, to je všeobecný strach, který nikdy neodezní a je usazen hluboko uvnitř tohoto člověka.

Je poukazováno na to, že u jedince je strach základním předpokladem pro vzplanutí hněvu, a že ze strachu vycházejí všechny ostatní symptomy PTSD. Snad nejdůležitějším je vědět, že každé rozhodnutí, jakákoliv činnost jedince, který trpí PTSD, obsahuje určitou dávku strachu, a to jak v samotné motivaci, tak v následné realizaci. [12]

3.4 Hrůzné obavy

Občas, aniž by člověk věděl proč, dolehne na něj čas, kdy jeho duše je pokleslá a zasmušilá, kdy minulost se zdá bouří zmítanou prázdnotou, život marností a těžkým břemenem a budoucnost ničím jiným, než cestou vedoucí k smrti.

Mark Twain

Jedinec s PTSD trpí pocitem, že zakrátko zemře. Protože vojáci znají smrt z bezprostřední blízkosti, jsou neustále sžíráni strachem ze smrti a obavami, že někdo zemře. Pokud se někdo opozdí na smlouvanou schůzku, první myšlenka, která jedince – jenž trpí PTSD – napadne, že dotyčný leží někde mrtvý (měl autohavárii, spadl z mostu, byl přepaden nebo zavražděn apod.). Kdykoliv se vojáci loučí s rodinou, byť jen nakrátko, předpokládají, že své blízké už nikdy nemusí spatřit. To není vědomá, aktivní myšlenka, ale pouze něco jako děsivá předtucha usazená hluboko v mysli člověka: „Já zemřu, moje rodina zemře, všichni zemřeme a nikdy už neuvidíme jeden druhého.“

Každá malá bolest je rakovina. Pálení žáhy je infarkt. Vyrážka je rakovina kůže. Škrábání v krku je rakovina hrtanu – rostoucí nádor v krku zamezí přívodu vzduchu a já se zdoluhavě budu dusit k smrti. „Nepřežijí nejbližší půlrok. Zakrátko zemřu“.

Tyto a podobné myšlenky mohou způsobit u některých jedinců velmi nebezpečné chování. Váleční veteráni s návykem na adrenalin, kteří uvěří tomu, že jim již nezbyvá moc života, a proto si musí na tomto světě ještě něco užít, to je velice nebezpečná

kombinace, která může být zdrojem velmi nebezpečného chování a jednání, které může vést až k páchání nebezpečné a závažné trestné činnosti. [13]

3.5 Přehnaná ostražitost

*Moje předtuchy přicházejí v houfech, bojím se i trávy růstu, pouhý stín mraků má moc roze-
třást mne, mraků těch, jež po obloze plynou, kladu
spousty otázek a nenalézám nikoho, kdo by podle
přání mého odpovídal a celý svět se jeví krutým
a zlým.*

William Wordsworth

Váleční veteráni se velmi neradi ukazují na veřejnosti. Veteráni, kteří trpí PTSD, se cítí nejistí mezi lidmi, a to zvláště vietnamští veteráni, protože nepřítel se nacházel všude okolo nich. „Ve dne pro vás řezou bambus na oplocení, v noci vám podřežou hrdlo.“ Kdykoliv a odkudkoliv může někdo přijít a hodit vám odjištěný granát do okna. Tito vojáci, kteří měli za úkol zajišťovat prostor a číhat na nepřítele, už nikdy ve svém životě nepřestanou vyhlížet a očekávat příchod nepřítele.

Situace bývalých příslušníků letectva je odlišná od vojáků pěchoty. Piloti jsou také přehnaně ostražití, bdělí a poněkud paranoidní (z okna stále vyhlížejí narušitele), ale nejsou tak bezpečnostně napjatí jako pěšáci. Když jako piloti bitevních vrtulníků našli něco podezřelého, nějakou osobu, co se jim nelíbila, tak ji prostě zabili. Vojáci pěchoty občas nikdy neviděli nepřítele, nikdy neviděli záblesky výstřelů z nepřátelských zbraní, jen slyšeli kulky, které jim hvízdaly nad hlavami. Jejich strach byl občas všudypřítomný a zdrcující, nepřekonatelný, protože to jediné, co viděli, byla těla jejich kamarádů rozstřílená na kusy.

Když se postavíte za bývalého příslušníka pěchoty a poklepete mu na rameno, uvidíte, že okamžitě opouští místnost. Většina z bývalých vojáků pěchoty si sedá blízko zdi, nebo přímo zády ke zdi. Sedají si poblíž východů. Jsou neustále v pohotovosti, jejich „poplachový reflex“ je zvýšený: „Nebezpečí na ně číhá všude.“ [14]

3.6 Úzkost

*Ve světě, který nacházíme hrozným a děsivým,
schvalujeme jen to, co nás neohrožuje.*

David Mamet

Splyívání strachu, hrůzy a nejistoty, které je sloučeno s několika vzpomínkami a halucinacemi, vytváří předpoklad pro jisté a plně rozvinuté náporů úzkosti. Ale pozitivní stránkou věci je, že úroveň úzkosti u člověka může být ukazatelem toho, co se právě děje uvnitř jedince, který trpí PTSD.

Člověk se musí naučit sledovat symptomy své vlastní PTSD a musí vědět, co dělat, když tyto symptomy začnou narůstat. Hlavním symptomem (společným bez rozdílu pro všechny) je celková úroveň lidské úzkosti. Platí obecně, že úroveň úzkosti se může stát barometrem měření rozsahu PTSD. Když se záchvaty úzkosti stávají příliš častými, všechny symptomy PTSD začnou narůstat. Tudíž nejlepším způsobem, jak udržet PTSD pod kontrolou, je být si vědom úrovně své vlastní úzkosti. Úroveň úzkosti se stává

znamením, kdy zavolat přítele, navštívit terapeuta nebo zajít do nemocnice, zdravotnického zařízení a vyhledat odbornou pomoc. [15]

3.7 Otázky důvěry

Je nemožné bez důvěry kráčet životem: to je být uvězněn v nejhorším ze všech vězení, v sobě samém.

Graham Greene

Opět je nutno zopakovat: To, co člověk prožije ve válce, nikdy nezapomene. Komu může někdy voják tak plně důvěřovat, jak důvěřuje svému kamarádovi, se kterým sdílí palebné stanoviště? Nebo pilot ve vzduchu, který ví, že nepřítel je nebezpečně blízko, a přesto jeho ničivá palba na cíl je přesná, cožpak ten nemusí mít obavy? Komu může pilot vždy plně důvěřovat tolik, jak důvěřuje svému palubnímu střelci, svému druhému pilotovi nebo posádce, která udržuje letadlo bezpečně ve vzduchu.

V normálním životě, jestliže někdo řekne, že přijde za patnáct minut, nikdo se nestará, když přijde o půlhodiny později. V boji se však počítají sekundy. Žádný pilot není o patnáct minut později nad cílem. Žádné dělostřelectvo nevede palbu na cíl s patnáctiminutovým zpožděním. A jestliže se voják neukáže do patnácti minut, jdou ho kamarádi hledat.

Úhel pohledu válečného veterána (trpícího PTSD): „Nedostatek důvěry staví bariéry mezi námi a našimi partnery a navíc stále existuje ještě jedna bariéra: zjišťujeme totiž, že ztrácíme ty, ke kterým máme blízko.

Ve válce platí dvě nezměnitelná pravidla: 1. stále umírají lidé; 2. v žádném případě není ve vašich silách změnit pravidlo č. 1. A tak, když se vrátíme domů, máme problémy opět se přiblížit k lidem, protože lidé, se kterými jsme se sblížili, nakonec zemrou.

„Vaše manželka zemře, vaše děti zemrou, každý nakonec zemře.“ Normální lidé se k této myšlence staví s rozumem, nadhledem a nikdy to necítí, neprožívají tak osobně a bezprostředně, jak to cítí a prožívají váleční veteráni.

Pro válečné veterány je velmi obtížné opět navázat důvěrný vztah, podobně jako je tomu u obětí znásilnění. Obava z důvěrného (intimního) vztahu na straně jedné a potřeba důvěrného (intimního) vztahu na straně druhé mohou vést k navazování povrchních nezávazných vztahů, krátkodobých známostí s mnoha osobami a také mimomanželských vztahů (nevěry). Tato problematika je velmi komplikovaná, nenapravitelná, škodlivá a bolestivá pro někoho, kdo jí nerozumí, pro někoho, kdo by nejraději chytil pacienty s PTSD za límec a vykřikl na ně: „Vzmužte se a překonejte to“! Věřte, všichni si přejeme, aby to bylo tak snadné. [16]

3.8 Požívání alkoholu a drog

Návyk na alkohol a drogy je občas užitečný: přinejmenším musíte alespoň vstát z postele a začít se po nich shánět.

Martin Amis

Někomu se zdá, že se může pod vlivem alkoholu nebo drog (návykové látky) mnohem snadněji a lépe vyrovnat s problémem v povzneseném stavu myslí otupělé návykovou

Obr. 2: Vztah mezi přípravou a stresem – bojovou zátěží

látkou. Myslí si, že problémy se nedají řešit jinak, než pod vlivem alkoholu nebo drog. Přinejmenším se mu to tak zdá. Ale ve skutečnosti jsou symptomy u člověka, který trpí PTSD, užíváním alkoholu nebo drog jen zhoršovány. Ani nejlepší psychologové nejsou schopni jednat nebo pracovat s někým, kdo se nachází v dlouhodobém stavu opilosti nebo zfetování. Takový pacient je zcela apatický, se sníženou úrovní vnímání a dočasnou absencí náležité motivace. Proto protialkoholní léčení a léčení z drogové závislosti (odvykací kúra) musí předcházet terapii, která jen tímto způsobem má naději na úspěch.

Unikátním aspektem války ve Vietnamu bylo množství vojáků drogově závislých a alkoholiků, kteří se vrátili domů jenom pro to, aby se museli vyrovnávat s problémem, který si přivezli. Většina vojáků získala adrenalinovou závislost, která může být příčinou velmi nebezpečného chování a jednání. Přičemž drogová nebo alkoholová závislost je jen další formou pomalé a bolestivé smrti, jejíž plíživý postup podněcuje všechny ostatní symptomy PTSD. Souběh alkoholu, drog a adrenalinu je tou nejnebezpečnější kombinací, která může člověka potkat. Hřbitovy, vězení a nápravná zařízení jsou plná veteránů z vietnamské války, kteří trpěli uvedenou závislostí. [17]

3.9 Únik, vyhýbání se problematice a zahloubání se do stavu věcí – obranná reakce

Ze všech možností, utéci pryč je ta nejlepší.
Čínské přísloví

Diagnóza PTSD představuje určení pacientova postoje vzhledem k původnímu traumatu. Voják, který trpí PTSD, se zpravidla rozhodne pro jednu z následujících možností:

1. Buď se bude snažit vyhnout všemu a čemukoliv, co má co do činění s ozbrojenými silami, armádou, válkou, bojem atd. a tomu, co mu je připomíná.

2. Nebo se bude snažit pohroužit se do problematiky ozbrojených sil, armády, války, boje apod.

Na jedné straně jsou váleční veteráni, kteří se neustále zaobírají vojenskou problematikou a mají např. neustále potřebu sledovat válečné filmy. Na druhé straně existují veteráni, kteří se vyhýbají všemu, co jim jen vzdáleně připomíná armádu a válku. Z obou dvou způsobů chování je pohroužení se nejméně zdravé. Pohroužení se vede ke zhoršení symptomů PTSD, způsobuje návrat vzpomínek a vrhá jedince v jeho mysli zpět přímo do války. Ti váleční veteráni, kteří se snaží vyhnout věcem, které jim byt' jen vzdáleně připomínají prožitou zkušenost, jsou mnohem zdravější. I když únik, vyhýbání se je symptomem jejich PTSD, je to symptom zdravý a pozitivní. [18]

3.10 Poruchy spánku

Pro jedny je spánek odměnou a pro druhé je trestem.

Isidore Ducasse

Psychologové, kteří pracují s manželkami, partnerkami a partnery válečných veteránů, je obvykle varují před jejich metodami buzení válečného veterána. Obvykle nejlepším způsobem je buzení na dálku – z protější nebo vedlejší místnosti. Spícího veterána je nutno především nepolekat, a to zvláště proto, že většina válečných veteránů se ve svých snech navrací zpět do boje a mohla by zcela nečekaně, neadekvátně reagovat.

Mnoho válečných veteránů potřebuje spát v oddělených postelích, občas v samostatných pokojích. Obávají se, že by mohli v průběhu svých děsivých snů někoho z blízkých zranit.

Bývalí váleční piloti patří ke šťastnějším veteránům. Nikdy nespali v buši, čas trávili převážně na základně s dobrým bezpečnostním zajištěním. Proto se u nich vyskytují mnohem menší problémy se spánkem, než je tomu u ostatních válečných veteránů. Pěšáci jsou si zcela a intenzivně vědomi obav o vlastní bezpečnost. Mnoho válečných veteránů má proto problém usnout nebo potíže s tím, aby spali v klidu, poté co usnuli. Mnoho válečných veteránů užívá prášky na spaní, které mají lékařem předepsané kvůli těmto poruchám spánku, a protože jednotlivé léky působí na každou osobu odlišným způsobem, je nejlepší sám si nic neordinovat a nikdy neužívat medikamenty předepsané jiné osobě.

Nespavost může trvat i několik týdnů. Dokonce i když jedinec trpící PTSD usne, není u něho normální spánek zaručen. Nemocní PTSD trpí nočními děsy, nočními můrami, těžkými sny a nočním potem. Pocit člověka s PTSD, že někdo bdí, např. člen domácnosti nebo pes, mu může umožnit několik hodin klidného spánku.

U osob trpících PTSD se vyskytují všechny možné poruchy spánku. Někomu se může stát, že se v noci probudí a leží ve sněhu v pyžamu a nemá nejmenší potuchy, jak mohlo dojít k tomu, že se ocitl uprostřed noci v zimě venku mimo svůj domov. Jediným možným rozumným opatřením před umrznutím ve spánku se jeví v tomto případě zamykat se na noc ve své ložnici a takto se vyhnout nevědomým nočním pochůzkám a výletům. [19]

3.11 Pocity viny

Vina vždy chvátá směrem ke svému naplnění – potrestání, pouze a jenom v tom spočívá její odčinění.

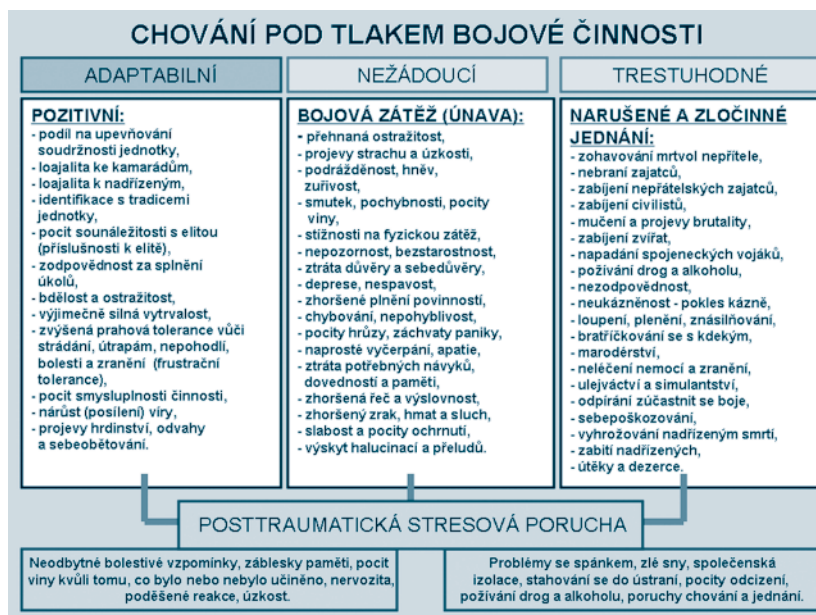
Lawrence Durrell

Během války se vojáci dopouštějí činů, na které nejsou hrdí. Někteří vojáci se dopouštějí i skutků, o kterých se nikdy nikomu nemohou zmínit, dokonce ani svým terapeutům, protože jsou tak hrozné a jedná se o válečná zvěrstva. Vina je zajímavá emoce, neboť se dokonce objevuje i u obětí znásilnění a incestu, jako kdyby samotné oběti byly příčinou svého zneužití. To zapadá do rámce výše uvedeného citátu, protože mnoho obětí zneužívání má pocit, jako by zneužívání bylo jejich trestem za něco špatného, čeho se dopustili. Trpí pocitem viny, aniž by dokázali jasně vyjádřit, kvůli čemu.

Otázka zní: Může člověk někoho zabít a zůstat bez viny? Jistěže vždy můžeme racionálně zdůvodnit naše činy: plnili jsme pouze svoji povinnost (což asi bude těžko platit pro válečné zločince), chránili jsme pouze životy lidí, to byli oni, co si začali, ne já ... atd.

Co však, když máme potěšení ze zabíjení, podobné tomu, jaké má ze hry fotbalista, ten pocit úspěchu, když se mu podaří vsítit gól. Vojáci jsou vysoce kvalitně připravené stroje na zabíjení. Vojáci plní úkoly jako dobře naolejované stroje, pyšní na své zkušenosti, hrdí na své dovednosti. Válka vyžaduje výsledky a každý voják si udržuje záznam, kolik potvrzených zabití má na svém kontě. Může jedinec zabít 50 nepřátelských osob, vrátit se domů, sednout si za stůl a začít pracovat, jako kdyby se vůbec nic nestalo? [20]

Za to, co dělají vojáci ve válce, by je doma poslali do vězení a oni navíc k tomu za to dostávají ještě medaile.

Obr. 3: Přehled poruch jednání a chování pod tlakem bojové činnosti – zátěže

Jedním z druhů viny, která se může po letech objevit u válečného veterána, jsou výčitky toho, kdo přežil. „Proč jsem to všechno přežil, nemám ženu ani děti, které bych musel živit a všichni moji přátelé, které jsem měl rád, kteří měli rodiny a děti, jsou mrtví.“

„A co ti, kteří v boji jako jediní přežili z 30 nebo 60 vojáků jejich jednotky. Proč byli osudem vybráni, aby přežili? Jaké je jejich poslání?“

Když se něco špatného válečnému veteránovi přihodí – dopravní nehoda, propuštění z práce, rozpad manželství – všechno to zapadá do velké mozaiky. Válečný veterán cítí, že si takovou smůlu, všechny ty rány osudu zaslouhuje, protože trpí pocitem viny. [21]

3.12 Ztráta paměti a porucha vnímání

Efektivita rozsahu naší paměti je určována ne absolutním množstvím faktů, údajů, které do ní ukládáme, ale množstvím faktů, které si přejeme zapomenout.

Jon Wynne-Tyson

Ztráta paměti, neschopnost „jasně myslet“, pocit, že člověk je „ztracen v mlze“: to jsou nejvýraznější charakteristiky PTSD – nejběžnější potíže. Okamžitě po prožitém traumatu se na člověka začne valit „mlha“ a to je ten pravý okamžik, kdy pacient musí vyhledat okamžitou pomoc, protože jestli tuto pomoc nevyhledá, situace, v níž se nachází, se bude dále už jen zhoršovat.

Mnoho válečných veteránů pojí a pronásleduje jedna společná myšlenka: „Skutečně se to stalo, nebo se mi to všechno jen zdálo? Už je dávno po válce. Všechno, co jsme ve válce prožili, je dávno pryč. Skutečně se to stalo?“ Útržky a kusy paměti stále chybí. Není jediného válečného veterána, který by si pravidelně nestěžoval na potíže s pamětí.

Navíc v případech, kdy jedinec ztratí sebeovládání, vybuchne a má psychotický záchvat, ztráta paměti je u něho naprosto jistá a k tomu ještě může dojít k následné poruše vnímání. Nejnovější výzkumy ukazují, že až 30 % poruch v hippocampusu (proužek tkáně v mozkové komoře) nastává u veteránů trpících PTSD. Hippocampus je důležitý pro paměť a nové učení (poznávání, učení se novým věcem).

Ačkoliv ztráta paměti a porucha vnímání jsou časté u osob trpících PTSD, to, jakým způsobem, kdy a do jaké míry tyto osoby postihují, je u každého jednotlivce jiné. Z toho odvozená následná neschopnost racionálním způsobem řešit situace, setrvávání na periferii daného problému a neschopnost dostat se k podstatě věci, to je jedna z příčin, proč váleční veteráni po svém propuštění z armády nemohou sehnat odpovídající zaměstnání a zůstávají bez práce.

Ztráta paměti má občas i svou pozitivní stránku, a to obzvláště když vzpomínky jsou bolestivé. Nicméně ztráta netrvá věčně. Potlačované vzpomínky se mohou na konec vrátit, ačkoli již dotyčného nebolí tolik, jak bylo jím původně očekáváno a častokrát mu pomohou vyhodnotit a objasnit získanou zkušenost. Potlačenou vzpomínku je nutno odhalit a uložit ji tam kam patří. Říká se, že Bůh na nás nikdy nenaloží více, než můžeme skutečně unést. Proto je ztráta paměti pro člověka vlastně dobrou věcí.

Občas je velmi těžké pochopit, proč ta nebo ona vzpomínka byla zapomenuta. Zvláště, když událost není nijak významně škodlivá a někdy je pro člověka i naprosto

příznivá. Člověk si nemůže z dané události na nic vzpomenout a snad už ani nikdy nevzpomene.

Existují určité metody používané psychology, za pomoci kterých je možno z podvědomí vyvolat vzpomínky a přenést je do vědomí, avšak tyto techniky nejsou vždy tak produktivní, jak by se mohlo očekávat. Některé věci je lepší nechat zapomenuty nebo ponechat je tam, kde jsou, aby se vrátily do paměti v pravý čas. Jak říká aforismus: Ze všech věcí, které jsem ztratil, mi nejvíce chybí má paměť. [22]

3.13 Nutkavé, vtíravé, neodbytné myšlenky – posedlost

*Jednou o půlnoci, máje horečku a rozjímaje nad divnými svazky vědy prastaré a záslužné – když jsem klímal v polospaní, ozvalo se znenadání velmi jemné zaťukání na dveře – a pak už ne.
„Je to návštěva, či zdání, bylo to tak nezvučné – jednou jen a pak už ne.“*

Edgar Allan Poe

Tento symptom PTSD ve skutečnosti patří pod již výše uvedenou poruchu vnímání, protože nutkavé (vtíravé, neodbytné) myšlenky jsou základním prvkem projevu poruchy vnímání: Jak může člověk udržovat tok myšlení, když je neustále pod náporem nechtěných, nutkavých myšlenek?

Častost opakování a intenzita nutkavých (vtíravých, neodbytných) myšlenek může být barometrem, který měří úroveň celkového duševního zdraví člověka, který trpí PTSD. Samotný postižený s PTSD a lidé kolem něho, jemu blízcí, by si by si měli být vědomi a všimát si jakýchkoliv změn v chování a na základě toho zajistit vyšetření u odborného lékaře. Četnost výskytu nutkavých myšlenek se může zvýšit v průběhu výročí události, po sledování filmu, který svým dějem vyvolá vzpomínky, po připomenutí inkriminované události nebo po čemkoliv, co oživuje nechtěné a potlačené vzpomínky v mysli člověka trpícího PTSD.

Co je dost zajímavé – obsah nutkavých myšlenek nemusí být nutně odvozen z původního traumatu, přestože většinou tomu tak bývá. Podobně jako bývalý kuřák, který se oprostil od zlovyku, zanechal kouření a dal se na žvýkačky, poznenáhlu na tyto žvýkačky získal návyk, tak člověk trpící PTSD může na nevědomé úrovni přecházet na vytváření celého toku myšlenek, myšlenkových obrazů nebo utkvělých představ, které mají za cíl potlačit a nahradit původní traumatické myšlenky. To je příčina, proč člověk trpící PTSD je častokrát brzy diagnostikován s tím, že je postižen poruchou nutkavosti (obsese) a posedlosti (OCD – obsessive/compulsive disorder), tj. náhradní (zástupné) myšlenky nad ním kompletně získaly vládu tím, že maskují původní myšlenky a dokonce uvádějí pacienta v omyl, sebeklam, že původní myšlenky již nejsou žádným problémem, ale že tyto nové vtíravé, nutkavé myšlenky jsou skutečným problémem. Jestliže tato nová posedlost, která je prezentována novými utkvělými představami, je šalebná, klamná a přeludná, člověk trpící PTSD se stává krajně nevyrovnaným – „vyšinutým“.

Pacienti s pevným rodinným zázemím, kteří používají zdravé a prověřené terapeutické techniky doporučené odborníky-specialisty, při náporu nutkavých myšlenek mohou sami sebe vymanévrovat (s trochou pomoci) z bludného kruhu pouze tím, že změní formu činnosti, když na ně nutkavé myšlenky dolehnou. Manželka může navrhnout malou procházku, hru s míčem, nákup v nákupním středisku, práci na zahrádce nebo výlet

do společnosti. Člověk trpící PTSD sám může zvolit procházku s dětmi v parku, nebo podle možností vhodnou sportovní činnost. Tajemství úspěchu zůstává ve schopnosti soustředit pozornost na něco, co odvádí výše uvedené myšlenky nebo nalezení formy činnosti, která je pomůže zahnat. Činorodá, plodná a tvořivá činnost je v tomto případě vysoce zdravá a velmi prospěšná. [23]

3.14 Deprese

*Moje deprese je nejvěrnější milenka, kterou znám
– není tedy žádný div, že opětuji její lásku.*

Søren Kierkegaard

Vzhledem ke všemu, co již bylo uvedeno o PTSD, není žádným divem, že většina lidí, kteří trpí touto poruchou, podléhá také depresi.

Naštěstí deprese je naprosto léčitelná a může být držena pod kontrolou správnou výživou, užíváním předepsaných léků, komunikativní terapií a láskyplným, bezpečným rodinným prostředím. [24]

III. Závěr

a) Závěry pro zvládání PTSD v obecné rovině na základě zkušeností ze zahraničí

Podle zahraničních odborníků na bojovou zátěž (combat stress) mívají váleční veteráni často poškozené duševní zdraví. Stovky a tisíce vojáků se vracejí z bojových misí – operací – s trvalými následky na duševním zdraví. Na mentálním zdraví vojáků především v Iráku a Afghánistánu se podepisuje všudypřítomné nebezpečí výbuchu bomb nastražených u cest, a také nečekaně prudké boje s povstalci. Řada vojáků se po návratu potýká s různými druhy psychických onemocnění a další mají vážné problémy s adaptací do občanského života. Někteří vojáci trpí posttraumatickým stresem, který se může rozvinout v závažné a trvalé maniodepresivní obtíže, závislost na drogách, alkoholu, antidepresivech a sebevražedné sklony. Váleční veteráni často své potíže zatajují, čímž se stávají pro společnost psychickou časovanou bombou. [25]

Chronická posttraumatická stresová porucha je léčitelná, ale není vyléčitelná (ačkoliv toto tvrzení je, nebo může být, diskutabilní). Člověk se naučí vyrovnat se s ní, naučí se rozpoznávat, co stimuluje a zhoršuje symptomy PTSD a naučí se, co dělat, když se symptomy dostanou mimo jeho kontrolu. Jenom doufejme, že se mu to vždy podaří dříve, než se tyto symptomy dostanou mimo jeho kontrolu.

Existuje mnoho způsobů, jak se naučit zvládat projevy PTSD, ať už jí trpíte vy, váš manžel či manželka nebo váš partner či vaše partnerka. Jako manžel či partner pacienta s PTSD se musíte naučit laskavému jednání a trpělivosti, což je prvním předpokladem v pomoci vašemu partnerovi či partnerce: vy jste to nezapříčinil či nezapříčinila, ani to nemůžete vyléčit, co ale můžete udělat, je poskytovat podporu vašemu partnerovi či partnerce a vést ho či ji po správné cestě léčení.

Partneri osob trpících PTSD by se podle možností měli zúčastňovat všeho, co je nějak spojeno s PTSD. Pro partnery sice neexistuje tolik kurzů a školení o PTSD, kolik jich je

k dispozici pro samotné pacienty (osoby s PTSD), ale když se pozorně porozhlédnete, určitě nějaké naleznete.

Pro pacienty, kteří se zúčastňují kurzů a školení o zvládání symptomů PTSD, zvládnutí hněvu, a kteří navštěvují skupinovou terapii, je to jeden ze způsobů, jak držet symptomy své vlastní PTSD pod kontrolou. Přesně vědět, kdy vyhledat pomoc, se tak stává druhotnou strategií zvládání poruchy, strategií, ke které se můžete uchýlit, když všechno ostatní selže.

Praktikování biologické zpětné vazby (bio-feedback), relaxace, čínského bojového umění taj či (tai chi) a meditace mají velké léčivé účinky pro člověka, který trpí PTSD. Častokrát je možno slyšet od lidí trpících PTSD, že kdyby nebylo čínského bojového umění taj či a meditace, už dávno by je ta nemoc odrovnala.

Metoda odreagování a opětovného prožití pouze za pomoci očních pohybů respektive pohybů očí (EMDR – eye movement desensitization and reprocessing) vykazuje určité slibné výsledky. Tato metoda je v současné době studována a zkoušena v nemocnicích pro válečné veterány v USA a v dohledné době mají být zveřejněny dosažené výsledky.

V současnosti je ve světě zkoumáno mnoho nových metod léčby PTSD. Ale nejjednodušším a nejpřímějším prostředkem zvládání PTSD člověkem je jeho vědomí vlastního duševního stavu (poznání vlastních duševních podmínek), mít místo – domov, kam se může uchýlit a mít přátele, kterým se může svěřit, když je na tom dost špatně.

Konflikty ve světě a především současné boje v Afghánistánu vytvoří a přivedou domů novou generaci veteránů, kteří budou trpět PTSD. Musíme pomoci, nesmíme mlčet a nechat tyto veterány a jejich rodiny trpět. [26]

Když mluvíme o válečných veteránech, musíme zdůraznit, že ne všichni váleční veteráni jsou muži, ale i celá řada žen se vrací ze zahraničních misí z oblastí vedení bojů a válečných konfliktů. Tyto ženy jsou stejně jako muži vystaveny válečným traumatům, jsou stejně jako muži svědky nepředstavitelných válečných zvěrstev a trpí PTSD stejně jako muži.

b) Závěry pro zvládání PTSD v Armádě České republiky

Pro řešení problematiky a potíží válečných veteránů České republiky je třeba, aby Ministerstvo obrany ve spolupráci s Československou obcí legionářskou a Sdružením válečných veteránů ČR urychleně vypracovalo komplexní program všestranné péče o válečné veterány a tento program bez prodlení realizovalo v praxi. Ministerstvo obrany ČR musí v tomto směru respektovat ČsOL a SVV ČR a s oběma organizacemi jednat jako s rovnocennými partnery. Dále je nutno:

- V dlouhodobém výhledu zahájit vytváření teoretické a budování materiální základny a infrastruktury pro zajištění komplexní péče o válečné veterány, která bude svojí kvalitou poměrně srovnatelná s VA a VHA v USA.
- Zkvalitnit přípravu a výcvik příslušníků ozbrojených sil ČR vysílaných do zahraničních misí s cílem zvýšit úroveň jejich odolnosti proti stresu a naučit je adekvátně zvládat pravděpodobné a možné stresové situace, kterým budou čelit v zónách válečných konfliktů.
- Ve vojenských nemocnicích a zdravotnických zařízeních AČR vyškolit a připravit odborníky, kteří budou schopni a plně kvalifikováni poskytovat terapeutickou pomoc příslušníkům armády postiženým PTSD.

- Mezi příslušníky ozbrojených sil zahájit širokou osvětovou kampaň o příznacích a škodlivosti PTSD.
- V rámci Armády České republiky vybudovat speciální konzultační poradenskou službu, která bude snadno dostupná a bude poskytovat neodkladnou pomoc osobám trpícím PTSD.
- Zveřejňovat v masmédiích zprávy o pozitivních výsledcích práce Sdružení válečných veteránů ČR a členů ČsOL a jejich působení ve společnosti. Dnes jsou mnohem častější negativní zprávy o problémech v AČR, chybných krocích ministerských úředníků a selhání jednotlivých velitelů, než o pozitivních výsledcích dosažených AČR jako celku.

Zahraniční armády a organizace, které pečují o válečné veterány, pravidelně zveřejňují informace o problémech, které váleční veteráni pro návratu z bojových misí mají. [27] Podle vyjádření Ministerstva obrany patří speciální síly ČR mezi nejlepší na světě.

601. skupina speciálních sil byla nasazena do bojových operací v operaci Trvalá svoboda na území Afghánistánu. Příslušníci 601. skupiny speciálních sil odvedli skvělou práci a vrátili se všichni jako hrdinové, ale jak se vypořádali s bojovou zátěží, a co PTSD, nečká na ně? Pokud ne, mají nám ozbrojené síly USA a ostatních členských států NATO co závidět.

V současnosti se často stáváme svědky, že zkorumpovaný či arogantní ministerský úředník má vyšší právní postavení, větší vymoženosti, lepší zabezpečení a zastání, než zmrzačený válečný veterán. Postižení váleční veteráni jako by byli pro Ministerstvo obrany nevítanou přítěží. Starost o jejich zdraví je to poslední, co ministerské úředníky zajímá a s využitím profesionálních znalostí a zkušeností válečných veteránů se naprosto nepočítá, ani na toto téma nebyl doposud vypracován nějaký smysluplný program.

Čeští vojáci netáhnou z ničeho nic, jen tak z rozmaru, pro svoje potěšení, do války. Někdo zodpovědný je tam vysílá. Tudíž ten, kdo je vysílá musí vědět a být si plně vědom, jaké riziko tito vojáci podstupují a musí se také cítit za ně do určité míry plně politicky a společensky zodpovědný. Jenže po návratu domů se jakoby na vše zapomene. Z tohoto negativního přístupu ministerských úředníků potom vyplývá i postoj veřejnosti, celé společnosti. Váleční veteráni tak zůstávají opuštěni, sami se svými problémy. Otázkou však zůstává, jaké jsou vlastně lidské hodnoty a priority těch, kteří je do válečných konfliktů vysílají?

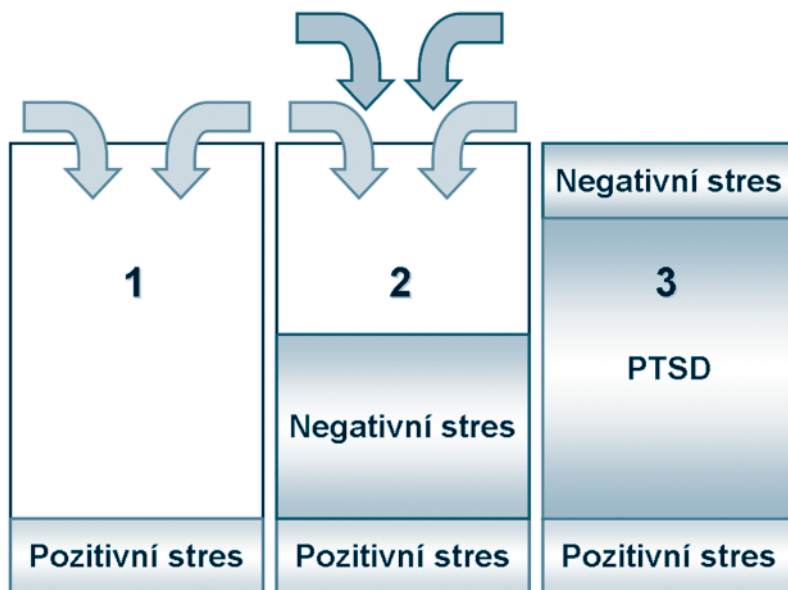
Seznam zkratk užitých v textu:

DSM-IV-TR	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders IV (Text Revision)	Diagnostická a statistická příručka duševních poruch IV (revidovaný text)
EMDR	Eye Movement Desensitization and Reprocessing	odreagování a opětovné prožití za pomoci očních pohybů (s využitím pohybů očí)
ICD	International Classification of Diseases	mezinárodní klasifikace nemocí
ISAF	International Security Assistance Force	mezinárodní bezpečnostní asistenční síly
NAPO	National Association of Probation Officers	Národní sdružení sociálních kurátorů
 OCD	Obsessive/Compulsive Disorder	obsedantně-kompulzivní porucha
PTSD	Post Traumatic Stress Disorder	post-traumatická stresová porucha
VA	Veterans Affairs	Ministerstvo pro záležitosti veteránů
VHA	Veterans Health Administration	systém zdravotní péče o válečné veterány v USA

Kritéria pro diagnostiku PTSD podle DSM-IV-TR	
A.	Vystavení traumatické události
	1. Reakce na vystavení zahrnuje intenzivní strach, bezmocnost, hrůzu.
B.	Traumatická událost je opakovaně prožívána jedním z následujících způsobů:
	1. Neustále se vracejícími, vtíravými, neodbytnými myšlenkami nebo představami.
	2. Neustále se vracejícími úzkostnými (děsivými) sny.
	3. Jednáním, činnostmi nebo zažíváním pocitů, které signalizují, jako kdyby se událost měla znovu opakovat.
	4. Vyvoláním psychologického strachu (úzkostí) při vystavení připomínkám události.
	5. Fyziologickými reakcemi při vystavení připomínkám události.
C.	Vyhýbání se stimulům spojeným s událostí a ochromení obecných reakcí, které může nastat přinejmenším jedním z následujících způsobů:
	1. Úsilí vyhnout se myšlenkám, pocitům nebo konverzaci o události.
	2. Úsilí vyhnout se činnostem, místům nebo osobám, které člověku připomínají událost.
	3. Neschopnost vzpomenout si na důležitý aspekt události.
	4. Významným snížením zájmu nebo osobní účasti na různých společenských nebo veřejně prospěšných činnostech.
	5. Vnímáním pocitu odloučení nebo odcizení od ostatních lidí.
	6. Omezením rozsahu citových projevů.
	7. Vedením rozhovorů nebo zaobíráním se myšlenkami o neutěšené, pochmurné nebo žádné budoucnosti.
D.	Zvýšená úroveň podrážděnosti, která neexistovala před traumatickou událostí, a která se přinejmenším projevuje dvěma následujícími způsoby:
	1. Problémem usnout nebo zůstat klidně spát.
	2. Vznětivostí (podrážděnost, nedůtklivost) a výbuchy hněvu.
	3. Obtížemi se soustředěním pozornosti (s koncentrací myšlenek).
	4. Přehnanou bdělostí a ostražitostí.
	5. Přehnanými úlekovými reakcemi.
E.	Uvedené symptomy trvají přinejmenším jeden měsíc.
F.	Výše uvedené symptomy způsobují člověku značné znepríjemnění každodenního života.

Míra únosnosti a absorbování negativního stresu

Mnoho lidí, kteří trpí PTSD, se snaží pochopit, proč tak snadno vzplanou hněvem kvůli běžným a bezvýznamným maličkostem, např. jako je nevinně, nevhodně pronesená poznámka, obraz pověšený nakřivo, předběhnutí ve frontě, něčí upřený pohled apod. Příčina je docela prostá a následující obrázek jasně znázorňuje, proč lidé trpící PTSD mají tendenci pokud se jedná o maličkosti často podléhat nemístnému hněvu mnohem rychleji než ostatní lidé.

Obr. 4: Míra únosnosti a absorbování negativního stresu

Sloupec 1 – působení pozitivního stresu:

Ať si to jedinec uvědomuje či nikoliv, na každého v jeho každodenním životě působí „**pozitivní stres**“, který zahrnuje takové složky, jako je každodenní docházka do zaměstnání, plnění uložených úkolů a povinností, starost o rodinu, práce v domácnosti apod. Tento druh stresu nevytváří pro člověka žádné větší problémy.

Sloupec 2 – působení souběhu pozitivního a negativního stresu:

Když se věci nedaří, něco nevyjde nebo vyvstanou překážky, je to všeobecně klasifikováno jako „**negativní stres**“, který zahrnuje např. takové složky, jako je nutnost placení účtů, nedostatek financí, narušení vztahů, propuštění ze zaměstnání apod. Na každého jedince v průběhu dnů v určitém období působí negativní stres, pouze záleží na jeho intenzitě a množství a schopnosti samotné osoby tomuto stresu odolat. Sloupec představuje normální osobu, která čelí spojenému tlaku pozitivního a negativního stresu. Tato osoba má dostatek prostoru pro absorpci tlaku, kterému čelí, takže u ní nedochází k překypění hněvem (neexploduje vztekem, nepropadá zuřivosti, ale je schopna ovládat svůj hněv atd.). Normální člověk může být v průběhu dne vystaven velkému stresu, aniž by ho to ztlačilo z rovnováhy.

Sloupec 3 – působení stresu na člověka postiženého PTSD:

Tento sloupec představuje člověka postiženého PTSD. V tomto sloupci k danému souběhu pozitivního a negativního stresu přistupuje porucha zvaná „PTSD“. Problém spočívá v tom, že jedinec postižený PTSD musí čelit stejnému množství pozitivního a negativního stresu, jako je tomu u normálního člověka, s tím rozdílem, že značně velký prostor pro absorpci stresu je zablokován PTSD, která v sobě obsahuje jedincovo

trauma a ještě něco navíc. PTSD tedy vyplňuje a blokuje prostor, který je pro jedince nezbytně nutný pro absorpci a vyrovnání se s negativním stresem.

Na první pohled je zřejmé, že pozitivní stres ve spojení s PTSD nevytváří u postiženého jedince dostatek prostoru pro pohlcení a vyrovnání se s negativním stresem. Ve srovnání s normálním jedincem proto i docela malé množství negativního stresu může docela snadno způsobit, že i něco bezvýznamného a nepodstatného může osobu trpící PTSD rychle vyvést z míry a přivést do stavu nepřičetné zuřivosti. Stačí pouze malé množství „negativního stresu“, který nemůže být absorbován a osoba trpící PTSD – ve srovnání s normálním jedincem – rychle vzplane nemístným hněvem. [28]

Poznámky k textu a použitá literatura:

- [1] Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky: *Překlad 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (ICD-10, F43.1) – Duševní poruchy a poruchy chování, Diagnostické kategorie: reakce na závažný stres a poruchy přizpůsobení*, české vydání, 1996, Praha, str. 171.
- [2] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 1.
- [3] Susan D. SALOMON, Ph.D; Ellen T. GERRITY, Ph.D; Alyson M. MUFF, Ph.D. Účinnost léčby posttraumatické stresové poruchy, *JAMA* [The Journal of the American Medical Association], české a slovenské vydání, ročník 1, číslo 1, Praha Publishing s.r.o., leden 1993, str. 47.
- [4] David VLK. *Týden v zajetí*. Praha: nakladatelství DUEL, s.r.o., 1998, vydání první, str. 29-30.
- [5] *Newsletter*, UNOMIG, Headquarters Sukhumi, Georgia, June 2000, issue 2, page 6.
- [6] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm: Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 2.
- [7] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 3.
- [8] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 4.
- [9] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 5.
- [10] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 5.
- [11] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm: Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 6.
- [12] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 6.
- [13] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 7.
- [14] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 7.
- [15] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 8.
- [16] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 9.
- [17] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 10.
- [18] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 10.
- [19] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 11.
- [20] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 11.
- [21] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 12.

- [22] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 12.
- [23] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 14.
- [24] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 15.
- [25] Více veteránů ve výkonu trestu než v Afghánistánu (ml hej), *Zpravodajství ČTK* z 25. září 2009. Více britských veteránů je ve vězení nebo na svobodě na kauci, než kolik britských vojáků slouží v Afghánistánu. Vyplývá to ze studie, o níž 25. 9. 2009 informoval list The Guardian. Ve výkonu trestu je asi 20 000 britských veteránů. Ve věznicích je asi 8500 veteránů, kteří tak tvoří asi desetinu vězeňské populace. Zbytek tvoří podmínečně propuštění, uvádí studie, kterou vypracovaly odbory úředníků dohlížejících na podmínky kauce NAPO. V Afghánistánu je nyní asi 9000 britských vojáků. Podle studie se podíl veteránů na počtu vězňů za posledních pět let zvýšil o 30 procent. Nejčastěji jsou odsuzováni za násilné trestné činy, především za domácí násilí. Většina jich má potíže s alkoholem a drogami a mnozí trpí syndromem posttraumatického stresu, který vyvolaly zážitky z války. Studie zkoumala vzorek konkrétních 90 případů odsouzených veteránů z Bosny, Iráku a Afghánistánu a zjistila, že tímto syndromem trpí polovina z nich. V řadě případů se posttraumatický stres a deprese začaly projevovat až po několika letech. „Množství důkazů ukazuje na to, že o vojáky po jejich odchodu není dostatečně postaráno,“ řekl zástupce šéfa NAPO Harry Fletcher. Podle něj je znepokojující především častý výskyt zmíněného syndromu a depresí.
- [26] www.mnwelldir.org/docs/mental_health/ptsd.htm, Wellness Directory of Minnesota, *Post Traumatic Stress Disorder*, 2006, page 16.
- [27] Rostislav MATULÍK, Tisíce Britů musí po Iráku k psychiatrovi, *Právo* z 13. března 2007 str. 9.

Představujeme psychologickou službu rezortu MO

Psychologická služba v rezortu Ministerstva obrany byla zřízena rozkazem ministra obrany ČR č. 2/2000 z 10. prosince 1999, pro podporu ochrany duševního zdraví, ke zvýšení psychické připravenosti a pro zlepšení života vojáků v činné službě a občanských zaměstnanců MO a AČR, k prohloubení prevence sociálně-patologických jevů, k celkovému zkvalitnění práce vojenských psychologů a k zabezpečení potřebné kompatibility s psychologickými službami armád států Organizace Severoatlantické smlouvy.

V jejím čele stojí hlavní psycholog MO, který zřizuje radu pro psychologickou službu jako svůj poradní orgán. Hlavním úkolem rady je zabezpečit vysokou profesionalitu a zaručit odbornou kvalitu poskytovaných psychologických služeb. Vypracovává potřebné metodické materiály, navrhuje dlouhodobé i krátkodobé cíle a úkoly psychologické služby.

Psychologická služba v rezortu MO plní tyto hlavní úkoly:

- a) plánuje, zabezpečuje a koordinuje psychologickou přípravu,
- b) ve vojenských školách zabezpečuje přednáškovou a výukovou činnost,
- c) podílí se na výběru uchazečů o povolání do služebního poměru,
- d) zabezpečuje kompletní psychologickou diagnostiku pro potřeby rezortu MO,
- e) zabezpečuje psychologické poradenství,
- f) zabezpečuje psychologickou terapii,
- g) koordinuje psychologický výzkum v celém rezortu MO,
- h) podílí se na práci v oblasti prevence sociálně-patologických jevů,
- i) spolupracuje s duchovní službou v péči o lidský potenciál AČR,
- j) spolupracuje s mimorezortními civilními psychologickými pracovišti.

Hlavní psycholog MO: plk. Mgr. Bohuslav Jäger,

kontakt: tel. 973 212 018, fax 973 212 189, e.mail: jager.sepo@seznam.cz, bohuslav.jager@sis.acr.

Další kontakty:

Poradna pro veterány – Ústřední lékařsko-psychologické oddělení Ústřední vojenské nemocnice Praha: tel. 973 203 463 (469)

Výkon ozbrojených sil je založen na činnosti vojáků vykonávajících službu v nejnižších a nižších vojenských hodnostech, tedy vojáků zařazených k mužstvu, poddůstojníkům/rotmistrům a praporčíkům. Ti dnes tvoří 80 % stavu vojáků z povolání v ozbrojených silách České republiky a jsou pro vojenskou službu získávání nábořem na trhu práce. Potřeba armády zachovat konkurenceschopnost na tomto trhu je příčinou toho, že je třeba zaměřovat stále větší pozornost na tyto hodnosti a nabízet těmto vojákům nejenom adekvátní finanční ohodnocení jejich služby a podmínky služby, ale také perspektivu jejich kariéry. Ta je umožněna správným přístupem pro budování a formování hodnostního sboru, v němž tito vojáci vykonávají svou službu.

Úvod

Profesionalizace ozbrojených sil České republiky neznamenal pouze zastavení odvodů a výkonu povinné vojenské služby, ale také přinesla potřebu nahradit práci vojáků základní (náhradní) služby vojenskými profesionály. Tuto roli po roce 2004 převzali vojáci v hodnostech patřících do hodnostního sboru rotmistrů, od 1. 1. 2011 pak vojáci v hodnostních sborech mužstva a poddůstojníků vzniknuvších transformací rotmistrovského hodnostního sboru. Cílem tohoto článku je na základě srovnání s ozbrojenými silami Velké Británie ukázat nevhodný přístup uplatňovaný při budování nejnižšího hodnostního sboru českých ozbrojených sil a přispět tak případnému narovnání systému budování kariér v nedůstojnických hodnostech.

1. Nejnižší hodnostní sbor

Ozbrojené síly jsou obecně považovány za tradiční hierarchicky organizovanou organizaci, kde místo jedince v ní je vyjádřeno vojenskou hodností. Názvy hodnostní, jejich množství a jejich případné seskupování skupin, tzv. hodnostních sborů, si každý stát určuje sám. Pro potřeby vzájemného porozumění odlišností výstavby ozbrojených sil v oblasti personální struktury, a především pro zajištění interoperability v rámci výstavby společných organizačních struktur, jako jsou např. společná velitelství, štáby, úkolová uskupení apod., má každý stát v NATO povinnost deklarovat používané hodnosti v jeho ozbrojených silách v podobě hodnostního ekvivalentu vyjádřeného kódem. Takto lze podle STANAG 2116 *NATO codes for grades of military personnel* členit vojenský personál do dvou základních kategorií, z nichž prvotní kategorií jsou důstojníci (OF) a zbytkovou kategorií jsou vojáci označení nedůstojnickou hodností (OR). Hierarchie je pak v rámci tohoto systému vyjádřena připojením číselného kódu určující hierarchii hodností. Nejníže v této hierarchii jsou hodnosti označené číslem 1.

Česká republika takto deklaruje strukturu vojenských hodností od roku 2001, [1] přičemž dělení hodností do hodnostních sborů deklaruje zákonem od roku 1999. Zajišťuje je, že při srovnání textů zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, a zákona

č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičeníh a některých poměrech vojáků v záloze, se o hodnostních sborech explicitně hovoří jen v případě vojáků z povolání. I tak byly hodnostní sbory deklarovány prostřednictvím základního řádu ozbrojených sil, kde se mluvilo o mužstvu, poddůstojnících atd. [2, 3] Vývoj hodnostní struktury, členění do hodnostních sborů a jejich deklaraci pro NATO v letech 1999 až 2011 zachycuje tabulka.

Tab.: Hodnosti a hodnostní sbory v ozbrojených silách ČR v letech 1999 až 2011

1. 12. 1999 – 31. 12. 2010			od 1. 1. 2011		
hodnost	hodnostní sbor	NATO kód	hodnost	hodnostní sbor	NATO kód
armádní generál	generálové	OF 9	armádní generál	generálové	OF 9
generálporučík		OF 8	generálporučík		OF 8
generálmajor		OF 7	generálmajor		OF 7
brigádní generál		OF 6	brigádní generál		OF 6
plukovník	vyšší důstojníci	OF 5	plukovník	vyšší důstojníci	OF 5
podplukovník		OF 4	podplukovník		OF 4
major		OF 3	major		OF 3
kapitán	nižší důstojníci	OF 2	kapitán	nižší důstojníci	OF 2
nadporučík		OF 2	nadporučík		OF 1
poručík		OF 1	poručík		OF 1
podporučík		OF 1			
štábní praporčík	praporčíci	OR 9	štábní praporčík	praporčíci	OR 9
nadpraporčík		OR 8	nadpraporčík		OR 8
praporčík		OR 7	praporčík		OR 7
podpraporčík		OR 6			
štábní rotmistr	rotmistři	OR 5		poddůstojníci	
nadrotmistr		OR 4	nadrotmistr		OR 6
rotmistr		OR 3	rotmistr		OR 5
rotný	poddůstojníci	OR 3	rotný		OR 4
četař		OR 2	četař		OR 3
desátník		OR 2	desátník		OR 3
svobodník		OR 2	svobodník	mužstvo	OR 2
vojín	mužstvo	OR 1	vojín		OR 1

Pramen: § 7 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání; § 6 zákona č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičeníh a některých poměrech vojáků v záloze.

Jak jsi lze uvědomit z tab. 1, nejnižší vojenskou hodností byla, je a asi vždy bude hodnost vojína a nejnižší hodnostní sbor představuje hodnostní sbor mužstva. Specifikou České republiky však bylo, že hodnostní sbory mužstva a poddůstojníků byly určeny pro službu branně povinných vojáků – vojáků vykonávajících vojenskou základní (náhradní) službu. Nejnižším hodnostním sborem vyhrazeným pro službu profesionálních vojáků – vojáků z povolání byl hodnostní sbor rotmistřů. Prvním paradoxem vývoje v České republice bylo, že jím také zůstal dlouho po dokončení profesionalizace ozbrojených sil a teprve k 1. 1. 2011 došlo k transformaci tohoto nejnižšího sboru na hodnosti dříve exkluzivně určeného pro službu neprofesionálních vojáků. Druhým paradoxem budování profesionální armády bylo, že nebylo zcela ujasněno, co je vlastně funkcí nejnižšího hodnostního sboru a jakým způsobem, na jakých principech, mají být budovány tyto nejnižší hodnostní sbory. Obecně se hovořilo o tom, že nejnižší profesionální sbor má převzít výkon činností dříve vykonávaných vojáky základní (náhradní) služby, ale jaké jsou principy a vhodná pravidla pro budování nového nejnižšího hodnostního sboru

vojenských profesionálů zůstávalo nevyřečeno. Česká republika neměla s uskutečněním takovéto kvalitativní inovace [4] zkušenost, a tudíž nebyla u nás rozpracována žádná teorie zabývající se otázkami budování nového hodnostního sboru. Výjimku představovaly práce Vladimír Čecha. Ten se však těmto otázkám přestal věnovat krátce po opuštění funkce vrchního ředitele sekce personální a sociální politiky Ministerstva obrany, a navíc jednalo se jenom o dílčí aspekty problému budování nového sboru. [5]

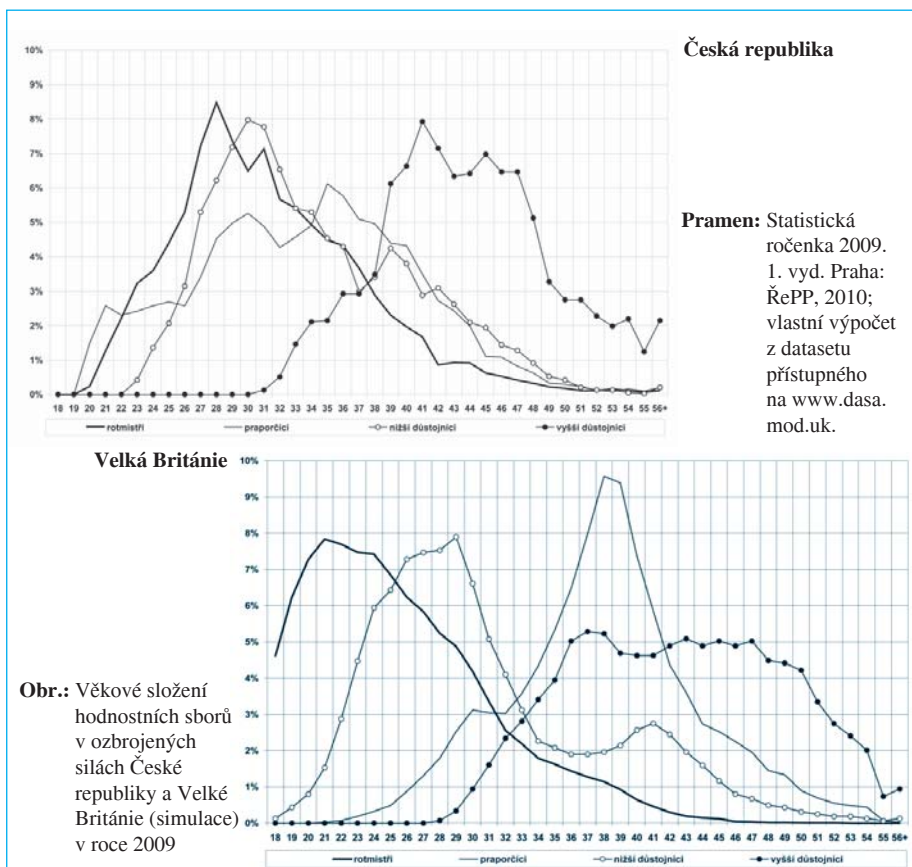
Důsledkem nedostatku komplexní teorie schopné poodhalit podstatné zákonitosti praxe používané např. v zahraničí bylo, že všechny hodnostní sbory byly v ozbrojených silách České republiky budovány na stejných principech, přestože svou podstatou vyjádřenou už v samotné vzájemné hierarchii hodností se odlišovaly. V konečném důsledku byly totiž vytvářeny na principu obecného předpokladu stanoveného pro výkon služby v těchto hodnostních sborech. Tím se stal kvalifikační předpoklad požadovaného dosaženého vzdělání. [6, 7, 8]

Princip zařazení do hodnostního sboru na základě dosaženého vzdělání byl tradičně uplatňován pro výkon služby v důstojnických hodnostech a pro službu praporčíků. Bylo tomu tak pravděpodobně proto, že na dosaženém vzdělání byla založena tarifkace systemizovaných míst a odměňování všech zaměstnanců státu, vojáky nevyjímaje, určená zákonem č. 143/1992 Sb., *o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech*. Mohlo tomu tak být i proto, že hodnostní sbor praporčíků a nižších důstojníků byl doplňován z vlastních vojenských škol zařazených do národní soustavy vzdělávacích zařízení a krylo se tak dosažené vzdělání poskytované Ministerstvem obrany ve vojenských školách s tradičními kvalifikačními předpoklady pro službu v těchto hodnostních sborech. U nejnižšího hodnostního sboru vyhrazeného pro profesionální vojáky, hodnostního sboru rotmistrů, tomu tak nebylo, a navíc pro jeho vojenskou přípravu musela být v 90. letech 20. století vybudována vlastní rezortní škola v podobě Vojenské akademie. [9] Hodnostní sbor rotmistrů byl totiž zpravidla doplňován z řad vojáků základní služby, kteří po absolvování povinné vojenské služby projeví zájem o výkon vojenského povolání jako svého zaměstnání. Bylo proto nutné provést jejich profesionalizaci odpovídající změně jejich rolí ve vojenské organizaci.

2. Když dva dělají totéž...

O nevhodnosti principu zařazování vojáků do jejich hodností pro budování hodnostního sboru jako vůdčího principu pro jejich získávání ke službě se lze přesvědčit srovnáním českých ozbrojených sil s některým ze států s dlouhodobou zkušeností s profesionální armádou. Jedním z nich je Velká Británie. Odlišnost různého přístupu k problematice formování personální struktury, jež je výsledkem řízení kariér, si lze uvědomit na srovnání věkového složení hodností nebo hodnostních sborů. [10]

Pro potřeby vzájemné srovnatelnosti byly disponibilní údaje o věku a hodnostech za celé ozbrojené síly Velké Británie deklarované prostřednictvím ekvivalentu hodnosti podle NATO upraveny na strukturu hodnostních sborů v OS ČR. Tato úprava byla provedena s využitím tab. (str. 115). Ze souboru byly v případě Velké Británie vyloučeny osoby mladší 18 let, které jsou vykazovány jako součást početních stavů, a pro omezení vlivu rozdílné velikosti ozbrojených sil byly údaje o zastoupení osob v příslušném hodnostním sboru v daném věku přepočteny na procenta vztažená k celkovému počtu vojáků vykazovaných v prosinci 2009. Výsledek je prezentován na obr. (str. 117).

Na grafech je třeba si všimnout dvou věcí. Je to křížení křivek věkového rozložení nižších a vyšších důstojníků, k němuž dochází jak u ozbrojených sil Velké Británie, tak České republiky zhruba v polovině věkového spektra definovaného hodnotami 18 a 56+. Zároveň jsou vrcholy věkového rozdělení vzájemně křížujících se vrcholů od sebe poměrně dostatečně vzdálené. Obdobné křížení existuje v případě Velké Británie u hodnostních sborů rotmistrů a praporčíků. U České republiky se však nevyskytuje. Obě křivky věkového rozdělení hodnostních sborů se sice kříží, ale růst hodnostního sboru následujícího po jednom hodnostním sboru není realizován na úkor proporcionálního poklesu počtu osob v předcházejícím hodnostním sboru. Tak jako je hodnostní sbor vyšších důstojníků doplňován cestou povýšení vojáků v poslední hodnosti náležející hodnostnímu sboru nižších důstojníků (kapitán) do první hodnosti hodnostního sboru vyšších důstojníků (major), tak je budován i simulovaný hodnostní sbor praporčíků v ozbrojených silách Velké Británie. To zásadním způsobem odlišuje filozofii budování nedůstojnické části personální struktury profesionálních ozbrojených sil.

Zatímco hodnostní sbory rotmistrů a praporčíků byly v České republice formovány nezávisle, jsou hodnostní sbory v kategorii OR u ozbrojených sil Velké Británie budovány na základě výběru z hierarchicky nižších hodnostních sborů a hodností. Je tu uplatňováno hledisko kvalitativního výběru a vojákovi lze nabídnout daleko delší

kariérovou perspektivu, než když je přímo zařazen do jednoho, nebo druhého hodnostního sboru. Takto je vytvářena skutečná elita ozbrojených sil v případě vojáků, kteří si nezvolili pro službu v armádě kariéru důstojníka. Máme-li se přiblížit skutečné profesionální armádě, měli bychom princip výběru do vyšších hodností spojených s postupem ve vojenské hierarchii zabudovat do kariérního řádu.

Takto by měl být budován hodnostní sbor praporčků. Neměl by být tedy doplňován přímým nábořem na trhu práce nebo přímo z vojenských škol, protože tímto způsobem dochází k tomu, že stejnou hodností či příslušností k hodnostnímu sboru jsou označováni vojáci, kteří nemají a nemohou mít stejnou kvalitu, protože jejich služební věk odrážející zkušenost je naprosto rozdílný. Uplatnění tohoto principu samozřejmě mění postavení vojenských škol, zejména Vojenské střední školy a Vyšší odborné školy v Moravské Třebové, protože ty byly ještě před začátkem reformy českých ozbrojených sil budovány s cílem přímého doplňování hodnostních sborů svými absolventy.

Závěr

Česká republika prošla prvním obdobím zkušeností s plně profesionální armádou. Tato perioda byla poznamenána hledáním vhodného konceptu pro formování jejího nejnižšího hodnostního sboru. Zde si zachovala filozofii modelu masové, mobilizovatelné armády, armády orientované na kvantitu, když hodnostní sbory rotmistřů a praporčků byly budovány jako vzájemně autonomní, a nikoliv na principu výběru vojáků do vyšších sborů a hodností během jejich kariéry. Restrukturalizace hodností a hodnostních sborů, k níž došlo v roce 2011, nabízí České republice novou šanci změnit svůj přístup k budování kariér a personální struktury části ozbrojených sil, která dnes tvoří většinu a je pro funkčnost ozbrojených sil klíčová. Tím jsou hodnostní sbory mužstvo, poddůstojníci a praporčíci.

Použitá literatura:

- [1] Sdělení VŠ SPSP MO – Přirazení vojenských hodností kódům užívaným v armádách členských států Organizace Severoatlantické smlouvy podle standardizační dohody Organizace Severoatlantické smlouvy 2116 MIS. *Věstník MO* č. 14 z roku 2001.
- [2] *Zákl-I Základní řád ozbrojených sil České republiky*. 1.vyd., Praha: MO ČR, 2001.
- [3] *Zákl-I Základní řád ozbrojených sil České republiky*. 1.vyd., Praha: MO ČR, 1992.
- [4] PERNICA Bohuslav. Reforma a profesionalizace ozbrojených sil České republiky v pohledu projektového managementu. *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 4, s. 71-80, ISSN 1210-3292.
- [5] ČECH, V. JEVICKÝ, J. Problém rychlosti budování sboru pracovníků nové kategorie v organizaci a fenomén „personálního hrbu“. In *Sborník příspěvků z 6. mezinárodní konference o informatické podpoře personálních procesů v ozbrojených silách a státní správě – Služební kariéry v průsečíku sociální politiky*. [CD-ROM] Praha: Agentura Karolina, 2002.
- [6] *Vyhl. č. 270/1999 Sb.*, kterou se stanoví kvalifikační předpoklady pro služební zařazení vojáků z povolání.
- [7] *Vyhl. č. 221/2007 Sb.*, kterou se stanoví kvalifikační předpoklady pro služební zařazení vojáků z povolání.
- [8] *Vyhl. č. 217/2010 Sb.*, o stanovení kvalifikačních předpokladů pro služební zařazení vojáků z povolání.
- [9] ZŮNA, J. Příprava personálu v resortu MO ČR: Na prahu systémových změn. In *Sborník z konference s mezinárodní účastí: 20 let transformace vojenského školství*. Příprava personálu pro potřeby OS ČR. 1. vyd. Vyškov: Velitelství výcviku – Vojenská akademie, 2010, s. 26-35, ISBN 978-80-904625-0-2.
- [10] PERNICA Bohuslav. Teorie lidského kapitálu a problém automatické optimalizace personálních nákladů v ozbrojených silách. *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 1, s. 45-50, ISSN 1210-3292.

Ing. Vladislav Vincenec, Ph.D., doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc.

Úprava pitné vody prováděná speciálními ženijními jednotkami Bundeswehru v Afghánistánu

**VOJENSKÝ
PROFESIONÁL**

Motto: Nejdůležitější zbraní, se kterou voják pracuje, je pitná voda

Článek poskytuje informace o způsobu zabezpečení bojových jednotek Bundeswehru vodou. Rozebírá novou koncepci výroby pitné vody a technologie úpravy vody, organizaci a vybavení úpraven vody a jejich použití v rámci operace ISAF v Afghánistánu. Pojednává o vybraných úpravách pitné vody a současných trendech úpravy vody v Bundeswehru.

Úvod do problematiky

Na konci osmdesátých let nehrálo zásobování pitnou vodou v době nasazení jednotek Bundeswehru velkou roli, kromě zásobování vojenského námořnictva a některých německých jednotek, které byly NATO dány k dispozici, a části ozbrojených sil, které byly nasazeny mimo Evropu. Novou dimenzi získává zásobování vodou v regionech, kde nejsou větší povrchové zdroje vody, a zvláště v poušti, kde vojáci musí podstatně omezit osobní spotřebu. Kritický nedostatek zdrojů vody vyžaduje přísné řízení zásobování. Rozsáhlé změny v orientaci Bundeswehru na zahraniční mise vyvolaly nutnost řešit kardinální logistický problém – výrobu a zásobování pitnou vodou. První podstatné problémy v zásobování pitnou vodou námořnictvem se vyskytly při nasazení jednotek Bundeswehru v rámci mandátu OSN v Kambodži a Somálsku.

Zkušenosti z nasazení jednotek v zahraničí ukázaly, že je nutné mít k dispozici asi 150 litrů pitné vody pro jednoho vojáka na den. V extrémních klimatických podmínkách, jako bylo nasazení v Kuvajtu, množství pitné vody vzrostlo téměř na dvojnásobek. Praktické poznatky z vojenských operací v Iráku ukazují, že velký počet vojsk nebylo možné zabezpečit pitnou vodou v požadovaném množství. V nepřátelském prostředí docházelo k určitým poruchám a nedostatkům v zásobování pitnou vodou. Obtíže byly způsobeny jak úpravami vody, tak i velkými dopravními vzdálenostmi a nedostatečnou kapacitou k přepravě. K přepravě vody na základny bylo dokonce vybudováno polní potrubí, které bylo střeženo jednotkami a vrtulníky. Dále byla voda přepravována automobily i letecky. Celkové množství vody zahrnovalo veškerý objem pitné vody, což je nejen pro přímou lidskou spotřebu (např. pro přípravu potravin, nápojů a hygieny), ale také pro technické použití, jako užitková voda.

1. Nová koncepce pro výrobu pitné vody v Bundeswehru

Od léta roku 2006 používá Bundeswehr novou koncepci v zásobování vodou. V koncepci jsou upřesněny postupy zásobování pitnou vodou v misích a operacích. Koncepce zásobování vodou jednotek důsledně vychází z praktických zkušeností získaných

ze zahraničních operací. Rozhodující roli v těžbě a úpravě vody v zabezpečení mají speciální ženijní jednotky. Jsou okamžitě schopné připravovat pitnou vodu na základě požadavků bojových jednotek. Podstatnými požadavky pro dodávku pitné vody, jsou:

- ☐ dodávka pitné vody bojovým jednotkám (až na úroveň vojáka),
- ☐ zásobování vodou v požadované kvalitě pitné vody a její ochrana před možným znečištěním,
- ☐ využití zdrojů pitné vody v místech nasazení prostřednictvím podpory hostitelskou zemí (dále jen HNS),
- ☐ poskytování standardní denní potřeby pitné vody ve výši 70 litrů na vojáka.

Současný systém v zásobování pitnou vodou musí splňovat následující požadavky:

- ☐ regulace vodních zdrojů pitné vody na území Německa,
- ☐ kontinuální automatické provádění úpravy vody,
- ☐ úprava vody s použitím žádného, nebo jen malého využití chemických látek,
- ☐ nízké náklady na zaměstnance, kteří provádí obsluhu úpraven vody,
- ☐ úpravny vody musí být použitelné v misích při nasazení v různých klimatických pásmech.

Speciální ženijní jednotky provádějí následující úkoly:

- ☐ průzkum a plánování vodních zdrojů,
- ☐ otevření (zpřístupnění),
- ☐ příprava vodních stanic,
- ☐ těžba a úprava vody,
- ☐ skladování, dopravu, manipulaci a přečerpání a stáčení,
- ☐ monitorování, dohled.

Na základě zkušeností získaných při nasazení jednotek v Afghánistánu jsou výše uvedené požadavky průběžně analyzovány tak, aby plnohodnotně uspokojovaly potřeby vojsk.

2. Moderní technologie úpravy vody, vybraných úpraven vody Bundeswehru.

Technické postupy a vybavení úpraven vody v Bundeswehru

Bundeswehr používá k úpravě pitné vody dvě metody, chemický proces úpravy vody a reverzní osmózu. Ta umožňuje pomocí separačních membrán odstranit z vodných roztoků až 99 % solí (jedná se o fyzicky vratné postupy prolínání, difúze molekul rozpouštědla ze zředěnějšího roztoku nebo čistého rozpouštědla do roztoku koncentrovanějšího přes polopropustnou membránu).

Chemická úprava vody

Nejstarší úpravna vody, kterou Bundeswehr zavedl před 30 lety, byla dodána společností Berkefeld. Úpravna vody je používána pro zabezpečení jednotek v zahraničí i v současné době. Technologie úpravy vody využívá chemický proces oxidace, kde se mísí

surová voda s chlornanem vápenatým. Následným přidáním jiných chemických látek je dokončována úprava vody a poté je přecherpana přes kazetový vodní filtr. Toto zařízení upraví 8 až 10 krychlových metrů za hodinu. Proces úpravy vody je materiálově značně nákladný. Voda takto vyrobená splňuje pouze minimální požadavky odpovídající normě NATO (STANAG 2136). Voda se musí dále upravovat, aby splňovala německé předpisy pro pitnou vodu. Nevýhodou tohoto způsobu úpravy vody je diskontinuální (přetržitý proces) režim provozu, který neumožňuje trvalé zásobování pitnou vodou. Výše uvedené zařízení není v současné době vhodné k úpravě vody v zahraničních misích.

Fyzikální úprava vody

Použití chemické úpravy vody je z hlediska použití finančních zdrojů značně nákladné. Moderní úpravny vody v současné době pracují na fyzikálním principu reverzní osmózy. [1] Princip reverzní osmózy je následující. Surová voda, která má být upravena (odsolena), je přivedena pod tlakem do komory rozdělené polopropustnou membránou. Separální membrána propouští pouze čistou vodu, ne však ionty rozpuštěných látek. Z části přivedené vody se tak stane čistá odsolená voda (permeát) a ve zbylé části vody naopak naroste koncentrace solí (koncentrát). Použití této metody je mnohem efektivnější a hospodárnější než jakékoliv jiné metody úpravy vody. Technologie umožňuje prostřednictvím úpraven vody upravovat slanou i braktickou vodu [2] a splňuje jeden z hlavních parametrů, který by měly splňovat nové úpravny vody. Při plavbách po moři se už po léta upravuje mořská voda pomocí reverzní osmózy na vodu pitnou a vodu vhodnou pro technické použití. V četných pobřežních oblastech, chudých na sladkou vodu (jako např. v Perském zálivu) se pomocí reverzní osmózy získává z mořské vody nejlepší pitná voda. Systém reverzní osmózy je nejpokrokovější, protože je nejefektivnější a životnímu prostředí nejvíce vyhovující metodou úpravy vody. Umožňuje odstraňovat z vody až 99% všech minerálních solí (dusičnanů, fluoridů, chloridů, síranů apod.), 95 až 98% těžkých kovů (olova, kadmia, chrómu, rtuti, baria apod.) a také arzen, selen, azbest, organické sloučeniny, bakterie (*Cryptosporidium parvum*, *Escherichia coli* aj.) a viry.

V Bundeswehru se v současné době používají systémy pro úpravu pitné vody, které vyrábí firma Kärcher, WTC (Waterclean Systems). Systémy úpravy vody vyrábí tato firma v několika provedeních. Úpravny pitné vody jsou schopné připravit denně 15 000 l až 240 000 l pitné vody. Jedná se o systémy: WTC 500, WTC 1600, WTC HS (High Salinity) a kontejnerové WTC systémy.

WTC 500 je dodávána Bundeswehru ve třech verzích:

1. **WTC 500 RO** – jedná se o úpravnu vody, která obsahuje částicový filtr, membránovou filtraci RO, UV – dezinfekci a chlorování vody. Úpravna odpovídá velikostně euro paletě.
2. **WTC 500 G** – pozůstává z modulu WTC 500 RO a všeho nezbytného příslušenství, které dělá celou soupravu nezávislým prvkem. Součásti jsou montovány na plošinu pro snadnější přepravu bez přívěsu.
3. **WTC 500 GT** – je modul WTC 500 G, jehož plošina je montována na terénní jednonápravový přívěs, který činí soupravu vysoce mobilní.

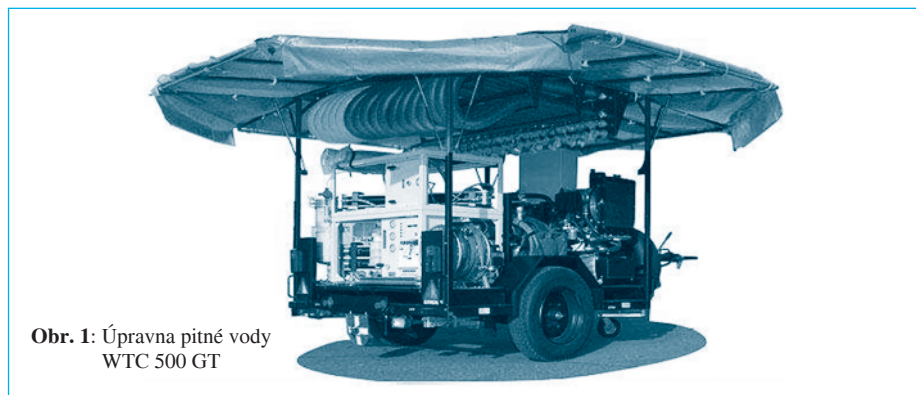
WTC 500 GT se používá pro úpravu kontaminované vody (radiačně, chemicky a biologicky), slané i braktické vody. Úpravna je určena pro zásobování pitnou vodou,

a to v hodnotách 11 000 až 14 000 litrů pitné vody denně (v závislosti na stupni kontaminace surové vody). Je schopna pracovat 24 hodin denně. Použitá technologie úpravy vody (reverzní osmóza) zaručuje vysokou kvalitu upravené vody pomocí tzv. trojnásobně spolehlivé metody KÄRCHER, která zahrnuje membránovou separaci, ozařování UV a chlorování.

Technologie úpravy vody probíhá celkem ve čtyřech základních stupních:

1. *stupeň* – filtr o jemnosti 0,5 μm odstraňuje ze surové vody pevné částičky.
2. *stupeň* – reverzní osmóza – membránovou separací jsou separovány soli a těžké kovy, téměř dokonale bakterie a viry. Technologický proces nevyžaduje žádné chemikálie, tzn. nevznikají žádné chemické odpady.
3. *stupeň* – pomocí ozařování UV jsou zničeny bakterie a viry.
4. *stupeň* – filtrovaná voda je dezinfikována chlórem (pomocí dávkovacího čerpadla), který zabraňuje vytváření bakterií v upravené vodě.

Úpravna pitné vody je znázorněna na obr. 1.

WTC 1600

Jedná se o vysoce mobilní úpravnu vody, která je umístěna na přívěsu o hmotnosti 3,5 tuny a denně může vyčistit až 38 400 l (1600 l/h) pitné vody. Úpravna vody je v používání od roku 2000. Používala se v bývalé Jugoslávii (KFOR) a od počátku roku 2002 se používá v Afghánistánu (ISAF).

WTC HS

Úpravny vody WTC 2000/5000 jsou vyrobeny z vysoce kvalitní nerezové oceli do extrémního prostředí. Recyklační energetický systém, který je vestavěn do úpravy vody, denně ušetří až 60 % provozních nákladů. Systém je schopen upravit mořskou vodu s vysokým obsahem soli na pitnou vodu. Úpravna může pracovat v náročných klimatických podmínkách.

Kontejnerové WTC systémy

Čistící systém WTC 3200/6000 můžeme definovat jako malou vysoce mobilní vodárnu umožňující úpravu až 240 000 litrů pitné vody denně, nezávisle na klimatických

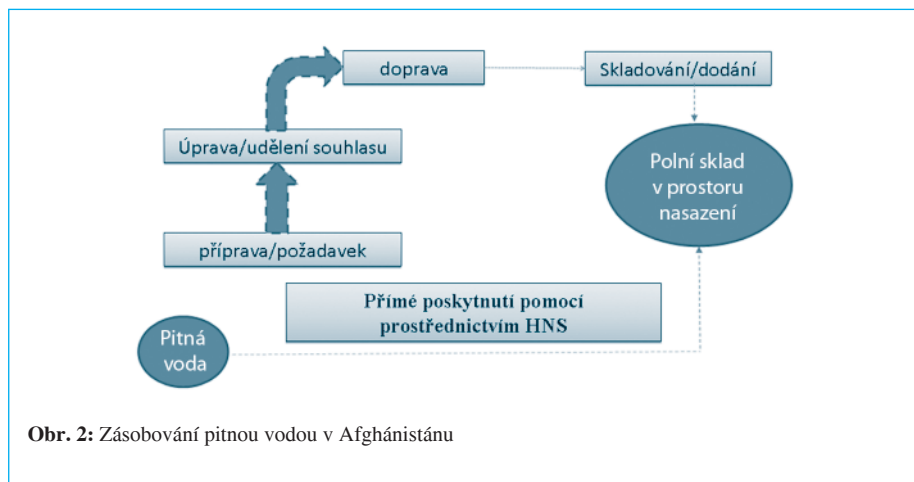
podmínkách. Systém je stavebnicové konstrukce a může být sestaven dle specifických požadavků. Vodní systém může rovněž upravovat biologicky zamořenou vodu v množství až 10 000 l/h.

Organizace úpravy vody v Bundeswehru

Bundeswehr v současnosti disponuje dvěma základními organizačními složkami, které se zabývají úpravou pitné vody. V rámci základny ozbrojených sil v zahraničí provádí úpravu pitné vody speciální ženijní jednotky, které odpovídají za úpravu vody, a jednotky logistiky odpovídající za praktické zásobování pitnou vodou v polních táborech v prostoru nasazení. Na zabezpečení splnění tohoto důležitého úkolu se podílí dále mobilní jednotky pro dopravu vody k uživatelům, včetně hygienických služeb a na úpravě pitné vody participují jednotky chemického vojska, zabezpečující provádění dekontaminace a dezinfekce pitné vody.

Jednotky chemického vojska kromě úpravy pitné vody poskytují školení obsluh úprav vody. Pouze armádní jednotky nasazené v zahraničí disponují tak velkým počtem vycvičených vojáků. K úpravě pitné vody disponuje Bundeswehr vysoce moderními prostředky a vycvičeným obslužným personálem, který je v plné míře schopen zabezpečit zásobování jednotek kvalitně připravenou pitnou vodou za neustálého přizpůsobování se novým bojovým podmínkám. K zásobování pitnou vodou v zahraničních misích platí motto z americké armády, které zní: „Nejdůležitější zbraň se kterou voják pracuje je pitná voda.“

Zásobování pitnou vodou v Afghánistánu je znázorněno na obr. 2

Obr. 2: Zásobování pitnou vodou v Afghánistánu

Na obrázku je znázorněno zásobování pitnou vodou jednotek Bundeswehru rozmístěných na teritoriu Afghánistánu. Na základě požadavku od odběratele speciální ženijní jednotky zahájí po udělení souhlasu od nadřízeného úpravu vody. Požadované množství pitné vody je načerpáno do automobilních cisteren na vodu a dopraveno do polního skladu v prostoru nasazení. Kromě toho mohou být bojové jednotky zásobovány z místních zdrojů prostřednictvím HNS.

3. Současné trendy úpravy pitné vody v Bundeswehru a v AČR

3.1 Trendy úpravy pitné vody v Bundeswehru

Z hlediska potřeb kladených na úpravný pitné vody jsou v Bundeswehru vynakládány nemalé částky na výzkum a vývoj netradičních způsobů získávání kvalitní vody, pro zabezpečení ozbrojených sil Bundeswehru. Ke způsobům získávání kvalitní pitné vody patří:

1. Získávání vody z hlubinových vrtů (několik set metrů).
2. Zachycování a úprava dešťové vody.
3. Úprava a využití splaškové vody.
4. Využití mořské vody (úprava pomocí reverzní osmózy).
5. Získávání vody transportem ledovců (vzdálená perspektiva pro nasazení ve státech s přístupem po moři).

Upravená voda musí splňovat následující požadavky:

- a) musí být dodávána v dostatečném množství a kvalitě,
- b) celkové výrobní náklady musí být minimální.

Zásobování vojsk pitnou vodou bojových jednotek Bundeswehru v Afghánistánu zabezpečují speciální ženijní jednotky. Jednotky jsou velmi dobře zabezpečeny moderními technickými prostředky pro průzkum vodních zdrojů, čerpání a úpravu vody. Disponují vrtnými soupravami, které mohou provádět vrty do hloubky až 30 metrů. Veškeré prostředky na úpravu vody pracují na principu reverzní osmózy, v současnosti se jedná o nejdokonalejší technologie na úpravu vody. Velký důraz je kladen na technické prostředky, které zabezpečují distribuci pitné vody. Používají se klasické cisterny a cisterny s vlastní dopravou vody. V oblastech, kde je nedostatek vody, jsou stavěny produktovody na dopravu pitné vody k odběratelům. Ve výjimečných případech do málo přístupných oblastí je možné dopravovat vodu i letecky. Přeprava vody je prováděna ve speciálních nerozbitných barelech, zavěšených pod vrtulníky. V současné době se provádí výzkum využití solární energie k pohonu zařízení provádějících úpravu vody.

3.2 Srovnání úpravy pitné vody v Bundeswehru a v AČR

Pokud budeme srovnávat současně používané úpravný vody Bundeswehrem a AČR v Afghánistánu musíme zjistit hodnoty parametrů, které představují standardní požadavky na současnou zahraniční úpravný vody. Porovnávat nemůžeme naši úpravný vody ÚV 2000 (neumožňuje úpravu slané vody), vyrobenou v šedesátých letech minulého století, s novými vysoce moderními úpravami vod pracujícími na principu reverzní osmózy. Je nutné posoudit parametry kladené na soudobé zahraniční úpravný vody. Technické parametry by měly splňovat následující ukazatele (hodnoty):

parametr	ukazatel (hodnota)
■ úprava slané (znečištěné vody)	ano
■ jmenovitý výkon	2000 až 2700 l/h
■ hmotnost	500 až 8500 kg

parametr	ukazatel (hodnota)
■ samostatně pojízdné	ano
■ rozsah pracovních teplot	-20 + 40 °C
■ obsluha	1 osoba
■ doba rozvinutí	10 až 30 minut
■ doba ukončení provozu	15 až 30 minut
■ typ PH	nafta
■ ovládání	poloautomat, automat
■ použité úpravy vody	chlorace, filtrace a sorpce, demineralizace, reverzní osmóza, demineralizace, dezinfekce

Technologie úpravy vody:

Srovnání s parametry kladenými na úpravnu vody splňuje naše nová vodní stanice AQUAOZON 32. Úpravna vody byla úspěšně použita v zahraničních misích v Kuvajtu, Iráku, Kosovu, ale především v Afghánistánu u 6. polní nemocnice. Úpravna pitné vody AQUAOZON 32 je na obr. 3.

Obr. 3: Úpravna pitné vody AQUAOZON 32

Určení a technické parametry úpravny vody AQUAOZON 32

AQUAOZON 32 je úpravna vody vhodná jak pro vojenské účely, tak i pro civilní, a to zejména při poskytování humanitární pomoci. Velká pružnost při nasazení úpravy vody AQUAOZON 32 ji předurčuje pro použití v oblastech, kde je náhlá potřeba úpravy vody, kde musíme připravovat pitnou vodu okamžitě bez předchozích testů zdrojů, a rovněž v improvizovaných podmínkách nasazení. AQUAOZON 32 garantuje maximální bezpečnost pro odběratele vody bez ohledu na náhlé změny v kvalitě pitné vody. Její nasazení nevyžaduje žádné speciální instalační podmínky, je objektem schopným samostatné funkce nebo spolupráce s dalšími stupni úpravy vody.

Takticko-technická data AQUAOZON 32

- jmenovitý výkon: 6000 až 50 000 l/den (v závislosti na parametrech vstupní vody),
- přepravní hmotnost: 3900 kg,

- ☐ provozní hmotnost: 6900 kg,
- ☐ zásobní nádrž: 2,5 m³,
- ☐ reaktor: 0,6 m³,
- ☐ recirkulační filtr: písek do filtrace 0,4-0,8 450 kg,
- ☐ výstupní filtr: zrněné aktivní uhlí obohacené Ag 50 kg,
- ☐ délka přívodního potrubí: 10 m,
- ☐ testovací sada pro analýzu dusičnanů ve vodě: 1 ks,
- ☐ krajní teploty v rozmezí: -20 až +40 °C.
- ☐ doba potřebná k rozvinutí úpravy v pohotovostním stavu (doba od příjezdu k vodnímu zdroji do okamžiku zahájení provozu úpravy vody): 1 osoba 2h,
- ☐ doba potřebná k zprovoznění úpravy do pohotovostního stavu (doba od ukončení dodávky vody do převedení úpravy vody do transportního stavu): 1 osoba 1 až 3h,
- ☐ nakládka a vykládka úpravy: 15 minut,
- ☐ nároky na obsluhu (úprava pracuje automaticky, a obsluha je využívána pro kontrolu a praní filtrů, 1 osoba): 1 hod/den,
- ☐ výměna náplní filtrů (závisí na kvalitě vstupní vody):
 - aktivní uhlí 1 rok,
 - písek 2 roky,
 - NaOCl 3 roky,
 - regenerační sůl bez omezení množství provozních hmot – písek 450 kg,
 - aktivní uhlí 50 kg.
- ☐ odstranitelné kontaminace:
 - veškeré bakterie, viry a mikroorganismy,
 - přírodní organické a anorganické látky podléhající oxidaci,
 - zápach a negativní organoleptické vlastnosti vody,
 - dusičnany.
- ☐ neodstranitelné látky:
 - rozpuštěné soli všech typů,
 - tvrdost a reakce vody,
 - radionuklidy.

Jednu z variant představuje vývoj a návrh zcela nové úpravy, která by vyhovovala výše uvedeným parametrům, představujícím současný standard. Výhodnější variantou z ekonomického hlediska se jeví nákup nové úpravy vody od zahraniční nebo tuzemské firmy, která je již v používání v některé z armád států NATO (USA, SRN). Převážná většina Bundeswehrem používaných vodních stanic splňuje výše uvedené parametry, které jsou na ně v současné době kladeny.

Závěr

Zabezpečení vojsk Bundeswehru vodou v Afghánistánu je na velmi vysoké úrovni. Zásobování vojsk pitnou vodou v jednotlivých oblastech Afghánistánu zabezpečují speciální ženijní jednotky, které jsou vybaveny moderními technickými prostředky pro průzkum vodních zdrojů a úpravu vody. K nejvíce používaným technologickým procesům úpravy pitné vody patří: filtrace, sedimentace, chlorování, reverzní osmóza, přidávání jódu, ozónování a dezinfekce.

Veškeré úpravy vody, kterými disponuje Bundeswehr v Afghánistánu, využívají ekologickou metodu úpravy vody na principu reverzní osmózy. Úpravy pitné vody používané Bundeswehrem jsou schopné připravit denně 15 000 l až 240 000 l pitné vody. Jedná se o systémy: WTC 500, WTC 1600, WTC HS (High Salinity) a kontejnerové WTC systémy. Úpravy vody jsou vysoce mobilní, nejsou náročné na obsluhu a mohou pracovat v náročných klimatických podmínkách. Recyklační energetický systém, který je vestavěn do úpravy vody, při denním provozu ušetří až 60 % provozních nákladů. Systém je schopen upravit mořskou vodu s vysokým obsahem soli na pitnou vodu. Voda upravovaná německými úpravami je natolik kvalitní, že splňuje normy STANAG 2136 a standardy WHO.

Poznámky k textu:

- [1] **Reverzní osmóza** je opakem přirozené osmózy vyskytující se v přírodě a je z tohoto principu používána jako způsob odsolování vodných roztoků.
- [2] **Braktická voda** – voda, jejíž obsah solí se pohybuje mezi obsahem solí mezi sladkou a slanou vodou. Vyskytuje se při ústích řek do moře.

Literatura:

- WITZLEBEN von, Job. Trinkwasseraufbereitung bei der Bundeswehr. *Wehrtechnik*. 2007, Jahrg, 2007, N. 3, s. 114-117. ISSN 0043-2172.
- RUSNÁKOVÁ, M. *Úprava a distribuce vody v podmínkách NATO*. Závěrečná bakalářská práce. Brno: 2006
- Žen-2-9, Ženíjní práce všech druhů vojsk. Praha: MO, 1981.
- Všeob-P-34, Směrnice pro zabezpečování ČSLA pitnou vodou v poli. Praha: MO, 1977.
- Vševojsk-16-2/č., Zabezpečení ČSLA pitnou vodou v poli (odborný prováděcí předpis k Všeob-sm-11), Praha: MO, 1978.
- STANAG 2885, Nouzové zásobování vodou v době války.
- STANAG 2136, Normy minimální kvality pitné vody v krizových situacích.

NATO je historicky jedinečnou bezpečnostní aliancí, která rozmisťuje vojenské síly schopné společně operovat v jakémkoli prostředí, která může kdekoli řídit operace prostřednictvím integrované velitelské struktury, a která má k dispozici schopnosti, jež by si jednotlivě mohlo dovolit jen málo spojenců.

NATO musí mít dostatečné zdroje – finanční, vojenské a lidské – na uskutečňování svých misí, které jsou klíčové pro bezpečnost obyvatelstva a území Aliance. Avšak tyto zdroje musí být využívány co nejúčinnějším a co nejefektivnějším způsobem. Budeme:

- maximalizovat možnosti nasazení našich sil a jejich potenciálu při zabezpečování operací v prostoru působení, včetně cíleného úsilí na splnění cílů NATO,
- zajišťovat maximální koherenci obranného plánování tak, aby byly redukovány zbytečné duplicity a zaměřovat se na rozvoj kapacit reagujících na moderní požadavky,
- společně rozvíjet a využívat operační schopnosti z důvodu efektivity nákladů, a také jako projev solidarity,
- zachovávat a posilovat společné schopnosti, standardy, struktury a financování – to, co nás navzájem spojuje,
- angažovat se v procesu pokračující reformy Aliance, vylepšovat struktury, zlepšovat pracovní metody a maximalizovat efektivitu.

**Z dokumentu „Aktivní angažovanost, moderní obrana:
Strategická koncepce obrany a bezpečnosti členů Organizace
Severoatlantické smlouvy přijatá hlavy států a vlád v Lisabonu“,
19 Nov. 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm / red.**

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

PhDr. Ivana Čechová, Ph.D., Mgr. Radek Nedoma,
RNDr. Oldřich Kříž, Jiří Mrenka

Partnership for Learning Program: online výuka s rodilým mluvčím jako doplnek k prezenční výuce anglického jazyka na Univerzitě obrany

Využití multimédií ve výuce cizích jazyků je způsobem, jak pozitivně ovlivnit motivaci i výsledky výchovně-vzdělávacího procesu. Využití česko-kanadského projektu Partnership for Learning Program umožňuje synchronní komunikaci mezi rodilým mluvčím a studentem/účastníkem jazykové přípravy bez ohledu na jejich vzdálenost. Vzájemná komunikace je příležitostí pro studenty používat jejich druhý jazyk nejen při odborných diskuzích, ale i při řešení problémů, relevantních jejich studijnímu zaměření, zájmům a koníčkům. Součástí článku je rozbor zkušeností, které autoři doposud získali.

Úvod

Začlenění Armády České republiky do společné činnosti armád NATO klade stále vyšší nároky i na jazykovou vybavenost jejich příslušníků. Absolventi Univerzity obrany jako budoucí vojenští manažeři, ekonomičtí a techničtí specialisté, kteří s ohledem na své budoucí funkční zařazení budou nuceni běžně komunikovat se svými partnery z členských armád NATO, musí za tři roky studia dosáhnout dosti vysoké úrovně znalostí z anglického jazyka (v současné době STANAG 3333). Budoucí vojenští profesionálové, absolventi UO, musí být schopni, v rámci přípravy na plnění povinností v mezinárodních jednotkách a štábech plynule komunikovat s příslušníky cizích armád a musí být rovněž schopni aktivně pracovat s cizojazyčnými dokumenty. Pro učitele jazyků CJP UO tato skutečnost znamená neustále hledat nové cesty, jak výuku cizích jazyků zefektivnit, jak motivovat studenty, aby byli schopni vyhovět všem požadavkům, které jsou na ně kladeny.

V současné době se studium cizích jazyků na Univerzitě obrany (dále jen UO) rozvíjí v souladu s Dlouhodobým záměrem vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a další tvůrčí činnosti na období 2006-2010. Pro oblast vzdělávání v oblasti jazyků je stanoveno: „Zvyšování jazykové připravenosti akademických i administrativních pracovníků a studentů UO bude patřit v nastávajícím období k jednomu z prioritních úkolů UO. Komplexnost tohoto požadavku, orientovaná na většinu akademické obce UO a značnou část obslužného personálu, je vymezena předpokládanou ambicí UO, jako významné vzdělávací instituce s působností v rámci zemí NATO.“ (Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné a vývojové a další tvůrčí činnosti Univerzity obrany na 2006-2010)

Jednou z možností, jak dosáhnout cíle jazykové výuky, je začleňování informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) do výuky a získání kvalitních rodilých mluvčích. Proto Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově navázala už

v roce 2002 spolupráci s kanadskou vojenskou školou Canadian Forces Language School, která se v rámci dlouhodobého projektu NATO podílí na jazykové přípravě příslušníků NATO, mimo jiné i příslušníků Armády České republiky. Projekt byl zahájen testováním technologií a pokračoval pilotním kurzem. Pilotního kurzu a následující výuky se zúčastnili studenti Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany (dále jen FEM UO) s novými partnery projektu, kterými se staly Canada School of the Public Service (dále jen CSPS) a ICIWave Design. CSPS je zodpovědná za výuku anglického a francouzského jazyka v provinciích Ontario, Quebec a Manitoba a ICIWave Design je soukromá společnost, která se specializuje na výzkum a vývoj v oblasti audio a video-technologie. Projekt dostal název Partnership for Learning Program (dále jen PLP) a byl financován prostřednictvím Výzkumného záměru FEM UO a Akčního výzkumu, který financovalo Ministerstvo obrany a Ministerstvo školství v Kanadě.

PLP se ukázal jako vhodný nástroj k vytvoření virtuálních tříd z různých skupin studentů Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany a je využíván pro **podporu vzájemné jazykové a kulturní komunikace a porozumění za použití moderních technologií** s cílem:

- poskytnout účastníkům programu příležitost procvičovat řečové dovednosti mluvení, poslechu s porozuměním, čtení s porozuměním a psaní,
- napomoci k odstranění „bariér“ v dialogu s rodilým mluvčím.

Spojení probíhá v reálném čase s použitím videokonferenčního softwaru, který byl navržen speciálně pro tento projekt kanadskou společností ICIWave Design se sídlem v Quebecu. V rámci projektu používaný software firmy ICIWave Design umožnil snadný, přesto však kontrolovatelný přístup na internetovou stránku, kde se jak učitelé, tak i studenti z různých míst, vybavení sluchátky a web kamerami, mohou setkávat a komunikovat. Přenos zvukového a obrazového signálu směřuje do Atlanty a pak do Londýna, kde je před odesláním do Evropy zesílen, a tím se výrazně zvyšuje kvalita příjmu signálu, což dříve v rámci videokonferencí nebylo možné.

Obr. 1: Učebna využívaná k on-line výuce

První studenti začali uvedený program využívat jako doplněk jazykové přípravy v říjnu roku 2004. Každé vyučovací hodiny se účastní maximálně osm až deset studentů, doktorandů či zaměstnanců a kanadská lektorka.

Technické vybavení k PLPP

Flashová aplikace **TalkingToLearn** byla v rámci projektu PLPP vyvinuta Kanadskou společností ICIWave Design, která je výhradním vlastníkem autorských práv na technické řešení systému výměny videa a hlasu mezi vzdálenými klienty v reálném čase. Tato webová aplikace je klíčovým uživatelským nástrojem pro interaktivní komunikaci mezi studenty navzájem a učitelem/lektorem. Základ systému je ve webovém rozhraní vytvořeném pomocí technologie Adobe Systems Incorporated – Flash a serverovou aplikací s originálními postupy pro distribuci a kompresi videa a zvuku, která je předmětem obchodního tajemství společnosti ICIWave Design.

Klientem tohoto systému se může stát libovolný tzv. multimediální počítač na libovolné technologické platformě vybavený webovým prohlížečem s nainstalovaným doplňkem přehrávače technologie Flash. Dále musí být počítač vybavený webovou kamerou či zařízením pro zachytávání videa, a reproduktory a mikrofonom, či headsetem.

Klienti a server mezi sebou komunikují na protokolu TCP/IP na portech 80, 443, 1935, které musejí být uvolněny na úrovni celé síťové infrastruktury pro oboustranný provoz. Každý klient má pro komunikaci se serverem vyhrazený vlastní kanál, který vyžaduje datovou propustnost 256 kbps až 2Mbps dle zvolené kvality přenosu. Systém automaticky v závislosti na zvolené kvalitě přenosu upraví kompresní algoritmy, kde vždy upřednostňuje kvalitu hlasu nad kvalitou videa.

Zásadním technickým přínosem tohoto řešení je jeho relativní „**netechničnost**“, tedy minimalizace technických požadavků na vybavení klienta a v neposlední řadě má minimální nároky na obsluhu osobního počítače, resp. softwarového interface pro komunikaci se serverem. Obsluhovat flashovou aplikaci TalkingToLearn je schopen i uživatel s podprůměrnými schopnostmi práce s osobním počítačem.

Aplikace umožňuje komunikaci mezi uživateli, v párech nebo ve skupinách, vedení v rámci skupiny soukromého nebo veřejného rozhovoru mezi lektorem a uživatelem. Aplikace zobrazuje též psaný text, potřebuje-li lektor či uživatel vidět psanou formu. Další funkcí je WhiteBoard pro tvorbu jednoduchých grafů, diagramů, poznámek či nákrešů. Jednotlivé funkce se neustále upravují, rozšiřují nebo ruší v závislosti na uživatelské zkušenosti.

Po úspěšné autorizaci je možné se přihlásit do aplikace přes webové rozhraní www.talkingtolearn.com, pomocí uživatelského jména a hesla, které přiděluje administrátor systému. Aplikace neřeší bezpečnost provozu z hlediska utajování informací, protože přenášená data nejsou považována za citlivá.

Online výuka prostřednictvím PLP

Úvodní hodina v každém semestru je zaměřena na všeobecné seznámení všech účastníků videokonference. Probírají se témata jako jsou zaměstnání, záliby, trávení volného času apod. Lektor/pedagog se touto cestou seznamuje s účastníky a to mu/jí umožňuje sestavit témata pro následující hodiny a načrtnout podrobnější osnovu

dalších lekcí. Získané informace také napomáhají při výběru vhodných hostů pro další videokonference. Aby se zabránilo nedorozumění zapříčiněnému případnou zhoršenou kvalitou zvukového přenosu, používají obě strany řádek pro titulky (chat line), který je umístěn v levé části obrazovky, pod obrazovkou pro učitele a hosta. Tento řádek svojí funkcí nahrazuje třídní tabuli, umožňuje lektorce psát nová, popřípadě nejasná slova a slovní spojení (viz obr. 2).

Obr. 2: Obrazovka s chat line

Další hodiny jsou pak připravovány společně učiteli na kanadské a na české straně. Podle zaměření skupiny studentů oba učitelé vždy vytipují oblasti, které přímo souvisejí s přípravou studentů v rámci jednotlivých studijních programů na FEM UO a vhodně je doplňují. Téma k diskuzi může být studentům zasláno e-mailem nebo je najdou jako odkaz na Studijním portále UO. PLPP také umožňuje práci ve skupinách, ve dvojicích a poté prezentaci práce skupin, psaní, promítání obrázků, grafů a videa.

Zajímavým zpestřením programu jsou pozvaní hosté z nejrůznějších institucí, kteří mají možnost pravidelného vstupu do on-line výuky. Software umožňuje připojení hosta z kteréhokoliv místa na světě. Diskuze s kolegy a akademickými pracovníky ze zahraničních univerzit a porovnávání jednotlivých typů studia i mimouniverzitních aktivit jsou velmi oblíbené. Mluvit současně se studentem z Kanady, USA, Rumunska a v rámci České republiky z Brna nebo Hradce Králové je zajímavou zkušeností z hlediska osobního, kulturního i profesního.

Další možnou a oblíbenou aktivitou jsou briefinky s odborníky z nejrůznějších vojenských i nevojenských oblastí, kteří jsou pravidelnými účastníky on-line výuky. V současné době je dohodnuto, že odborníci z nejrůznějších vojenských i nevojenských oblastí budou pravidelně zváni k briefingům a následné diskuzi.

Dotazník

V roce 2005 byl zahájen výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké výuce studenti University obrany dávají přednost, zda:

- výuce klasické, bez využití ICT,

- výuce klasické, doplněné o úkoly plněné v prostředí internetu,
- výuce klasické, doplněné o synchronní komunikaci s rodilým mluvčím.

První část výzkumu byla realizována v letním semestru akademického roku 2005-2006. Do výzkumu byli zařazeni všichni studenti 1. ročníku FEM UO. Celkem se tedy tohoto dotazníkového šetření zúčastnilo 104 studentů (59 studentů, 45 studentek) studijních oborů vojenský management a ekonomika obrany státu.

Dotazník měl dvě základní části. V první části dotazníku se studenti vyjadřovali obecně k výuce anglického jazyka na střední škole. Druhá část dotazníku byla více orientována na zkušenosti s ICT a cílem bylo zjistit, jaký vliv má ICT na výuku anglického jazyka. Všechny otázky byly uzavřené, pouze jedna otázka, ve které jsme žádali respondenty o doplnění informace, byla otevřená. Všechny otázky nabízely výběr z několika možností (multiple choice), minimální výběr tvořily tři možnosti.

Vyhodnocení dotazníkového šetření

Úvodní část dotazníku byla spíše obecná, zaměřená na studium anglického jazyka na střední škole a začlenění ICT do výuky na tomto stupni. Zajímalo nás, zda studenti mají zkušenosti s tímto typem výuky anglického jazyka, vzhledem k propagaci ICT Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a také vzhledem k poskytnutým dotacím na nákup počítačů pro základní a střední školy (projekty SIPVZ a další).

V jedné z otázek úvodní části dotazníku jsme chtěli zjistit, jak na střední škole probíhala výuka anglického jazyka, zda převládal výklad učitele, použití audiovizuální techniky, laboratoří s počítači nebo kombinace všech uvedených možností. Nebylo překvapením, že studenti uvedli, že při výuce převládal výklad učitele doplněný o magnetofonové nahrávky. Pouze necelá třetina studentů uvedla, že k výuce využívali i laboratoře vybavené audiovizuální technikou, především k poslechu audionahrávek a sledování videa. Dva studenti uvedli, že výuka byla realizována v učebně vybavené počítačem.

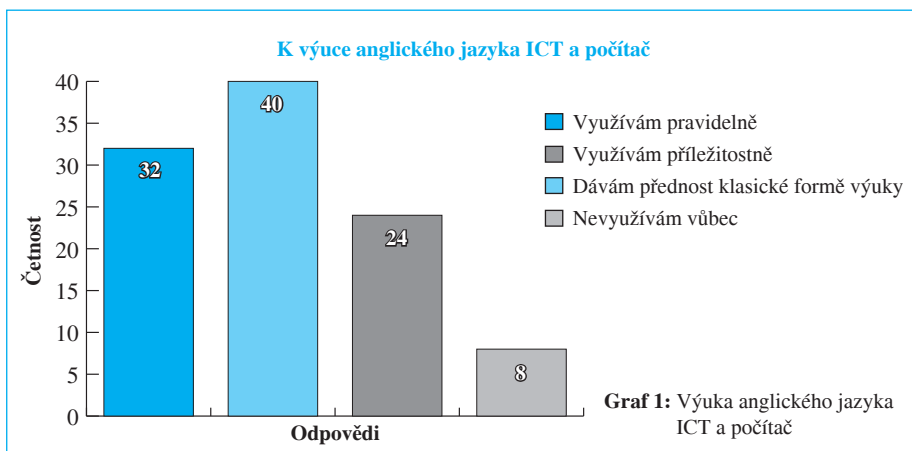
V další části dotazníku nás zajímal celkový vztah k ICT, přístup a četnost použití internetu při výuce anglického jazyka. Všichni dotazovaní uvedli, že mají vlastní počítač, a 99 ze 104 dotázaných studentů uvedlo, že si bez počítačů neumí představit život ani studium. Z této odpovědi je patrné, že vybavenost studentů počítači je 100 %, a tuto skutečnost často „obdivují“ účastníci zahraničních konferencí, na kterých jsme výsledky tohoto výzkumu prezentovali (např. IMSCI 2008, Orlando; IJEL 2009 Toronto).

Na dotaz k celkovému vztahu k počítačům pouze 5 studentů (4,8 %) odpovědělo, že se počítačům snaží vyhýbat při studiu. Celkem 99 (95,2 %) z nich si bez počítačů neumí představit ani život, ani studium.

Tato odpověď nebyla překvapujícím zjištěním, protože mladší generace má k počítačům obecně pozitivní vztah a setkává se s nimi doma, ve škole i v zájmových kroužcích. Počítač je pro ně prostředkem komunikace, zdrojem k získávání informací a zdrojem zábavy.

Další snahou bylo zjistit, jak studenti počítač ovládají. Celkem 104 studentů (100 %) uvedlo, že ovládá práci s textovým editorem, práci s grafickými programy neovládá pouze 9 studentů (8,6 %), práci s tabulkovými procesory zvládá 82 (79 %) z nich. Se vzdělávacími programy pracuje 51 studentů (49 %).

Zajímalo nás také, k čemu studenti počítač využívají. Zjistili jsme, že pro všechny, tedy pro 104 studenty, je počítač zdrojem vyhledávání na internetu a dále, že zprostředkovává

komunikaci mezi lidmi. Téměř všichni studenti na počítači poslouchají hudbu, sledují video, filmy a stahují si software.

Celkem 70 (67 %) ze 104 studentů odpovědělo, že počítač využívá k sebevzdělávání. Ve třetí části dotazníku studenti odpovídali na otázky vztahující se k využití ICT a videokonferenčních technologií ve výuce anglického jazyka. Tato část dotazníku byla klíčovou, protože nás zajímalo využití ICT/videokonferenčních technologií ke studiu anglického jazyka a k samostatné přípravě.

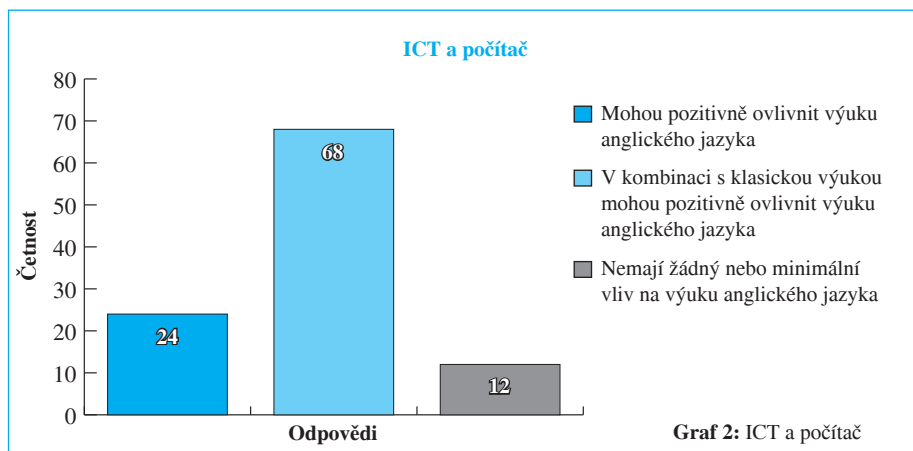
K výuce anglického jazyka využívá 32 studentů (31 %) počítač pravidelně, 40 (39 %) příležitostně, 24 studentů (23 %) dává přednost klasické formě výuky. Pouze 8 studentů (7 %) nevyužívá ICT při výuce anglického jazyka vůbec.

Pouze malý počet studentů (31 %) využívá pravidelně internet k výuce anglického jazyka. Počet studentů využívajících ICT k výuce anglického jazyka je stále nízký, přestože celá řada učitelů informuje na konferencích o zařazení blended-learningu, WebQuestů, studijních portálů atd. do výuky anglického jazyka a rovněž informují o stále se rozšiřující nabídce nejrůznějších kurzů, které jsou snadno dostupné a velmi často zdarma.

Dalším důležitým zjištěním pro náš výzkum byly názory studentů na vliv ICT, a zejména videokonferenční technologie na výuku anglického jazyka a na samostatnou přípravu. Proto byly poslední tři otázky zaměřené na to, zda ICT/videokonferenční technologie mají vliv na výuku anglického jazyka.

Většina studentů, celkem 68 (65,5 %), uvádí, že ICT a počítače, zejména v kombinaci s klasickou výukou, mají pozitivní vliv na reálné výsledky jejich studia. Celkem 24 studentů (23 %) připouští, že ICT a počítače mohou pozitivně ovlivnit výuku anglického jazyka a 12 studentů (11,5 %) se domnívá, že nemají žádný nebo minimální vliv.

Na otázku, jak videokonferenční technologie ovlivňují výuku anglického jazyka, odpovídá 39 studentů (38%), že tyto technologie mohou pozitivně ovlivnit výuku anglického jazyka, 58 studentů (55,5 %) se domnívá, že pozitivní vliv videokonferenčních technologií na výuku anglického jazyka se projevuje pouze v kombinaci s klasickou výukou, a 7 studentů (6,5 %) si myslí, že videokonferenční technologie nemají žádný nebo minimální vliv na výuku anglického jazyka. Odpovědi jsou tedy poměrně vyvá-

žené, většina studentů uvádí, že ICT a videokonferenční technologie ovlivňují výuku anglického jazyka pozitivním způsobem.

Porovnáním četností odpovědí na otázky, zda ICT a videokonference mohou pozitivně ovlivnit výuku anglického jazyka, lze dospět k závěru, že více studentů (rozdíl 15 %) vidí ve videokonferencích větší potenciál pro zkvalitnění výuky anglického jazyka. Domníváme se, že je to dáno atraktivností videokonferencí, nepříliš častým využíváním videokonferencí ve výuce a v neposlední řadě chybějícím přímým kontaktem s rodilým mluvčím.

Na otázku, zda chtějí ve svém studiu používat ICT, studenti odpověděli následujícím způsobem. Celkem 71 studentů (68,5 %) chce používat nejmodernější technologie při výuce anglického jazyka i při samostatné přípravě, 27 studentů (26 %) dává přednost jejich využívání jen při samostatné přípravě a 6 studentů (5,5 %) se chce učit klasickým způsobem.

Názory studentů na využití ICT ve výuce anglického jazyka

Na dotazníkové šetření navázal akční výzkum, který inicioval a financoval kanadský partner projektu PLP. Metodou této části výzkumu se staly *polostrukturované rozhovory*. Na použití této metody jsme se shodli s kanadskými partnery, protože software používaný k realizaci on-line výuky umožnil kanadské i české učitelce účastnit se rozhovorů a rozhovory nahrávat.

Pomocí projektu PLP jsme vytvořili několik virtuálních učebních skupin a sledovali výuku po dobu jednoho semestru. V každé učební skupině bylo 9 studentů. Výuku jsme nahrávali a po ukončení semestru jsme realizovali rozhovory s jejich účastníky. Některé rozhovory byly přímé (face to face), některé byly realizovány prostřednictvím videokonferenčního systému firmy ICIWave Design.

Cílem rozhovorů bylo získat údaje o názorech studentů FEM UO a účastníků kurzu anglického jazyka na kanadské straně na využití PLP ve výuce jazyků a zjistit, jaké technologie si vybírají ke studiu cizího jazyka a jak daný výběr ovlivňuje studium cizího jazyka v průběhu hodiny i při samostatné přípravě. Dále nás zajímaly postoje, které studenti/účastníci kurzu zaujímají k využívání PLP. Další snahou bylo získat poznatky,

zda výsledky mohou poskytnout informace použitelné při vytváření dlouhodobější vize využívání PLP v jazykové přípravě. Také jsme chtěli zjistit, zda a jak se postoje respondentů k využití PLP v jazykové přípravě měnily. Analýzou podmiňujících faktorů (osobnostních i technologických) jsme se snažili poukázat na možné stimuly, které mohou fungovat jako katalyzátory v procesu využívání PLP v jazykové přípravě.

Realizace této části výzkumu umožnila získat podrobnější názory, které nebylo možné zjistit dotazníkovým šetřením, na následující výzkumné otázky:

- *Jaké postoje zaujímají studenti k použití PLPP při studiu cizího jazyka?*
- *Jaké důvody vedou studenty k výběru a použití PLPP? Jak vnímají možnosti, stimuly a naopak limity používání PLPP?*
- *Jak se změnil postoj studentů k PLPP po absolvování on-line výuky?*

Pro potřeby výzkumu jsme zvolili metodu polostrukturovaných rozhovorů, některé jsme provedli ve svých pracovnách, především z důvodu nahrávání. Další rozhovory probíhaly prostřednictvím videokonferenčního systému ICIWaveDesign, protože nebylo vždy možné, zvláště na kanadské straně, udělat přímý (face to face) rozhovor. K nahrávání jsme se souhlasem respondentů použili u přímých rozhovorů diktafon a pak jsme rozhovory přepsali do písemné podoby. Rozhovory realizované prostřednictvím systému ICIWaveDesign byly nahrávány přímo. Každý z rozhovorů trval asi hodinu, k připraveným otázkám jsme jen někdy doplnili další, upřesňující dotazy. Všechny rozhovory proběhly dvakrát. První rozhovory jsme na žádost kanadského partnera realizovali před zahájením on-line výuky a stejné rozhovory se stejnými účastníky po skončení on-line výuky.

Zaznamenané rozhovory jsme přepsali do písemné podoby a analyzovali. První částí analýzy bylo seřazení odpovědí do širokých kategorií a to tak, že jsme k odpovědím přiřazovali kódy (v případě našeho výzkumu čísla). Pak jsme prvotně vytvořené kategorie rozdělili do menších celků (Gavora, 2000 s. 114) a na závěr jsme z jednotlivých celků vytvořili příběh.

Na základě této části výzkumu lze konstatovat, že důležitou roli při výběru vhodné informační a komunikační technologie pro studium cizího jazyka sehrávají osobní postoje studentů. Ukazuje se, že studenti preferují takový prostředek, který jim umožní zbavit se ostychu a zábran při konverzaci, včetně použití hovorové řeči, a který napomáhá individuálnímu přístupu v procesu učení se jazykům. Důraz kladou na vhodnou kombinaci procvičovaných dovedností. Kombinaci poslechu a mluvení s nutností bezprostřední reakce považují za důležitou.

Osobní postoje studentů jsou ovlivněny jejich představami o vlastním osobním růstu v oblasti ovládnutí daného jazyka jako předpokladu pro jejich budoucí využití v praxi. Potřebu jazykové vybavenosti a počítačové gramotnosti chápou jako nutnost pro budoucnost i jako prostředek ke snadnějšímu získání práce.

Výběr konkrétního prostředku souvisí s aktivitami, které umožňuje. Internet využívají pro korespondenci, pro práci s textem a slovníkem, získání studijních materiálů na www stránkách a pro udržování a navazování kontaktů. Videokonferenční technologie umožňují kontakt s mluvčím, bezprostřední reakci. Důležitou roli při výběru prostředku ICT sehrává i možnost volby prostředí a času k učení, určení si vlastního tempa při učení.

Využívání ICT/PLP v jazykové přípravě studenti chápou jako zpestření výuky a také jako nástavbu k výuce. Výsledky dále ukazují, že bezprostřední kontakt s mluvčím

prostřednictvím ICT/PLP může svým způsobem suplovat pobyt v zahraničí a může poskytnout částečnou reflexi při jednotlivých aktivitách.

Při srovnání rozhovorů vedených před zahájením projektu PLP a po jeho ukončení se všichni respondenti vyjadřovali ve prospěch PLP. Subjektivní pocit překonání nejistoty, strachu a získání pohotovosti a plynulosti v mluvení se v odpovědích vyskytovaly nejčastěji. Uvedený závěr potvrdil vhodnost využití programu PLP pro provedení další fáze výzkumu.

Shrnutí

Z výsledků dotazníkového šetření i akčního výzkumu vyplývá, že všichni studenti mají volný přístup k počítači a počítač několikrát týdně využívají, většina z nich si bez počítačů nedokáže představit ani život a ani studium.

Potvrzuje to i zjištění preferencí studentů, ze kterých vyplynulo, že studenti dávají přednost použití moderních technologií při výuce anglického jazyka. 71 ze 104 studentů chce využívat nejmodernější technologie ve výuce a 27 studentů jen k samostatné přípravě.

Odpovědi na tyto otázky hovoří jasně ve prospěch ICT a zcela jasně poukazují na skutečnost, že studenti dávají přednost tomu druhu média, které je pro ně kombinací zábavy a studia, které jim umožňuje poznávat nové lidi a současně se vzdělávat. ICT se rychlým tempem vyvíjí a současně se neustále rozšiřují možnosti jejich začlenění do výuky všech předmětů, výuku cizích jazyků nevyjímaje.

Jazyková příprava je jednou z priorit Ministerstva obrany i Univerzity obrany. Rektor Univerzity obrany k jazykové přípravě napsal: „*Jazyková vybavenost je jednou z priorit, protože pokud budeme mít odborníky a vysoce specializované profesionály, kteří nebudou umět komunikovat v mezinárodním prostředí, zůstaneme izolováni, a to není možné*“ (Urban, 2005). Pro učitele jazyků Centra jazykové přípravy tato skutečnost znamená neustále hledat nové cesty, jak výuku cizích jazyků zefektivnit, jak motivovat studenty, aby byli schopni vyhovět všem požadavkům, které jsou na ně kladeny. Jednou z možností, jak náročné cíle jazykové přípravy realizovat, je implementace ICT do výuky cizích jazyků.

Literatura:

- ČECHOVÁ, I., NEDOMA, R., CHARBONNEAU-GOWDY, P. aj. The New Step to the Future of Web Based Video Conferencing in the Language Training: New Usages and Trends. In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference Kompetence v cizích jazycích jako důležitá součást profilu absolventa vysoké školy II*. Brno: Univerzita obrany, 2009, s.197-199. ISBN 978-80-7231-683-0.
- CHARBONNEAU-GOWDY, P., ČECHOVÁ, I. Moving from Analogue to High Definition E-learning Approaches Supported by Video-based Web Conferencing. In *Proceedings of the 4 th International Conference on e-Learning*. Toronto: University of Toronto, 2009, s. 75-83. ISBN 978-906638-37-5.
- Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné a vývojové a další tvůrčí činnosti Univerzity obrany na 2006 - 2010. [online]. [cit. 2010-02-04]. Dostupné z: <http://www.vojenskaskola.cz/skola/uo/dokumenty/Documents/DZ-UO_06-10.pdf>.
- Doporučení č. R (98) 6 Výboru ministrů členským státům týkající se cizích jazyků. [online]. MŠMT. 1998 [cit. 2009-01-21].
- Dostupné z: <<http://aplikace.msmt.cz/MezinarodniSpoluprace/Dokumenty/dopcizijazyky.doc>>.
- STRAUSS, A. CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice, nakladatelství Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X-.
- URBAN R. *Chceme být součástí evropského vzdělávacího prostoru*. Czech Army Today, 3/2005. Praha: AVIS, 2005, s. 2-5. ISSN 1212-97-55.

Dvě monografie o bezpečnosti ze Slovenska

RECENZE

Volner, Š. Bezpečnost' ľudstva: Planéta – Vedecko-technický systém – Vesmír – Mikrosvet, vydal PhDr. Milan Štefanko, Bratislava: vydavateľstvo IRIS, 2009, 362 stran.

Volner, Š. Bezpečnosť 21. storočí, vydal PhDr. Milan Štefanko, Bratislava: vydavateľstvo IRIS, 2009, 388 stran.

Prof. dr. Štefan Volner, CSc., je pilný autor, i když se s jeho díly můžeme často seznamovat s jistým zpožděním. Tak je to s jeho dvěma tematicky spojenými publikacemi Bezpečnosť ľudstva a Bezpečnosť 21. storočí. Již z podtitulu první knihy je zřejmé, že autor vychází z co nejširšího pojetí bezpečnosti

Rozšířené pojetí bezpečnosti je myšlenkovým proudem vycházejícím spíše z několika principů než jednoznačně vymezeným teoretickým modelem. Během studené války byla bezpečnost pojímána převážně jako vojenský a politický zájem státu. V následujícím období se koncept rozšířil o nové aspekty (ekonomické, environmentální a společenské), především se však rozšířil okruh subjektů, o jejichž bezpečnost se jedná. Noví aktéři se objevují vzhledem ke státu na vyšších i nižších úrovních, jde na jedné straně např. o nadnárodní organizace, na druhé o nejrůznější skupiny a jednotlivce. Lze proto mluvit o národní, společenské, individuální, ekonomické a environmentální bezpečnosti, jakož i o bezpečnosti lidí. Sporná je míra, která činí z hrozby obecně hrozbu bezpečnostní. Řešením může být omezení bezpečnostního statusu na hrozby existenciální mířící proti „vitálnímu jádru“ či podstatě daného subjektu.

Teorie sekuritizace chápe bezpečnost jako jazykově a sociálně podmíněný konstrukt, a tak i přistupuje k analýze bezpečnostních problémů. Široké pojetí bezpečnosti nabízí nový pohled, ovšem jeho aplikace v bezpečnostní politice je dosud velmi omezená a vyžaduje opatrnost a zdrženlivost.

To si uvědomíme, zaměřujeme-li se na možnosti aplikace teoretického konceptu rozšířeného pojetí bezpečnosti do procesu tvorby a realizace bezpečnostní politiky České republiky pomocí modelu komplexního řízení bezpečnosti. Tento model ukazuje možnosti optimalizace výkonu bezpečnostního systému jako systému orgánů zákonodárné, výkonné a soudní moci, ozbrojených sil, bezpečnostních, záchranných, havarijních aj. sborů a služeb, právnických a fyzických osob a jejich vazeb při přípravě a realizaci činností zajišťujících koordinovaný postup při udržení bezpečnosti ČR v průběhu nejrůznějších typů vnějších bezpečnostních ohrožení a vnitřních krizových situací.

Tento model se může stát významnou společenskou inovací vedoucí k synergickému efektu, tj. k aktivnímu občanskému a profesionálnímu pojetí bezpečnosti ČR,

ke zvýšení vnější a vnitřní bezpečnosti, k rozpočtovým úsporám a ke zlepšení civilního řízení a kontroly tohoto systému. [1] Tento úvod je nezbytný především proto, že Volnerovy monografie by mj. mohly přispět k precizaci tohoto širšího pojetí a přispět tak i bezprostřední praxi.

Bezpečnost lidstva: Planeta – Vědecko-technický systém – Vesmír – Mikrosvět

Autor vychází z myšlenky, že dějiny lidstva jsou vlastně dějinami zápasu o bezpečnost a že bezpečnost a existence lidstva jsou vzájemně propojené a neoddělitelné jevy. Lidé mohli přežít jen proto, že jim k tomu příroda vytvořila optimální podmínky.

Cílem monografie je seznámit bezpečnostní experty a studenty s novými teoretickými zdroji, teoreticko-metodologickými přístupy a paradigmaty jako se společenským jevem, a tím přispět k tvorbě ontologicky a epistemologicky „široce zasítovaného“ bezpečnostního systému. Znamenalo to vycházet ze širšího okruhu vědeckých disciplín včetně termodynamiky, teorie relativity, kvantové teorie a teorie Gaia. Vyústěním je poznatku je přesvědčení, že největší nebezpečí je v nás samotných.

První kapitola. Autor si v první ze čtyř kapitol klade dosud pro bezpečnostní témata nezvyklé otázky: Je život jen na zemi? Musí se proto zabývat tématy, jako je vznik života a podmínky jeho existence na Zemi; význam bakterií pro vývoj živých organismů a lidí; význam buňky jako základní podmínky vývoje živých organismů; genetika jako pomoc lidem či hrozba; nedostatek vody; hrozba skleníkových plynů; klima na Zemi; ochlazování planety; vymírání živých druhů a role slunce.

Jde tedy o velmi široké pojetí bezpečnosti vycházející z logicky položené otázky, zda je vývoj naší planety pro lidstvo bezpečný; jinak řečeno, jestli si počínáme tak, abychom tu mohli v tomto unikátním prostředí nadále po další staletí a tisíciletí žít. A zároveň si musíme přiznat, že při současném vědeckotechnickém rozvoji a neustávajících konfliktech o tom mnoho nejkvalifikovanějších lidí pochybuje. I přestože nikdo neví, nejsme-li jedinou oživenou planetou. A bude-li vědeckotechnický rozvoj pokračovat tak, abychom se vyrovnali se snižujícími se zásobami energií a surovin, nevedli o ně války a naopak odzbrojovacími procesy snižovali náklady na nové zbraňové systémy a ozbrojené síly.

Autor je v tomto směru sám skeptický, domnívá se, že člověk boj s přírodou pro existenční růst obyvatelstva a spotřeby prohraje. Tento konflikt považuje za nejvážnější hrozbu. Bezpečnost lidstva bude stále více určována samotným vývojem planety a každé narušení křehké rovnováhy potrestáno. Tím dříve a neodstranitelněji, čím více tuto hrozbu budeme ignorovat. Ignorance je pro něho vážný rizikový faktor. V nadhozených otázkách této kapitoly hledá autor i řešení.

Stačí se začíst do této pozoruhodné knihy se stovkami a tisíci informací, jakou jsou následující:

Vzhledem k atomovému složení se lidské tělo skládá z 99,999 % z vakua, tedy ze stotisíciny objemu. Existuje-li na naší Zemi život cca 4 miliardy let, inteligentní život trvá jen 0,02 % z tohoto času. Jen v naší galaxii existuje 100 miliard hvězd a galaxií jsou miliardy. Rozsah vesmíru je deset miliard světelných roků. Mimo náš vesmír může existovat velké množství i vesmírů jiných, možná založených na jiných

než dosud univerzálně platných přírodních zákonech. Americký biolog Edwin Coklin v diskuzi o původu života na Zemi či jeho přenesení odjinud napsal, že pravděpodobnost, že rozumem obdařený život vznikl náhodou, se dá přirovnat k pravděpodobnosti, že kompletní slovník by mohl být výsledkem výbuchu v tiskárně. Zatím také jej nedokážeme z anorganických látek vytvořit uměle. Položíme-li si otázku, kolik proteinů s délkou 200 aminokyselin může existovat, tak proteiny jsou syntetizované jako lineární polymery z 20 standardních aminokyselin. Když každá z 200 pozicí má 20 možností výběru, dostáváme 20^{200} (10^{260}) možností. Přitom počet částic ve známém vesmíru se odhaduje na 10^{80} . Pokračujeme-li v této úvaze dále, současný vesmír nemohl mít dostatečný čas na vytvoření proteinu, vyžadoval by 1040000 možností. Autor dochází k závěru, že život byl vytvořen inteligencí. Což ovšem logicky evokuje další spekulativní otázku, jak vznikla tato původní inteligence.

Tak bychom mohli pokračovat v úvahách dál, vznik života a podmínky jeho existence na Zemi se dějí v čase a v pohybu, a vše, co je v pohybu, existuje dočasně, tj. stárne a zaniká. Zatímco příroda vytvořila člověka, člověk postupně dovede živou přírodu k jejím prvotním formám. Je to dobrodružné poznávání jdoucí k až zdánlivě nadbytečným detailům. Záměr autora je zřejmý: toto poznání prozrazuje složitost přírodního dění a lidského konání, nutně vede k přemýšlení a konání ve prospěch zachování existence živé přírody a lidstva. To je i smyslem širšího pojetí bezpečnosti.

Např. klimatické změny, konkrétně oteplování, mohou vést ke zvýšení frekvence mimořádných klimatických jevů (např. hurikánů), k nižší míře přizpůsobivosti zemědělských plodin, ke zvyšování hladiny moří, rychlejšímu šíření malárie, zvýšení onemocnění encefalitidou, horečkou dongue, rakoviny kůže, k rozšíření průjemových onemocnění, zvýšení nedostatku vody apod., což povede i k vyšší migraci obyvatelstva s následnými etnickými konflikty. To je jen jeden z mnoha příkladů; k takovým vyústěním vedou autorovy odpovědi na zvolené otázky.

V kratší **druhé kapitole** věnuje autor pozornost bezpečnostním aspektům vývoje vědecko-technického systému. V popředí jeho pozornosti je přírodní a vědecko-technický systém a poznání jako faktor bezpečnosti a hrozby pro lidstvo. Autor se staví proti paradigmatu antropocentrismu, varuje před riziky abiotické techniky a technologií, které člověku zdánlivě pomáhají, ale de facto škodí, nemusí zničit přírodu, ale vést k zániku příznivých podmínek pro život. Nekorigované poznání se tak paradoxně stává bezpečnostní hrozbou, protože dynamický technický a technologický rozvoj stále častěji předbíhá schopnost člověka a společnosti se s ním vypořádat, aby se nestal ohrožujícím faktorem.

Volner připomíná slova H. G. Wellse z přednášky na londýnském Královském institutu z roku 1902, že „v novém století budeme svědky změn, které zastíní vše, co se odehrálo ve století minulém“. Zatím však s budoucností zacházíme jako při házení mincí, kdy nám nezáleží na tom, na jakou stranu padne. Kdybychom chtěli tento obraz kriticky aktualizovat, začátek další vážné snahy skončit se šířením jaderných zbraní, započatý letos v Praze, se ze stránek médií rychle vytrácí jako kdyby šlo o jakoukoli denní událost.

Třetí kapitola se zabývá bezpečnostními limity vesmíru, tj. vznikem a vývojem struktur vesmíru, a to zvláště podle tzv. inflačního modelu. V těžišti pozornosti je entropie a rizika našeho pronikání do vesmíru. Autor upozorňuje, že pronikání do makrosvěta má podobná úskalí jako expanze do vesmíru. I když je zřejmé, že se lidstvo

tohoto počínání nevzdá, jde o to neudělat osudovou chybu. Už dnes dostatečně nevíme, co se vše pohybuje na našem zemském orbitu a jaké hrozby to přináší. Rozhodující je podle autora zvládnout dvě velké teorie: teorii relativity a kvantovou teorii; podle autora jsou základními teoreticko-metodologickými východisky koncipování současné nové teorie bezpečnosti. Zatím autor v souvislosti s pronikáním do mikro- a makrosvěta identifikuje s tím související bezpečnostní hrozby a z toho vyplývající rizika; tvorba nové bezpečnostní teorie zůstává výzvou.

Konečně **čtvrtá kapitola** je nejbližší praxi, věnuje se mikrosvět, kvantové teorii, potenciálu jádra a teorii strun, bezpečnostním souvislostem vývoje nanotechnologií, robotizace a počítačů. V závěru nemůže nepoložit otázku: Proč děláme věci, které vedou k našemu zániku, když všichni chceme přežít?

Text výrazně překračuje hranice společenských věd a zvláště politologie. Autor však prezentovaná témata posuzuje právě kritérii společenských věd, o kterých se domnívá, že za přírodními a technickými vědami významně zaostaly, a to zvláště pokud jde o kvalitu vládnutí, a zvláště globálního vládnutí, kde podle něho jsou živé a platné ještě poznatky z doby vestfálského míru v 17. století a od té doby jako by se vývoj zastavil. Proto je tak těžké přijímat a realizovat radikální změny ve společenských vědách, primárně v politologii. Otevřeně říká: „Sotva bude někdo namítat, že změna lidské společnosti, přeměna moci člověka a státu byla a je determinovaná především radikální změnou vědecko-technického systému.“ (s. 10) To jsou i příčiny jeho přístupu ke zpracování monografií.

Bezpečnost 21. století

Druhá Volnerova publikace má klasickou strukturu bezpečnostních studií: obsahuje teoreticko-metodologická východiska, pojednává o globálních bezpečnostních hrozbách a z nich vyplývajících rizicích a klasifikuje a analyzuje války 21. století. Prezentuje tu část poznatků již publikovaných i zcela nových.

Již v úvodu zůstává autor i v konkrétních podobách bezpečnostních hrozeb věren svému co nejširšímu pojetí bezpečnosti, jak je patrné již z jejich pouhého výčtu: terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, nová vlna zbrojení, nové geopolitické třenice, boj o energie a suroviny, civilizační pohyby a konfrontace, globalizace, sociální úpadek a rozdíly, extrémní náboženská hnutí, ekonomický protekcionismus, narušení standardních mezinárodních ekonomických vztahů a toků strategických komodit, falešná demokracie, podkopávání základů právního státu, porušování suverénních a lidských práv občanů, migrační vlny, etnické konflikty, kriminalita, informační terorismus a pirátství, kybernetické konflikty a vandalismus, sociální útlak, černý trh, egoismus, apatie, úpad morálky, korupce, ekologické havárie, přírodní katastrofy, živelní pohromy, pandemie etc.

Ačkoli by jistě bylo možno tyto hrozby i přes rozmanitost bezpečnostní reality uspořádat systémověji nebo jen elegantněji, prokazují zmíněný rozsah záměru.

Zdaleka však již nejde jen o teoretický pohled, ani jen o akademické diskuze, široké pojetí bezpečnosti se promítá i do konkrétních úvah, např. o funkci Severoatlantické aliance, zda by jejím posláním neměla být jen obrana euroatlantického prostoru a účast vojsk aliančních zemí v mezinárodních misích při řešení ozbrojených konfliktů, ale např. i ochrana tras distribuce energií a surovin. Zatím diskuze na toto téma stála

post německého prezidenta. Ale není jasné, kam se budou podobné úvahy vyvíjet v budoucnosti.

S čím představitelé společenských věd budou asi méně souhlasit nebo jen zčásti, je autorovo přesvědčení, že „pro společenské vědy, politologii jsou velmi inspirující, aplikovatelné a platné zákony termodynamiky, zejména druhý a čtvrtý termodynamický zákon, teorie chaosu, nová teorie rovnováhy, myšlenky Gaia, myšlenky komplexního adaptivního systému, síťová teorie, kybernetika a informatika, myšlenky fraktální geometrie, teorie relativit, kvantové teorie, genetiky atd.“. (s. 18) Autor si nakonec sám uvědomuje limity inspirace a aplikovatelnosti metodologie přírodních věd a věd společenských s vlastní specifickou metodologií.

V první kapitole je ze sociologického hlediska nepřehlédnutelné, že autor považuje bezpečnost za sociální, konkrétně-historický, dynamický, relativní, různorodý, mnohostranný, mnohotvárný a víceúrovňový jev. (s. 19) V teoreticko-metodologických východiscích bezpečnosti 21. století jsou v ohnisku Volnerovy pozornosti teorie a paradigmaty sloužící koncipování současné teorie bezpečnosti. Výběr ovlivnilo a podmínilo vnímání bezpečnosti jako sociálního dynamického jevu v širších dimenzích komplexního, víceúrovňového a zasítovaného systému. Nejdříve se zabývá teoretickými východisky bezpečnostních hrozeb a rizik a bezpečnostním systémem jako sítí a jeho budováním na základě fraktální geometrie. Dále věnuje pozornost nelineárnímu chaosu jako průvodnímu jevu bezpečnostních systémů a vztahu bezpečnostního systému a druhého a čtvrtého vývojového (termodynamického) zákona. Pro vojáky je jistě zajímavé téma teorie rovnováhy a teorie bezpečnosti, bezpečnostní systém jako výsledek poznání mechanismu bezpečnostního působení aktérů.

Za bezpečnostní hrozbu autor považuje „jakoukoli entitu schopnou narušit bezpečnost člověka či sociálního společenství“. (s. 31); tedy ji opět chápe v co nejširším slova smyslu. Bezpečnostním rizikem poté míní „subjektivní vnímání a respektování objektivní bezpečnostní hrozby“. (s. 31) Podobné pojetí převažuje i v české bezpečnostní komunitě:

„Bezpečnostní hrozbou se rozumí mimo nás nezávisle existující vnější jev, který může nebo chce poškodit nějakou konkrétní hodnotu; závažnost této hrozby je úměrná tomu, jak si tuto hodnotu ceníme; může být přírodním nebo společenským jevem. Bezpečnostní riziko je mírou pravděpodobnosti, že se hrozba stane reálnou.“ [2]

Ze sociologického hlediska je však důležitější něco jiného: tyto hrozby jsou selháním, neschopností světového a evropského společenství i vlád jednotlivých států řešit minulé, existující i budoucí problémy, jsou sekundárními důsledky příčin jiných, primárních. Proto je nutné základní metodologické odlišení hrozeb na primární a sekundární. Na příčiny a jehož následky.

Druhá kapitola se věnuje tématům jako je explozivní růst světového obyvatelstva, exponenciální růst spotřeby jako hrozba pro lidstvo, bezpečnostní rizika vyčerpání přírodních zdrojů surovin, voda jako základ existence lidstva a příčina nových konfliktů, hrozba vzniku globálních protikladů a globální nerovnováhy, deset hrozeb pro demokracii 21. století, globální sociální chaos, bezpečnostní problémy rozvoje malých států a lokalit a násilí, drogy a kriminalita. Kapitola vyúsťuje ve scénáře hledání východisek k bezpečnému světu.

Autor v této kapitole identifikuje deset hrozeb pro demokracii v 21. století: úpadek a ekonomická krize; úpadek a krize morálky a lidských hodnot; krize politické moci;

krize státní suverenity; sociální krize; hegemonie a unipolarita, destrukce geopolitické rovnováhy; globalizace; nekontrolovatelnost a nedostupnost vědeckotechnického rozvoje; informační exploze a informační odcizení; egoismus, apatie a pesimismus.

Poslední hrozba ve výčtu, jakkoli jsou hrozby vážné, nevylučuje i optimističtější pohled na budoucnost. I autor v závěru této kapitoly uvádí scénáře hledání východisek k bezpečnému světu.

Vidí je ve změně myšlení a jednání člověka s cílem stabilizovat světovou populaci, vyvíjet environmentálně příznivé technologie, komplexně změnit ekonomická pravidla, schválit novou generaci mezinárodních smluv v ekologii, odzbrojování ad. a vytvořit kooperativní plán výchovy obyvatelstva světa o globálním životním prostředí.

Tématem **třetí kapitoly** jsou války 21. století. Nejdříve autor zkoumá proces válečného vývoje, v němž věnuje pozornost zvláště civilizačnímu, vlnovému a realistickému přístupu ke zkoumání příčin vzniku válek. Následuje zkoumání společenského pohybu a válek a vztahu státu a válek. Pokud jde o charakter a způsob vedení válek v 21. století, tak se speciálně věnuje asymetrickým válkám. Následuje subkapitola o válce jako procesu použití vojenské síly a o prostředcích vedení válek v našem století. Kapitola vyúsťuje v klasifikaci zbraní, jako jsou jaderné, jejich nosiče, vlastníci; kosmický prostor, kosmické systémy a zbraně a válka v kosmu; chemické, biologické, elektromagnetické, kognitivní (inteligentní), radiologické, ekologické meteorologické aj. zbraně.

V závěru kapitoly je úvaha o zbraních hromadného ničení třetího tisíciletí (zasítování a velení, počítače a kybernetická válka, informace a informační válka, nanotechnologií a možnosti aplikace ve vojenství, robotizace vojenství, bezpilotní letadla a robotizace zbraní pozemního boje. Autor varuje, že se rodí nový revoluční druh války, tzv. kognitivní válka se zasítovaným systémem PINR, tj. systémem počítačů, informací, nanotechnologií a robotů využívaných pro vojenské účely.

Štefan Volner je přesvědčený, že přírodní vědy přinesly v poslední době obrovské množství objevů a poznatků, což se promítlo i do tvorby nových teorií a paradigmat, které se ještě nestačily ustálit a jsou nahrazovány novými. Tomuto rozvoji nestačí vývoj člověka a společnosti, ani rozvoj společenských věd. Je ovšem otázkou, jakým způsobem může rozvoj přírodních věd obohatit rozvoj věd společenských; rozhodně je to nemyslitelné lineárně simplifikovanou cestou.

Autor považuje lidskou bezpečnost za složitý mnohotvárný a víceúrovňový jev na mega, mezi, mikro i biotické úrovni. Proto vyžaduje všeoborovou pozornost bezpečnosti. I přes de facto až totálně nejširší pojetí bezpečnosti by se s těmito Volnerovými publikacemi měli seznámit všichni ti, kdo se problematikou bezpečnosti a zčásti mezinárodními vztahy a politologií chtějí v budoucnosti zabývat; stejně tak ti, kdo v této oblasti pracují. Na co by totiž čtenář potřeboval dlouhá léta, aby se při hledání determinant souvisejících s bezpečností probral jednotlivými vědeckými disciplínami, to mu autor předkládá v syntetické a čtivé podobě. Je třeba se poklonit, autor k tomu musel na sedmi stech padesáti stránkách vyvinout úsilí až nadlidské. Čerpal ze 460 publikací.

Ovšem cosi trochu jiného je pojetí bezpečnosti jako téma vědecké publikace a vysokoškolských skript a její operativní představa pro tvorbu scénářů bezpečnostní budoucnosti, [3] bezpečnostní politiky, [4] bezpečnostních strategií [5] či tvorby komplexního systému řízení bezpečnosti, [6] kde autoři zcela nutně musí vycházet ze zúženějšího pohledu, jakkoli jde o komplexní jev, což ovšem neznamená ničím neohraničený systém. Podobně to platí i pokud jde o probíhající diskuze o možnosti vytvořit vědu o bezpečnosti.

Použitá literatura a poznámky k textu:

- [1] Blíže viz BALABÁN, M., RAŠEK, A., STEJSKAL, L. The Extended Concept of Security and The Czech Security Policy. *Central European Journal of Public Policy*, December 2008, Vol. 2, No. 2. 40-63. <http://www.cejpp.eu/index.php/volume-2-number-2-december-2008/view-category.html>.
- [2] Blíže ZEMAN, P. *Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů*. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2003.
- [3] Viz např. RAŠEK, A. a kol. *Bezpečnostní prognózy a realita*. Praha: Pražské sociálně vědní studie, 2006; *Veřejná politika a prognostika PPF-012*, Fakulta sociálních věd UK; BALABÁN, M., RAŠEK, A. Česká republika mezi mlýnskými kameny: Scénář možného vývoje světové bezpečnostní situace. *Vojenské rozhledy*, 2003, roč. 12, č. 2, s. 3-13, ISSN 1210-3292; BALABÁN, M., RAŠEK, A. Padesátiletí čtvrté světové války, s. 10-20, in *The World 2050: Svět 2050*. Praha: nakladatelství Sdělovací technika, 2005.
- [4] RAŠEK, A. Bezpečnostní politika České republiky při vstupu do Evropské unie. *Vojenské rozhledy*, 2002, roč. 11, č. 2, s. 3-23, ISSN 1210-3292.
- [5] RAŠEK, A. a kol. *Polistopadový vývoj armády a bezpečnostní politiky ve vztahu k Evropské unii*. Praha: Agentura VPK, UK SFV CESES, 2004, stran 165.
- [6] Viz např. RAŠEK, A., BALABÁN, M. Systém komplexního řízení bezpečnosti České republiky. In *Putování českou budoucností* [sborník], Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, 2003.

Moderní bezpečnostní prostředí představuje širokou a rozvíjející se škálu bezpečnostních výzev vůči bezpečnosti států NATO a jeho obyvatelstva. K zajištění jejich bezpečnosti, Aliance musí a bude pokračovat – vždy v souladu s mezinárodním právem – v efektivním naplňování třech klíčových úloh při ochraně členů Aliance:

- a. **Kolektivní obrana.** Členové NATO si vždy budou vzájemně pomáhat proti útoku podle čl. 5 Washingtonské smlouvy. Tento závazek zůstává pevný a závazný. NATO bude odstrašovat a bránit se proti každé hrozbě agrese a proti novým bezpečnostním výzvám všude tam, kde budou ohrožovat základní bezpečnost jednotlivých členů nebo Aliance jako celku.
- b. **Krizový management.** NATO má jedinečný a obrovský soubor politických a vojenských schopností na řešení celého spektra krizí – před, během a po ukončení konfliktů. NATO bude aktivně využívat odpovídající kombinaci těchto politických a vojenských nástrojů na řešení rozvíjejících se krizí, které mají potenciál ovlivnit bezpečnost Aliance předtím, než budou eskalovat do konfliktů; na zastavení probíhajících konfliktů tam, kde to ovlivňuje bezpečnost Aliance; a na pomoc při konsolidaci stability v situacích po konfliktech tam, kde to přispívá k euroatlantické bezpečnosti.
- c. **Kooperativní bezpečnost.** Aliance je ovlivňovaná a může ovlivnit politický a bezpečnostní vývoj mimo své hranice. Aliance se bude aktivně angažovat při zvyšování mezinárodní bezpečnosti prostřednictvím partnerství s relevantními zeměmi a mezinárodními organizacemi; aktivní podporou kontroly zbrojení, nešíření ZHN a odzbrojení; a ponecháním otevřených dveří pro členství v Alianci všem evropským demokraciím, které splní standardy NATO.

Jak je stanoveno v článku 4 Washingtonské smlouvy, NATO zůstává jedinečným a hlavním transatlantickým fórem pro konzultace o všech otázkách, které ovlivňují územní celistvost, politickou nezávislost a bezpečnost jeho členů. Jakýkoli bezpečnostní problém týkající se kteréhokoliv spojence může být předložen NATO za účelem výměny informací, výměny názorů, a bude-li to možné i k dosažení společného přístupu.

Z dokumentu „Aktivní angažovanost, moderní obrana: Strategická koncepce obrany a bezpečnosti členů Organizace Severoatlantické smlouvy přijatá hlavy států a vlád v Lisabonu“, 19 Nov. 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm / red.

PERSONÁLIE

Poručík ve výslužbě Stanislav Drong, válečný veterán, příslušník 1. čs. armádního sboru v SSSR

* 10. září 1919

Stanislav Drong se narodil 10. září 1919 v Hrádku ve Slezsku. Otec pocházel z Hrádku, maminka z Bystřice nad Olší. V Hrádku navštěvoval polskou obecnou školu. Ve studiu pokračoval v nedaleké Bystřici na měšťanské škole. Po jejím absolvování se vyučil malířem natěračem a až do roku 1940 byl zaměstnán u soukromého podnikatele v Třinci. Velmi těžce a nepochopitelně nesl přijetí tzv. Volksliste č. 3 svými rodiči.

„Tehdy mi maminka říkala, že byla na sepišování národností a že teď jsme Slezané. Já ji na to odpověděl, že znám národnost českou, polskou, německou, ale nevím, co to je národnost slezská! Vzpomínám si, že jsem chtěl tehdy dokonce zajít na německý úřad a národnost slezskou si nechat změnit. Jenže v práci mi kamarádi řekli, ať to nedělám, že jeden jejich známý to udělal a skončil v koncentračním táboře. Tehdy jsem ještě nevěděl, co to je koncentrák, ale poslechl jsem je,“ říká Stanislav Drong.

Následoval povolávací rozkaz do německé armády. Zde prodělal krátký výcvik a byl odvelen nejprve do Francie a krátce nato na ruskou frontu. Nesmířil se s tím, že musí bojovat ve wehrmachtu a společně se svými bratřenci si řekli, že při první příležitosti zběhnou. Uvědomoval si, že to nebude jednoduché, a také skutečnost, že kdyby ho Němci chytili, živý nezůstane. Společně s dalšími vojáky se přesto k dezerci připravoval a hledal nejvhodnější okamžik. Ten nastal ve chvíli, kdy Němci ustupovali po boji u Charkova.

„Ve vzniklém zmatku jsem si říkal – teď mám možnost utéci,“ vzpomíná Stanislav Drong. Položil jsem na zem bednu s kulometnými náboji na kterou jsem si sedl a čekal na vhodnou chvíli. Setmělo se. Věděl jsem, že sovětsí vojáci jsou v zákopech na neda-

lekém kopci. Vyšel jsem na volné prostranství, zahodil pušku, náboje, dokonce i plynovou masku, a šel jsem směrem k zákopům. Nic nebylo slyšet, všude ticho, mrazivé ticho. Byl jsem nervózní, ale postupoval jsem dále. Už jen padesát metrů, pak třicet, dvacet, a najednou jsem nad zákopem ve kterém nikdo nebyl. Jak jsem se později dozvěděl, když sovětsí vojáci zjistili, že Němci ustoupili, tak odešli do nejbližší vesnice. Pokračoval jsem tedy dále

a asi po dvou km jsem zavolal: *Tovarišči, idu ku vam!!!* Ale opět nic. Nebylo mi v té chvíli dvakrát dobře. V tom jsem uviděl okop a v něm čtyři minomety 120 mm a vedle nich chodil strážný. Jak se naše oči střetly oba jsme se vyděsili. Opět jsem zvolal: *Slušaj, idu ku vam.* Jenže sovětský voják, když uviděl německou uniformu, tak začal křičet: *Němci, Němci...* Ukázal jsem mu, že nemám zbraň, a že nejsem Němec, ale Čechoslovák. Pochopil to, zábrany spadly, a já jsem si opravdu vydechl. Vysvětlil jsem mu, že chci do zajetí, že chci bojovat proti fašistům. Nalil mi skleničku vodky, a tak jsem se ocitl v zajetí. Víte, po tolika letech přemýšlím, zda to byla odvaha anebo krok do náruče smrti. Kdo v takové situaci nebyl, jen těžko si to představí.“

Stanislav Drong se pak přihlásil do 1. československého armádního sboru, kterému velel podplukovník Ludvík Svoboda. Byl zařazen na funkci spojáře a prošel s jednotkou bojovou cestu až na československé hranice, na Duklu. „Zde se rozpoutaly

urputné boje, které si málokdo dokáže představit,“ vzpomíná Stanislav Drong. „Němci byli velmi dobře opevněni a bránili každý kousek území. Vzpomínám zvláště na boje o kótu 534 přezdívanou později jako kóta smrti. Zde jsem byl zařazen k minometné rotě. Němci vedli dělostřeleckou a minometnou palbu a jeden z dělostřeleckých granátů se roztrhl na stromě přímo nad námi. Střepina mě zasáhla do boku

a zůstal jsem zraněn ležet z krvácející ranou v zákopu. Nemohl jsem se pohnout, jen jsem posunul nabitou pušku ke své hlavě, abych ji mohl použít, když by se stalo a Němci by mě objevili.“

Stanislava Dronga odnesli na obvaziště a byl s těžkým zraněním přesunut do nemocnice ve Lvově. Léčil se čtyři měsíce a pak se znovu účastnil osvobozování našeho území, až do konce války.

Po válce zůstal v armádě ještě jeden rok, účastnil se tzv. vyčišťovacích bojů proti zbytku ozbrojených skupin na našem území a sloužil také krátce u Hradní stráže. Domů, do Hrádku ve Slezsku, se vrátil v březnu 1946. Oženil se a se svou ženou Aloisí Szkan-derovou měli spolu dvě děti, syna a dceru. Nastoupil do elektrikářské dílny v Třineckých železárnách, kde pracoval až do odchodu do důchodu v roce 1977.

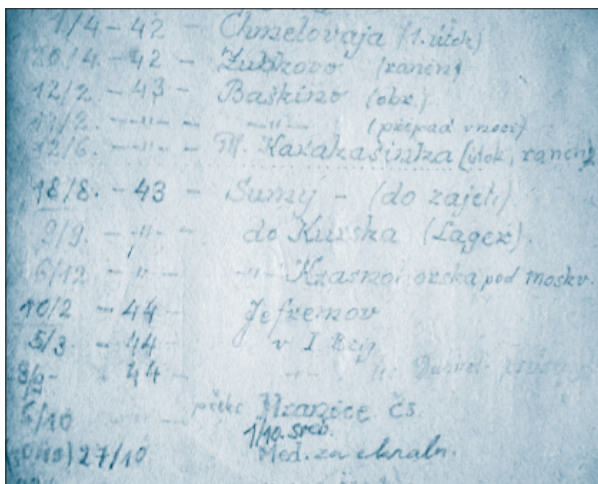
Poručík ve výslužbě Stanislav Drong je nositelem osvědčení 255/1946 Sb., za svou činnost v boji za národní osvobození mu bylo uděleno osvědčení válečného veterána a je nositelem celé řady našich i sovětských vyznamenání, mimo jiné čs. vojenskou medaili Za chrabrost před nepřitelem a čsl. vojenskou pamětní medaili se štítkem SSSR. V roce 2010 obdržel pamětní medaili III. stupně Československé obce legionářské, která mu byla předána v jeho bydlišti v Hrádku nad Olší.

Stanislav Drong oslavil své dvaadvadesáté narozeniny. Zeptal jsem se ho na recept na dlouhověkost: „Být stále v pohybu,“ říká s úsměvem. „Celý život jsem fyzicky pracoval. Nekouřil jsem ..., abych řekl pravdu jen jednou, to bylo v roce 1930, když mi bylo jedenáct let. S klukama jsme kouřili suché listí a pak jeden z nich donesl skutečné cigarety, vzpomínám si, jmenovaly se Zorka. Po čtvrté cigaretě se mi zamotala hlava a bylo mi špatně. Tak jsem ji zahodil a od té doby jsem to již nezkusil. A moje oblíbené jídlo? No přece brambory, kapusta apod., nic extra. Pokud jde o alkohol, pil jsem ho jen příležitostně. Je pravda, že v době války jsme měli přiděl vodky, na vojáka to bylo v létě 1dc a v zimě 2dc. Přivezli nám vodku přímo do palebných postavení.

Co bych chtěl vzkázat mladé generaci? Myslím se, že je velká škoda, že byla zrušena vojenská služba, stačil by úplně jeden rok, ale byla by potřeba. Dnešní armáda je podle mě založena mnohem víc na penězích než na pocitu odpovědnosti jít bránit tuto zemi v případě potřeby. To je škoda.“

Autor: plk. v zál. Petr Majer

Foto: Petr Majer & soukromý archiv Stanislava Dronga

List z bojového deníku
Stanislava Dronga

English Annotations

New defence capabilities for new NATO Missions (*Lisbon 2010*) by Lt.Col. Ing. Ivo Píkner, Ph.D., Lt.Col. Ing. Miroslav Krčmář, Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. Article deals with new insights into the Alliance missions for the upcoming period of five to ten years that are to be conditioned by achieving higher level of future military capabilities for provision of defence and security within the Alliance and its Partners. Some initiatives are described that are needed to be implemented to achieve the required capabilities and also necessary resources and process measures imposed to the Alliance member states and the Alliance as a whole are indicated. The new Strategic Concept aims to define NATO as a modernized Alliance and a cooperative team player in a globalized world. It gives a comprehensive framework for preserving the core ideals of NATO while transforming it into a dynamic Alliance capable of confronting the unconventional and unpredictable threats that define today's international security environment. The article refers to the ideas and thoughts mentioned in a study of the US NDU's Center for Technology and National Security Policy.

Global Security: System Approach (*Barack Obama's First Midterm*) by PhDr. Antonín Rašek. This extended essay is based upon various sources, among others on May 2010 President Obama's speech at the U.S. Military Academy at West Point, where President Obama described his national security objectives. The highest priorities of U.S. national security are the safety of Americans at home and abroad and achieving a peaceful, stable world through global cooperation despite a flawed international system. The Obama's security strategy relies heavily on diplomacy and engagement, economic development and other methods of influence, along with U.S. military capabilities with global reach and unsurpassed resources. As we face multiple threats, from nations, non-state actors and failed states, America will maintain the military superiority that has secured country, and underpinned global security, for decades. The security strategy is global, and identifies an array of real or potential security challenges that include: countering violent extremism and insurgency; stopping the spread of nuclear weapons and securing nuclear materials, resolving and preventing conflict; and reducing destabilizing risks to economic interdependence.

MILITARY ART

The Lines of Operation Concept (Part I) by Ing. Ján Spišák. There are two great interpreters of

the Napoleonic experience, Jomini and Clausewitz. Both were interested in the application of military force to achieve political goals. The article familiarizes readers with Jomini's theoretical fundamentals of operational design elements, namely the lines of operations. Jomini left a great mark on the details of strategic planning: campaign planning, the selection of the theatre of operation, the base of operation, the line of operation, and decisive points. At the end of this process of selection was the final deployment for the decisive battle. Jomini's major contribution, then, was to provide the geometry of the battle space. In his investigation of the nature of war he developed several key operational concepts. As an operational art tools they help the commander and staff to visualize the arrangement of military capabilities in time, space, and purpose to accomplish the mission. The concept of operational lines is evolved in all operational functions in terms of ongoing military missions.

The Command Post Exercise "Good Neighbourhood 2010" (*CPX GN 2010*): *Lessons and Experiences* by Ing. Ladislav Koláček, Ing. Petr Ryp. The exercise was a continuation of series of exercises that were conducted in previous years. Among others, participants of the CPX were representatives of Defence University Brno, National Defence Academy Vienna, Austria, and the Armed Forces Academy, Liptovský Mikuláš, Slovakia. During the exercise, in imaginary region POPRADLAND, there were practiced various basis aspects of forces preparations and engagement that focus on EU Battle Group in Area of Responsibility, explaining forming commander and staff's decision-making process at the level of Battalion Task Force, during operational planning and its engagement in action. At the end the Officer Conducting the Exercise certified that participants in the CPX fulfilled set goals and aims of this exercise successfully. The exercise was designated mainly for members of Higher and Basic Command and Staff Courses.

OPINIONS, CONTROVERSY

What Type of University Education for Military Professionals is Necessary? by Doc. RNDr. Ladislav Halberštat, CSc., Col. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., Maj. Ing. Pavel Foltin, Ph.D. The paper is a contribution to the ongoing discussion regarding training, drills and education of military personnel. It indicates a comprehensive solution of the issue both in national and international connection of the current approach to military vocations, life-long learning

and expected deployment of the present-day armed forces. Using results of a research conducted within the Czech Ministry of Defence and Armed Forces, authors specify roles of individual stakeholders in the process of training and education in the military and define prerequisites of an effective military educational and training system. The authors treat this problem in context of the so-called National Qualification Framework, multinational project of EU member states Military Erasmus, activities conducted by European Security and Defence College (ESDC) and others.

INFORMATION PAGES

Civil-Military Reflections: Does the Army Need Its Own Value Code? (*Military Culture, Professionalism, and Constabulary Force*) by Bc. Tomáš Kučera. Relations between a military and a civilian society belong to the core issue of civil-military studies. This article reflects main ideas and concepts used in theoretical and analytical literature, including seminar works by Samuel Huntington and Morris Janowitz. A military culture, military ethics and influence of new technologies, full-volunteer army and new missions on military culture are discussed. An abstract term "military" can change very significantly in accordance with actual military culture, perceptible to the fact how civilian society accepts military values. Therefore, not only size and equipment determine how particular armed forces look like. The author introduces the term *Constabulary Force* reflecting the idea that primary purpose of forces today are low-intensity conflicts and operations other than war.

The Czech Republic and Its Participation in European Military Transport Organizations by Lt.Col. Ing. Martin Rejzek, Ph.D., Lt.Col. Ing. Luděk Hradecký. The NATO Washington Summit in 1999 discussed Defence Capability Initiatives to increase Alliance defence potential together with capacities for accelerated deployability and mobility of NATO forces. This fact was underlined during Prague Summit 2002. One of Prague Capabilities Commitments is the requirement of deployability and sustainability in operations. Among others, this requirement is met by Memorandum of Understanding and bilateral agreements. The Czech Republic is involved in activities of international organizations, enumerated in this article. We support a principle of specialization, the concentration to limited, part-time scale of transport capacities operating for Czech peacekeeping missions. Active participation in the Movement Coordination Centre Europe could be the leading pattern for synergic cooperation in the field of strategic transport.

Posttraumatic Stress Disorder by Ing. Jaroslav Kulíšek. The PTSD is an emotional, anxiety disorder

that might develop after exposure to a terribly frightening, life-threatening, or otherwise highly unsafe experiences. Recently, we have witnessed quite inappropriate behaviour of the Czech Army soldiers in Kosovo (KFOR) and Afghanistan (ISAF). The Ministry of Defence came to the conclusions the Czech Army soldiers ought to be immune to PTSD, but so far there has been no serious psychological research, no survey conducted by Czech Army Mental Health Services and no information how many Czech soldiers returning from the duty in Afghanistan or other missions abroad are suffering from PTSD. It is high time to take important initial steps in the care over Czech army veterans, because competent professional soldiers, with years of experience, can also often break down from accumulated stress. This was illustrated by the events in KFOR and ISAF last year.

MILITARY PROFESSIONAL

The Creation of Lowest Army Rank Corps by Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Army personnel are ranked according to level, from the lowest (privates, sergeants, WOs) to the highest (officers, generals). A total of 80 per cent of professional soldiers, in lowest ranks, are hired at labour market. They form the core of our military personnel, so that they have to be properly taken care of. But in ours, we have still the mentality of mass armies of cold-war period. There have been professional armed forces in the Czech Republic for more than five years, nevertheless the question how to build up the other rank corps is still opened. This article deals with this problem and the method how to cope with the need to form more professionalized NCOs. Broadly speaking, it is the question of the quality overpassing the quantity. Author insists that the British model of NCO's career path should be easily applied into the Czech Armed Forces to get rid of the obsolete recruiting related more to a model of conscription forces.

Water Purification Done by Special Logistics Troops of Bundeswehr in Afghanistan by Ing. Vladislav Vincenec, Ph.D., Doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc. The paper offers data on the water supply to Federal German Armed Forces (Bundeswehr) combat units in the frame of ISAF operations. It explains new concept and technology of water purification and the exploration of natural water sources for BW water filling stations. Experiences have shown that clean water is of top priority especially in field missions such as that in Afghanistan. The systems of WTC 500, WTC 1600, WTC HS (High Salinity) and WTC container systems are able to prepare up to 15,000 litres of water supply every day. They are highly mobile, of friendly use, capable to work under rough climatic conditions. Built-in recycle systems could save as

much as 60 per cent of operating costs. The water prepared by German purification stations is of high quality and meet both norms STANAG 2136 and WHO standards.

LANGUAGE PREPARATION

Partnership for Learning Program: Online Drill with Native Speaker As a Supplement to Full-time Study of English at the Defence University

by PhDr. Ivana Čechová Ph.D., Mgr Radek Nedoma, RNDr. Oldřich Kříž, Jiří Mrenka. Making use of multimedia, ICT, in a foreign language teaching-learning process is the effective way how to influence motivation and results of the educational process. Based upon the Czech-Canadian Partnership for Learning Program, the project provides synchronous communication between a native speaker and a student during language training, regardless the distance. Mutual communication is an opportunity when the students/learners can use their second language not only in professional discussions, but also in solving problem matters, relevant to their study branch, interests, current events or hobbies. The authors' experience and its analysis form also a part of this paper.

BOOK REVIEW

Two Monographs on Security from Slovakia.

Prof. Dr. Štefan Volner, CSc., is a very diligent and prolific author. He is the author of many monographs, books, papers and articles in the field of security and defence policy published worldwide.

Now we have his latest two books: Security of Mankind (Bezpečnosť ľudstva) and Security for the 21st Century (Bezpečnosť 21. storočia). In the former one, he comes out of a broad concept of security. Dr. Volner regards the theory of securitization as a lingual and socially determined construct, and so does analyses of security topics. The purpose of his first monograph is to familiarize experts and students with new theoretical concepts, ideas, methodological approaches and paradigms. The latter monograph has a classical structure tied with security studies; it contains theoretical fundaments, dealing with global risks and classifies wars of 21st century. He regards human security as a multifaceted phenomenon, at macro- and micro- levels.

PERSONAL DATA

Lieutenant Stanislav Drong (ret.), War Veteran, First Czechoslovak Army Corps in the USSR.

He was born in 1919 at problem region Silesia. He was very sorry to be placed on the so-called Volkliste File No 3, together with his parents, but he was warned by his friends not to oppose to local authorities decision, otherwise the could be send to a concentration camp. Shortly after that he was enlisted into German army and sent for Russian front. He deserted immediately. He joined the First Czechoslovak Army Corps at a position of radio operator. He took part even in the fights at the Dukla battlefield, he suffered injuries and was transferred into military hospital where he stayed for four months. After war he worked at Třinec Iron Works till his retiring age. He was awarded several medals for bravery and received the Certification of War Veteran.

Představení autorů tohoto čísla

Doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc. (pplk. v zál.), nar. 1952, absolvent Vysoké vojenské školy týlového a technického zabezpečení v Žilině v roce 1974. V r. 1978 ukončil dvouleté postgraduální studium na VA Brno, kandidátskou dizertační práci na téma Ekonomické problémy bojové přípravy obhájil v oboru odvětvové a průřezové ekonomiky v r. 1986 na VPA v Bratislavě. Ve vojských vykonával šest let funkci zástupce velitele útvaru pro týl, od r. 1990 působil na katedře týlu a později logistiky jako učitel a v současné době zastává funkci vedoucího skupiny. Na základě úspěšného habilitačního řízení na UO v Brně byl v r. 2007 jmenován docentem v oboru ekonomika obrany státu. Zabývá se problematikou logistické podpory v mnohonárodních operacích. Výsledky práce prezentoval na konferencích v Polsku, Rakousku a České republice.

PhDr. Ivana Čechová, Ph.D., nar. 1959, FF UJEP v Brně, na FF Ostravské univerzity vystudovala anglický jazyk a literaturu. Od r. 1985 pracovala na katedře jazyků VVŠ PV ve Vyškově jako odborná asistentka, 2004–2006 vedoucí vědecký pracovník na katedře jazyků Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany se sídlem v Brně. Od září roku 2006 pracuje jako odborná asistentka skupiny anglického jazyka Centra jazykové přípravy Univerzity obrany v Brně. Absolvovala několik kurzů v USA, Kanadě a Velké Británii zaměřených na metodiku výuky anglického jazyka a odborné vojenské terminologie. Ve své výzkumné činnosti se zabývá využitím ICT ve výuce jazyků, didaktikou cizích jazyků a celoživotním učením.

Mjr. Ing. Pavel Foltín, Ph.D., nar. 1976, po absolvování VVŠ PV ve Vyškově v roce 2000 působil na pozicích asistenta, odborného asistenta, vědeckého pracovníka a vedoucího vědeckého pracovníka katedry logistiky Fakulty ekonomiky a managementu nejdříve na VVŠ PV, od roku 2004 na UO. V r. 2004 doktorské studium ekonomika obrany státu, od r. 2006 ve funkci proděkana pro studijní a pedagogickou činnost Fakulty ekonomiky a managementu UO, od r. 2010 působí na funkci proděkana pro vnější vztahy a rozvoj. Je členem stálé pracovní skupiny pro vojenské obory akreditační komise MŠMT. Vedle problematiky vzdělávání vojenských profesionálů se zabývá problematikou logistické podpory mnohonárodních operací a bezpečností zásobovacích řetězců.

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc., nar. 1943, absolvent Přírodovědecké fakulty Palackého univerzity v Olomouci a Pedagogické fakulty Karlovy uni-

verzity v Praze. Absolvoval VK VŠ, mezinárodní kurz managementu obrany, kurz výchovy k národní bezpečnosti a orientační kurz štábních důstojníků NATO atd. Pracoval jako středoškolský a vysokoškolský učitel, výzkumný pracovník (Centrum pro studium vysokého školství, Institut pro strategická studia), vývojový pracovník (LOM Praha s.p. a VR Group a.s.) V rezortu obrany od roku 1992 jako vědecký pracovník i jako pracovník odboru vojenského školství. Nyní vedoucí katedry řízení lidských zdrojů Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Expertní, projektová a publikační činnost v oblasti vzdělávání, obranné a bezpečnostní politiky.

Plk. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., nar. 1975, po absolvování VVŠ PV ve Vyškově v roce 1998 sloužil na pozici staršího tlumočnicka anglického jazyka. V r. 2002 absolvoval Leaders for the 21st Century Course na George C. Marshall Center for Security Studies v Německém Garmisch-Partenkirchen. 2005 doktorát z ekonomiky obrany státu na UO, v r. 2006 absolvoval International Defense Resources Management Course na Naval Postgraduate School, Monterey, USA. Od r. 2004 působí na katedře ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu UO, od r. 2010 zastává funkci děkana této fakulty. Vedle otázek přípravy vojenských profesionálů se věnuje otázkám spojeným s vojenskými výdaji a mezinárodním obchodem se zbraněmi. Externě přednáší v rámci mezinárodního programu IDARM při Naval Postgraduate School, Monterey.

Pplk. Ing. Luděk Hradecký, nar. 1956, absolvent inženýrského programu, provoz a ekonomika dopravy na Vysoké škole dopravy a spojů v Žilině (1980). Zastával funkce ve vojenské dopravě na všech stupních velení a řízení. 2001–2006 a dále od roku 2009 zastává funkci vedoucího referátu vojenské dopravy sekce logistiky MO. Je určeným zástupcem ČR v LC M&T Group, M&T Forum, MCCE SB, MCCE WG, SALIS SB, AST WG, EDA IDT Deploy a EDA IDT Sustain. Je autorem koncepčních dokumentů vojenské dopravy. Dále se zabývá především tvorbou koncepce rozvoje v oblasti kontejnerizace AČR, zpracováním dopravní infrastruktury pro krizové stavy a v neposlední řadě odpovídá za oblast standardizace v oblasti vojenské dopravy.

Ing. Ladislav Kolářek (pplk. v zál.), nar. 1958, v letech 1978–1983 vystudoval Vojenskou akademie Brno. 1983–2004 vykonával základní velitelské funkce u pozemních vojsk, 2004–2007 odborný asistent na Ústavu operačně taktických studií Univerzity

obranu v Brně, od r. 2008 do roku 2009 na Ústavu strategických a obranných studií. Od 1.1.2010 pracuje jako akademický pracovník na katedře celoživotního vzdělávání Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Ve své vědecké a pedagogické práci se zabývá operačním zasazením jednotek, obecnou taktikou, velením a řízením.

Pplk. Ing. Miroslav Krčmář, nar. 1958, VVLŠ Košice, 1989 vyslán jako vojenský pozorovatel do mise OSN, po návratu v r. 1990 pracoval v Ústavu vědeckých informací FMNO/ÚVI MO. Jako první důstojník čs. armády byl vyslán ke studiu řízení zdrojů na Defense Resources Management Institute v Monterey v USA. Od r. 1993 na GŠ, v r. 1995 odešel na vlastní žádost do zálohy. Pracoval ve více než 12 misích OSN (UNTAG – Namibie, Angola; UNMIN – Nepál), OBSE (Bosna-Hercegovina, Kosovo, Gruzie, Bělorusko), volební pozorovatel EU (Afghánistán, Indonésie, Nepál, Etiopie), 1999–2003 sekretariát OBSE ve Vídni. V lednu 2009 byl povolán zpět do aktivní služby a působí jako odborný asistent na Univerzitě obrany.

RNDr. Oldřich Kříž, nar. 1945, je absolventem přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, obor matematika-tělesná výchova. V roce 1993 absolvoval specializované studium statistiky na Vysoké škole ekonomické v Praze a potom na Pardubické univerzitě. Od roku 1973 působí ve vojenském školství, v současné době je na katedře ekonometrie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany Brně. Ve výzkumné oblasti řeší úkoly v souvislosti s distančním vzděláváním statistiky na katedře ekonometrie.

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. (plk. gšt. v zál.), nar. 1929, VA v Brně, včetně VAK-GŠ, prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních, působil mj. jako vědecký pracovník Institutu výzkumu operačního umění (IVOU) v Brně a v různých funkcích na katedře řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. Několik let vykonával funkci pedagogického vedoucího kurzu generálního štábu. Vypracoval řadu studijních materiálů a metodických pomůcek pro potřeby výuky studentů a podílel se rovněž na vypracování vědeckých prací a odborných textů z dané oblasti. V současné době pracuje jako akademický pracovník katedry celoživotního vzdělávání FEM. Je vojenským odborníkem v problematice vojensko-strategických a operačních aspektů výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil.

Mgr. Tomáš Kučera, nar. 1985, vystudoval obory bezpečnostní studia a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a v současnosti pokračuje v doktorském studiu na Aberystwyth University. V minulosti absolvoval stáže v Ústavu mezinárodních vztahů a v Informačním centru o NATO a je členem studentského týmu Střediska bezpečnostní politiky Centra pro ekonomické

a sociální strategie Fakulty sociálních věd UK. Blíže se zabývá válečnými studií, konfliktními studií, evropskou bezpečností a civilně-vojenskými vztahy.

Ing. Jaroslav Kulíšek (pplk. v zál.), nar. 1953, VVŠ PV LS Vyškov, VAAZ Brno, Integrovaná škola nizozemských královských ozbrojených sil NIAGOS. Na operačním velitelství EU působil v oblasti operačního plánování a řízení operační činnosti pozemních sil, na GŠ AČR pracoval na úseku výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití BG EU, budování operační schopnosti komplexně integrovaného bojového informačního prostředí (NEC) v podmínkách AČR a procesu zavádění operační standardizace. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. V současnosti pracuje u SRDS-OS MO jako referent pro oblast koncepcí budování obranných schopností, konceptu rozvoje operačního umění, teorie vedení integrovaných expedičních operací a fungování integrovaného záchranného systému.

Dr. Petr Majer (plk. v.z.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, Vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností, a Centru řízení informačních systémů. Od r. 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany, vědecký pracovník zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky.

Jiří Mrenka, nar. 1982, absolvoval obor výpočetní technika na Vojenské střední odborné škole v Brně. Od roku 2001 pracoval na Vojenské akademii v Brně, později na Univerzitě obrany v oblasti podpory a údržby KIS. V roce 2003 působil jako administrátor KIS v kontingentu AČR v Iráku. Od roku 2004 se podílí na podpoře využití ICT, zejména videokonferenčních technologií, ve výuce jazyků v projektech Partnership for Learning Program a Learning Languages through Conferencing.

Mgr. Radek Nedoma, nar. 1973, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, obor anglický jazyk. Od r. 1998 pracoval na katedře jazyků VVŠ PV ve Vyškově jako asistent skupiny anglického jazyka. Po vytvoření Univerzity obrany v r. 2004 nadále působil jako asistent skupiny anglického jazyka na katedře jazyků FEM. Od září 2006 pracuje jako asistent skupiny anglického jazyka Centra jazykové přípravy. Absolvoval kurz ve Velké Bri-

tánii zaměřený na metodiku výuky anglického jazyka. Podílel se na realizaci mezinárodního projektu ve spolupráci s CFLS a ICIWave Design v Kanadě s názvem Partnership for Learning Project. Ve výzkumné činnosti se podílí na řešení úkolů souvisejících se zkvalitněním a zefektivněním výuky anglického jazyka s důrazem na využití ICT.

Plk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV ve Vyškově, sloužil jako náčelník finanční služby protiletectvého raketového pluku, 1998–2007 odborný asistent ve vojenském vysokém školství (VVŠ PV, UO), kde v roce 2003 získal doktorát z ekonomiky obrany státu. V letech 2007–2009 pracoval jako analytik na GŠ AČR a MO ČR. V roce 2010 pracoval na Velitelství výcviku ve Vyškově – Vojenská akademie jako náčelník odboru, od 1. 12. 2010 poradcem prvního náměstka MO. Věnuje se ekonomickým aspektům fungování a financování profesionálních ozbrojených sil, zejména otázky postavení ozbrojených sil na trhu práce, problémům udržitelnosti jejich personální struktury a otázkám místa ozbrojených sil ve veřejných financích.

Plk. Ing. Ivo Pikner, nar. 1963, VA v Brně, vykonával funkci náčelníka automobilní služby útvaru, od r. 1995 působil na katedře vojenského zpravodajství a EB VA Brno, absolvoval praporeční velitelský a později brigádní štábní kurz vojenského zpravodajství a EB. Od r. 2001 studentem doktorského studijního programu FVT UO, odborným asistentem na Ústavu strategických studií UO. V r. 2006 působil ve vojenské misi ALTHEA na velitelství EUFOR na území Bosny a Hercegoviny ve funkci náčelníka sekce operačního plánování CJ5. Od r. 2003 je členem pracovního týmu NATO RTA/SAS-O66 pro zpracování dlouhodobé vědecké studie Joint Operations 2030. Zabývá se charakteristikami a tendencemi vývoje ve vojenství, vojenské strategie, operačního umění a taktiky. Řeší problematiku použití ozbrojených sil v současných a budoucích operacích a jejich dopad na tvorbu koncepčních dokumentů.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935; absolvoval vojenskou školu Jana Žižky a pěchotní učiliště. Sloužil šest let u letectva. Vystudoval Filozofickou fakultu UK v Praze, obor filozofie a historie (1961). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích armády. V aspirantském studiu se zaměřil na sociologii. Po srpnu 1968 z armády propuštěn, věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení. V letech 1990–1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a v roce 1993 ředitelem Institutu pro strategická studia. Spolupracuje se Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK. Autor devatenácti románů. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Plk. Ing. Martin Rejzek, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV, 1994–1996 vedoucím starším důstojníkem v rámci Střediska kontroly hospodaření a Správy logistiky

3. sboru TL. Od r. 2001 pracoval jako vědecký pracovník na katedře logistiky VVŠ PV, od r. 2005 jako odborný asistent v rámci UO. Od r. 2008 zastává funkci vedoucího skupiny vojenské dopravy v rámci katedry logistiky FEM UO. Zabývá se dopravně zásobovacími systémy v podmínkách ozbrojených sil. Patří mezi hlavní autory vojenských publikací doktrinního charakteru zaměřených na vojenskou logistiku. Podílel se na tvorbě koncepčních dokumentů vojenské dopravy. Je autorem řady studijních textů, výukových pomůcek, příspěvků a projektů v oblasti vojenské dopravy a manipulace s materiálem.

Ing. Petr Ryp, (pplk. v. zál.) nar. 1966, VVTŠ Liptovský Mikuláš, obor automatizované systémy velení PVOS, zastával základní velitelské funkce až do stupně prapor, působil na velitelství vzdušných sil ve Staré Boleslavi jako zástupce náčelníka operačního oddělení a poté na společném velitelství v Olomouci na odboru operačním jako zástupce náčelníka oddělení přípravy vedoucích pracovníků, velitelů a štábů. Je absolventem praporečního štábního kurzu řízení obrany státu-bojové použití vojsk PVO v roce 2003. Od r. 2006 byl odborným asistentem katedry řízení obrany státu, Ústavu taktických a operačních studií a od roku 2008 odborným asistentem Ústavu strategických a obranných studií. Po 1. 1. 2011 mimo rezort obrany.

Ing. Ján Spišák (plk. gšt. v. zál.), nar. 1958, VVŠ PV ve Vyškově, praporeční velitelský kurz v roce 1997, brigádní velitelský kurz v roce 2001 a kurzu generálního štábu v roce 2007. Od roku 1983 do roku 2003 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk po mechanizované divizi, 2003 až 2007 působil na operačním odboru a na Správě doktrín ŘeVD, 2007–2009 náčelník oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií (ÚOTS) a vedoucí oddělení studií vojenského umění Ústavu strategických a obranných studií (ÚSOS) Univerzity obrany Brno. V současné době pracuje jako akademický pracovník na katedře celoživotního vzdělávání Fakulty ekonomiky managementu UO v Brně. Zabývá se problematikou vojenské strategie a operačního umění.

Ing. Vladislav Vincenec (pplk. v. z.), nar. 1956, vojenská střední škola v Žilině (1975), náčelník chemické laboratoře u VÚ 1852 v Brně, 1979–1983 studium na VVŠ technického a týlového zabezpečení v Žilině, po ukončení školy pracoval do r. 1986 jako asistent katedry zabezpečení PHM u VVŠ PV ve Vyškově. 1986–1988 studoval postgraduálně na VA v Brně a po ukončení studia pracoval až do r. 1990 jako náčelník služby PHM md v Plzni. 1990–1994 pracoval ve funkci náčelníka služby PHM VVŠ PV a v letech 1994–1997 ve funkci odborného asistenta katedry veřejné ekonomiky a služeb logistiky, poté ve funkci náčelníka vědecké skupiny a zástupce náčelníka vědecko-informačního oddělení VVŠ PV, 2001–2004 tajemník sekretariátu rektora VVŠ PV. Od září 2004 pracuje jako vedoucí správní skupiny na Fakultě ekonomiky a managementu, UO v Brně.

ČASOPIS

Obrana a strategie Defence & Strategy

se představuje...

Při Univerzitě obrany v Brně začali roku 2001 vydávat recenzovaný časopis *Obrana a strategie*, který se zaměřuje se na bezpečnostní a strategická studia, vojenství, mezinárodní vztahy a další související témata. Jak již bylo řečeno v úvodu, je vydáván Univerzitou obrany, to jest státní vojenskou vysokou školou s mnohaletou tradicí vědeckého bádání na poli obrany a bezpečnosti. Je vydáván ve spolupráci s partnery z civilních univerzit a dalších odborných pracovišť v České republice i zahraničí. Je určen přispěvatelům a čtenářům profesně se zabývajícím oblastí bezpečnosti a obrany: bezpečnostním expertům, příslušníkům ozbrojených sil, akademickým pracovníkům i studentům relevantních oborů (bezpečnostní a strategická studia, mezinárodní vztahy, politologie aj.) a dalším zájemcům z řad české i mezinárodní bezpečnostní komunity.

Cílem vydávání časopisu je poskytnout prostor pro prezentaci a předávání nejnovějších odborných poznatků domácích i zahraničních proveniencí z oblasti bezpečnostních a strategických studií, vytvoření kanálu pro větší vzájemnou informovanost a komunikaci mezi armádním prostředím a civilní bezpečnostní komunitou, kultivaci odborné debaty nad tématy spojenými s obranou a bezpečností.

Časopis vychází standardně dvakrát ročně v tištěné verzi a na internetu na adrese www.defenceandstrategy.eu, vždy 15. června a 15. prosince kalendářního roku. Je distribuován v rámci rezortu obrany, vybraným institucím státní správy v České republice, mezinárodními organizacím, domácími i zahraničními univerzitám a vysokým školám, výzkumným organizacím, knihovnám a dalším partnerům.

K publikování jsou přijímány články v českém, slovenském a anglickém jazyce, dále diskuzní příspěvky, recenze a informační materiály, které se váží k výše uvedeným odborným oblastem. Všechny články jsou standardně opatřeny abstrakty v anglickém jazyce. Od roku 2007 jsou došlé články podrobovány dvoukolovému anonymnímu recenznímu řízení. Uzávěrka jednotlivých čísel je vždy 31. března a 15. října kalendářního roku.

Časopis *Obrana a strategie* se dne 20. června 2008 rozhodnutím poradního orgánu vlády České republiky, Rady pro výzkum a vývoj, dostal na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice. Je součástí databází EBSCO, ProQuest, CEEOL, SFX a řady dalších citačních indexů.

Časopis je registrován Ministerstvem kultury ČR pod číslem MK ČR E 16787 a Českým národním střediskem ISSN pod označením ISSN 1214-6463 (print) a ISSN 1802-7199 (on-line). Je registrován u sdružení Publishers International Linking Association (CrossRef/PILA), registrovaný digital object identifier – doi:10.3849/1802-7199.

Kontakty:

**Redakce časopisu
Obrana a strategie**
Univerzita obrany
Kounicova 65
662 10 Brno
Česká republika

PhDr. Libor Frank, Ph.D.
*předseda redakční rady časopisu
Obrana a strategie*
Tel.: (+420) 973 442 993
Fax: (+420) 973 443 371
E-mail: libor.frank@unob.cz

Mgr. Petr Hlaváček
*tajemník redakční rady časopisu
Obrana a strategie*
Tel.: (+420) 973 443 909
Fax: (+420) 973 443 371
E-mail: petr.hlavacek@unob.cz

Informace pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Pokud užíváte Office 2007 použijte funkci „uložit v nižší verzi“.

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uložené ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku pište vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze *kurzívu* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO. Nastane-li v období od zaslání rukopisu redakci změna čísla VÚ/VZ či čísla RFO, okamžitě prosím tuto změnu ohlaste do redakce VR, ať již telefonem (973-215 733) nebo nejlépe prostřednictvím e-mailu (voj.rozhledy@army.cz). Čísla jsou důležitá pro počítačové zpracování honorářového výkazu.

Číslo účtu na nějž je možné zaslat honorář je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Stačí poslat např. faxem (973) 215 933 „pro Vojenské rozhledy“. Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma ČSN ISO 690: *bibliografické citace. Obsah, forma, struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie:** Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Vydání, místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran, ISBN. **Stať ze sborníku:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev* [ne kurzivou]. In: Editor sborníku – spolueditoři [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran, ISBN. **Stať z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran, ISSN. **Stať z denního tisku.** Autor stati [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název Novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran, ISSN.

Příklady:

- MELOUN, Milan; MILITKÝ, Jiří. *Statistické zpracování experimentálních dat: v chemometrii, biometrii, ekonometrii a v dalších oborech přírodních, technických a společenských věd*. 2. vyd., v East Publishing první. Praha: East Publishing, 1998. 839 s. ISBN 80-7219-003-2.
- MACÍK, Karel. Marketing vysokých škol – představy a skutečnost. In *Marketing vysokých škol: sborník příspěvků mezinárodní konference Projekt Tempus Phare CME 97-3026, Praha 16.-17. března 2000*. Ed. František FREIBERG et al. Praha: Fakulta strojní ČVUT, 2000, s. 117-126. ISBN 80-01-02163-7.
- VLACH, Josef. JE Temelín a zásobování teplem. *Energetika*, 2001, roč. 51, č. 3, s. 84-85. ISSN 0375-8842.

Vojenské rozhledy jsou recenzovaným časopisem který musí splňovat jak po stránce obsahové, tak formální určité předpoklady. Proto je nutné mj. správně zapisovat užitou literaturu i časopisy, podle současné platné normy. Je třeba zvláště neopomíjet uvádět čísla ISBN u monografií, ISSN u tzv. seriálů (novin a časopisů). Zde je nutné nezapomínat uvádět též ročník. Tento údaj patří mezi „povinné údaje“, jež norma výslovně zmiňuje.

V odkazech na archivní fondy a sbírky dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu.

Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence *Bibliografické citace* ve VR 1/2003.

CONTENTS

Lt.Col. Ing. Ivo Pikner, Ph.D., Lt.Col. Ing. Miroslav Krčmář,
Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.

New Defence Capabilities for New NATO Missions <i>(Lisbon 2010)</i>	3
---	---

PhDr. Antonín Rašek

Global Security: System Approach <i>(Barack Obama's First Midterm)</i>	9
--	---

MILITARY ART

Ing. Ján Spišák

The Lines of Operation Concept <i>(Part I)</i>	38
--	----

Ing. Ladislav Kolářček, Ing. Petr Ryp

The Command Post Exercise "Good Neighbourhood 2010" <i>(CPX GN 2010): Lessons and Experiences</i>	50
---	----

OPINIONS, CONTROVERSY

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.,

Col. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., Maj. Ing. Pavel Foltin, Ph.D.

What Type of University Education for Military Professionals is Necessary?	60
---	----

INFORMATION PAGES

Mgr. Tomáš Kučera

Civil-Military Reflections: Does the Army Need Its Own Value Code? <i>(Military Culture, Professionalism, and Constabulary Force)</i>	71
---	----

Lt.Col. Ing. Martin Rejzek, Ph.D., Lt.Col. Ing. Luděk Hradecký

The Czech Republic and Its Participation in European Military Transport Organizations	83
--	----

Ing. Jaroslav Kulíšek

Posttraumatic Stress Disorder	94
--	----

CONTENTS

MILITARY PROFESSIONAL

Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

The Creation of Lowest Army Rank Corps	114
---	------------

Ing. Vladislav Vincenec, Ph.D., Doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc.

Water Purification Done by Special Logistics Troops of Bundeswehr in Afghanistan	119
---	------------

LANGUAGE PREPARATION

PhDr. Ivana Čechová, Ph.D., Mgr Radek Nedoma,
RNDr. Oldřich Kříž, Jiří Mrenka

Partnership for Learning Program: Online Drill with Native Speaker As a Supplement to Full-time Study of English at the Defence University	128
---	------------

BOOK REVIEW

Two Monographs on Security from Slovakia	137
---	------------

PERSONAL DATA

Lieutenant Stanislav Drong (ret.), War Veteran, First Czechoslovak Army Corps in the USSR	144
English Annotations	147
Who is Who in this Issue	150
English Contents	156
Contents	158

O B S A H

Pplk. Ing. Ivo Pikner, Ph.D., pplk. Ing. Miroslav Krčmář,
doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.

Nová poslání NATO vyžadují nové schopnosti <i>(Lisabonský summit 2010)</i>	3
--	---

PhDr. Antonín Rašek

Systémový přístup ke globální bezpečnosti <i>(Barack Obama v polovině prezidentského mandátu)</i>	9
---	---

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Ing. Ján Spišák

Koncept operačních směrů <i>(I. část)</i>	38
---	----

Ing. Ladislav Kolářček, Ing. Petr Ryp

Velitelsko-štábní cvičení „Dobré sousedství“ – poznatky a zkušenosti <i>(CPX Good Neighbourhood)</i>	50
--	----

NÁZORY, POLEMIKA

Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc.,

plk. Ing. Vladan Holcner, Ph.D, mjr. Ing. Pavel Foltin, Ph.D.

Jaké vysokoškolské vzdělání potřebují vojenští profesionálové?	60
---	----

INFORMACE

Mgr. Tomáš Kučera

Potřebuje armáda vlastní hodnotový řád? Reflexe anglosaského diskurzu oboru civilně-vojenských vztahů <i>(Vojenská kultura, profesionalismus a Constabulary Force)</i>	71
--	----

Pplk. Ing. Martin Rejzek, Ph.D., pplk. Ing. Luděk Hradecký

Česká republika a její účast v evropských vojenských dopravních organizacích	83
---	----

Ing. Jaroslav Kulíšek

Posttraumatická stresová porucha	94
---	----

OBSAH

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Budování nejnižšího hodnostního sboru	114
--	-----

Ing. Vladislav Vincenec, Ph.D., doc. Ing. Miroslav Cempírek, CSc.

Úprava pitné vody prováděná speciálními ženijními jednotkami Bundeswehru v Afghánistánu	119
--	-----

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

PhDr. Ivana Čechová, Ph.D., Mgr. Radek Nedoma,

RNDr. Oldřich Kříž, Jiří Mrenka

Partnership for Learning Program: online výuka s rodilým mluvčím jako doplněk k prezenční výuce anglického jazyka na Univerzitě obrany	128
---	-----

RECENZE

Dvě monografie o bezpečnosti ze Slovenska	137
--	-----

PERSONÁLIE

Poručík ve výslužbě Stanislav Drong, válečný veterán, příslušník 1. čs. armádního sboru v SSSR	144
---	-----

Anglické anotace	147
-------------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	150
--	-----

Obsah v angličtině	156
---------------------------	-----

Obsah	158
--------------	-----

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky – Odbor komunikace a propagace MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 1/2011

Ročník: XX. (LII.)

Datum vydání: 24. ledna 2011

Rozšiřuje:

PIC MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 933

Redakční rada: Ing. Vladimír Karaffa, CSc., prof. Ing. Petr Hajna, CSc.,
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., doc. Ing. Josef Kašpar, CSc.,
prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Ing. Miroslav Musil, Ph.D.,
plk. Ing. Vladimír Novotný, pplk. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,
plk. gšt. Ing. Tomáš Rak, Ing. David Řehák, Ph.D.,
npor. PhDr. et Mgr. Hana Ševčíková, DEA, Ph.D.,
pplk. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., plk. prof. Ing. Miroslav Vala, CSc.,
Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Adresa pro zasílání pošty: Ministerstvo obrany
Odbor komunikace a propagace – Vojenské rozhledy
Tychonova 1, 160 01 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)
<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2011)

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie:

<http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>
<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=503642>

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Andrea Bělohávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292

